

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

I.

V mraku je dišalo po sajah. Črn stolp dima se je v brezvetrnem vzduhu dvigal visoko in se spajal s sivo meglo, ki je ležala tako nizko, da je tičal cerkveni stolp s križem v njej, kakor bi bil pribit na velikanski plafon. Sicer pa je bila vsled polne lune decembrska noč dosti svetla, da se je lahko hodilo po zmrzli poti, kjer so se sledile globoko zagažene kolesnice.

Dr. Vinko Sluga je imel ovratnik kratkega kožuha visoko zavihan, palico je stiskal pod pazduho, roke je tiščal v žepu in je hitro korakal, ker ga je skoro zeblo v noge. Parkrat je dvignil glavo iz mehke kožuho-vine in pogledal na mogočen dimnik, iz katerega so prilete tuintam iskre. Zvedeti je hotel, če je še daleč od tovarne.

Hodil je prvič to pot ponoči in zato se mu je zdela dokaj dolga. Kadar je videl iskro šiniti iz dimnika, je zbral misli, ki so se mu užigale v glavi, in zdelo se mu je, da bodo njegove ideje, ki jih je prinesel seboj, ki jih je grel na svojem srcu toliko časa, prav tako švigale na dan, kakor iskra prasketne iz dimnikovega žrela — samo da ne smejo ugasniti, ampak morajo krog sebe užigati in paliti ogenj napredka, ogenj velike ljubezni do človeštva.

Lahkih korakov je hitel po cesti. Srečalo ga je nekaj delavcev. Bili so umazani, na povenelih licih je sedela skrb. Hodili so hitro — skoro tekli so. Mladi doktor jih pozdravi: „Dober večer!“ Tako mu je rekel rajni oče, da naj ponoči slehernega ogovori. „Poštenjak se ti bo vselej odzval, kdor ima pa zle nakane, ta bo molčal. Takih ljudi se

boj, pojdi dalje, pa se večkrat ozri in z roko potipaj, kje imaš nož!“

Delavci so nekaj zamrmrali, za trenutek se ustavili, začudeno pogledali neznanca, ozrli se drug na drugega in bežali dalje, govoreč med seboj nerazločne besede.

„Čudni ljudje!“

Mladega doktorja je tako obnašanje sicer iznenadilo, ni ga pa užalostilo. Še vesel je bil. „No, to bo polje za privatno zabavo! Čakajte, za leto dni boste vriskali, če me srečate. Drugače, da, to mora biti drugače! Reveži! Kakor stroji!“

Dospel je do visokega ozidja, katero je objemalo tovarniški hrup. Pozvoni.

V vratih zaškriplje velikanski ključ, eno krilo se odpre, in visoka postava vratarjeva se sklanja pred njim.

Vinko mu stisne desetico, pogleda ga v oči — a nekaj ga pretrese. Strašne oči! To niso človeške; pošast gleda tako. Sevala je iz njih do prahu ponižna hinavščina in za njo skrita lisičja potuhnjenost.

Vratar se je zopet priklonil, zaloputnil vrata, z roko sukal ključ, telo pa zasukal z glavo vred za doktorjem in zaklical skozi nos:

„Gospod doktor! Gospodje se imajo dobro! Naj gredó pogledat!“

„Da bi te!“

Zjezilo je Vinkota to opozarjanje. Pa se je hipoma pomiril in si mislil: „Bedakovič ima pač posebne manire!“

Izginil je čez dvorišče proti paviljonu, kjer je bilo v prvem nadstropju stanovanje za tvorniškega zdravnika.

Ko je iskal v žepu ključ do svojega stanovanja, je slišal dobro skozi nasprotna vrata na hodniku šum, petje, tudi klavir. Zdravnik je hitel, da bi čimpreje odklenil

in tiho izginil v stanovanje. Že je držal za kljuko, ko se odpró nasprotna vrata, in vihravo pride skozi nje knjigovodja. Komaj zapazi doktorja, hiti k njemu, pozdravlja ga glasno, prime za roko in kriči:

„Gospod doktor, k nam, mi se izvrstno zabavamo!“

Vleče ga kar s silo od vrat. Vinko se opravičuje, da je pozno, da ne more, da je truden. Ali knjigovodja ga tira dalje, siplje nanj cele grmade poklonov, odpre vrata in zavpije v družbo:

„Živio gospod doktor!“

Vsa družba za časek umolkne, potem pa planejo vsi od mize in pri vratih se napravi kar gneča, tako so hiteli vsi pozdravljat zdravnika.

„Oprostite, gospodje, saj še vseh obiskal nisem! Ali gospod knjigovodja je preprijazen, kar na komando sem moral v sobo!“

„Tako je! He, pri nas je vse na komando! Se boste že privadili! Kolosalno se bomo zabavali, he, živio, moj edini kolega — ker ste še samec, kakor jaz!“

Prijel je zdravnika čez pas, kakor bi ga hotel objeti, da se je Vinko moral skoro siloma oprostiti njegove roke. Bil je to mlad človek, nadziratelj v tvornici, banalnega lica, brez izraza in brez duhovitosti. Pisal se je Egon Seme.

Ko Vinko odloži kožuh in klobuk, vedejo ga k mizi, kjer je gospa knjigovodja že pripravila mesto. Nekoliko je bila v zadregi. Zdravnika še ni videla, ker je posetil gospe v pisarni, v stanovanje ga še ni bilo. Bil je šele dva dni v tvornici in je urejeval svoje stanovanje.

Dr. Sluga gre takoj k gospe, dvorljivo ji poljubi roko, se zravna kvišku in prosi oproščenja, da prihaja ob taki uri prvič v lepi dom milostne gospe.

Gospe je igral krog ustnic rahel smehlaj, njene črne oči so obtičale na licu mladega doktorja. V trenutku ga je videla celega, presodila njegovo obleko, zveselila se genialnih skodranih plavil las, občudovala njegovo visoko čelo, na katerem ni bilo ne ene črte, nobenega oblaka — bilo je še jasno kakor

pomladno jutro —, pohvalila je v srcu fini okus, kako si je doktor dal striči brado — vse to se je zgodilo v trenutku s tisto žensko malenkostno natančnostjo, ki vidi hipoma zadnji gumb na človeku in ga sodi — po gumbu . . .

„Jako me veseli, gospod doktor, da Vas vidim; saj sem že čula toliko lepega o Vas, in če je malo kasno, naj Vas ne ženira. Tak je moj mož! Prosim, izvolite!“

Ponudila mu je z graciozno kretnjo stol, in njena bela roka je kar blestela v kontrastu s črno toaleta. Ko je nagnila glavo, se ji je spustil mogočen koder črnih las na čelo, katerega je, sedaje k mizi, ročno popravila.

„Italijanka!“ si misli zdravnik in se pokloni svojemu sosedu. Ali tedaj šele zapazi, da je v družbi še nekaj oseb, katerih ne pozna. Toda že je bil pri njem knjigovodja, ki ga je seznanil v vsemi: „Stotnik Auber, nadporočnik Virant, glasbenik in komponist Vencel Vodopivec, stara hiša — moj striček — Hans Mayer, sodnik v pokoju.“ — Knjigovodja ga je objel in glasno poljubil na čelo.

„To je pa moja soproga Nana“, je hitel Vodopivec. Pri otrocih je igrala klavir.

Za Vodopivčevko sta prišla deček osmih let in nekaj starejša deklica.

„To sta pa moja dva mala lumpacija, Franci in Gerti!“

Knjigovodja je otroka poljubil. Gerti je radovedno gledala nepoznanega gospoda, Franci si je z rokavom obrisal čelo, kamor ga je papa poljubil.

Družba je sedla k mizi, čaše so se napolnile, in zdajci se dvigne knjigovodja Janez Butalič, neugnan govornik.

Velike roke je položil na mizo, potem prijel nalito čašo, obrisal si brke, pogladil plešo, potegnil telovnik čez dokaj rejeno telo in z mogočnim glasom začel:

„Gospoda moja! Trenutek je, gospoda moja, trenutek pravim, trenutek časti in veselja, ko pozdravljam, gospoda moja, kot najstarejši, našega vrlega gospoda doktorja. Gospoda moja! Povem Vam, gospod doktor, da se boste dobro imeli pri nas in spoznali

nas boste, da takih ne dobite, takih src pravim, ki bi Vas ljubila in cenila kakor mi. Torej gospoda moja, dvignimo čaše in pijmo na zdravje gospoda doktorja: Eks!“

„Eks!“ zabučil po sobi, vse čaše se dvignejo, nekaj vina steče po mizi, trkanje, globoki požirki in, oddihajoč se, sede družba ter povezne prazne kozarce na mizo.

Zdravnik je bil nekoliko v zadregi in ni vedel, ali bi odgovarjal na teh par fraz. „To je čisto navaden krok“, si je mislil. „Tedaj se pa stvari ne smatrajo za resne.“ Vendar je pa zapazil, da knjigovodja, nalivajoč vino, nekam molči in čaka odgovora. Zato se dvigne Vinko in z zvenečim glasom odgovori: „Iskrena hvala za veliko prijaznost! Dal Bog, da bi se uresničile vaše besede in želje!“

Vinko dvigne kozarec in z dobrim umom hitro spozna zadrego družbe, ki je pričakovala dolgega besedičenja, ki je ljubila govore, da so med njimi lahko šepetali med seboj pikantne opazke, nazadnje pa pili na obligatni „eks“.

Družba se je kmalu razvnela. Pričeli so peti, Seme je sedel h klavirju, tolkel v tempu polke par akordov ter z neznansko zoprnim glasom pel, da je sičalo po sobi, začetek neke laške pesmi: „Nina, la bella Nina . . .“

Vinkotu se je zdelo, da je čul podobno petje iz ust Bošnjaka, ki je vodil medveda na verigi in mu nergaje peval za ples.

„Nekoliko ste presenečeni, gospod doktor! Nocojšnja družba je malo razposajena. Ne zamerite jim!“

„To je pač nekoliko razigranosti, milostna! Jaz sem pa truden. Drugič bom že boljše volje.“

„Kako Vam ugaja tukaj?“

„No, sedaj še ne morem soditi. Prvi vtiski so bili prav dobri!“

„Le počakajte, da se enkrat spoznamo! Kolosalno bomo živeli!“

Za hrbtom se je oglasil Seme. Videl je, kako gospa občuduje doktorja in kako prijazno govori z njim. Zato ni mogel več presedeti pri klavirju in je prišel k doktorju.

„Le počakajte, da vidite naše punce, hehe, milijon!“

Na te besede se oglasil vnovič knjigovodja: „Slavna gospoda! Moderna ideja je ideja ljubezni. Mi smo v dobi egalité, fraternité, demokratična ideja je velika. Torej za njo! Gospod doktor, najstarejši Vam ponujam bratimstvo!“

Vinko se je komaj zavedel, ko je že stal knjigovodja pri njem in mu potisnil kozarec v roko. Izpila sta, in Butalič je objemal doktorja in mlaskal z mokrimi ustnicami po njegovem licu.

„Pijanec!“ bi bil kmalu siknil med zobmi Vinko. Začelo mu je presedati in hotel je iti. Tedaj potrka nekdo.

„Naprej!“ se odzovejo vsi naenkrat.

Vratar vstopi.

„O klešman, oj Matevž, ti stari tambor, kaj je?“

„Prosim, gospodu nadziralatelju imam naznaniti, da je pri Martinovi peči osmodila goreča ruda delavca Petra Rožmana. Ali greste pogledat?“

„Nikamor ne grem! Dva naj ga vlečeta domov, če ne more iti, če ne, naj gre pa sam! Nocoj ne grem nikamor!“

Ko Vinko to čuje, je bil že pri kožuhu. Hitro ga je oblekel in zaklical: „Gospoda, z Bogom! Lahko noč!“

„Kam, vraga, kam pa, gospod doktor?“ kriči Butalič in ga vleče nazaj.

„No, kam! K ponesrečencu. To je vendar moja dolžnost!“

„Pa-pa-pa . . . Ti psi ne poginejo tako naglo. Klešman, ali je kaj sile?“

„E, kaj bo sila! Naj se le dobro imajo!“ Njegove oči se zabliskajo in potemné. Vinko jih je videl, poklonil se Butaliču in pripomnil, kakor bi pozabil bratovščine: „Oprostite, preje ste napivali ideji ljubezni!“

Izginil je po stopnicah, za njim je klel vratar, ker ga je moral spremljati in je bil tako ob gotovo mero vina, katerega je vselej dobil od Butaliča ob takih prilikah.

Družba se je spogledala, na licih pomilovalni smeh; Butalič se je ugriznil v ustnico vsled doktorjevega odgovora, točil vino, da je teklo po mizi in klical: „Pijmo! — Tega-le bo že še minulo!“

II.

Po polnoči se je vrnil dr. Sluga iz tvornice, kjer je takoj na licu mesta ogledal ponesrečenca, obvezal opekline in naročil potrebno do drugega dne.

Ko je stal v tihem stanu, kjer je tik takal samo budilnik na nočni omarici, se je čul še zdajpazdaj zamolkel hrušč vesele družbe pri knjigovodju.

Dr. Sluga je zapisal v svoj dnevnik:

14. decembra. Ponesrečenec ob Martinovi cesti: Peter Rožman.

Nato se je počasi slačil, premaknil in predstavil to in ono po sobi, kar mu še ni prav ugajalo. Saj je šele drugi večer prenočeval v novem stanovanju.

Bil je dokaj truden, vendar ni pihnil takoj sveče. Ležal je vznak in gledal v strop. Prvi opravke v službi, prvi sestanek med ljudmi, s katerimi mu bo poslej treba mnogo občevati. Bil je še mlad, ves poln najboljših namenov; smatral je svoj poklic silno resno in njegova deviza je bila, da koristi, kar in kjerkoli more. Skoro devet let ga ni bilo doma. Trdo je služil vsakdanji kruh, često je stradal, toda obupoval ni nikoli. Ko mu je bilo najgorje, kot dijaku, si je grel otrple roke v podstrešni sobici pri brleči petrolejki in je delal ekscerpte iz dragih knjig. Srce mu je pa grelo upanje, da vse to nekoč mine, da sede enkrat za svojo mizo, da se vrne sicer praznih žepov, toda z glavo, vso polno znanosti, med svoje rojake in tam bo začel vršiti srečen svoje zvanje.

In nocoj je začel. In prav ta začetek mu je dokaj pokvaril tisto rožno sliko, ki si jo je ustvaril daleč od doma. Videl je družbo, ki se mu je zdela neskončno banalna, družbo, sredi katere se je zdel sam sebi neizmerno tuj. Videl je delavce, ki so počrnelih obrazov, po katerih so se videle zamazane črte, steze potnih kapelj, z napol odprtimi ustmi gledali mladega zdravnika. Skoro nikdo ni govoril; vsak pa je vanj upiral oči, ki so kričale brez sape, osuple in iznenajene: Kdo si ti? Ti, z belim ovratnikom, ti, z lepimi rokami, v snažni obleki? Ti da prideš sedaj

med nas, o polnoči, in celo prijazno govoriš z nami?

Besede so jim drhtele, ko so jecljaje odgovarjali na njegova vprašanja.

In zadaj je stal trebušni vratar, „klešman“. In tiste njegove strašne oči so klele zdravnika, zasmehovale so ga. Prestopal se je, parkrat zaklel, ker so predolgo hodili z nosilnico, da položé vanjo Petra. Dr. Sluga je zopet gledal mimogredé te oči, ki so se spreminjale v svitu žarečega ognja čisto na zeleno. Obrvi je namršil, kadar ga je kaj prašal in ga pogledal v lice. Ali tedaj se mu je zdelo, da so se tiste oči skrile za kopreno velike ponižnosti; vendar mu je bilo, kakor bi zmija, ki prileze iz luknjice in gleda po plenu, potuhnjeno umaknila glavo nazaj in tiho ždela v temnem žrelu.

Ta slika je bila zdravniku jasna pred očmi in silno grenka je bila njegovi duši. To so strašne razmere. Suženjstvo!

In Butalič — pa njegove fraze! Fraternité — blebetač! Lopov!

Vinko se je razgreval. Kar mu náglo šine pametnejša misel v glavo. — Festina lente! Stoično mirno se je sklonil k sveči, ugasnil jo in se obrnil v zid.

„Kaj če to? Vinski so bili, in jaz naj sodim! Ne —!“

Oči so se zaklopile, po sobi je donelo pikanje nihala.

Drugo jutro je bil zdravnik točno ob osmih že v tvorniški bolnici, ki je bila dobrih deset minut oddaljena in je stala s hrbtom proti hrastovemu gozdiču. Lega je napravila na Vinkota najboljši vtisek. „Kakor nalašč“, je mrmral predse v čisti in sveži decembrski zrak, ki mu je prijazno rezal v zdravo lice in po kožuhu obešal bele iglice. Pri vходу ga je sprejela s pravim suženjskim poklonom — priletna ženska. Bila je Marjeta — strežnica v bolnici. Z eno nogo je drsala po tleh v velikih opankah; v kolenu je bila okorela. Poganjala se je z vso silo po hodniku, hitela do vrat, ki so vodile v bolniško sobo ter prijela za kljuko.

„Naj bodo gnadjivi, gospod doktor, pometla še nisem!“

„Že dobro!“

Vinko je sam prijel za kljuko in vstopil pred Marjeto v sobo. Sprejel ga je vzduh dolgo zaprte sobe. Iz peči se je kadilo.

Dr. Sluga je bil ozlovoljen, da bi bil najrajši trdo oštel starico. Ko jo je pa pogledal, se mu je polegel srd. Stala je reva pred njim z drhtečim očesom, roke je imela sklenjene, kakor bi molila rožni venec, vdrte ustnice so ji migale, kakor bi legel vanje plač sirote, ki čaka, da zavihitiš nadnjo bič namesto da ji odrežeš kos kruha.

„Tetka, to si zapomnite, da pridem vsak dan, če bo kak bolnik, točno ob osmih. Dotlej naj bo vse snažno, pometeno. Okno morate vsak dan odpreti, peč naj se zamaže. To zadnje bom naročil sam. Ste razumeli?“

„Prosim, gospod, prosim lepo, vse naredim, natančno vse, prosim, kar ukažejo!“

Postrežnica je brez konca in kraja še mrmrala: „Prosim lepo, prosim, gospod“, ko je stal zdravnik že ob postelji ponesrečenega Petra. Dršala je za njim, sklonila se parkrat in pobrala na tleh veliko smet ter jo stisnila v žep.

„Boli? Ali ste kaj spali?“

„Zaspal nisem, a bolečine so ponehale proti jutru.“

„Bomo videli!“

Zdravnik je pogledal opeklino in zadovoljno pokimal.

„Ne bo sile! Upam, da kmalu vstanete!“

Potem je šel k omari — lekarni — začel pregledavati obveze, izbral neko mazilo in se vrnil k bolniku ter mu z veliko spretnostjo ovil nogo.

„Jim pomagam?“

Marjeta se je silila k postelji in tiščala koščeni roki proti vznožju, da bi kaj priprijela. Toda ni bilo treba in ni bilo prilike. Vinko je bil sam ročen in hiter dovolj.

„Sedaj ga dobro odenite in takoj odprite okna vsaj za četrt ure!“

Marjeta je znašala odeje s postelj na bolnika, Vinko je med tem preiskaval lekarno. Čedalje bolj nervozno je odpiral steklenke, duhal, skimaval z glavo, ogledoval

val kirurgično orodje ter je jezno metal v predale. Zaklenil je omaro, da se je potresla.

Marjeta je pogledavala nanj s trepetom, popravila parkrat bele štrene redkih las pod staro tibetasto ruto in zopet in zopet sklenila roke kakor za molitev.

„Sedaj mu pa kaj dobrega skuhajte! Lahko je vse.“

„Prosim, gospod, prosim lepo!“

Vinko je oblekel kožuh in šel.

„Ješ, ješ, ješ Peter, ali so hudi, kaj?“

„Nič niso hudi! Duša je to, božja duša!“

„Saj res, Peter, prav imaš. Ali si slišal? „Teta“ so mi rekli! Ješ, ješ, ješ — Peter, ali si slišal?“

„Marjeta, ali si ti slišala in videla, kako je zmetal tam v omari vse navskriž?“

„Saj pravim, da so hudi!“

„Hudi, pa ne na nas! Zato so hudi, ker so vsa zdravila stara in za nič. Marjeta, zdaj ne bo sile bolnikom.“

„Ješ, ješ, ješ — Peter, „teta“ so mi rekli. Oj, tavžent žegnov nanje!“

Marjeta se je prekrizala s koščeno roko in jo dvigala kvišku pa klencala k oknom, da jih odpre.

Vinko se ni vrnil naravnost v tovarno. Solnce je uprav priplulo nad gorami. Po drevesih je vztrepetalo ivje in se vsipalo na zemljo. Krenil je ob šumeči vodi, ki je bučala v globokem koritu, vsa obita in ovita od blestečega ledu. „Ne, ne, drugače mora biti. Bože, kak nered, kaka zapuščenost! S tem naj zdravim? Nič novejših aparatov, instrumenti — ba — za konjuha.“ Jezne misli so se dvigale v njem, kakor pene od deroče vode. Toda ni se jim vdal. „Previdno je treba začeti. Imeti moram hrbet najpreje varen. Prvo je, da si ogledam svojega kolega — okrajnega zdravnika, ki ima moč, ki lahko pritisne.“ S to mislijo je bil Vinko zadovoljen in vdal se je takoj vtiskom lepe narave. V ozadju so se blestele zasnežene planine, od mesta je donelo zvonjenje, v tovarni je bil hrup in ropot, šumenje jermenov, sičanje koles in hropenje pare pri raznih dimnikih. Proti jugu se je razprostirala dosti prostorna ravan, po kateri so bili borovi gozdiči,

ki so sedeli sredi sneženega polja, kakor črne zaplate na beli odeji.

Celo uro je šetal zdravnik ob vodi, potem pa krenil proti zidu in šel skozi vrata v tovarno.

Na dvorišču je srečal ravnatelja.

„Odkod, gospod doktor?“

„V bolnici sem bil, potem sem se pa nekoliko izprehodil. Krasen dan!“

„Žal, da ni saninca! Bila bi krasna šlitaža!“

„No, kako Vam ugaja tu?“

„Hvala lepa! Krasna pokrajina!“

„Kaj ne! Počakajte, da pride novo leto. Zima je zima!“

Ravnatelj Leo Nussdorfer se je rahlo priklonil in hotel dalje. Bil je bolj majhne postave, rejen; v ustih je imel večno portoriko, hodil je s kratkimi koraki, ki so bili pa energični, ali vsaj koraki tistega, ki se zaveda oblasti.

„Oprostite, gospod ravnatelj, morda ni posebno umestno, pa si vendar drznem prašati: Kdaj bi bilo ugodno, da se poklonim milostni gospe soprogi?“

„Izvolite kar danes! Danes je doma, sicer gre večkrat dopoldne v mesto!“

„Hvala lepa, gospod ravnatelj!“

Ob enajstih je stal dr. Sluga popolnoma opravljen za obisk. Pred zrcalom si je popravljal kravato in gledal, da ni bilo praška na suknji. Ko je bil gotov, se je zasmejal na glas pred ogledalom samemu sebi.

„Vrag, če to ni pretirano, kar se zahteva od človeka, da more v salon! In če nisi moderen, pa ti zaradi ovratnika ali kravate, ki stane dve kroni, rečejo, da si gumpec. Oj, ti moda moderna! Tako, sedaj pa še ti, svetli črnc, ki si na dan promocije tako žalostno ulogo igral pri Gambrinu pod mizo — še ti na glavo —. Actum est — gotov sem!“

(Dalje.)

ROMAN ROMANOV.

ROJENICE SO PELE ...

Zibala zibelko mamica,
zibelko lepo zares,
da bi dete zasanjalo prej,
pa je še pela vmes.

— Kadar boš, sinček, dorastel ti,
pa vojak boš zal,
pa boš opasal sabljico
in se na vojsko podal.

— Vse boš postrelil sovražnike
in se boš vrnil domov:
videl boš, sinček, tistikrat,
kaj je domači krov! —

Sladko je dete zadremalo,
z mrakom je prišel mir —
Čudno pesem, prečudno res
prinesel je mirni večer:

— Kadar boš, sinček, dorastel ti,
pa vojak boš zal,
pa boš opasal sabljico
in se na vojsko podal.

— Krogljica priletela bo,
v tvoje bo prsi šla —
Nikoli več se vrnil ne boš
na mila domača tla! —

Rojenice so pele mordà,
vile so pele takó . . .
Tiho je tekla zibelka,
mamice strah je biló . . .

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

III.

Mladi tvorniški zdravnik je stopal po kamenitih stopnicah, ki so bile pregrnjene z debelimi preprogami, v direktorjev paviljon. Bila je to lepa moderna stavba z vsemi udobnostmi elegantnega stanovanja. V predsobi je komaj rahlo zašumela njegova stopinja, pa se je že pojavila skozi stranska vrata mlada, snažno oblečena deklica, z bleščeče-belim predpasnikom. Po servilnem poklonu mu je pomagala sleči vrhnjo suknjo, potem je pa brezslušno izginila z doktorjevo posetnico v sobo.

Vinko si je medtem hitro ogledal toaleto v velikem zrcalu, zadovoljno premotril lepo snago in red v sobi in obstal pred velikim dekorativnim krožnikom, ki je visel na steni. Slika na njem je bila ročno delo: brezov gozd v luninem svitu. Znati je bilo, da je delal tu čopič diletanta, vendar slika ni bila slaba. Nekatere poteze so odločno razodevale, da je roka, ki je vodila čopič, krepka, in da tiči v njej nekaj genialnega.

Dekle se je skoro vrnilo, odprlo vrata v salon in s skromnim glasom zaprosilo: „Izvolite! Milostna Vas čakajo!“

Dr. Sluga je stopil kratkih, elegantnih, pa odločnih korakov na blesteči parket. Ko je zaprl vrata, je stala pred njim ponosna postava direktorice. Prisodil bi ji bil kakih štirideset let. Da pa niso o njih govorili sivi prameni, ki so se vmešavali v bujne črne lase, bi sodil človek po njeni svežosti in elegantni vnanjosti, da je še dosti mlajša.

„Prosim, gospod doktor!“

Sluga ji je poljubil roko in z elastično kretnjo sedel na ponujeni fotelj ob divanu, kamor je sedla gospa.

„To je Vaša prva služba, gospod doktor?“ Direktorica se je rahlo naslonila na bogato vezeno, svileno blazinico in z dvignjeno glavo, ki je pričala o neki diktatorski moči, motrila obiskovavca.

„Da in ne, milostna. Bil sem že tri leta v bolnici.“

„Tako! No, potem imate mnogo prakse. Tedaj se Vam bomo tudi mi lahko zaupali!“

„Gotovo mi bo odlika, če me zove tako odlična obitelj.“

„Veste, prejšnji je bil tako starokopiten mož. Ves moderni napredek v medicini mu je bil deveta briga.“

„Ni mi čast, da bi poznal svojega prednika.“

„In ni Vam treba biti žal. Mož je bil pač star — in to je vse. Saj za tovarno je bil dober. Toda civilen in kulturnen človek ne gre rad vsakomu pod nož.“

V Slugi se je dvigal odpor in hitro je spoznal, da tu povsod vladajo isti nazori: delavcu je vse dobro. Ta menda ni človek — ampak nekaj drugega: stroj, ki ropoče in sika, dokler se mu ne izpili glavna os, potem se pa vrže med staro železje. Ugovarjal bi bil, toda — bonton! Ne, ni smel, premagal se je.

„Pustiva to! Ni lepo, če govorimo o napakah, kajne! Kako ste zadovoljni s stanovanjem?“

„No, za samca, ki je doslej bival po ozkih sobicah, je tako stanovanje naravnost razkošno. Seveda, kar pa napravi stanovanje lepo, da človeka kar očara, tega mi še nedostaja.“

Vinko je ob tem pogledal po elegantni opravi v salonu, kjer so na mahagonijevih stebričih stale pristne, težke japonske vaze, kjer se je iz blesteče črne omarice iskriala bisernica in zlate nitke — nad njo pa so

vodile prelestni ples tri gracije iz kararskega marmora — zares prava umetnina.

Gospa je spremila zadovoljna doktorjev hipni pogled.

„Počakajte, naenkrat ne morete vsega zmagati. Sicer pa dolgo bržkone ne boste samovali — in ko pride nežna roka v sobe, pride z njo tudi tista prava domača udobnost.“

„Na to za enkrat še ne mislim, milostna. Moj princip je ta: Imej trdno ognjišče, potem kuhaj doma. Oprostite, da se Vam takoj izpovem: v meni tiči dokaj posebnega!“

„Gospod doktor, moja misel! Kako čuvam jaz svoji hčerki in jima s prstom kažem po mestu tiste ‚srečne‘ zakone, ko mora gospa petkrat preudariti, če sme piti popoldne kavo ali ne. Bâ, tak zakon! Rajši vidim, da so moje hčere kontoaristinje, učiteljice, ali karkoli. Če človek sam trpi, trpi sicer težko; če pa trpi družina, no, potem se pa Bogu usmili!“

To je bil prav ugoden trenutek, da je gospa direktorica pozvala iz sosednje sobe svoji hčerki.

„Oprostite, gospod doktor, en moment, da se seznanite tudi z mojima hčerkama!“

„Izredno mi bode drago!“

Gospa je vstala; dolga krila so zašumela po parketu; odprla je vrata v sosednjo sobo ter zaklicala hčerki, naj prideta v salon. Njeno lice je bilo veselo, njena materinska skrb ji je diktirala zeleno nado: Morda bo moja Pavla — doktorica.

Dr. Sluga je vstal, ko je začul rahle, nekoliko drsajoče korake in hitro šumenje finih kril. Pri vratih se je pojavila vitka, skoziinskozi elegantna gospodična.

„Moja hčerka Pavla, gospod doktor!“

Vinko je bil kar presenečen. Pojav Pavle je bil zares nekaj izredno krasnega. Bila je vtelešena harmonija lepega dekleta. Odeta je bila povsem moderno, njeni svetli lasje so se v bogatih štrenah počesani secesionistiški vsipali čez sence doli do vrata in obrobjali podolgasto lice, ki je bilo, kakor nalašč, komaj vidno pordelo, da so se tem sijajneje črtale pravilne poteze rdečih ustnic.

Hodila je Pavla po prstih, rahlo, kakor bi njene noge ne čutile parketa. Oči je imela sanjavo napol odprte, in njen glas je bil nekoliko pojoč, zveneč skozi nos v pravem aristokratskem tonu.

Dr. Sluga se je kavalirsko-dvorljivo priklonil, in ko mu je Pavla ponudila roko, ki se je njegove komaj dotaknila, se je zdravnik vnovič priklonil in ponovil, da mu je neizmerna čast in radost, da spozna veledražestno gospico.

„Alma, ti si strašna! Pusti vendar in pridi!“

Šele tedaj je prišla samozavestnih korakov mlajša hčerka Alma. Njena frizura je bila dovršena prav komodno. Na desno stran ji je sililo mnogo več kodrov, katere je grede proti salonu nekoliko popravila in hkrati vzela iz las čopič, ki si ga je med slikanjem zataknila v lase. Njena obleka je bila živ kontrast obleki Pavlini. Ni bila zamenarjena — a bila je neka originalno-ženialna nerednost vsepovsod. Oči ji niso bile napol zaklopljene; gledala je jasno in prostodušno v svet; njena hoja ni bila sanjava, hodila je trdo, odločno. Ko je pa dala doktorju roko, mu je stisnila desnico, kot bi se srečala dva prijatelja in si voščila: Servus, kolega!

„To je pa naša Alma, naš domači križ! — Alma, kak predpasnik imaš?“

„Kak? Umazan od barv!“

Alma je mirno zataknila vogel prepasnika za trak.

„Gospica ste slikarica?“

„Nekoliko se vadim, da!“

„Eh, packá pač! Otročja je še!“

„Če ste gospica naredili tisto pokrajinsko sliko v predsobi?“

„Dâ, gospod doktor! Mama pravi, da je zanič!“

„Ne, brez poklonov, slika jasno priča o talentu. Čestitam!“

„Slišiš, mama?“

„Alma! . . . Sedimo!“

Alma je stopila k oknu za gardine in skozi dolge rese gledala zdravnika. Pavla je pa sedla Vinkotu vis-à-vis in sanjavo

dvignila tuintam z bogatimi vejicami zastlane oči, kakor človek, ki je življenja že sit, ali pa tak, ki misli, da je tako nedosežno visoko, da ni varno gledati z odprtimi očmi na tla.

„Gospod doktor, gotovo ste muzikalčni?“

„Oprostite, gospica, rekel bi, da nisem, vsaj izobraženo ne. Včasih si zagodem kaj malega na citre — to je vse. Poslušam godbo — da, to mi je slast. Sam pa nisem imel ne prilike ne časa, da bi se bil kaj več izobrazil v tej lepi umetnosti.“

„Klavirja jaz tudi ne maram igrati!“

„Alma! ... Vidite, gospod doktor, taka le je! Morate oprostiti! — Alma, kaj pa sloniš za gardino?“

„Naj se le skrije! Kakšna pa je!“ omeni Pavla skoro prezirljivo.

„Ne bojte se, gospica! Iz ateljeja ne morete priti drugačni!“

„Tako je!“ je zadonelo zvonko izza okna, in Alma je sedla v stol-gugalnik in se veselo zaujčkala.

„Alma!“ se oglasi karajoče Pavla in okrene počasi glavo proti njej pa zaklopi popolnoma oči, da je bilo videti le dvoje bogatih senc, tvorjenih od vejic sredi trepalnic.

Toda Alma se ni zmenila za njo. S čopičem je bila takt in se ujčkala dalje. Kadar je bila na višku, je vprla brez koketerije veliko, plavo oko v zdravnika pa se zopet potopila na stolu v nižavo.

„Pavla, pusti jo! — Gospod doktor, saj se poslej večkrat vidimo, kaj ne? Tukaj zunaj tvorimo zase majhen svet. Če smo lepo drug z drugim, še na mesto ne mislimo ne.“

„Na tarok pridete? Papa tako rad igra!“

„Po priliki mi bo gotovo vselej jako drago, če bom smel bivati v cenjeni Vaši družbi.“

„Sicer je pa sedaj karneval pred durmi. Kake veselice se pa tudi lahko udeležimo skupno.“

„Jaz že ne!“

„Alma! Ne bodi neolikana!“

„Ah, ta naša Alma! Zadnjič je bila izredno lepa vrtna veselica. Vsa mestna elita je bila zbrana. Veste, kaj nam napravi Alma? Lešnike je šla trgat z bratom.“

„Rajši sem vedno v odkritosrčni naravi, kakor sredi tistih — frazerjev ... Pavla, ti le hodi, kamor ti drago, pa meni ne zabavljaj!“

Vinkotu je čimdalje bolj ugajala originalnost Alme. Pogledal je včasih kradoma na njo in zdelo se mu je, da je Alma naravnost interesantno-dražestno bitje. Toda danes ni bilo časa za to. Oficielni obisk! Skoro prestrašil se je, da je obsedel morda predolgo. Zato je vstal in se z vso velikomestno eleganco poslovil od dam.

„Kakor dan — in noč“, je govoril čez dvorišče. Dan — in noč! Samo katera je dan, katera pa noč — tega ni vedel ...

IV.

Krog štirih popoldne se je vračal zdravnik iz mesta, kamor je hodil obedovat. Vreme je bilo solnčno in postalo je precej odjužno. Bil je pravi vžitek, ko je človek šetal po zimsko-rezkem, a vendar tako milem zraku.

Po parku pred tovarno se je izprehajal Egon Seme. Eno nogo je nekoliko povlekaval za seboj, z drugo se je dvigal na prste in žvižgal poulično kvanto tako prostaško, kakor črevljarček na ulici, ki od samega veselja, da je oddaljen pol kilometra od mojstrove kneftré, meče šlapo v zrak. Ko je zagledal zdravnika, je hitel proti njemu, grizoč v ustih leseno cevko, v kateri je tičal ogorek šport-cigarete.

„Čast mi je, dober dan, gospod doktor! Iz kavarne?“

„Dà, tudi v kavarni sem bil, da sem naglo prelistal nekaj političnih novic.“

„Politika, he, bedarija! Jaz ne berem nobenega političnega dnevnika. Veste, tako fine, pikantne stvari s slikami — saperlot, to je vžitek!“

„No, to je pač okus. Vsako drevo se drugače krivi! — Prosim, ali je mogoče, da bi si sedaj tvornico ogledal?“

„Seveda, kadar hočete. Grem z Vami!“

„Vam bom jako hvaležen, če mi jo razkažete!“

Šla sta skozi velika vrata na velikanski prostor, kjer so bile skladovnice železnine, stara, strta kolesa, zarjavele osi, velike cevi in kotli. Po tleh je bilo vse črno od saj in železnih opilkov. Po ozkotirni železnici so pehali delavci majhne vagone, ki so bili obloženi s premogom, z železom, z žarečimi ploščami, drugi pa z dovršenimi izdelki, katere so delavci rinili do železniškega voza, kjer so vkladali blago.

Seme je stopal mimo delavcev kakor paša. Vsi so se ga ogibali nadaleč, priklanjali se mu globoko in snemali zamazane klobuke z glav. Prišla sta mimo nekega težaka, ki je dvigal veliko breme na voziček. Egon mu je s klofuto zbil klobuk z glave, ker ni pozdravil. Revežu je breme zdrsnilo na tla. Brez besed je pobral klobuk. Zdravnika je zbolelo v dno duše. Ozrl se je in videl na licu delavca bestialen izraz — kakor zverine, ki je v kletki in ždi potuhnjena in krotka samo zato, ker ne more streti železnega omrežja.

Dr. Sluga ni mogel molčati.

„Oprostite, gospod nadzornik, to ni bilo umestno!“

Seme je nekoliko osupnil. Mislil je, da bo z barbarskim činom imponiral zdravniku ter mu pokazal vso neomejeno moč.

„Ne boste zamerili, gospod doktor, če Vam rečem, da tega ne razumete. To so živali! Zlepa ne opravite nič! Če le za las prijenjate, pa so vam uporni ti psi in prično kruliti in gosti, da je človeku kar neugodno. Samo ta disciplina vzdržuje pri nas mir. Sicer bi bil upor, štrajk in polom kakor drugod. Naj se jim godi še tako dobro, če slišijo od kake strani: Tam štrajkajo — hop, precej začno še pri nas. To so opice!“

— Ti si pa orangutang — si je mislil zdravnik in molčal. Zaklel se je pa v srcu, da zastavi vse sile v prid tega nesrečnega ljudstva.

Šla sta od trakta do trakta. Kako gibanje! Jermenje je šumelo in vibriralo pod stro-

pom, zamašnjaki so sičali v vzduhu, turbine so potresale pod, stroji so hropili: rezali, stiskali so goreče železo, ki se je zvijalo kakor ognjene kače, drugod pa mrzlo ječalo in se tanjšalo do tenkih vlaken najdrobnejših žic. Med stroji so pa stali umazani delavci — brez glasov, brez radosti na licih. Mogočne mišice so se jim napenjale in krčile kakor suhe tetive, in teže so se dvigale s tal, romale iz rok v roke — vse brez glasov — vse sami stroji.

Od šuma in ropota sta dospela v stekleno dvorano. Skozi vrata je bilo čuti petje.

„Kaj je to? Lenuhinje! Druhal ciganska!“

Seme je odprl vrata in kakor hijena bolj zacvilil, nego zavpil na zbor deklet, ki so sedele na majhnih stolčkih, šteje in tehtale žreblje ter jih zavijale v pakete. Druge so ovijale žične zvitke s popirjem.

Ko so začule glas nadzornika, je zastal tožni molakord narodne pesmi v grlu. Njih črne roke so drhte in delale, kakor bi bili vsi ti mladi prsti nervozni v največji meri.

Zdravnik je namršil obrvi in obstal med vrati. Egon je pa šel mimo deklet, za vsako izbruhnul novo psovko, mnogim pa govoril umazane besede.

Prav zadaj je sedela deklica, katere obrazek je bil tako gosposki in nežen, da je zdravnikov pogled obstal očaran ob tej črni senci, ki je silila izpod revne rute na belo čelo.

Egon je pričel pregledovati in premetavati posamezne pakete.

„Kaj je to? Ali se tako zavija? Nesnaga ti lena!“ — Šrrrk — je zazvenčalo po tleh, in dva paketa žrebljev sta bila raztrgana in razmetana po podu.

„Deset krajcarjev ti odtrgam za popir in zamudo. Glej, da napraviš drugič bolje, sicer te spodim!“

Seme je potegnil notes iz žepa in zabeležil: „Maretka Knafelj — 20 h. Paketirano slabo.“

Zdravniku so se krčile pesti v žepu. Gledal je povešene oči Maretkine, videl drgetanje mišic krog ustnic, ki so zbiral vso silo, da ni zaplakala na glas, vrgla okrut-

nežu žreblje v lice, pljunila vanj in zbežala... Njene nekoliko pobledle ustnice so se krčevito stiskale in male roke so se tresle kakor list trepetlike, ko je pobirala razmetane žreblje.

Egon je odšel z zdravnikom in zaloputnil vrata, da so zašklepetale šipe. V ta šum se je pa vmešalo nekaj vzdihov pa tudi nekaj kletev iz dekličjih ust.

„Koliko ima to dekle plače na dan?“

„Trideset krajcarjev! Še tega ne zasluži!“

„Preveč se zahteva za to plačo!“

„Kar hočemo delavk za ta denar! Veste, sicer sem to naredil — nekoliko iz maščevanja. Vi ste vendar moder človek in gotovo mi pritrdite. Zadnjič sem bil dobre volje, pa sem se s to čedno podlasico malo pošalil — he-he, saj razumete, nič posebnega ni bilo, pošalil sem se — pa me je ta podgana udarila v lice! Pomislite, kak škandal, kaka predrznost! Ko bi bil delavec, ga zapremo, seveda, a ženske ne moremo zato kaznovati!“

„Še mravlja se brani...“

Zdravnik je imel par pikrih na jeziku in ker je bil ognjevite narave pa še razburjen od tega prizora, bi bilo prišlo do resnega spopadka, da ni prihitel „klešman“ in prosil Egona, naj gre pogledat, če je v redu naložen vagon in da zabeleži težo in vsebino.

Zdravnik je odklonil povabilo, naj gre z njim. Poslovil se je hladno in omenil, da še sam pogleda nekoliko po tovarni.

Šel je isto pot, kakor poprej, postal tu-intam, zatapljal se v delo, studiral stroje, ogovoril kakega delavca in prišel kar nevede zopet do barake, kjer so delala dekleta.

Vleklo ga je nekaj k njim nazaj. Za trenutek se je obotavil pred vrati, pa je vendar pritisnil za kljuko in vstopil.

Govorjenje je hipoma umolknilo. Dekleta so radovedna izpod čela pogledavala zdravnika, ki je bil za nje zanimiv že zaradi lepe zunanosti, še bolj pa jim je ugajala ljubeznivost njegovega lica.

„Gospod nadzornik je bil nekoliko hud! Le pridne bodite, to je bržkone njegova navada. A tako zlo ne misli!“

Zdravnik je zagovarjal Semena, dasi ga je v srcu klet. Zdelo se mu je pa potrebno, da brani avtoriteto.

„Maretka, ali ti je hudo, da bo odtrgan zaslužek?“

Dekle je uprlo vanj črne oči, nad katerimi so se bočile črne obrvi kakor dva temna gozdička ob skritih jezercih.

„Seveda mi je hudo. Saj še tako komaj komaj živiva z materjo, pa mi ta človek odjeda še te uboge krajcarje!“

„Maretka, govoril bom zato pri ravnatelju, da se ti pregleda ta napaka. Ná, to pa za mater!“

Dekletu je zdrsnila v predpasnik svetla kronica. Maretki so obstali drobni prsti, oči so se ji zarosile, ustnice so se ji začudeno odprle in po licih sta se vllili dve svetli kaplji.

Zdravnik je odšel veselih korakov in bilo mu je, kakor bi ta dva bisera kanila v njegovo srce in zbudila v njem vrisk radosti, ki ga zbuja delo ljubezni.

Dekleta so planile s sedežev in hitele k Maretki, ki je gledala lepo kronico na dlani. Vse je bilo začudeno, vse osuplo, in le besede so se slišale, brez reda, brez zveze.

Takrat se pa vmeša cvileč smeh semkaj od vrat. Vse se obrnejo. Ena sama je obsedela in ni prišla k Maretki. Bila je ženska zlobnih oči, širokih, bohotnih ustnic. Na licu ji je bilo začrtano ostudno življenje.

„Hihihi! Seveda, seveda! Ta je drugi tiček! Seme je hotel imeti Maretko s silo, zato ga je oklofutala. Doktor jo bo pa ‚kronal‘, in zato ga bo poljubovala! Hihihi! Saj se poznamo!“

Dekleta so se zdrznile, Maretka je šinila kvišku, pogledala je krono — zapekla jo je na dlani, vrezala jo je v srce. Dvignila je roko, kriknila je z vzklikom kremenite volje: „Nikdar!“ In kronica je zacingljala pred noge zlobni ženski.

Maretka je zakrila s predpasnikom lice, delo je završalo po sobani, neka roka se je pa iztegnila — in kronca je izginila v žepu ženske zločestih ust. (Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

V.

„— — Sobratje, zbudite se k novemu, krepkemu življenju! Pomnite, da ste vi tisti, ki rahljate pernice bogatinom, pomnite, da jim vi polnite šampanke, da vaši žulji obkladajo bogate mize, ob katerih se prenasičajo bogataši! Ne zabite, da so oni takisto prišli nagí na svet kakor vi! Zakričimo enkrat z glasom razdivjanih volov v ušesa vsem tlačiteljem: Dovolj! In zarjove naj ta glas po pravici, da se bo razlegal, kakor glas leva po puštinji, da bodo bogataši vztrepotali in koprneli strahú, da jim zbrisemo mreno z oči ter bodo čitali, čeprav s krvavimi črkami zapisano: Brez nas — ni vas! Tako ne more več naprej! Če bomo vsak sam zase, bomo kaplja na veji: veter dihne, kaplja zadrgeta, omahne in pade v travo ter se izgubi brez sledu. Toda če se vse kaplje zlijejo v ogromen val, ki bo nosil na svojem hrbtu pene naše prítajene jeze, tedaj bomo delavci krepke čete, ki bodo imele svoje generale, ki prično boj proti tlačiteljem in krivicam. Za krivico, storjeno enemu, naj se dvigne in zašumi celo morje delavstva, in ohole ladje bodo trepetale, da ne utrnejo na naših valovih — —“

Peter Rožman se je sklonil na bolniški postelji. Počasi je čital časnik „Naša moč“. V njegovih prsih je udarjalo, kakor bi butali valovi ob valobran, kri mu je plula v lice, oko je gorelo, težka roka je stiskala časnik, mišice so se mu napenjale, silna moč ga je dvigala in iz postelje bi ga bilo vrglo — že je sedel — da ga ni prijela z vso silo bolečina v nogi in potisnila z neupogljivo močjo nazaj na posteljo.

Dan je zamižal. S kalnimi očmi je gledal temni večer skozi okna — V Rožmanu se

je prebudila nepoznana moč. Stresla ga je, kakor človeku v omotici mu je dala ožij-ljajoče pijače; izpregledal je, in krog njega je hrupelo novo življenje.

Stal je sredi delavske množice. Dvignjena pest je bila njegova zastava. In za to pestjo je plulo črno valovje umazanih ljudi, ki je bučalo kakor vihar, ki je pohodilo vse zapreke, drlo dalje do vrat visoke hiše in tam obstalo in butalo s silnim glasom ob vrata: Pravica! Ali smo ljudje! Živali ne bomo več! — In valovi so odprli vrata. Peter je stopal ponosno pred ljudmi, ki so ga doslej kleli, ki so ga topli in suvali. Stopal je pred njimi, in ti so imeli blede lica, drhteče ustnice, pa na njih ni bilo nič psovka, nič kletvin kot nekdanj, sladke, prijazne besede, obljube in obeti — — — In padli so žulji njegove umazane desnice kot pečati na belo dlan in zapečatenene so bile obljube — ljudsko morje se je poglelo — stroji so zašumeli hitreje in veseleje, tisoč prs je dihala svobodneje — — —

Tedaj se vrata odpró. Jezik medle luči seže skozi podboje in kakor meč se zapiči proti bolnikovi postelji. Peter se je zdramil. Slišal je še šum in valovje sanj, ki so bežale skozi okna v temni večer. Le od daleč je čul še nekaj kot glas množice, in stopinje so vršale v pesku in vse te stopinje so šle za njegovo dvignjeno pestjo . . .

Peter je vztrepetal. Kratek šum — in časnik je izginil zmečkan pod blazino. Poškodovancu je bilo pri srcu, kakor tatu, ki je bil privlekel iz skrinje vrečo cekinov pa je zaslišal v brezčutni noči stopinje za hrbtom. Prsti odnehajo, vreča se potopi v skrit predal, in njegove roke zakrilijo po zraku, da bi odbile železno pest, ki ga vsak trenotek zgrabi za vrat, zadavi in vrže na tla,

skozi noč pride luč in z njo kriki: Tat, lopov, ropar!

Vsa sedanjost, ponižna in mrzla, šibka, teptana v prah, vsa mu je legla na hrbet, katerega bi bil brez besede nastavil udarcu.

„Peter, večerjo sem prinesla.“

Primendrala je Marjeta v sobo s skodelico mleka in z lojevo svečo.

„Ná, Peter, le brž! Sedaj je še gorko!“

Plala je z veliko leseno žlico vroče mleko in ga silila Petru.

„Marjeta, kar sem postavite! Sam vzamem, ko se shladi!“

„Le, če moreš. Ne čakaj pa nikar dolgo!“

Marjeta je cijazila velike opanke proti peči, potipala jo s koščeni rokami kroginkrog, mrmrala in godla nekaj nerazumljivih besed in počasi zlezla na nizki stolec ob peči ter se sključila, da je vgozdila brado v pest, podprto s suhimi kolena, hrbet je pa uprla tesno h gorkim modlom.

Peter se je hitro umiril. Sklonil se je na postelji in še enkrat so mu ušle misli nazaj na mogočne sanje. Počasi je použival skromno večerjo in se oziral presledkoma skozi okna: na nebu so se prižigale zvezde in njih lepe oči so zrle skozi stekla, kakor bi se vračale preplašene sanje bolnikove in bi zopet lezle previdno skozi okna.

Pod okni se oglasi množica kratkih korakov. Peter je videl v jasni noči gručo senc, ki je bežala po beli planoti.

„Dekleta gredó iz tovarne!“

V Petrovem srcu se je nekaj zganilo, kakor se zgane roža, kadar greš čez travnik, otrese roso in te pogleda z odprtim kelihom. Na vso ono noč, na vihar črnih tolpe je zasvetil rahel žarek, majhen in skromen, ki ni poznal druge poti in varnejšega kota, kakor onega v njegovem srcu.

Peter se je domislil Maretke. Zdelo se mu je, da je ni videl silno dolgo. K oknu bi bil rad skočil, odpahnil ga na stežaj, da bi se ozrla vsa dekleta, in on bi v teh sencah gotovo hitro spoznal njeno goreče oko, njeno tenko postavico. Dá, po korakih bi jo spoznal, ker nobena ni hodila s tako detinsko nežno hojo, nobena tako rahlo,

brez hrupa in šuma, kakor Maretka. Srepa je upiral oči skozi nekoliko motne šipe; iskal jo je v sencah, ki so hitro bežale mimo. Trdno je upal, da ona obstoji, da okrene glavo, da zaostane za drugimi ter mu skozi okno namigne z roko — dober večer, in še enkrat — lahko noč — potem pa odhiti za tovarišicami. Ali sence so prošle, koraki so onemeli. Nobena ni postala, nobena ni zamahnila z roko. Vtonile so v noči.

Petru je bilo neugodno. Naslonil je glavo na blazino, motne misli so prhutale mimo njega — — —

Tiho je zaškripnila kljuka v vratih. Peter se je dvignil na komolec, oči so se mu razširile, srce je vztrepetal, kakor preplašena tica.

Skozi vrata je prišla tiho, po prstih — Maretka. Od postelje je videl Peter, da se trese njena roka, ki je zapirala vrata; čutil je vso moč premagovanja, da si je drznila priti do njega.

Ko je Maretka zagledala starico za pečjo, ji je bilo lažje.

„Dober večer!“

Marjeta pri peči je pogledala izpod sivih obrvi, njene zaspane gube so se dobrohotno nasmehnile.

„Oho, Maretka! Prišla si obiskat Petra?“

Nato se je starica zopet sključila in zamižala kot mačica na peči, ki brez misli zadovoljno gode in želi samo miru.

„Mislil sem, da si me pozabila!“

„Peter, kakšen si! — Ali te zelo boli?“

„No, še dosti lahko trpim. Tudi celi se dobro. V par tednih bom zunaj!“

„Hvala Bogu! Nikjer nisem mogla nič izvedeti o tebi. Nekateri so pravili, da ti nogo odžagajo, drugi so trdili, da gotovo umreš — ne veš, kako sem že jokala.“

„Oj, ti dušica! Nič se ne boj, ni sile, ne!“

„Saj sem tudi upala tako. Vedela sem dobro, da me nekateri nalašč dražijo. Toda strpeti nisem mogla, da se ne prepričam sama.“

„In sicer, kaj je kaj novega? So mati zdravi?“

„Prav trdni so. Vse opravijo doma.“

„Kaj pa v tovarni?“

„Saj veš. Novega zdravnika imamo!“ . . .

Maretka je zardela ob tem stavku. Oči je povabila zmedena in se naglo ozrla po sobi, da bi skrila Petru, kar se je pojavilo tako očitno na licu.

Peter je zapazil, da je beseda ‚zdravnik‘ nanjo vplivala.

„Je lep fant, kaj ne?“

„Ah, Peter!“

Maretka je tako bridko vzdihnila, da se je Peter z vso močjo sklonil višje, segel po njeni roki, s katero je dvigala predpasnik, da si zakrije oči in ves razburjen vprašal:

„Maretka! Lepo te prosim, povej hitro, kaj je z njim? Kaj se je zgodilo? Ne taji mi!“

V Petru je rastle strašna slutnja. Zapičila mu je nohte v možgane, čutil je nemir, čutil je, kako mu vre kri v možgane, in njegovo srce je prosilo na kolenih, naj ne bo resnica, kar mu kot strašen sum lega na dušo.

„Maretka! Povej!“

„Peter, zdravnik je — hinavec!“

„Hinavec, hinavec — — — Maretka, ne razumem te. Hinavec — — zakaj?“

„Peter, jaz pustim tovarno in grem za dekle na kmete. Nič več mi ni prebiti!“

Maretka je začela ihteti.

Peter pa je govoril napol šepetaje:

„Ne, ne greš, Maretka! Ti nisi za težko delo. Tu ostaneš — saj ti pomagam jaz; nič se ne boj. Saj kmalu vse mine — in vse bo drugače! Povej mi torej, zakaj je hinavec novi zdravnik. Meni ugaja prav zelo!“

„Boljši je Seme; ta pokaže zlobnost kar naravnost, zdravnik je pa zvit lisjak!“

„Zakaj?“

„Seme mi je danes razmetal dva paketa žrebljev in odtrgal 20 vinarjev. Zdravnik je to videl. Kasneje se je vrnil in mi dal krono — za mater — je rekel. Tudi pri ravnatelju bo prosil zame, je rekel. Ali tista Korta, že veš, tista je rekla, da me hoče le ujeti na krono. Zato sem jo vrgla proč — in je ne maram, rajši beračim!“

„Maretka, ne veruj tega! Korta je kača. O zdravniku tega ne morem verjeti!“

„Res ne verjameš?“

„Zares ne, Maretka!“

„Ti ne veš, kaj sem trpela! Kar zbežala bi bila!“

„Nič ne beži! Potrpi in bodi močna. Maretka, povem ti, da pride dan — strašen dan — Zaupaj!“

Petru so se divje zasvetile oči, da je dekle osupnilo, ko je njeno oko srečalo ta ogenj.

„Peter, Bog ne daj, da bi mu kaj prizadel! Lepo te prosim, ne ubijaj!“ — — —

Peter se je nasmehnil; le s silo je vrgel črno odejo na misli, ki jih ni smel in ni upal izdati Maretki.

„Ne ubijaj? — Meniš, da sem tak!“

„Saj vem, da nisi — Lahko noč!“ —

— — — — —

Za pečjo se je zdramila starica, ko je Maretka zaprla vrata.

„Peter, moliva!“

„Le!“

„Češčena si, Marija . . . ki je za nas krvavi pot potil!“

Peter se je boril spočetka v molitvi, vpiral je oči v razpelo na steni — a počasi je to izginjalo. Ustnice so se mehnično gibale; v mladeniču se je dvigal sum in dvom. Vero je vdahnil svoji ljubljenci, vero v poštenost zdravnikovo — toda njegova vera vanjo je trepetala, kakor bilka na stepi — veter je zvižgal mimo nje in cvilil: Vsi so enaki — vsi so enaki! In na steni je videl namesto zbičanega, kronanega Odrešenika — slovesno vstajenje — in množice so se zbirale in dvigale pesti ter kričale:

„Zbudite se, vstanite!“

VI.

Egon Seme je hodil tistega jasnega večera ogrnjen s havelokom po cesti, ki je vodila mimo paviljona, kjer je bilo kontrolorjevo stanovanje. Nebo je bilo prekrasno, zvezde so gorele tako nagosto, da je druga drugo mračila in tako blizo so bile, da bi človek iskal debela, ki sega do neba in potresel bi ga, pa bi se vsulo kakor snežink izpod neba teh zlatih draguljev. Toda Seme

ni bil mož, ki bi pod to praznično kupolo imel slovesne, visoke misli. Njegova domišljija je rila v lužo; rajši je gledal zlate zvezde v bližnjem umazanem tolmunu, kjer so v blatnem ledu mežale kakor pijane veščice. Pogosto se je tudi oziral na razsvetljena okna kontrolorjevega stanovanja, kjer je mimo gardin hodila vitka postava, kronana z močnimi črnimi lasmi in oblečena v elegantni mafiné. Seme je ob vsakem pojavu pridržal korak, skozi nos so nergali glasovi laške ljubavne pesmi, njegove oči so se prilepile na okno, zenice so se mu širile, in spodnja ustnica mu je lezla naprej. S silo se je moral odtrgati od okna. Vendar ni glave okrenil proč od svetlih lis v prvem nadstropju. Kakor strasten lovski tat je prežal na plen, da ga ubije vsaj z očmi, da vsaj njegove misli ugledajo srno pred nogami, katero hitro zadene in zbeži v najtemnejše sence, kjer se — tat — nemoten raduje ukradenega življenja.

Izza cipresnega grma se je naenkrat pojavila ženska postava, ogrnjena z veliko ruto, ki ji je kakor ponošena cunjica visela čez rame.

„Dober večer, milostni gospod oficir!“

Semenu je bilo silno všeč, če ga je kdo tako nazval, ker je bil izredno ponosen na to, da je nekoč rožljaj s sabljo po ulicah. Korta, zvrta ženska, je to dobro vedela. Globoko se mu je priklonila in ročno zasukala glavo na vse strani, iščoč, jeli vse varno, kakor prepodena kača, ki se dvigne iz trave in gleda po sovražniku.

Seme je bil jezen, da ga je motila v njegovih fantazmih.

„Kaj hočeš! Marš! Poberi se!“

„Samo besedico, prosim, eno samo besedico! Kako me je zeblo, ker sem čakala tu na mrazu; pa za tebe vse potrpi, Egonček!“

Seme se je ugriznil v ustnico. Udaril bi bil žensko, toda bil je njen rob — zaslužnil se je sam.

„Kaj imaš? Hitro povej!“

„Kronico sem Vam prinesla pokazat! Poglejte, novi zdravnik je začel posipati pot do Maretke s takim-le peskom!“

Pomolila je izpod rute raztrgan rokav, in na dlani prav pred obrazom Semenovim se je posvetila krona.

„Kaj, kaj, povej! Kaj hoče?“

„I no, nič, ali pa je podoben Vam, gospod Egon, ki tudi zalezujete to gosposko mačico. Vrnil se je, ko ste jo Vi ozmerjali in ji dal krono. Pa jo je vrgla — hinavka — jaz sem jo pa pobrala, dobra je. Hihhi! Torej, Egonček, pazi na ta kruhek, da ti ga zdravnik ne pojé izpred nosa!“

„Kaj mi mar! Beži!“

Seme se je obrnil in s komolcem odrinil Korto ter upiral oči zopet na razsvetljena okna.

„Egon!“ Korta ga je potegnila za havelok. „Egon, še ti mi daj eno krono. Baš dve rabim.“

„Kača, ubijem te, če ne greš! Izgubi se!“ Seme je sičal skozi zobe in zamahnil z roko.

Korta se ga ni bala. Prihulila se je, njene oči so se bliskale v temi, kakor mačku, ki drži v krempljih ujeto miško.

„Hi-hi-hi! Golobček moj, srček moj — enkrat tako, potem pa: ‚Ubijem te!‘ Egonček, kronco — če ne bo jutri škandal v tovarni, da te bo psa sram!“

Seme je segel v žep po krono, ki je izginila v iztegnjeni roki z raztrganim rokavom. Pest se je zaprla, nadzornik je zaškrtal z zobmi, Korta pa je že izginila v noč, kakor zli duh. Seme je puhel za njó grozne kletve. Toda ni videl, kako se je na ovinku pridružila črni senci še druga, večja in krepkejša, in sta te dve senci zavili v bližnjo beznico, kjer sta umazani kroni ob smrdljivi pijači praznovali bedne orgije.

Nadzornik je bil v tem trenutku razkačen in nesrečen. Začutil je, kako železno je obvezan in zvezan na vseh koncih in krajih s konopci, ki so tako grdi. V obraz je čutil udarce bičev, ki jih je sam sebi spletel s svojim življenjem. V njem je vstajal s silno pezo obložen boljši človek, ki je toliko časa že spal, ves zakidan in zametan z blatom. Nocoj se je zganilo prav daleč nekje v pozabljenem dnu srca. In to vstajenje, to vzdihanje pod silno težo preteklega življenja,

je bilo Egonu strašno. Zaželel si je sablje, da bi udaril v ta zamotani voz in z enim mahom vse presekal, razdejal in potem pa začel snovati lepši snutek v plašč svojih dni.

Ali to je bil le mučen vzdihljaj; gora se strese ob potresu, toda ne premakne se zlepa.

Korti je rekel sicer: Kaj mi mar! Bilo mu je pa vendar silno do tega, da bi bil on edini zmagovavec vselej in povsod.

„Kake oči ima ta Sluga! Enkrat je videl — pa že zasleduje. Da, celo kontrolorka je že trikrat govorila o njem. Čakaj me, ti ženska tam gori za gardinami! Še dolgočasovala boš!“

Seme se je maščevalno ozrl na okna, zapel havelok in pospešil korake proti mestu.

„Nocoj ga dobim v mestu, napojim ga — in vino veritas — pa bo vse načrte in vso črno dušo izklepetal predme na polito mizo. Haha — ti doktore me še ne poznaš!“

Na ovinku je gorela v znamenju pred Razpelom rdeča luč. Seme je hitel mimo, obrnil se proč in prižgal cigareto — — —

VII.

Dr. Sluga je študiral v kavarni iz „Preše“ novo ministrstvo.

„Sluga, sluga sem!“

Za obe rami sta ga prijeli dve čvrsti roki, čez njegovo glavo se je sklonila velikanska postava, in Sluga je zagledal pred nosom, dolge povešene brke.

Časnik je vrgel na mizo, hitro se je okrenil in pozdravil starega znanca z Dunaja.

„Oho, Lukež, da si mi zdrav!“

Sodni pristav Lukež Prosenc je odlagal velikansko suknjo in jo natikal na obešalnik. Bil je slok kakor grabljišče in suh kot poleno. Roke so zvonile ob njem, kadar je hodil, in segale so, kot lopate široke, skoro do kolen. Lase je nosil dolge in razkuštrane. Lice je bilo suho, koščeno, pa zdrave, trdne barve. Izpod nosa so mu viseli dolgi brki. Oči je pa imel rjave in dobrohotne, da ga je bil človek vesel, kadar je pogledal vanje.

„Sedi, prijatelj!“

„Bral sem, da si dobil službo v tovarni. Parkrat sem te že hotel priti pogledat. Ali je tako od zlomka daleč tista tovarna!“

„Pol ure, kaj če to!“

„Dovolj! Saj nismo več na Dunaju, da bi hodil v Prater zijala prodajat in si s tem lakoto tolažit. Ljuba duša, mi smo komod!“

„Kaj delaš vendar?“

„Kaj delam? — Sopem, da se ne zadušim, to je poglavitna reč. V pisarni pa toliko gibljem, da dan mine. Pravijo, da ga na blagoslovljeno ne pokopljejo, kdor se v cesarski službi prevzdigne!“

„Vedno še stari Lukec! A propos — se kaj ženiš?“

„Jaz? Gotovo bi se že bil, pa je v našem mestu preveč tega blaga. Vidiš, to je tako: Sedaj ogledam eno in si pravim: Fant, tale bo zate. Drugi dan naletim na drugo, tretji dan na tretjo, ki mi bolj ugaja. Potem grem domov in nazadnje na vse pozabim in tako čedalje bolj spoznavam, da sem in ostanem star fant. Toda ti — ehev, ti se boš pa usedel tu — bržkone še tam v tovarni. Direktorjeva Pavla! Ta bo zate!“

„No, no, misliš, da me vsako moderno dekle spravi iz ravnotežja?“

„Aha, ti jo že poznaš! Moderna pa je, tako moderna, recimo, kakor naši pisatelji, ki toliko časa frle z najlepšimi besedami krog votlega soda, da si nazadnje pijan, pa sam ne veš od česa. To so kralji sugestije! In to je dandanes vendar moderno!“

„In Pavla ti menda vendar ni še nič sugerirala?“

„Ne? Poslušaj! Naša čitalnica je priredila ples. Kot pošten narodnjak moraš na veselico. Torej sem šel, in ker je bilo plesavcev malo, sem se seveda žrtvoval za domovino in plesal — plesal s Pavlo. Ženska — čedna, tanka, boka i visoka, pleše ti, da ne veš, ali imaš gosje pero v roki in ž njim pišeš po parketu, ali plesavko. Dobro. Plešem, plešem in gledam v tiste napol odprte oči tako dolgo, da sem nazadnje sam začel zreti takisto in tako sem hodil, vračajoč se s plesa, v zgodnjem jutru proti domu. Bunf — pa sem se zaletel v telegrafični drog, da

sem vse zvezde zagledal. To me je zdramilo in pregnalo sugestijo. Ergo — quod erat demonstrandum — moderna ženska to.“

„Dovtipnež! Če bi te v precep ujel, še ne boš govoril resno. Toda sedaj mi govori odkrito: Ti poznaš ljudi iz tovarne, ker že precej dolgo bivaš v tem mestu. Kaj sodiš o nadzorniku Semenu?“

„Seme? Seme je poba, s katerim ne smeš drugače govoriti, kakor da je vsaka beseda klofuta. To je zanj!“

„In kontrolor Butalič?“

„Nomen — omen! Zaletelovič!“

„In ravnatelj?“

„Ravnatelj — sicer nič!“

„Ljudje, delavci so silno zanemarjeni, sirovi, tlačeni. Tu se bom lotil. To ni nič!“

„Takó, ti misliš svet popravljati?“

„Veruj mi, da čutim v sebi neko silo, ki me žene, da se tem ljudem olajša grozno stališče; da bodo vsaj ljudje, ne pa stroji.“

„Izvrstno, ti si tudi moderen, že vidim. Ali, ljuba duša, prašam te, če veš, kaj je to, popravljen svet, ali popravljena družba, socialno preustrojena?“

„To vem menda, ne?“

„Ne veš, ne! Moj princip je ta: Popravljen svet je — obrnjena suknja. Na zunaj je nekoliko lepša — trdnejša, več vredna pa ni — in pa narobe je. Tak je svet — kot ga popravljajo. Obrnejo ga, zdi se jim lepši — tega pa ne vedó, da ni boljši in trdnejši — da je samo narobe.“

„Potemtakem vsi socialni pokreti nimajo nič pomena! Beri, studiraj, glej z odprtimi očmi! Vse se giblje, prihodnja doba je ljudska doba. In izobraženci so poklicani, da pomagajo.“

„No — ali si že vse povedal? Sem mislil, da bo govoranca ljudskega demagoga. — Dobro. Če kratko govoriš, mi je še ljubše. Ali zapomni si mojo besedo: Ali ti sediš že tako trdno na mehkem in na gorkem, da ti je vseeno, če reče direktor: Izvolite si gospod doktor konec meseca izbrati drugo službo. Saj veste, da Vas silno čislamo, pa, no, tako neke diference v disciplini bi bile skoro mogoče, torej boljše, da smo prijatelji

— in z Bogom! . . . Pomisli torej in ne pihaj, kar te ne peče. Če te le srbijo prsti po tem kostanju, zavaruj si kariero, klientelo! Pojdi ven med ljudi! Beri — (ponudi mu časnik) pljučnica — davica — vse to vlada v okolici. Zdravi in leči zastonj tintam. Par beračev ozdraviš, in ti te razbobnajo — dobiš ime — z imenom pa kruhek, in še masten! Bodi praktičen!“

„Stari mentor! Imaš deloma prav!“

„Celoma, ne samo deloma. Le pridi še k meni po nasvete. Dober svet je sicer drag, a tebi ga dam zastonj!“

Sluga se je za trenutek zamislil. Preletel je hipno vse besede prijateljeve, ki je bil že z vseučilišča znan kot zadnja instanca za pametno misel — in moral je priznati, da iz njegove šegavosti govori vendar mnogo pametnih idej. Priporočil se mu je, da ga še često popraša to in ono.

Nato sta prijatelja odšla iz kavarne. — Pred čitalnico je stal voz.

„Vinko, poznaš konje? Sedaj se lahko pelješ. To je ravnateljeva ekipaža. Hčerke so pri plesni vaji. Kako družbo imaš lahko!“

V tem sta prišla pred vrata, in na pragu se prikažejo tri dame.

Pozdrav — —

„Gospod doktor, peljite se z nami! Prostor je dosti!“

„Če ne motim, milostna, jako ugodno mi bo!“

„Gotovo da ne!“

Dame so sedale v voz, Vinko se je poslovil od Prosenca, ki mu je za slovo pošepetal: „Varuj se sugestije, sicer se kam zaletiš. Lahko noč!“

Kočija je oddrdrala po grudasti cesti. Okna v vratcih so žvenketala, da je bilo treba dokaj glasno govoriti. Dame so se tesno zavijale v kožuške. Alma je sedela ob zdravniku.

„Gotovo ste se dobro zabavali, gospica?“

„Brr — taka zabava!“

„Naša Alma, gospod doktor, kot sem zadnjič rekla — večni križ. Nič ji ni všeč, nič ni prav; za njo bi moral biti celi svet izjema!“

Pavla je razpustila drago krzno za vratom, da se je pokazala bela svila na prsih. Rahlo je zakašljala in pritrdila mami:

„Alma je naravnost strašna!“

„Le naprej! Jaz nič ne slišim, ampak premišljuje, kako mi je zmešati barve, da zadenem pravi ton za ožarjene planine. Prosim, dalje!“

Alma je vtaknila glavicco med kožuhovino in se naslonila v kot ekvipaže.

„Gospodična je pač originalna! Vsak ima svoje nazore!“

„Nazore, kaj pa; sitnosti so to. Kdor je dandanes prav poseben sitnež, pa mu pravijo — original. Le nikar je ne zagovarjajte! Potem bo še hujše!“

„Mama, prosim besede! Zagovarjati se hočem sama, da me ne bo gospod doktor napačno sodil. Prosim, poslušajte, kako sem se zabavala. Največ je plesal z mano sodni avskultant. Kako je ta človek natečen, to je groza. Povedati ne ve čisto nič. Zato se je danes naučil Stritarjevo pesem in mi jo dvakrat prebrenčal med plesom. In pomislite, katero?“

„Stritar ima lepe pesmi!“

„Zatorej ni treba izbrati najslabše. Tisto je deklamiral: ‚Ti si moja domovina!‘ . . . Bedak! Ti — dekle — ti, punca — ti si moja domovina!“

„Ti Alma, saj ne razumeš! Če kdo zares ljubi izvoljenko in ji pravi, da jo ceni više kot domovino, je to vendar samo izraz neizmerne ljubezni!“

„Pavla, lepo te prosim, nikar! Domovina je domovina, punca je punca, žena je pa žena! Kdor meni kaj tacega deklamira, tisti je ali lažnik ali pa človek, ki ni spoštovanja vreden. Moj mož mora biti tak, naj bo še tako grd ali lep, to mi je čisto vseeno, da bo tedaj, ko se bo izrekalo njegovo ime, vsak človek lahko rekel: Ta človek nekaj ve, ta je nekaj storil, to je častivreden mož. Tak bo moj — ali ga pa sploh ne bo.“

„Seveda, ministri pridejo po te!“

„Ni treba! Umazan delavski kolovodja mi je ljubši kot takale avšica. — Gospod doktor, dajte mi cigareto.“

„Alma!“

„Veš, mama, kadar sem jezna, moram kaditi!“

Dr. Sluga se je veselil zanimive filozofije, ki jo je razvijala Alma. Podal ji je cigareto in jo prižgal. Užigalica je razsvetlila voz za trenotek, in zdravnik je vztrepetal, ko je pogledal v te čarobne oči Alme, ki so se svetile v kresu iskrene navdušenosti.

Alma je poslej pušila in molčala. Drugi so govorili nekaj vsakdanjih fraz. Skoro so tudi zašumele zavornice na kolesih, kočija je obstala pred tovarno. Sluga je pomagal damam iz voza in se poslovil. — — — — —

Krog polnoči je odpiral Klešman vrata Semenu, ki je zastoj iskal zdravnika po gostilnah. Vratar mu je pomežikovaje pravil, kako se je pripeljal iz mesta zdravnik. — Seme je vrgel v sobi klobuk ob tla in zaklel. —

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

VIII.

„oter!“

„Ponižno naznanjam, gospod doktor, da je Janez Lipovec ostal doma. Ženska je prišla povedat, da ima pljučnico. Pa da otroci tudi ležé.“

„Kje stanuje?“

„Na Prelazu, št. 4.“

„Dobro!“

Doktor se je obrnil k pisalni mizi, vtaknil v debelo strokovno knjigo list papirja in knjigo zaprl. Klešman je pa stal za vratmi, prestopal se z nogo na nogo in sukaj zelene oči, ki so stikale po vseh kotih doktorjevega stanovanja.

„Želite?“

Zdravnik se je obrnil proti njemu in ga strogo pogledal v lice. Takoj je pa odvrnil pogled od teh strašnih oči in se prestopil par korakov proti omari, kjer je bilo polno instrumentov.

„He, prosim, počakam recepta.“

„Recepta? Saj moram prej bolnika videti, ne? Na slepo pač ne zapišem zdravil.“

„Ah, mhe, gospod se vendar ne bodo trudili po blatu v vas do bolnika. Saj mu bržkone ni nič sile. Lenuh je Lipovec. Kar kakšen prašek bi zapisali — —“

„Pojdite!“

Dr. Sluga je energično pokazal vratarju skozi vrata. Bil je nervozen, da se mu je tresel kazalec, in glas mu je bil rezek; premagovati se je moral, da ni bruhnila iz njega jeza. Stopil je do vrat za hinavsko se klanjajočim Klešmanom in mu s trdim stavkom dal lekcijo:

„Brigajte se za svoje dolžnosti, gledé mojih so Vaši nasveti nepotrebni in odveč! Zapomnite si to!“ — —

Klešman je mrmraje odhajal po stopnicah. Njegovo rejeno telo se je gugalo v sunkih naprej po dvorišču, v žepu je tiščal pest, oči so se bliskale in gledale v tla, v srcu se mu je pa rodilo sovraštvo do zdravnika. Zavedal se je svoje moči, ki je slonela na zlobnih spletkah njegovega umazanega jezika. Bil je sicer sluga, kljub temu pa vendar strah vsem uradnikom. Marsikoga je že izgrizel iz tovarne in svest si je bil, da mora tudi tega človeka, ki ga je zasovražil prvi trenotek, ko ga je zagledal.

Zdravnik se je napotil takoj po grdem kolovozu, ki je vodil proti Prelazu. Vreme je bilo odjužno, pot le malo razhojena. Stale so velike luže topečega se snega po kotanjah, da jih je moral zdravnik često preskakovati. Pot je bila utrudljiva. Prihajalo mu je vroče. Odpel je suknjo in klobuk je snel z glave.

„Kake razmere!“ je mrmral po poti. „Vse je vkovano v neko brezsrčno šablono. Vse živi po njej, vse brez srca, brez človekoljubja, brez vesti...“ In sredi tega modernega sveta stoji on sam — sam, kakor izpodjedena jelša ob naraščajočem hudourniku. Ali ne utone tudi on? Ali ga ne požró valovi? Odgrizli mu bodo korenine, ubili energijo in tedaj omahne ter pade v kalno strugo in zaplava po njej, kakor in kamor plovejo drugi... Ne — ne — ne! — —

Pred seboj je zagledal vas. Desetero vegastih poslopij. Same revne bajte s slamatimi strehami brez dimnikov. Izpod ostrešja, kjer je bila tuintam odtrgana deska, se je kadilo — od ognjev z ognjišč, kjer se je že kurilo za skromne večerje.

„Kje stanuje Janez Lipovec?“

Pred zdravnikom je obstalo blede dekletce, ki je neslo vode s korita. Obstalo je prestrašeno, in velik škaf na glavi se je za-

gugal, da je plusnila voda iz njega. Odprla je blede ustnice, kakor bi hotela prav hitro odgovoriti. Beseda ji je za hip ostala v grlu in morala je zajeceljati. Potem se je obrnila in pokazala z levico na revno kočo, ki je slonela pod klancem.

Sluga se je zahvalil in šel proti hiši. Pri vratih se je moral pripogniti. V zakajeni veži, potlakani z ilovico je stala koščena ženska in pehala z burkljami lonec v peč.

„Dober večer! Imate tu bolnika?“

Ženska se je prestrašila.

„Oh, pa imamo tako po hiši. Sem mislila, da kar doma napišejo.“

Bežala je v sobo, vrgla kup cunj pod peč, sunila stare škornje pod posteljo, možu hitro popravila odejo, s strganim predpasnikom pobrisala mizo, kjer so bili še ostanki drobtin od južine.

Zdravnik je po čudnem vzduhu spoznal, da vlada v hiši — davica.

Na borni postelji je ležal mož. Njegovo lice ni bilo umito. Črne lise so bile na bledem obrazu: kakor se je privlekel pred dvema dnevoma iz tovarne, tako je legel. V kotu ustnic so tičale prisušene, krvave pene. — Hropel je globoko; pri vsakem vzdihu je preletel zmučeno lice znak bolečin, ki so mu jih povzročali bodljaji.

Zdravnik je hitro spoznal, da ni več daleč kriza. Odredil je vse potrebno, napisal recept in ukazal, da mati takoj poišče človeka, ki gre ročno v mesto po zdravila.

Nato se je obrnil do otrok. Na tleh pri peči je bil otep slame. Na njej so gledale iz starih plaht, raztrganih jopičev in zanošenih ženskih kril tri okrogle, kodraste glavice. Lica so bila od vročice zardela. Ustnice, napol odprte, so lovile sapo. Iz grl je bilo čuti grgrajoče dihanje. Otroci so velike oči širom odpirali in gledali tujega človeka s strahom. Šele prijazne besede zdravnikove, njegova mehka roka, ki jih je pobožala po razgretih licih, jim je pregnala strah. Zapupno so gledali vanj, s pogledi so se ga oprijemali krog vratu in prosili, naj jim pomaga, naj prereže to strašno, zadrgo, ki jim stiska vrat.

Dr. Sluga se je bal, da je že prepozno. Vendar je vsem vbrizgal zdravilnega seruma, naročil materi, kar je bilo potrebno, voščil lahko noč in obljubil, da drugo jutro zopet pride.

Mož na postelji je malo okrenil z glavo, in skozi težko dihanje sta se čuli besedi:

„Grda pot — —“

„Nič ne dé! Le mir! Lahko noč!“

V veži je poizvedel od žene, ali so res tako revni, kakor se zdi na videz.

„Hišo smo plačevali in njivo doslej. Ni bilo mogoče nič prihraniti. Sedaj bi šlo, pa ta bolezen. Ježeš, ali umrje, kaj? — Naj Bog vzame otroke; če pa on pade, kaj začnem sirota...“

S predpasnikom si je obrisala oči.

„In še v tovarni so mu gospod nadzornik utrgali pri mesecu. Nekaj se je potrl, so pa rekli, da ni bil dosti pazljiv; mu pa odtrgujejo.“ — —

„Ná-te, za to-le kupite, kar sem rekel.“

„Oh, nikar! Kako povrnemo!“ Roka ji je drhtela, ko je čutila trdo kolo goldinarja.

„Je še kaj otrok tako bolnih?“

„So še, pa ne tako hudo! Tamle v tej hiši in v oni-le...“

„Z Bogom!“

Dr. Sluga je obiskal še nekaj bolnikov in se vračal domov, ko je že migljala večernica na nebu.

V njegovi duši je bilo nekako svečano-tragično. Jasnejši utrinki so se mu zdeli začujeno hvaležni pogledi ljudstva, kakor posamezne lučke, ki so odpirale oči druga za drugo — tovarišice večernici. Kako cigansko bedni so nekateri ljudje! Ničesar ni po teh kočah! Ni dobrih postelj, ni snage, še za groš lončene sklede ni, da bi si umil roke. Da, celo zraka ni po teh bornih luknjah. Okna imajo zabita in zasuta z mahom. Človeku se zdi, kakor bi se bali tistega zraka, ki bi prošnil zatohli vzduh in bi v njem preveč zadišalo iz cunj in smeti po bedi in zanemarjenosti. In še dokaj blizu mesta živi tako ljudstvo! Čemu toliko šol, čemu toliko knjig o higieni, o snagi, o gospodinjstvu in gospodarstvu? Ali so to sadovi splošne

kulture? Človek bi zdvojil. — In vendar nekaj imajo ti ljudje: srce, čuteče in hvaležno srce. Kar na dlani ga nosijo, pri očeh jim vtriplje, po licih se čutijo njegovi goreči vtripi. Ali se ne bo enkrat to srce prebudilo in zaželelo za očmi, ki gledajo udobnost, bogastvo in razkošje! Ali se ne bo tedaj opasalo z jeklom in s kipečo nevoljo začelo odpirati zabita okna in metati beraštvo na cesto ter bo iztegnilo roke po tuji lastnini... Hrepenenje po sreči se ogluši za nekaj časa, udušiti se ne dá — — —

Zdravnik je prišel do tvorniške bolnice. Zvečer navadno ni zahajal k bolnikom. Toda zadnjih par dni je poprej edini Peter Rožman dobil več tovarišev. Zato sklene zdravnik pogledati, če ni popoldne morda došel že kak drug bolnik.

Tiho, v galošah, stopi skozi vežo do vrat. Z roko je že prijel za kljuko, ko zasliši neki vznesen glas, kakor glas govornika. Poslušne. To je Petrov glas — — —

„Poslušajte to-le! Naša moč piše dalje: — Če so torej delavci tlačeni, če delajo za malo plačo mnogo ur — dvanajst in še več — prav se jim godi. Kdor si prostovoljno dá zvezati roke, kdor sam nastavlja hrbet, da ga kdo biča, prav se mu godi. Toda ta naj molči, ta ne sme vzdihovati. Njegovi vzdihovi so smešni, njegove solze zaslužijo palico. Torej sobratje — nikar ne tožite — rajši udarite! Naša moč vse ustvari, vse redi, vse bogati — zato naj naša moč — vse vlada...“

Nekdo je bolešno zakašljajal.

„Jutri berem naprej!“ je dejal Peter. „Ponoči naj vsak misli, kaj je njegova dolžnost!“ — — —

„Že vre“, je rekel zdravnik in zaloputnil vežna vrata ter stopil naglo v sobo. Nihče ni mogel slutiti, da je prisluškal. Šel je od bolnika do bolnika. Nekatero oko ga je pogledalo tako zaupno in hvaležno. Bili so pa tudi drugi, katerih čelo je bilo zgrbančeno in mračno. Za vse to se ni zmenil; čimbolj ga je gledal kdo nezaupno, tem bolj je bil skrben z njim, bolj prijazno ga je ogovarjal.

Petru se je brala očito razburjenost v licu. Nalašč ga je obiskal zadnjega. Prašal ga je, če ima kaj knjig, da bi čital. Lahko bi tudi drugim bral glasno, ker so bolečine nehale in se noga izredno hitro celi.

„Nič nimam, gospod doktor!“

Peter je čutil, kako okorne so te besede, ker je lagal. Ni bil vaje lagati. Molčati je znal, trpeti tudi — lagati ne.

Zato ni mogel pogledati zdravnika kakor sicer. Sklonil se je na postelji, odejo odgrnil in jo tlačil k zidu, kakor bi hotel zakriti utajeno skrivnost. Imel je skrite časnike. Kar sam je pričel odmotavati ovoj na nogi —

„Pustite! Saj je bilo šele zjutraj preobvezano! Jutri Vam pošljem knjig — lepih povesti, pa ne boste dolgočasovali!“

„Ko bi bil slišal!“ vzdihne Peter po zdravnikovem odhodu.

„No, časnike pač vsak sme brati!“ se oglasi Petrov sosed z obvezano roko.

„Vsak, če nisi delavec. Naj bi to povedal Semenu: jutri imamo vruga na plečih! Preiskava, kazen — ali me še zapodé.“

„Saj zdravnik ni tak. On drži z nami, vsaj meni se tako zdi!“

„Ne govorim. Toda nekaj vem, česar vi ne veste. Če se motim, prav; če se ne, tudi prav. Rečem pa: kar nima žuljev na rokah, je vse zoper nas!“ — — —

V kotu je močno zakašljajal bolnik; njegov votli glas je zadonel po prostorni bolnici kakor aplavz!

IX.

Po brežuljkih in rebrih so se pojavili prvi kobuljčki vrese. Teloh se je dvigal tuintam z upognjenim vratom in z zaprto čašo, kakor bi bil še sključen od snežene odeje. Ozračje je bilo brez vetra. Po njem se je pretakal hladen vonj tajajočega se snega.

Direktorjeva ekvipaža je stala pred paviljonom. Dva lepa sirca, lipicanska kri, sta kopala mehko zemljo in pozvanjala z brzdami.

Zdravnik je stal pri oknu in kadil. Solnce je sijalo gorko skozi šipe in ga vabilo vun,

da užije nekaj lepega dne. Imel je pa nekaj nujnih opravkov, zato se je zadovoljil s tem, da se je nekaj časa solnčil pri oknu.

Na dvorišče pride direktorjeva obitelj. Gospa je s prožno kretljivo sedla v voz in se naslonila strmo nazaj. Komodno je sedel k njej soprog. Starišem nasproti je sedla Pavla. Alma je pa kakor peresce šinila h kočijažu na kozla in mu vzela vajeti. Mama ji je branila. Toda že so bili vajeti napeti, in konja sta čedalje nemirneje čakala tleska, da se spustita v dir. Pavla je gledala naravnost v zdravnikovo okno. Njeno lice je bilo od strani razsvetljeno od solnca. Kakor kip največjega umetnika iz najdražjega marmora, samo da je rahla rdečica plala vanj mlado življenje — taka je bila glava Pavle, obrobljena krog vrata z dragoceno boo.

Vinkota je z neko silo vleklo bliže do okna. Pavli so se za trenutek razširile trepalnice; zagledala ga je. Mehanično, kakor brezsvesten se je doktor poklonil. Pavline oči so se hitro napol zaprle, v trenutku so konji pretegnili, in Pavlina glava se je nagnila nekoliko naprej — kakor bi odzdravila.

Dr. Sluga je stal pri oknu, dokler ni kočija izginila skozi velika vrata.

Zmotal si je novo cigareto, zaigrala je v njem domišljija, začutil je krog srca nekaj nemir; postal je zopet in zopet pri oknu ter iskal še enkrat tistega pogleda, tiste umetniške glave, stoječe na piedestalu bogatega krzna.

„Alma je interesanten otrok — Pavla pa — — ba, mentor Prosenec, kje si!“

Hrupno je odmaknil stol od pisalnika, sedel in hitro začel pisati pismo prijatelju. Dolgoval je nekaterim dobrim znancem odgovore; zato je sklenil, da odgovori vsem in se tako raztrese.

Ko je dovršil pisanje, je nesel pisma v pisarno, kjer je bil skupni nabiralnik. Pisarne so bile prazne. Le dva starejša pisarja sta leno prepisavala dolge vrste števil v debele knjige. Zdelo se mu je nekoliko čudno, da ni nikogar. Prašati ni hotel. Ali naglo je zvedel, kje so uradniki. Iz zaprte kontrolorjeve pisarne je pogledal Butalič, ko je čul,

da so se vrata odprla. Takoj je bil pri zdravniku.

„Servitore, amice! Bravo, da si prišel. Na kozarec piva!“

Prijel je Butalič doktorja pod pazduho in ga vedel v svojo pisarno. Gozd praznih buteljk je stal na mizi. Med njimi so bili ostanki raznih mrzlih prigrizkov. Vse uradništvo je bilo je bilo zbrano: nadzornik Seme, blagajnik, knjigovodja in še par drugih poduradnikov. Pri oknu je pa stal Klešman in si oblizaval mokre brke.

„Pij, gospod doktor!“

Kontrolor je natočil čašo plzenca in jo ponudil Slugi.

„Na zdravje!“

Vsi so pili.

„Pa se imate izvrstno!“

„Kaj pa misliš, сосед! Predpust! Stari se je vlekel vun, mi naj bi pa delali. Kako pa! Gospôda moja, eks! — Egon, toči! Kaj si tako lesen, mladenič!“

Nadzornik je jemal steklenko za steklenko iz zaboja, izvlekaval čepe in polnil čaše. Družba se je smejala, zbijala čisto navadne dovtype, dostikrat zelo kosmate, in pila, pila...

Po drugi čaši se je zdravnik zahvalil, češ da mora še napisati status bolnikov za ravnatelja.

„Starega še ne bo. Sicer imamo stražo, ko bi se prehitro vrnil. Klešman, nate, pijte — in glejte, čeprav se Vam oči izbulijo. Pojdite vun — na cesto! Če nas ravnatelj zaloti — gorje Vam! Zdaj pa le hitro! Alaa! Ena — dve!“

Seme mu je odprl vrata, in Klešman je z negotovimi koraki šel na cesto stražit.

„Torej bodi — še eno! Tako! Na zdravje gospodje — hvala lepa!“

Zdravnik je izpil in odšel.

„Baba!“

„Kakor voda!“

„Šolar!“

Take sodbe so donele za Slugo, ko so se zaprla vrata.

* * *

„Mati, naj grem, lepo Vas prosim!“

„No — pa — poizkusi!“

Maretka je zgrnila ruto, še enkrat pogledala bolno mater na postelji in odšla. Starica je sklenila roke, njene ustnice so se počasi gibale. Materina molitev je spremljala hčerko.

Zunaj je bil lep večer. Dobro se je bilo zmračilo, od severa je pihal oster veter.

Maretka je hitela po poti, kjer se je že s tenko ledeno skorjico preprezala snežnica. Njene drobne noge so delale majhne korake. Skozi čevlje je čutila vlažno mokroto. Večkrat je brizgnila voda in oškropila njeno krilo. Pod nogami se ji je udirala nežna skorja ledu.

Za Maretko je bila ta pot nekaj groznega. Z eno roko je tiščala skupaj ruto in jo pritiskala na prsi, kjer je čutila, kako ji je hudo. Kam gre? Po zdravnika. Po tistega človeka, ki je menda tako zloben, kakor je rekla Korta. K njemu gre, sama, zvečer. Če je tak kakor Seme — morda še zlobnejši! Šalil se bo z njo in nazadnje jo vrže brez pomoči, brez zdravil po stopnicah. — Moj Bog! To je strašno! Zakaj so ljudje taki? — Zakaj so zboleli mati, in na noč, da jim je tako hudo. Kamorkoli bi bila rada šla, čez gore, po kamenju, po golih kolenih bi se plazila — samo k temu človeku ne, ki je hudoben, zviti in tako potuhnjen. Toda mora! Ljubezen do matere jo žene. Če bi vedela za gotovo, da bo psavana, da bo — — — mora — mora naprej, zaradi matere mora. Ko bi umrli mati — kam potem — kaj bi bilo z njo siroto ...

Hitela je, da so ji stale potne kaplje na čelu. Večkrat je omahnila na grudasti poti, zagnalo jo je od strani v stran, da je zamahnila z roko in se lovila po zraku. Vsa sključena je bila naprej, tako je bežala. Včasih je stekla nekaj korakov in preskočila luže na cesti. Pa je morala odnehati. Hropla je, čutila je, da jo obliva pot. V daljavi je zaslišala krik, ropot. Vsa se je stresla in še bolj hitela. Črne zaplate prekopenj so plesale po belem snegu. Kakor hudobni duhovi — tako so se ji dozdevale. Dvakrat je po-

stala in se prekrizala. Tedaj so mirovale tudi črne lise. Pomirila se je in šla dalje.

Tu je sredi pota. Majhna kapelica, v njej brli lučka. Maretka se je naslonila na ograjo in se trdno oklenila omrežja. Gledala je sedmere meče v srcu Žalostne Matere, lučka je poskakovala, in ti meči so se gibali, kakor bi se hoteli izpuliti iz tega dobrega srca. Maretki je izginil strah. Tako brez skrbi se je oddahnila pred kapelico. Nekaj ji je prišlo na misel. Vzame iz žepa rutico. V vogalu je bilo zavezanih nekaj krajcarjev. Počasi, s tresočo roko odvezuje voz. Silno previdno odvija — če bi se vsuli denarji na tla, ne dobi jih v temi in v blatu. Oprezno je razprostrla desetice na dlani in pri svitu luči poiskala grošiček. Vzela ga je z drobnimi prsti, dvignila proti luči in potem spustila v puščico, katere žrelce je gledalo skozi omrežje.

Denar je zažvenkljal v posodo. Maretka je čutila, kako veliko je žrtvovala, in ta glas iz kapelice, to lepo cingljanje ji je bilo kakor tolažilna pesem: Ne boj se, zaupaj!

Šla je dalje. Strahovi so bežali, pri srcu ji je bilo lažje. V njej se je budilo upanje. Tudi pot je bila tu lepša. Nič več se ni tako péhala. Zazibale so jo lepe misli, da prinese zdravil, da v par dneh mati že vstane, in zopet bo vse dobro in veselo.

Šla je mimo oken bolnišnice. Domislila se je Petra, spomnila se je njegove besede, da se ni treba bati zdravnika. In Peter je bil moder, pa rad jo je imel; on ni lagal.

Mimo poslopja je šla; skozi okna je koprnelo njeno oko. Tja k postelji bi bila rada stopila in rekla Petru: „Peter, mati so zboleli!“

Peter bi jo potolažil in bi rekel, da ni nič hudega. Ko bi bil zdrav, pa bi on šel k zdravniku. Peter se nikogar ne boji. — Bogve, kako mu je! To je zares strašno. Edini dve srci, ki jo ljubita, morata trpeti.

Maretki je otožnost prevzemala rahlo dušo. Čimbolj se je bližala tovarni, bolj se je vnovič bala. Zakaj nima denarja? V mesto bi tekla, poiskala zdravnika, v voz bi sedla in se pripeljala s kočijo pred materino hišo

in bi prinesla zdravil in vsega, kar bi navsve toval zdravnik. Tako pa mora sèm — ah mora, v kljub strahu in bojazni.

Prišla je pred vrata. Klešman je hodil semintja, kadil cigaro in si hladil vročo glavo. Ko zagleda Maretka, se razkorači pred njo:

„Punca, kam pa greš?“

„Ali so doma gospod zdravnik?“

„K zdravniku? Si bolna, he-he?“

„Ne, materi je tako hudo!“

„Aha, materi! Le pojdi, doma je, doma. Boš kronco dobila, he-he! Takim-le punčkam jih rad daje, he-he!“

Maretka je že izginila skozi vrata. Čula je dobro Klešmanove besede in koleno ji je zaklevalo. Toliko da se ni zgrudila na tla in zajokala na glas.

„Torej vratar to govori? Vratar ga bolje pozna. Moj Bog, moči, sveta Marija, sveta Mati božja...“ Drhtela je po vsem životu.

Dvorišče je bilo razsvetljeno. Z vedno bolj negotovimi koraki se je bližala deklica hiši, kjer je bilo doktorjevo stanovanje. Že je stala pred vratmi. Z rutico si je otrla pot, popravila je lase s čela, skrbno si oddrgnila mokre čevlje ob slamo.

Po stopnicah nekdo prihiti. Maretka se vsa zgane.

„Maretka, kaj pa ti tukaj zvečer?“

Alma je prišla od kontrolorke, kamor je zahajala pogosto; tudi kontrolorka se je nekda precej ukvarjala s slikanjem. V Italiji je videla najlepša dela velikih mojstrov. Alma je uvaževala njen okus in je zato rada hodila k njej po svete. — Maretka je pa poznala, ker je večkrat šla k dekletom v tvornici. Bila je prijazna z njimi; in vse so jo ljubile in zelo čislale.

Maretka se je Alme silno razveselila. — Kakor bi nebo poslalo angela.

„Gospodična, mati so bolni, še umrli bodo nemara.“ Solze so ji stopile v oči. „Ali so doma gospod zdravnik?“

„Doma! Le gori pojdi.“

„Saj — saj še ne znam, ker nisem bila nikoli.“

„Ti punček ti, nikar se ne boj! Pojdi z mano!“

Alma jo je prijela za roko in šla z njo po stopnicah.

„Ko opraviš, Maretka, počakaj me tu pred našo hišo. Iz Italije smo dobili veliko pomaranč od tete. Dam ti jih za mater!“

Alma je pozvonila pri vratih, potem pa odhitela domov.

Maretka bi jo bila najrajši prijela za roko in pridržala. A vrata se odpró in postarna kuharica se pojavi. Maretki je bilo zopet lažje.

Postrežnica jo naznani doktorju. Ta Maretka takoj pokliče v sobo.

„Kaj ti je? Objokana si in vroče ti je. Kaj se je zgodilo?“

Maretka je še drhtela; s tresočim glasom je zaprosila zdravil za mater.

„Prej jih grem pogledat. Počakaj me na dvorišču, da mi pokažeš pot do vaše hiše. Takoj se opravi in pridem!“

Maretka bi bila najrajši padla na kolena in poljubila zdravniku roko. Njegovo prijazno oko, njegovo pošteno lice ji je v hipu pregnalo ves strah in z nohtmi bi spraskala lice onemu, ki bi rekel, da je ta človek — kot Seme.

Z lahko nogo je šla po stopnicah in čakala pred hišo zdravnika in mislila na Petra pa si rekla: Moj Peter vse ve!

Prav tedaj, ko je prišel že doktor Sluga, zavil v kožuh, je prinesla Alma Maretki lepih oranž in jih ji vsula v predpasnik.

„Kaj ne, gospod doktor, da sme uživati njena mati tako sadje?“

„Gotovo, gospica!“

Doktor se ji je globoko priklonil; njegovo srce se je klanjalo njenemu dejanju. Odšel je za Maretka in mislil na — Almo in Pavlo.

— — — — —
Direktor se ni bil vrnil z damami. Ostal je v mestu — pri taroku. Družba je zato brezskrbno pila dalje.

Klešman pa je nosil ‚pošte‘:

„Maretka je šla k doktorju.“

„Vraga, vraga!“ so kričali vsi. Seme je tolkel ob mizo.

„Maretka je šla z doktorjem vun!“

„Škandal, škandal! — Jaz ne občujem več z njim!“... Seme je pil eks.

X.

Kontrolor je prižgal pozlačeni baročni lestenec nad dolgo mizo v veliki obednici. Luč za lučjo je zagorela in se strnila s prej prižgano sestro v vedno večji dan. Ko je bila zadnja prižgana, je stopil kontrolor na sredo sobe in zadovoljno gledal polno svetlobo, ki je plula po vseh kotih, razsvetljevala vsako podobo, vsako soho in vazo, ki so bile okusno razpostavljene po kotih na lepih stebričih, katerih nekateri so bili oviti z istočnimi tkaninami. Kontrolor je premeril parkrat sobo, ustavil se pri mizici, kjer je bilo nakopičenih mnogo vrst smodk in smodčic — same specialitete. Nato je šel h kredenci in pregledal marke butelj, prestavil one z zlatimi glavami bolj odzad, da pridejo tedaj na vrsto, ko bo družba že najbolj razigrana.

Tako. Vse je bilo v redu. Na obrazu je igrala možu radost in ponos. Iz žepa je potegnil srebrno tobačnico in si zmotal cigareto. Ko si jo je zapalil, se je ozrl na steno, kjer je v težkem okviru visela pastelna slika sivobradega moža s čudovito spekulativnimi očmi. Kontrolor je obstal za hip pred sliko, njegovo oko se je skoraj orosilo, hitro se je obrnil proč in z nekako resno hvaležnostjo zamrmral:

„Oj, striček, ko bi tebe ne bilo, kako bi bil jaz siromak!“

V tem je prišla skozi salon kontrolorka. Soprog jo je prvič videl v novi toaleti — najelegantnejši pariški vzorec.

„Luci!“

Roke je sklenil, njegove oči so se začudeno razširile in objele elegantno postavo, na katero se je izlivala bogata luč od lestence. V bujnih laseh se je svetilo nekaj briljantov, kakor bi sredi črne noči gorela kresnica v dehteči pinijevi travi.

„Luci, per bacco, ti si la reine du chic! Nocoj se zaljubim vate, kakor pred petnajstimi leti!“

Kontrolor je poljubil soprogo s toliko iskrenostjo, kakor bi bilo prve dni po poroki. Luci pa je bila hladna.

„Je vse v redu?“

Njene oči so hipoma premotrile mizo, kakor iskre se dotaknile vsakega predmeta, in njena bela roka je premaknila tu čašo, tam popravila servieto in primaknila stol.

„Kako bi sedela družba? Kaj se ti zdi?“

„Kakor sicer. Saj so samo stari gostje. Edino zdravnik še ni bil pri nas na tak večer. Ta ne sme priti blizu Semena. Gotovo se spreta.“

„Ah, ti možki! In nam očitajte ljubosumnost! Pa bi se kmalu bili za takovo punče z ulice. Smešno!“

Na hodniku so se zaslišali koraki.

„Že prihajajo. Za trenutek moram še v kuhinjo, vedi goste v salon!“

Kontrolorka je hitro odšla v kuhinjo, Butalič je pa hitel k vratom, da sprejme goste.

Vodopivec in njegova soproga vstopita.

„Dobrodošla! Klanjam se, milostna!“

„Prva sva, Nana! Gospod kontrolor, oprostite, zaradi not sem hitel. Moram jih prej razvrstiti in urediti. Opolnoči nov kuplet, gospod kontrolor! Nana, kaj ne, da je imeniten?“

„Čakaj sodbe!“

„Gotovo bo dosti smeha! Gospod umetnik, smem vprašati za naslov — vsebino?“

„Originalno, rečem Vam — originalno: *Cylinder* — naslov in vsebina!“

„*Cylinder*? Izvrstno, za karneval kot nalašč. Vi ste velik original!“ — — —

V nekoliko minutah je bila vsa družba v salonu. Vsi so bili jako točni.

Seme in nadporočnik Virant sta stala pred kontrolorko. Leksikon komplimentov se je razgrinjal pred njo. Z nedosežno, pravo italijansko grandeco je bila mrtva in mrzla za vse poklone. Toda v kotu lepo rezanih ustnic ji je drgetal tisti prikriti smeh, ki ga izvablja hvala iz srca človeku, ki je zaljubljen sam vase.

Sodnik Mayer je pripovedoval direktorici, da mu je srčna hiba mnogo milejša, odkar ne puši več viržink. — Kontrolor in direktor sta stala nekoliko vstran in se polglasno pa z velikim zanimanjem pomenkovala o pogodbi, ki jo bržkone sklene tovarna za po-

šiljatev železnine na Japonsko. — Alma je pozdravila vso družbo z neko njej vrojeno eksaktno odločnostjo in nato takoj odšla v sosednjo sobo, kjer sta, kakor dve modni postavi v izložnem oknu, čakala Franci in Gerti, da jih tudi povabijo k mizi. — Zdravnik je zabaval Pavlo, ki je obstala pri visoki palmi, kakor bi stopila k ponosni družici. — Dr. Sluga ni bil več student, pa tudi ne lahkoživec, da bi ga vsaka količkaj lepa zunanost ženske očarala. Toda Pavla je bila nocoj prelestno krasna. Igrala se je z drobno pahljačko, govorila tehtno, vmešavala v govor mnogo francoskih stavkov in pogledavala zdravnika z neko zmagovito iskrenostjo. Kadar se je začudila kakemu stavku ali trditvi doktorjevi, tedaj je okrenila nekoliko glavo, da so se na labodjem vratu zganili nizi iztočnoindijskih svetlinčkov, ki so bili vkovani v zlato in so s temnokovinskim sijajem dvigali prozorno nežnost njene belote. — Zdravnik se je divil. Začutil je, kako njegovo srce omahuje, pada, kako pokleka pred to božico na svetli parket.

— — — — —
Večerja.

Pri Almi sta sedela ob desni Franci in Gerti. Znala jima je tako gibko streči in ju zabavati, da je vedno živahneje zvenel smeh iz čistih otročjih grl. — Na levici Alme je bil nadporočnik Virant. Na nasprotni strani se je izborno zabaval s Pavlo dr. Sluga. Bil je izredno živahen in dovtipen. Tudi Pavla se je razgrevala. — Direktorica je na zgornjem koncu mize s pozornim očesom presojala ta par in kar je bilo mogoče, je odvracala pozornost vseh drugih, da sta se nemotena menila in zabavala. V njenem skrbnem materinem srcu je zelenelo upanje...

„Gospôda moja!“ — — —

Kontrolor je napil družbi. Čaše so zavzenele, mnogo iskrenih oči se je srečalo, šumeče vino je razigravalo kri, govori so bili glasnejši, obmizje je oživel, kakor ulnjak, ko posveti nanj pomladno solnce.

Ko je nadporočnik Virant trčil z Almo, je pogledal kakor z globokim, slastnim požirkom v njene velike oči, poklonil se ji je

globoko in kakor vzdihajoč rekel: „Ah, te nebeške zvezde!“

„Kakšne zvezde?“

„Gospica, oprostite — Vaše dražestne oči!“ . . .

„Hvala lepa, če imam take oči, kakor so postavim Vaše zvezde na ovratniku . . .“

„Oprostite, prosim! Človeku se zdi . . .“

„Pustiva, kaj se Vam zdi. Včeraj sem brala knjigo o največjih strategih. Opisana je tudi bitka pri Salamini. Krasno! Temistoklej je bil genialen človek. — Pardón, kdaj je že bila?“

„Bitka pri Salamini? Aha, čakajte no! Pri Salamini? Faktično, pozabil sem . . . Ni mam spomina za številke. Dovolite — tu vzame notis iz žepa — zabeležim si vprašanje, jutri Vam sporočim na razglednici — samo številko, gospica! Interesantna, taka razglednica s samo številko, kaj ne?“

„Hvala lepa, škoda znamke! Dotlej že sama pogledam v knjigo!“

„Kako ste kruta!“

„Usmiljena, ne pa kruta!“

Alma je oprezno zasledovala pogovor zdravnikov s Pavlo. Ni vsega slišala. Le iskre so tuintam dohajale do nje. Njeno mlado srce se je jelo krčiti. V njem je vstajalo nekaj, kar ga je stiskalo in težilo. Čez mizo bi zavpila in rekla: — Gospod doktor, glasneje, da jaz tudi slišim!

Tudi zdravnik se je nekaterekrati, kadar je Pavli povedal kaj posebno duhovitega, ozrl preko mize in vselej je srečal — oči Alme. In to srečanje ga ni zveselilo. Sam ni vedel zakaj ne. Zdelo se mu je celo, da ga te oči karajo, in hitro si je vselej izprašal spomin, če ni bil morda nedostojen — — —

Večerja je bila dokončana.

Vencel Vodopivec med večerjo ni bil izpregovoril besedice. Užival je s tekom človeka, ki je prepričan, da leto dni ne bo več tako opulentno jedel. Kadar se mu je bližala jed, je prijel po dvakrat za vilice; toda udaril ga je vselej pogled Nane, ki se je sicer izborno zabavala s stotnikom Auberjem, a na moža je neprenehoma pazila, da bi se ne izpozabil. In takrat je vselej Vodo-

pivec spustil vilice na mizo in se nervozno lotil serviete ter rahlo zakašljaj. Prosil je soprogo: — Nana, ne bodi huda, saj ne bom več! — Sedaj, po večerji pa se je ganil Vodopivec in se okrenil proti zdravniku:

„Gospod doktor, nov kuplet!“

„Sem čul, da ste izreden komponist. Jako me veseli.“

„Boste videli, kako originalen! Besede so tudi moje. Veste, pesniki ne zadenejo pravega okusa. Zato zlagam pesmi sam.“

„Ali ste že mnogo uglasbili?“

„Mnogo — seve — mnogo ne. Toda efekt ene stvari velja, kaj ne?“

„In katero je najefektnejše izmed Vaših del?“

„Kupleti — trije kupleti. Tretjega pojem nocoj prvič sam — potem pojde šele po svetu.“

„No, in naslov ali vsebina?“

„Prvi se zove: Šla pa. Originalno, kaj ne?“

„Gotovo.“ Zdravnik se je boril s smehom.

„Drugemu je ime: Hlače!“

„Še bolj originalno! Zares!“ Doktor se je ugriznil v ustnico, Alma je na drugi strani mize kihala v robec.

„Danes pride pa: C i l i n d e r!“

Vodopivec se je ponosno zasukal in izginil v salonu, odkoder je zadonela v obednico divja koračnica.

— — — — —
Po parketu so zašumeli pari. Zdravnik in Pavla sta pričela zbujati pozornost. Najlepša, najelegantnejša plesalca. Pavla je plavala v njegovih rokah, kakor bi se zibala po gugajočih valovih tihega jezera. Kri se ji je razgrela in podplula njena lica. Vonj njenega parfuma se je pretakal po zraku, omamna gorkota je plula krog Vinkota in govoril ji je vedno tiše in tiše... Pazil je, da ni mnogo pil. Poznal je dobro, kako omaguje. Bal se je samega sebe, zbežal bi bil rad pred svojo senco, zbežal razoglav na mrzli zrak, da bi dejal na mirno tehtnico svoja burna čuvstva, v katera se je pogrezal. Ni še bil pod vodo. Krepko se je branil

valovom. Čutil je tuintam, kadar je zavel mimo njegovih lic v hitrem plesu dehteči, gorki dih Pavle, da mu pluskajo valovi do ust — do oči, da se mu bo zvirtelo in da stori nekaj, česar se morda še pokesa. Nadzornik je videl, kako se zdravnik vedno in vedno vrača k Pavli. To ga sicer ni radostilo, a zadovoljen je bil, da je sam tem pogosteje plesal s kontrolorko.

Najmanj se je, vsaj na videz, menila za to zabavo Alma. Odkrižala se je kmalu nad poročnika, češ da ji ni dobro, in se umaknila v sosednjo sobo s Francijem in sestro. Zabavala je mlada dva — ali ni šlo več tako od srca. Ozrla se je tuintam skozi vrata v salon, kjer je promeniral zdravnik s Pavlo. Stisnilo jo je vselej nekaj, kakor bi ji sovražna roka segla po srcu. Kar strpeti ni mogla pri otrokih. V obednico je šla, prisedla k papanu, poslušala njegov pogovor s sodnikom in kadila strastno cigarete, kakor bi iz njih hotela izsrebat nekaj, česar manjka nocoj njeni duši, ali pa zadušiti, kar ji je neugodno v srcu.

— — — — —
Odmor.

Dame so šle s kontrolorko v budoar, gospodje so se vrnili k mizi. Vinko je poljubil Pavli roko. Ko so se dotaknile ustnice bele rokavice, je vztrepetal in se ustrašil. — To ni bil več poljub — formalne etikete... Gospodje so si v obednici prižgali smodke in stoječ v gručah govorili in se okreščavali z ljutomercem. Direktor je vprašal zdravnika, kako je z bolniki: kaj davica, kaj pljučnica, ali je mnogo bolnikov v okolici, in če so delavci, ki ležé, res hudo bolni.

Dr. Sluga je bil vesel tega, da se je mogel nekoliko otresti čuvstev, ki so ga objela pri občevanju s Pavlo.

Zgovorno je pripovedoval o svojih potih krog bolnikov, opisoval z vso gorečnostjo njih bedo in polagoma začel udarjati na struno žalostnih modernih razmer.

Bolj in bolj se je družilo krog njega celo omizje. Poslušali so ga brez vidnega zanimanja, nekam hladno in mrzlo. Edini Seme

mu je ugovarjal, kjer je mogel. Ugovori so bili plehki, in bistro pobijanje zdravnikovo je Semena dražilo. Ko je zdravnik omenil, da bi bila potrebna knjižnica za delavce, je ugovarjal Seme drzno:

„Žival naj ostane žival! Čim manj ve, čim več ima dela in več biča, bolj je mirna. To je moj princip!“

„No, no — tako zopet ne“, je pogo-varjal ravnatelj, ki je videl, kako prekipevata nadzornik in zdravnik. Sluga je ostal miren.

„Oprostite, gospodje, s tem stavkom sem bil izzvan — nekaj, če dovolite, moram izpregovoriti, da opravičim svoje nazore, če dovolite...“

„Prosim, gospod doktor!“ je laskavo rekel ravnatelj in z njim je ponavljala taisto družba.

„Značaj suženstva v templju Moloha je značaj moderne dobe: močnejši golta slabjšega in najmočnejši požira tudi močne. Obrti, trgovina, politika, beraštvo in bogastvo, bolezni, uime, vojska in krik o vojskah, smrt imenitnih oseb, njih bolehanje — vse to je voda na mlin modernega moloha. In žreci tega moloha — ni jih veliko — a siti niso nikoli ne denarja ne vlade... Ministri so često njihove strdene punčke, ki se premetavajo po svetovnem trgu kakor šahove figure. Sami morajo gnojiti plevel, katerega sovražijo in bi ga radi izrvali. In masa se krivi, pripogiblje skoro do tal. Kriči že, kriči; toda, kaj se meni družba v epikurejskem salonu za krik lačnih otročajeve na ulici! — — Gospôda, tako gledam svet jaz in pravim: Ulesa, velika in nevarna so v človeški družbi. Zdravila je treba. In tega mora dati izobraženstvo. Če ga ne dá, ulesa se bodo naravnim potom predrla — in bogve če ne bo to dolgo gnojenje v masi ljudstva diluvij za tiste, ki niso hoteli pomagati...“

Zdravnik se je ogrel. Njegovo oko se je bliskalo. Na sencih so se mu žile nabrekle. Ko je končal, za trenutek ni zinil nihče. Bilo je zanje v teh kratkih stavkih preveč življenskih filozofije. Zdelo se jim je, kakor bi prihajal od daleč neki glas, katerega slutijo,

čutijo — pa ne razumejo. Prvi se je oglasil ravnatelj.

„Gospod doktor, Vi ste sociolog. Občudujem Vaše teoretiško znanje. Seveda — vse res — toda v praksi — v praksi — —“

„V praksi naj vlada korobač!“

Seme je vrgel to besedo, kakor pobalin kamen, doktorju v lice.

V zdravniku je zašumelo živčevje, stopil je korak naprej. S stisnjenimi obrvmi je iztegnil glavo proti Semenu in z nemirnim glasom, vendar svečanomoško, rekel:

„Gospod nadzornik, ako je to Vaša resna beseda in Vaše prepričanje — — —“

„Dovolj! gospoda moja, dame so prišle! Vivat republika! Egalité — fraternité!“ Kontrolor je kljub temu, da je precej pil, vendar spoznal nevarni položaj med Semenom in zdravnikom. Stopil je med nju in s tem krikom — in pa ker so res prišle dame iz budoarja, kjer jim je bila kontrolorka postregla s sladčicami in čajem — prekinil nezogibni prizor.

Kakor bi odrezal, so padli vsi problemi in vsa nasprotstva. Alma je šla k mizi prav tesno mimo zdravnika. Doteknila se je kakor ponevedoma njegove roke. Zdravnik se je umaknil in ozrl.

„Pardon, gospica!“

Pogledale so ga velike plave oči in ustnice so šepetale: „Častitam!“ — — —

Nekaj čepov je skočilo z glasnim pokom do stropa, zašumelo je vino — zašumela je družba.

— — — — —

Protí jutru so se razhajali.

Seme je počakal prilike, da je stopil za Slugo in ga nosljaje, precej vinjen vprašal:

„He, prosim, kaj je potem — če je to moje prepričanje — — — Kaj ste hoteli — —“

„Sedaj ni čas za to. Ker pa silite, Vam rečem: Če je ono Vaše prepričanje, če niste tega govorili kot frazo, tjavendan, tedaj ste Vi v mojih očeh čisto navaden — lopov! Lahko noč!“

Semenu so se zaprla vrata pred nosom.

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XI.

Ob palici se je počasi premikal Peter Rožman. Prvič je zapustil bolniško sobo in dosti neokretno jo je drsal z bolno nogo po veži. Zunaj je sijalo gorko solnce. Peter se je naslonil ob vrata in strmel čez ravnino. Na pobledelem obrazu je čutil solnčne žarke, ki so trkali in klicali: Pomlad prihaja! Pridi, zapusti zaduhlo sobo, dihaj pomladni vzduh, pridi in vstani, napij se solnčnih žarkov!

Peter je pomeril korak čez par stopnic, obstal je oprt ob nerodno palico, prsi so se mu širile, v glavi se mu je gubilo nekaj mračnega, od srca se je odvalilo kakor težko breme. Vleklo ga je z veliko silo čez ravan, mimo belih plaht zaostalega snega, hotelo se mu je za solncem, za prostim zrakom.

Prestopil se je. Ali začutil je na bolni nogi kakor svinec, zazdelo se mu je, da je priklenjen na močno verigo, na srce mu je leglo vnovič breme, po glavi se je začelo mračiti. Drsal je ob zidu bolnice in tam na vogalu, kjer je stalo golo grmovje in pred njim star parobek, je sedel Peter, iztegnil bolno nogo, na zdravo koleno pa postavil komolec in si podprl glavo. Njegov pogled je obtičal na bližnjem gričku, ki se je dvigal sredi ravnine. Pod gričem je stala bele cerkev, krog nje so se svetile čedne hiše v solncu, vrh griča je razločno videl tri križe. — V vasi, po zvinkani stezi, so se premikale črne, bele in pisane točke, ki so vse hrepenele kvišku — na grič. In tam krog križev je gomezelo, pluskalo semintja, strinjalo se in razgrinjalo. Razločno je videl, kako se je sredi tega ljudskega mravljišča zdajpazdaj zasvetila bela obleka, kako se je odtrgal kos

tega življenja in se kakor curek pucedil po griču navzdol proti cerkvi.

Peter je bil čedalje bolj zamišljen, čedalje bolj je hrepenel v to množico in bolj in bolj ga je peklo, da je še otvezen kakor na verigi. Z roko je zakril oči. Ni mogel gledati tega življenja. Krog njega je nekaj prasketalo. Zašumelo je tuintam, suhi listi, ki so prebili zimo na grmu, so drhteli v majhni sapici. Zdelo se mu je, da se nekaj probuja, da odgrinja težko odejo, ki jo je dušila, da vstaja, in da se zdajzdaj dvigne z veselim vzkrikom — — —

Prav blizu je zazvenel smeh, oglasil se je pogovor. Peter je odmaknil roko izpred oči. Gospôda iz mesta je šla mimo na izprehod — na Kalvarijo. Ko je Peter dvignil glavo, je utihnil smeh, droben prstek je kazal nanj, in sedemletna deklica se je prijela matere za krilo. Pritisnila se je prav blizu, kazala s prstom še vedno na Petra in s široko odprtimi očmi gledala mamo. Eleganten gospod ob njeni strani je segel v žep in dal dekletu krajcar. Mama se je oklenila tesneje roke svojega moža in obrnila glavo proč od Petra. Ta je dobro slišal, kako je pošepetala možu: „Ah, Edi, takega človeka ne morem gledati! Kako je umazan!“

Hčerka se je pa varno približala za pet korakov, dvignila se na prste, sklonila nekoliko naprej in vrgla pred Petra krajcar — potem pa zbežala in se skrila za materino krilo.

Na Petrovem obrazu je zagorela kri. Roko je dejal zopet pred oči, ustnice je stisnil in obšla ga je neizmerna bridkostna jeza. Bil je res v umazani obleki — v tisti, kakor so ga prinesli iz tovarne. In zato se je studil visokim ljudem . . . Od česa je umazana obleka? Morda od grehov, od

lenobe, od uživanja, od razkošja? Ali ni vsako vlakno obleke že pilo potnih kapelj? Ali ne krijejo te revne krpe suhih mišic, ki so toliko noči že dvigale goreče železo, ki so porjavele ob vročini, katero diha Martinova peč? Ali ni to telo stradalo že toliko praznikov, da je pila juho rajna mati, ki že trohni nekaj let pod grudo? In tedaj ste vi mogotci uživali, drago vino se je cedilo z vaših miz, bogate drobtine so padale na tla; stotake ste trošili, da ste odeli razkošne ude — samo napol —, da ste požirali iz čaše opojnosti z večjo slastjo... In vi ste lepi, občudovanja in spoštovanja vredni — vi poštene, vi čisti — le jaz, le mi pritiskani do tal, le mi vam zbujaemo stud, mi smo umazani, mi nečisti...

Petru so se krčile pesti. Divja moč je rasla v njem, zaničevalno je pljunil na cesto, kjer je stopala noga bogatih šetalcev, zadržal se je s parobka in z zdravo peto pomandal krajcar v pesek: „Ne, ne, nismo berači! Brez vas živimo, hočemo in moramo živeti! Naša moč, naša moč!“

Tresel se je od gneva in zlezal nazaj na parobek. Kakor s steklenimi očmi, za katerimi je gorelo nekaj strašnega, je gledal na Kalvarijo. Krog njega je v poljubih solnčnih žarkov nekaj vzdihalo, nekaj skrivnostno šuštelo, kakor bi si mencalo oči, ko je izpregledalo po dolgi noči jasno gloriozo belega dneva.

„In Ti pustiš —“ Rožman je govoril polglasno — „in Ti pustiš, Ti na Kalvariji, ki si ljubil zatirane, ki si preganjal farizeje, Ti pustiš, da Ti vsi ti poljublajo rane, da se Ti hinavsko klanjajo, da k Tvojim nogam mečejo v puščico srebrni denar — — Ti pustiš — — —“

Peter je zamižal. V njegovi duši je vstajal dvom, mračen kakor polnoč in bridek kakor strup. Dvignil se je s parobka. Iz mesta so prihajali novi šetalci, on se je pa plazil ob zidu bolnice proti vratom, plazil se je, kakor človek, ki ga je sram, ki si je pa svest, da tega ni sam kriv — in ponavljal je polglasno: „Naša moč, naša moč!“ — — —

Lepo popoldne je izvabilo tudi doktorja Slugo, da se je napotil po cesti, po kateri je hodila procesija drugih ljudi. Uvrstil se je med nje. Par radovednih pogledov ga je pozdravilo, nato je bil čisto sam sredi množice. Spredaj in zadaj so se pomikale skupine družin. Starejši pari so vodili za roke deco, svarili, opominjali, kljub temu pa z vso srečo ogledovali zdrave in živahne otroke. Očetje so bili dokaj zamišljeni in so kadili cigare; zgovornim ženam so odgovarjali nakratko. Mlajši, še ne dolgo poročeni, so se vodili roko v roki. Tesno so stopali drug ob drugem, ozirali so se pogostoma med seboj v oči, smejali so se glasno in veselo. Razen teh so hodili še drugi, mladi in veseli: gospodične in gospodje. Mnogo so se menili, vsi naenkrat so se večkrat zasmjeli, da so se gospodične stisnile tesneje druga k drugi, gospodje so se pa zravnali v ponosni zavesti, da jih izborna zabavajo.

Dr. Sluga je stopal sam. V rokah, na hrbtu sklenjenih, je držal palico. Glave ni imel ponosno dvignjene. Nekoliko je bila vpognjena naprej, kakor bi jo tiščale težke misli. Stopal je enakomerno, nikamor se ni ozrl, kakor bi ne bilo žive duše ob njem. In vendar je tako jasno slišal vsak zvok, tako natančno je videl iskrene poglede, ki so se med seboj božali in poljubovali. Otožnost mu je sejala v srce in začutil je nena doma, da je tako strašno sam na tem božjem svetu. In bilo mu je čedalje bolj neugodno. Celo presedati in mrzeti mu je začel smeh pred njim in za njim. Govoril si je, da so ti ljudje neumni, otročji, brezmiselni, sicer bi se ne smejali tako venomer. Gotovo bi bil krenil s ceste, samo da bi se ločila majhna stezica od nje in ga peljala po travnikih, čez samotno polje, v tistile hrastovi gozdiček, da ne bi slišal več tega smeha, teh otročjih, brezskrbnih glasov.

Ali steze ni bilo, ob desni in ob levi pa razmočeni travniki, od katerih je puhtela izpod solnčnih žarkov tenka soparica. Doktor Sluga je romal dalje z veselo procesijo proti cerkvi pod Kalvarijo.

Zamislil se je.

Kar nenadoma je prišlo od nekod ter je stopilo k njemu. Zadehtelo je po vijolicah. Ko se je hotel okreniti, je stalo že tesno ob njem, prijelo njegovo roko in z drobnim korakom hodilo tiho, kakor po zraku, poleg njega. Da, to je njen dih, njena gorkota! Pavla ga je omamljala tako na plesu. In takole bi sedaj hodila z njim — družica življenja — lepe nedeljske popoldneve sredi travnikov in njiv. Ob roki bi čutil njeno toploto, čutil bi utripe njenega srca; kadar bi ga pogledala, bi se razširile njene oči, kakor da bi ga hotele objeti — in potem bi se tako skrivnostno napol zaprle, v strahu, da ne bi izgubile tistega, ki so ga pravkar objele. In Vinko bi ji govoril lepe besede; vedno nove misli bi se mu ponujale, nove — globoke in vesele, katere bi Pavla spremljala z nagajivimi opazkami. In kadar bi pogledal nanjo, bi se posvetili na belem vratu indijski svetlinčki, vkovani v zlato, in on bi jo stisnil tesneje za roko, približal bi jo bolj k srcu. Pavla bi pa okrenila glavo, nalašč tako, da bi ga pobožali njeni kodri in bi mu pokazala lepe zobe ter mu rekla: Porednež! Nato bi se oba zasmejala in šla nekaj korakov hitreje, da bi prešla počasni par pred seboj — — —

Vinko ni bil več sam. Oprijelo se mu je za komolec in hodilo je z njim s pomladno rahlimi koraki. Smeh spredaj in zadaj mu ni bil več smešen, več mu ni bil neznošen. Smejala se je njegova duša in tiho je kramoljala ...

Sam ni vedel, kdaj se je dvignil pred njim stožkasti zvonik bele cerkve Kristusovega vstajenja. Glavo je dvignil in pogledal v odprte line. Zginilo je od njegove strani — nenadoma, kakor je prišlo. Ozrl se je; ničesar ni videl. Zazdelo se mu je le, da je dvoje velikih plavih oči pogledalo nanj, in te oči so bile oči — Almine, in oči Almine so bile žalostne — — —

Veselje in krik delavskih otrok sta ga poklicala nazaj, kjer je hodil doslej kakor po cvetličnem vrtu, na katerem kipi iz cvetnih kelihov duh po medu. —

Krog cerkve so stale tri ponosne bele gostilne. Nekaj kočij je bilo pred njimi. Za lepimi hišami so čepele revne bajte z majhnimi okni, nekatere napol lesene, krite s slamo, po kateri je rastel mah. Branjevke so imele šatore na prostoru pred cerkvijo.

Dr. Sluga se je počasi bližal živahni množici. Iz gostilen so prihajali gosposki gostje in postajali pred durmi. Sredi trga pred cerkvijo je bil krik, pehanje in rovanje slabooblečenih, deloma že bosonogih dečkov. Od lesenih hiš so se bližale revne postave mater z dojenčki v naročju, moške s pipami in dekleta, ki so imele bele predpasnike s pedanj širokimi čipkami. Obstajali so za vogli in vsi so gledali v to živo in kričečo gručo, ki je vrela krog mestnega landaverja. Dr. Sluga se takisto ozre radoveden na gručo — potem na voz in ugiba, kaj bi to bilo.

Tedaj se dvigne na vozu velika, suha postava z dolgimi, povešenimi brkami. Z dolgo levo roko je držal ta človek vrečico, z veliko desnico — kakor lopata — je segel zdajci v vrečico in iz nje prinesel zaprto perišče, katero je dvignil visoko.

Krik med otroci je rastel, klobuki so leteli kvišku, gozdiček rok se je dvignil proti vozu, vse se je obrnilo v celotni klobuč in se rinilo, kričalo; tudi vzdihalo in jokalo, kakor bi se hotela dvigniti vsa množica s peroti do one silne roke, ki je tiščala polno pest.

„Ena, dve, tri!“

Zacvenkljalo je po belem pesku, gruča se je prikopicnila, namesto rok so se dvigale kvišku bose noge, krik je zaoril, a polagoma pojemal in pojemal, začul se je jek bolečin, jok, pričelo se je rvanje in pehanje — nazadnje je vse potihnilo. Dečki so vstajali z razgretimi obrazi, iskali klobuke in šteli na dlani, koliko krajcarjev je kdo dobil. Trije najmanjši v razparanih hlačkah so jokaje zapustili bojno polje.

Še enkrat — in še enkrat se je vsulo kakor dežja — ljudje so se nagledali in nasmejali — dečki so hiteli k šatorom in si potoma brisali blatna kolena.

Dr. Sluga je pa stal od daleč in strmel nevede, ali naj se vrne, ali gre naprej. Z voza se je namreč stoično-mirno muzal — adjunkt Prosenec. Flegmatično je stopil z voza. Njegovo lice je bilo radostno. Nekaj deklic ga je obstopilo in mu pomaljalo odprte rokce. Prosenec je vse obdaroval — ker jim je prepovedal prej, da se ne smejo spopadati z dečki — in nato odšel z dolgimi počasnimi koraki mimo cerkve.

Tedaj se je podviral za njim Vinko Sluga. Prve stopinje je zastavil Prosenec v klanec proti Kalvariji, ko ga prime za rokav Vinko:

„Za vruga, kaj počenjaš?“

Pristav se je ozrl.

„O-ho! Sluga! — Socialno vprašanje študiram!“

„Interesanten študent si!“

„Bolj nego ti! Ti nisi modern, ker ne ceniš nazornega nauka. Ti si teoretik. Po tvoji glavi vrše razni Marks, Bebeli, Lassalli, Oweni, Saint Simoni, Lavroviči Lavrovi — in bogvekaki učenjaki še. Jaz pa porabim lepo popoldne, dve pesti krajcarjev, ki jih vržem med otroke, in imam jasno, nazorno razložen večni krik človeštva: Panem et circenses. Drugi so imeli komedijo — otroci imajo pa pomaranče in zabavo — ergo oboje. Seveda tudi nekoliko obdrgnjenih kolen, nekaj prask po rokah. Toda mara svet za krvava kolena, če se gre za denar. Saj si videl! Deset jih prekobali in pohodi, da dobi krajcar. To je svet — jasno, nazorno pred nosom; veliki svet je seveda toliko popolnejši, da ti kar dokaže, kakor bi imel pravico in dolžnost drugega pohoditi, da pride preko njega do kruha, do časti in slave ali vsaj do ugleda.“

„Kdo bi si bil mislil, da imaš toliko zmisla za socialno dōbo. V kavarni si zadnjič govoril drugače!“

„Ker se je šlo za drugo reč. Tedaj sem tebi hotel dokazati, da moraš biti ti tudi človek, kakor ti-le paglavci. Pririni se najprej do krajcarja, potem rogovili. — No, kako pa ti gre?“

„S Semenom sva se pred tednom sprla prav zaradi najinih nasprotnih nazorov.“

„DOM IN SVET“ 1904. ŠT. 5.

„No, in —“

„Rekel sem mu lopov!“

„Možka je ta!“

„Mislil sem, da me pozove. Toda ni ga bilo. Sedaj občujeva strogo oficielno!“

„Saj sem ti rekel, da je poba.“

„Izvohal sem pa med delavci že toliko, da vem, kako vre.“

„In ti sezi z roko v krop, če te prsti skelijo. Fant, bodi pameten!“

„Pameten hočem biti — toda principi — so principi!“

„Hf — hf, hf“, se je oddihal adjunkt in globoko sospel ter mrmraje ponavljal: „Principi so principi.“

Prišla sta na Kalvarijo.

Krog križev se je gnetlo ljudstva. Prvo cvetje so pokladali pred križ, poklekali so pred njim in molili; matere so dvigale otroke, da so poljubljali krvave in blede Zveličarjeve noge.

Adjunkt in zdravnik sta obstala in se odkrila. Za Kristusovo kronano glavo se je bleščala velika solnčna obla, ki se je bližala vrhu visoke gore. Oblivala je z zlatordečim nimbom nagnjeno glavo mrtvega Odrešenika — — —

Po gozdu so ptice pele večernice, ljudstvo je tiho šumelo in kipelo iz doline proti križu. Nad vso množico, nad vso vstajajočo naravo je slovesno plavala prorokba iz božjih ustnic:

„Ko bom povišan na križu, potegnem vse k Sebi — — —“

XII.

Kontrolor se je odpeljal, da sklene z neko tvrdko pogodbo za nabavo železnine. Sama je bila doma Luci. Brez soproga ni hodila navadno na izprehode. Zato je sedela tisto popoldne pri klavirju in sanjerala in svoje mladostne sanje izpod vedno jasnega italijanskega neba izlivala v strune. Akordi so zadoneli burno kakor utripi vročega italijanskega srca, pojemali so zopet in se prelili v melanholično pesem napolitanske mandoline, ki zveni v mesečni noči pod zreli oranžami na Posilipu in se guglje po dihanju

čarobnega maja, kakor ribiški čoln po plivka-jočem pristanišču.

Pri kontrolorki je sedel stalni gost in domači prijatelj nadzornik Seme. Govoril ni nič. Strastno je prižigal cigareto za cigareto, zamrmral včasih, kakor bi hotel peti, toda vselej se je ustrašil lastnega glasu, ki je tako hreščeče udaril med ubrane strune ali hotel spremljati zvonki alt kontrolorke. Samo eno besedo je zapel in vselej je kar z odprtimi ustnicami obmolnil. Čutil je silno disonanco. Glas gospe je bil čist kakor srebro — njegov se mu je zdel umazan, glinast in prsten, da bi gotovo oskrunil lepo pesem, kakor bi na svetli mramorni kip pritiskal blatne roke.

Zato je čisto umolknil. Stol je odmaknil od klavirja, da je gledal igralko od daleč. Skozi gardine so pluli solnčni žarki in poskakovali na igrajočih belih rokah. Tako so bile nežne in bele, da si celo žarki niso upali vsuti se nanje z odločnim mirom, ampak so se jih samo dotikali, prilizovali so se jim in jih poljubovali. Nekateri so se skrili v blesteči briljant v zaročnem prstanu. Tam so zažareli v mavričnem ognju in iz prstana gledali z drhtečimi zlatimi očesci v lice krasni Luciji. — Nadzornik je strmел v to čarobno podobo, njegove misli so se zapletle čisto vanjo.

„Ah, Luci!“

Kontrolorka se je ozrla naglo in ga skoro srepro pogledala.

„Želite?“

„Ah, Luci!“

Seme je zdrsnil s stola, pokleknil poleg nje, nagnil se nad klaviaturo in začel poljubovati njene roke.

Luci je začutila ogenj, ki so ga dihale nadzornikove ustnice. V njej se je nekaj streslo, kakor bi vihar nenadoma udaril v dušo. Obrvi je skrčila, ustnice stisnila, roke mu odmaknila in energično vstala od klavirja.

„Ne bodite predrzni!“

Odšla je po salonu.

Seme je še klečal, gledal za njo s širokodprtimi očmi, nosnice so mu plale kakor

nozdrvi mlademu žrebetu, in jezik je blebetal: „Ah, Luci, Luci, Luci — —“

Kontrolorka je šla k oknu.

„Poglejte, zdravnik gre z Almo! — V stanovanje gre!“

Zdravnik se je bil vrnil s Kalvarije. V parku je šetala Alma z mlajšim bratom. Ko jo je zdravnik pozdravil, je stopila Alma k njemu.

„Oprostite, gospod doktor, ali bi ne bili tako prijazni, da bi mi posodili kako knjigo, ki se peča s sociologijo. Vaš govor z onega večera mi ne gre iz glave. Rada bi kaj čitala.“

„Kako me veseli, gospica, da se tudi Vi zanimате za najbolj aktualno vprašanje naše dobe! V drugih narodih se že davno bavi tudi nežni spol s takimi studijami, na primer Rusinje.“

„Torej mi posodite?“

„En trenutek izvolite počakati; takoj Vam prinesem knjigo.“

„Grem z Vami, saj dovolite?“

„Seveda, čast mi je, če se morda —“

„Kaj ne, če se morda ne bojim — recimo puhlih opazk. Kaj me briga! Honny svit qui mal y pense. Pojdiva!“

Šla sta mimo paviljonov. Zdravnik se je ozrl; iskal je bratca; toda ta je ostal v parku in lovil metulja-citrončka.

Prav v tem trenutku je stopila kontrolorka k oknu in sporočila to nadzorniku. Seme se je hitro dvignil. Vzkipel mu je žolč. Ta zdravnik, to je zanj pravi demon. Povsod se mu nastavlja pred noge. Tako blaženi trenutki, tako silno dolgo pričakovana ura, da bi razodel čuvstva, ki ga palijo noč in dan, oboževani gospe — in sedaj je vse razdrto, vse uničeno.

Šel je hitro k oknu in prodirajoče pogledal Luci, ki je imela nekoliko nejevoljno lice. Semenu je šinila skozi glavo takoj strašna misel: Luci je Almi nevoščljiva! Luci je ljubosumna! Zdravnika čisla!

Vse to mu je sugerirala razpaljana domišljija. Zobe je stisnil, da je skoro zaškripalo.

„Kak škandal, škandal! Dan na dan novi škandali! Tako nedolžno dete, Almo, hčerko svojega šefa — lopov — lopov je, direk-

torju povem, da ga zapodi iz hiše. — Tja grem, primem ga za vrat in vržem iz sobe — lopov, propalica!“

„Ne bodite besni! Kaj Vas briga? Ne obsojajte tako naglo!“

„Nič ne obsojam, vem, vse vem! Ta človek je sin samega satana! Škandal! Pošteni gospici sneda ugled.“

„Naša Franci in Gerti sta pri zdravnikovi kuharici, ki se tako rada igra z njima. Torej, čemu norite? — Sicer, kaj pa to, ko ste Vi pri meni?“ —

Kontrolorka je stopila korak nazaj, črne oči so kakor dva trna pičile Semena v obraz in so odločno vprašale: „Kaj sodiš tudi mene tako?“

Seme je bil pobit, kakor bi plusnil škafovo vodo na njegovo glavo. Hotel je nekaj odgovoriti — pa ni mogel. Skoro jokajoče je vzdihnil vnovič:

„Ah, Luci!“

Kontrolorka mu je obrnila hrbet. Prepričana je bila, da je dosti močna; kljub temu ji je bila naenkrat samota ob tem človeku polna čudnih strahov, vsa živa vojske, v kateri je ona v srcu vztrepetala in drhtela.

Nadzornik je hodil po sobi in govoreč kakor sam s seboj opravičeval svoj izbruh ter izkušal dokazati, da je govoril prav in da je njegova dolžnost, da se odstrani čimprej zdravnik od tovarne.

Alma se je medtem že vrnila s knjigo.

Zdravnik je v sobi zapazil, da je omara, kjer je imel orodja, zdravila in strupe, odprta, zato gre v kuhinjo prašat, kdo je bil pri omari.

Ko je vstopil, sta se nanj plašno ozrla Franci in Gerti ter se umaknila s slabo vestjo v kuharično sobo.

„Kdo je bil pri moji omari?“

„Prosim lepo, gospod, ti otroci so stikali po njej. Pa sem rekla, da se ne smejo ničesar dotakniti. Toda ne ubogajo! Poredna sta, zelo poredna!“

Zdravnik je stopil za njima v sobico. Skrivala sta se za omaro. Dr. Sluga dvigne prst in resno povabi: „Pojdita z menoj, vama nekaj povem!“

Gerti zatisne ušesa in reče: „Nočem, nočem slišati!“ Franci glasno zajoka; oba zbežita iz sobe mimo zdravnika. Zajokala je potem še Gerti in ihtoč in kričeč sta planila v sobo h kontrolorki.

„Mamá, mamá, zdravnik nas je hotel —“ Več nista mogla povedati. Oba sta se tiščala mame in glasno jokala.

Zmagonosno je stopil Seme pred kontrolorko:

„Milostna! Kaj sem rekel? Lopov je in kmet je! Pregnala sta otroka njegov plen, zato divja! Proč z njim! Odtod mora!“

„Maledetto!“ je siknila kontrolorka in vedla otroka v njuno sobo ter jima dala bonbonov. Ogorčena se je vrnila.

„Da se drzne pretiti mojim otrokom! Barbar! Na, ko se vrne kontrolor, povem mu odločno, da je bila ta predrznost prvič in zadnjič.“

Seme bi bil zavriskal. Kakor bi bila naenkrat vzrastla iz tal mogočna trdnjava, iz katere bo streljal na zdravnika, tako se mu je zdel ta slučaj.

„Milostna!“

Stopil je pred Luci in dvignil prste kakor za prisego. Glas se mu je tresel.

„Milostna, kakor prisega vojak na zastavo, prisegam tu, da ne neham prej, preden ne bo pometena hiša od te smeti. Osvetim se. Toda ne zaradi sebe, ampak“ — slovke so mu zastajale v grlu — „ampak zaradi tiste, katero obožujem, kateri sem suženj, hlapec, pred katero poklekam v sanjah — kateri poljubljam stopinje, za katero se dam sesekati s tisoč sabljami —“

Kontrolorka je gledala drhteča v njegovo kipeče lice, v katerem se je tresel sleherni živec. Zaželela je osvete, zasovražila je zdravnika s sovraštvom užaljene matere. Dvignila se je v boj zoper tega človeka, ki je tako kruto ranil najobčutljivejšo stran materinega srca. Dvignila se je v boj — pa omahovala in se kakor v omotici opotekla.

Seme je razprostrl roke — Luci je začutila njegove ustnice na svojih.

„Nikdar!“ ... Zazvenelo je kakor diskord po sobi.

Sunila ga je od sebe in zbežala v spalnico. Za njo je šlo nekaj, česar ni še poznala doslej. S svilenim robcem si je otirala ustnice, ki so jo pekle. Roke so se ji tresle, kakor zločincu, ki je izvršil prvi umor. In šlo je za njo v spalnico kakor črna lisa, kot umazana senca in za seboj je puščalo sledove na tleh, na stenah, da bi moral vsak zavpiti kdor bi vstopil: Kaj se je zgodilo, nesrečnica!

Luci se je prijela za posteljo. Nad njo je visel spomin rajne matere — čudodelna Madonna di Campiglio. Črne, svetle oči kontrolorke je zmračila solzna bridkost. Policij sta pritekli dve kaplji. Stresla se je in omahnila čez posteljo:

„Madonna santissima!“

XIII.

Seme je šel tisti večer v mesto in od veselja pil kakor hajduk. Proti polnoči se je vračal domov. Žvižgal je in hodil poskakovaje. Včasih se mu je korak zapletel.

Ko je dospel do tovarne, je naenkrat obstal, kakor bi se česa domislil. Zavil je na desno ter šel po cesti pod kontrolorjevo stanovanje. Iz spalnice je gledala skozi temne zavese medla zelena luč. Seme se je nagnil ob platano, ki je rastle ob poti in strmel v zeleno svetlobo prvega nadstropja. Roko je včasih iztegnil, kakor bi hotel doseči gardine in jih razgrniti na dvoje. Sunoma so prihajali iz njegovih prs vzdihni:

„Luci! Luci! Luci!“

Za nekaj časa je obmolnil, glava se mu je sklonila na prsi, kakor bi trudna hotela zaspati. Poglobil se je v omamne misli. Slišal je šumenje vroče krvi po žilah na senceh, kakor šum potoka za njegovim hrbtom — — —

„Prosim, gospod nadzornik, ne zamerite! Prehladili bi se — — —“

„Kaj? kaj?“

Seme je jezno skoro zakričal, odstopil od drevesa in se postavil tesno pred Klešmana, ki se mu je globoko klanjal.

„Kaj tebi mar? Čemu laziš za menoj? He?“

„Lepo prosim, ne zamerite; čakal sem pri vratih, ker so že drugi vsi doma. Slišal sem vaše korake; ker pa vas le ni bilo, sem se bal, da ne bi sedli in se prehladili. Saj vem, vroče vam je bilo, ker ste hitro hodili, pa ste se šli hladit. Lepo prosim, ne zamerite!“

„Pojdite z menoj!“

Klešman je pomežiknil in stopal za Semenom. Njegove zelene oči so se bliskale v mesečini kakor mačku. V žepih je mencial z rokami, in v glavi je snoval zločeste misli: — „Čakaj me, fantiček! Misliš, da te nisem slišal, kako si vzdihoval po kontrolorki, zaljubljeni muc! Dvajset piv plačaš ob priliki; sicer te pa zatožim staremu, da te sklofuta, frkolin.“

„Torej so vsi doma?“

„Prosim, gospod nadzornik, vsi.“

„Zaklenite in pojdite z menoj v stanovanje!“

Klešman je obrnil ključ in šel za Semenom. Potoma si je oblizoval brke.

„Odprite tale zaboj!“

„Precej, prosim, gospod!“

„Koliko steklenic je še v njem?“ Seme je slačil suknjo.

„Ena, dve — — pet. Pet, prosim!“

„Na mizo z njimi! Tamle so kozarci!“ Seme naliže dve čaši.

„Povejte, ali ste mož, ali ste baba?“

„Oh, lepo prosim, saj me poznate!“

„Roko in častno besedo! Tako. Dobro.“

„Poznate Vi zdravnika?“

„Če ne zamerite, bolje kot Vi!“

„Torej, kaj je on?“

„On — he — pa ne me izdati, prosim, — on je — lump!“

„Lump! Pijva!“ — Trčila sta in izpila.

„Temu moramo zakuriti pod nogami.“

„Jaz cépim že drva!“

„Klešman, ti si lisjak! Iztuhtaj kaj zvitega.“

„Postavim, zanemarjanje službe!“

„Kaj takega, da!“

„To je lahko. Saj vidite, koliko ljudi prihaja k njemu. Vse za druge, za denar. Za tovarno dela malo več kot nič.“

„Torej to je vaša skrb. Poleg tega opazujte ženske, ki hodijo k njemu. Treba mu je napraviti škandal, da odbeži, kot pobit pes. Razumeli?“

Seme je točil, in pila sta zopet in zopet. Jezik se mu je čedalje bolj zapletal. Kozarcev ni več videl natanko. Vino je polival po mizi. Ko je bila načeta zadnja steklenka, je omahnil na stolu. Klešman mu je sezul čevlje in ga dvignil na posteljo. Seme je zamižal, roke so ležale na postelji, kakor tuje, Klešman je nastavil zadnjo buteljko na usta in jo cmokaje izpraznil na dušek. Potem je ugasnil luč in odšel.

Kakor težka klada se je zavalil na slamnico v sobi, da so zastokale deske. Čez glavo je potegnil plahto. Bal se je, da bi črna noč ne videla njegovih naklepov, ki jih je snoval še dolgo brez spanca. V presledkih je štel na prste, koliko buteljk zasluzi s svojo modrostjo. — — —

V tem se je nad tovarno razgrinjala resna polnoč, kakor štiridesetdanski post. Vse je spalo. Edino okno na zadnji strani ravnateljvega paviljona, kjer je imela sobo Alma, je še čulo.

Alma je slonela na divanu. Na mizici je gorela luč. Desnico je bila Alma povesila. Držala je ž njo odprto knjigo, katero ji je posodil zdravnik. Na levici je slonela glava z razpuščenimi valovitimi lasmi. Na prsih se ji je svetila ob srebrni verižici v umetnem emajlu Brezmadežna. Almine oči so gledale proti stropu in skozenj — daleč, daleč v lepe pokrajine.

Še nikoli ni videla tako krasnih krajev. Čisto neznane so ji bile te bele ceste, po katerih se je izprehajala sama radost. Nikjer ni še videla tako lepo pisanih rož, s katerimi so bili posuti vrtovi in travniki. Tako blaženo niso dehtele nobene vijolice, in

solnce se še ni nikdar smejalo s tako sladkim smehom iznad brezkončnega baldahina. In po celi pokrajini se je razlegala visoka pesem, katere ni prisluškovalo uho, ampak jo je pilo srce. In ko se je je naužilo, je bilo tako sladko omamljeno, da je začelo prepevati, in visoki pesmi je odgovarjalo tisoč jekov iz tisoč srečnih src, ki so se izprehajala po krasni pokrajini.

In med temi srci je zagledala tudi svoje. Tudi njeno je okusilo spev ljubezenske pesmi. Vse je zadrhtelo v radosti in kar odprlo se je nekaj doslej zaklenjenega v srcu in njej je bilo tako ugodno. Šlo je skozi ta čudežna vratca, da ni vedela kdaj; a vedela je, da je prišlo, in ustrašila se je in se je razveselila. In tudi iz njenega srca je donel odmev — toda vrnil se je. Iskal je poti v srce, kamor je bil namenjen — a našel je vse zaprto, vse zastraženo in vrnil se je odmev ves truden in bolan nazaj v njene prsi in skril prav na dno srca . . .

Alma se je zganila, kakor bi jo stresnila zima. Mislila je — nanj. Desnico je dvignila, knjiga se je dotaknila njenih ustnic. Odmaknila jo je hitro in odložila na mizico. Pogledala je po sobi, prisluškala. Skozi priprta vrata se je čulo dihanje Pavle, ki je že dolgo mirno spala.

Alma je naslonila trudno glavo na roko.

„In vendar je Pavla tista presrečna, ki pojde v to pokrajino! In ona spi — spi — Ničesar ne pričakuje, ničesar se ne veseli — še toliko ne, kakor če bi si bila umerila novo obleko. Ah, Pavla . . .“

Stisnilo jo je v srcu kakor črt, sovrašтво in nevoščljivost — —

„Ne, nikdar! Živel bo z mano, umrlo z mano — — —“

Alma je poljubila svetinjico, njeno okno je zaspalo . . .

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XIV.

Kasno se je prebudil drugo jutro nadzornik. — Skozi okno je že gledalo solnce; njegovi žarki so se plazili po vlažnih lisah na mizi, kjer je bilo polito vino. Seme se je ozrl na prazne buteljke; z obema rokama se je prijel za glavo in se obrnil vznak.

Škoda jih je bilo, si je mislil, škoda, da jih je popil nenasitni Klešman. Zanj bi bila dobra zavrelca, podčepno naj pije! Toda vrag je, ko je človek pijan! Zlepa ne ukrene kaj pametnega, zlepa ne, če je pijan in še — zaljubljen. — Prevrnil se je proti zidu, pozabil popitega vina in obšla ga je misel na kontrolorko. Prvi uspeh je bil velik. Da, to je bil pričetek . . . In njegova domišljija se je pričela plaziti počasi, od stopnje do stopnje, po ovinkih je šla dalje, zvijala se je kakor gosenica, dokler se ni skrila v blato. Nadzornik je čutil, da za potjo te gosenice umira zeleno listje, da gine cvetje, da molijo gole, oglodane veje brez pravega življenja proti nebu. Skoro se je ustrašil. Spomnil se je prijatelja kontrolorja, pri katerem je živel kot parazit, kateri mu je čisto vse zaupal, ki je bil vedno pripravljen, da mu pomaga in ga je že nekaterekrat potegnili iz neugodne gmotne zadrege. Znana mu je bila kontrolorjeva poštenost, znano, kako ljubi svojo ženo in da ne štedi nikoli, kadar je treba ustreči Luci. Toda njemu se je zdelo, da njegovo oko, ki je videlo že za marsikatero kulise, dobro pozna tudi Luci. Luci soprogu nikakor ne vrača tiste ljubezni, kakor jo zasluži. Čisla ga bolj zaradi udobnih razmer, kakor pa ga ljubi z iskrenim srcem. Vroča italijanska kri je, ki

kipi in išče sorodnih valov . . . Tako je mislil Seme: sodil je vse ženstvo prostaški, brez sile, igračo trenutka . . . In njegova domišljija je bila umazana.

Nasanjaril se je. Vstal je z odločnostjo človeka, ki je do zadnje betve pretuhtal načrt za delo in je popolnoma prepričan, da mu ne izpodleti.

Prva pot je bila v park, in od tam je po ovinkih kmalu došel do platane, pod katero je stal prejšnji večer.

Pri oknu se je zganila težka gardina. Nadzornik se je odkril in globoko poklonil. „Čakala me je!“

Izprehodil se je pod stanovanjem. Vesel je bil, da je zadel tako ugodno, da ji je dokazal, kako mu je prva in zadnja misel samo ona. Zažvižgal si je najlepšo pesem in hodil hitro ter poskakovaje, kakor deček, ki vodi na vrvi papirnatega zmaja. Pogledaval je na okno. Luci ni več zazrl.

„K njej!“ Posvetilo se mu je v glavi. „Bedak! To je povabilo! A seveda vzroka je treba, da ni škandala!“

Hitro se je obrnil proti vratom in poiskal Klešmana.

„Ali je že prišel pismonoša?“

Klešman mu je potrdil z zaspanim basom.

„Je nesel kaj h kontrolorjevem?“

„Prosim pokorno, nesel.“

„Gotovo od gospoda, kdaj se vrne?“

„Gotovo, gospod nadzornik!“

„Poprašam, da ga grem čakati na kolo-dvor.“

Seme je odšel preko dvorišča. Za njim je pomežikaval Klešman z zelenimi očmi, ki so bile danes krvavo obrobljene. —

Kontrolorka je bila prebila neprijetno noč.

Ko je izjokala nekaj solz, ji je bilo lažje pri srcu. Šla je k deci in se ves čas zaba-

vala z otrokoma. Kar kipelo ji je iz srca. Otroka sta bila razposajena od veselja in nikakor nista hotela k počitku. Prosila sta mamu novih igrac, drugih pripovedk, morala jima je igrati na klavir, da sta veselo plesala in poskakovala po sobi.

Pozno sta se utrudila in zaželela počitka.

Po sobah je zaplul mir, da se je čulo tiho pouzivanje olja v nočni lampici.

Tedaj je prišlo vnovič h kontrolorki. Prišlo je z resno dvignjenim in očitajočim prstom. Na steno je pisalo nekaj strašnega, česar ni mogla umeti; čutila pa je vso grozo te pisave, iz katere so bile naperjene sulice v tiho srečo njenega doma, njene duše...

Prišel je, kakor skozi okno k njej kontrolor, vračajoč se s potovanja. Polne roke lepих daril je pokladal pred njo; odvijal je zavoje, odpiral je škatulje in njegovo preprosto oko je prašalo in prosilo hvaležnosti in zadovoljnosti iz njenih oči. Toda zapazil je, da se ga to oko boji, da se poveša, da ni veselo in ne gleda tako odkritosrčno, kakor sicer.

Kontrolor je obstal zamišljen, razprostrl je roke in objel Luci — ali hipoma jo je izpustil. Njegove roke — poprej mehko razprostrte — so se skrčile v pesti, oči je izbulil, odprte ustnice so se mu tresle in z jezika so blebetaje in slovkovaje padale komaj razumljive besede, bridka očitavanja: Luci, ti si me izdala! ti si me prevarala!

Videla je kontrolorja, kako je rasteł v divjem srdu in dvignil pesti — Toda samo za trenutek. Nato je omahnil, njegovo telo se je pričelo stresati — sesedel se je — uničen in prevaran od nje... Spoznal je, da je trepetal na njenih ustnicah izdajalski poljub. Začutil ga je, izpil je vso njegovo grenkobo in z njo si je zastrupil dušo, razrušil srečo in omahnil kakor drevo, ko mu odseka sekira zadnjo korenino...

Luci se je dvignila v postelji, kot bi planila iz strašnih sanj. Čutila je, da ima vlažne oči, ki so gledale po sobi in iskale kontrolorja.

Po sobi je plul mir.

Počasi je zbrala misli, pregledala je dogodek popoldneva. Vest se ji je umirjala. Zavedala se je čisto jasno, da ni zmagala ljubezen do Semena, ampak le ljubezen do otrok. Da, bilo je preneglo, nepremišljeno — toda njena zvestoba ni prelomljena, njeno srce ne ve nič zato, njena duša je neomadeževana. Ali nekaj je vstalo v njej, nekaj je zapustil ta poljub, česar prej ni bilo v njenem srcu. Semena ni ljubila; vendar ji je ugajalo, ko se ji je klanjal. Njeno ponosno srce je uživalo, ko je klečal pred njo, rada ga je imela v prahu — a nikdar ni mislila, da mu podá roko, da ga dvigne iz suženjstva. In včeraj! Ta slučaj — ta nesrečni trenutek — —

V kontrolorki je vstal silen strah pred tem človekom. Ni ga zasovražila, ali bala se ga je — —

Že v jutro so se ji zaprle trudne trepalnice in dozorel je v njej sklep: Beg pred njim! —

Ko je nadzožnik hitel tisto jutro po stopnicah h kontrolorki prašat, kdaj se vrne mož, je Luci dobro spoznala njegove korake. Prisegla bi bila, da nihče drugi ne gre. Hotela je bežati in se zakleniti v spalnico. Hotela je, prestopila se je že — in vendar ni bežala, ni se zaklenila.

Seme je stal pred njo.

„Prosim, milostna, kdaj se vrne kontrolor? Gotovo je pisal. Šel bi ga čakati?“

Seme se je ozrl hitro po sobi, kakor bi iskal po kotih, če ni prikrit kdo za omarami.

„Jutri večer z brzovlakom!“

„Ah, Luci!“

Seme ni slišal odgovora. Zaplalo je v njem in z drznim korakom je stopil proti gospe ter iskal njene bele roke.

Kontrolorka bi bila udarila z ного ob tla, v lice bi ga udarila z roko in mu pokazala vrata s prstom — Vse to je bil sklep trenutka — in vse to se je v tistem trenutku pomehkužilo in splašilo v stavek, ki ga je izrekla s tresočim glasom:

„Ako ni doma soproga, prosim, nikarte do nas!“

Seme je obstal z napol dvignjeno desnico, s katero je hotel nekaj ujeti, in se mu

je izmuznilo. Globoko se je priklonil, obrnil in brez besedice odšel skozi vrata.

S hitrimi in mencajočimi koraki je šel čez dvorišče v tvornico. Nič ni videl Klešmana, ki ga je opazoval z lokavim očesom in se hudomušno smejal njegovemu razočaranemu licu. Mehanično je odprl vrata v pisarno, preložil je knjige po mizi, pogledal došli časnik, odložil ga, sedel in prijel za pero, pomočil v tintnik in predse dejal belo polo. Pero je odložil, nobene črke ni zapisal. Povsod je ležal neki mrak — na knjigah, na črkah, po sobi. Ničesar ni razločil, ničesar slišal. Vedel je samo to, da ga je vrgla njegova oboževanka skozi duri. Ta zavest mu je jezдила na tilniku, to dejanje je edino stalo pred njim kot pošast z odprtih žrelom, katero je pravkar pogoltnilo najljubšo stvar.

Hodil je po pisarni s povešeno glavo.

„Berite to-le naročilo!“

Seme se je v trenutku zavedel. Direktorjev glas, ki je donel vselej zadirčno, razklano, kadar je bil slabe volje, je bil zanj tuš. Hitro je čital podano polo.

„Ste prebrali?“

„Da, gospod ravnatelj!“

„Ali imamo toliko blaga?“

„Ne — ne vem!“

„Ne vem, ne vem, ne vem! Poglejte v knjige! Tak red si prepovem!“

Nadzornik je odpiral debelo knjigo o tekočih izdelkih. Direktor je prižigal portoriko.

„Ste dobili?“

„Tako, prosim!“

„Tako — seveda — za pol ure! To je pri Vas tako! Naročilo mora biti v štirinajstih dneh izvršeno in zloženo na vagone. Razumeli?“

„Da, gospod direktor!“

Direktor je odšel v svojo pisarno — po sobi je donelo škripanje njegovih črevljev.

Po pulatih so drsela hitra peresa. Seme je začel računati.

„V štirinajstih dneh! Ni mogoče! Vrag te — — Pač, pojde! Uro več dela na dan! Tudi dobro. Ti mene draži in renči nad

menoj — jaz si ohladim jezo drugje. Sam ne bom pil tvojega žolča.“

Seme je jezno potegnil kos papirja in sestavil nanj nekaj besed. Nato je vstal in velel trem pisačem:

„Vzemite kvart popirja! Pišite!“

Oklic. Zaradi velikega naročila, ki se mora izvršiti najkasneje v štirinajstih dneh, podaljša se vsem oddelkom delavski čas na dan za eno uro in se to prične z današnjim dnevom.

Za vodstvo vsem mojstrom, delavcem in delavkam na znanje

nadzornik *Egon Seme.*

Raznesite sedaj to takoj po tovarni. Če komu ni všeč, lahko precej gre, tako mu povejte!“

Pisači so šli v tovarno in hodili od oddelka do oddelka.

Kamor je prišel oklic, povsod so mišice za nekaj časa odnehale, kladiva in klešče so se pobesile — bremena so sredi pota obstala. Nekaj oči se je široko odprlo, nekaj ustnic je šlo po sapo, da bi izrekle glasni ugovor — nekaj zob je škrtnilo in ustnice so se zaprle: kletev je zdrsnila z njih in se prilepila ne sikajoče osi bežečih strojev — roke so prijele trše za ročaje kladivov in klešč, razširjene prsi so se skrčile in izbruhnjeni vzdih je utonil v bobnenju turbin in potresanju poda.

Vse je obstalo za trenotek, vsaka mišica — le stroji niso čutili in čuli oklica — le bobneča voda se ni ustavila za sekundo. Vendar pa je donelo nad tovarno sičanje strojev kakor strašna kletev, ostra, segajoča v človeški drob, in bučalo je kakor vzdih Abeljnove krvi od zemlje do neba. —

XV.

Nad pokrajino so zveneli zvoki poldanskih zvonov. Ozračje je bilo mirno, in pomladansko nebo se je svetilo, kakor lističi encijana.

Maretko je privedla iz hišice okrevajočo mater. Pred vrata na solnce je postavila stolec, na katerega je sedla mati. Skrbno ji

je ogrnila veliko ruto čez pleča, noge ji je zavila v plahto in prašala, kaj bi mati še želela.

„Nič, Maretka, le pusti me. Eno uro, dve uri posedim tako - le na solncu, potem se vrnem sama v sobo in te počakam. Nič ne skrbi zame. — Jejta, jejta, hvala Bogu, da sem le zopet na solncu. Še dva dni, še dva ne, en dan samo, pa bo dobro!“

Starica je držala suhe roke, na katerih so se grbile debele plave žile, na kolenih in je čutila ugodno gorkoto mladega solnca. Zadovoljno je gledala za hčerjo, ki je hitela po klančku na pot proti tovarni.

Maretka je izvedela, da imajo tovarišice mnogo dela, da sedé uro, tudi dve, dalje v tovarni zaradi obilnega naročila. Še bi bila rada doma nekaj dni. Toda sedaj ni smela biti. Ne bilo bi lepo, če bi se odtegnila v zadregi delu, zdaj ko mati že vstane in je že čisto iz nevarnosti. Sicer je pa tudi bolezen segla s koščeno roko po zadnjo kronco v skrinjo, treba je bilo zopet zaslužka.

Ko je bila Maretka prvi dan doma, da ni šla v tovarno, zdel se ji je to velik praznik. Da ne bi bilo bolezní, gotovo si ne bi bila želela lepšega življenja. Pri materi, v lepo pobeljeni hišici, v najlepšem miru — to je življenje!

Ali danes, ko je nastopila pot v tovarno, ni hodila s težko nogo. Kar vleklo jo je nekaj in zaželela je zopet po ropotu, po smehu in veselju tovarišic; hotelo se ji je, da bi zapela z njimi in potem poslušala novice, ki so se stekale z dekleti vred iz cele okolice. Majhna je bila radost, nekaj smeha, nekoliko nagajivih dovtipov, otožna pesem — tako majhna je bila in preprosta, kakor košček suhega kruha. In vendar je prevladala danes vso grenkobo dela, zaničevanje in poniževanje — vse se je potopilo v kaplji veselja. Pozabila je celo nadzornika, in mislila je, da bi ga danes morala veselo pogledati in se mu zasmejati. Vleklo jo je z veselo silo in njeno srce je prepevalo kakor škrjanček nad njivo: hrepenelo je po življenju — —

„DOM IN SVET“ 1904. ŠT. 6.

Pet minut pred njo se ji je pojavila bela hiša, ki je potrkala na vrata njenega srca, kakor znanec, ki potrka veselo in krepko ter stopi v sobo.

Tako dolgo ga že ni videla; bogve ali je že okreval. Morda bo sedel na solncu Peter in se grel, kakor mati. Lahko bo nekoliko postala pred njim, saj ima še časa za tovarno. Kakšen neki je? Morda je bled in otožen? Peter je bil večkrat zamišljen in otožen. Nemara že hodi, morebiti gre prav danes že na delo.

Pospesila je korake in gledala nepremično na cilj svojih misli. Prišla je že skoro vstric bolnice, ko se zaguga na bergli nekdo skozi vrata. Maretko je prešinila gorkota, pri srcu jo je stisnilo. Človek ob bergli je pa obstal pred vrati in gledal po cesti — in se zagledal v Maretko.

„Peter!“

„Maretka!“

Oči je povescila in mu dala roko. Peter si je izpodmeknil berglo in jo postavil pred se ter se ozrl na bolno nogo.

„Si se me ustrašila, kaj ne? Fanta z berglo nimaš več rada?“

„Peter, Peter! Ali te še hudo boli?“

Maretka je vzela berglo iz njegove roke in jo sukala, da je naredila majhno jamico v pesek. Pogledavala ga je s črnimi očmi in pobešala pogled ter gledala v pesek.

„Povej, Maretka, ali se me sramuješ, ker sem tak?“

„Peter, lepo te prosim, ne govori tega.“

Dvignila je predpasnik, kakor bi si hotela obrisati solzo. Peter je videl, kako so ji postale oči vlažne.

„Ko bi ti mogla pomagati, Peter, ne veš, kako bi ti rada.“

„Ni treba, Maretka. Vidiš, saj že zapuščam bolnico; še teden dni počitka nogi, in poslovim se od te palice. Sedaj grem domov. Naveličal sem se tukaj!“

„Pojdi k nam, Peter. Mati so pred hišo. Bodi pri njih do večera in počakaj, da se vrnem. Pri nas boš večerjal, potem greš lahko domov!“

„Torej so ozdraveli mati?“

„Prav trdni še niso. Pa da so le iz postelje! Ne veš, kako bi bila rada prišla do tebe. Ali nisem mogla. Mislila sem pa vsak dan stokrat: Ko bi bil še Peter pri nas. Kako lahko in rada bi obema postregla!“

„Ali res!“

Petrovo blede lice je obšlo tiho koprnenje; njegovo oko se je svetilo v vsej mehki ljubezenske gorkote. Prijel je Maretko za roko, nekoliko pomolčal in nato prašal:

„Maretko, ali bi me hotela ti za vedno pri vas?“

Dekle ga je pogledalo s toliko iskrenostjo, da je Peter slišal in čutil glasni odgovor njenega srca.

V tvornici je zatrobil rog na delo. — Maretko je stisnila Petru roko.

„Peter, le pojdi k materi!“ — Rekla bi mu bila rada: Prašaj jih, zasnubi me! Ali tega ni mogla izgovoriti. Njene drobne stopinje so odšumele po cesti.

Peter si je podstavil berglo pod desno pazduho in se gugaje premetaval dalje po cesti. Tako je hodil prvič v življenju. Nekaj strašnega je bila zanj ta hoja. Noga je bila že skoro zdrava, pa tako daleč je ni smel truditi, zato je hodil ob bergli, da je varoval nogo. Petdeset korakov ni napravil po cesti, ko se je moral ustaviti. Začel ga je polivati pot. Naslonil se je ob plot pri cesti, odložil palico in si brisal čelo. Pogledal je nazaj po cesti, katero je prehodil in spoznal je, da bi vrgel šolar kamen tako daleč. — Do potu sem se strudil in sem skoro na istem mestu. — In bridko je bilo Petru.

Ljudje so na svetu, ki se trudijo do potu in so na veke kakor zasuti do vratu na istem mestu. In kadar se ganejo, ne morejo dalje, ampak čutijo, kako se pogrezajo, kako jim pesek leze po vratu in se bliža ustnicam in preti, da jih zaduši in zasuje.

V tovarni je zatulil rog.

— Torej četrť ure sem se kopal in rinil to-le ped ceste! Da, mi smo tisti — mi delavci hodimo vsi po berglah. Zdrave noge krčimo v kolenih in drsamo dalje — pravzaprav se le vrtimo v kolobaru — po ber-

glah. Kadar smo lačni in trudni, hočemo seveda dalje, k bolj polni skledi. Ali vselej se nam začne vdirati pod nogami, bojimo se, da se ne pogreznemo, in zadovoljni visimo na berglah, da nas lahko vrže in izpodbije vsak fantiček, ki teče hitro mimo nas očetu po frakelj pijače. — Oj žival, zakaj ležeš sama pod jarm? Ne, saj ni res! Žival ne gre nobena prostovoljno pred ojnice, žival se brani... Samo človek se ne brani. Samo mi smo tako abotni, da se obešamo na bergle in stokamo ob potu, kakor da bi ne mogli dalje. Moč imamo in ta moč je naša — pa hodimo s sključenimi nogami in dvigamo ponižne oči, kdaj se odpre okno v drugem nadstropju in pred nas prileti plesniva skorja. „Na noge! Proč bergle, proč ponižne poglede, na noge, na zdrave noge stopi vsak in krepko ter široko se prestopi, da bo zemlja zabobnela pod našimi nogami — — —“

Peter je začel misliti glasno. Zaslišal je samega sebe, lastne besede so ga prebudile, ki so mu pretrgane uhajale čez ustnice. Zato se je ozrl po cesti, okrenil se je nazaj čez plot. Iskal je skritega poslušalca, ki je vjel njegove besede in bi izdal njegove misli in načrte ter mu izpodbil noge, da bi telebil na grudo in se pobil na smrt.

Peter ni videl nikogar. Zadovoljen je podstavil zopet berglo in se gugal naprej. Zdelo se mu je, da gre že lažje in da se je nerodne opore privadil. — —

Bližal se je razpotju, kjer se loči pot proti hiši, kjer je imel sam stanovanje v podstrešni izbi od ceste, ki vodi do hišice Maretkine matere.

„K materi mi je velela — Šel bi, in tudi grem. Samo večerje ne počakam. Ne, danes že ne morem — in jutri tudi in tako dolgo še ne, da se nekaj zgodi.“

Zakaj sem danes Maretko prašal? Ne bi je bil smel. Bolje je zame, da je ne vidim. Če govorim z njo, sem vroč in mehak kakor železo v Martinovi peči — In tak ne smem biti! Sedaj ne — Potem pač — kasneje — ko dosežemo...

Ko dosežemo?“

Bergla je obstala, Peter je segel po veliko plavo ruto in si brisal čelo. Pa čelo ni bilo potno. Mehanično je potegnil večkrat s plavo ruto pod okrajci klobuka.

Ko dosežemo?

Berglo je izpodmaknil in se naslonil nanjo z obema rokama. Pogledal je na stezo, ki se loči ob razpotju od širje ceste. In ta steza proti njegovemu stanovanju je ginila bolj in bolj v njegovem vidu in izginila v suhi praproti in od snega povaljani travi.

Če dosežemo?

Tale steza ne doseže nikoli hišice tukaj-le gori in vendar je to moja steza, moja pot — in če hodim po svoji poti k svojemu domu, ne morem, ne dosežem nikoli cilja tukaj-le gori — cilja, ki je v njenem srcu...

Če dosežemo?

Včeraj so prosili prvi pri vodstvu. In kako lepo je prosil Jernejc! Jernejc Strah tako lepo govori in tako ponižno zna prositi. In kako malo so prosili vodstvo! Pravzaprav tako, kakor prosi berač pri kmečki omari, da mu dá gospodinja vevničico ajdove moke v vrečo. Beračili so — pa imajo pravico zahtevati. Uro — dve uri več dela — zastonj, brez nagrade in povečanega plačila...

In nadzornik jih je zapodil sirovo — ravnatelj pa milostno potolažil, da so slabi časi. In tako so dosegli vsi tisti — prvi seveda Jernejc Strah — v črnih bukvah — črno piko.

Jernejc — Strah si, pa se bojiš! Če si Strah, naj se te drugi bojé!

Drugače bo — Dosežemo. Bergle proč!

Peter je sedel pred hišico in se pogovarjal z Maretkino materjo. Govorila sta o gorkem solncu, o podaljšanem dnevu, o boleznih in o otrokih sosedovih.

Dolgo je sedel Peter ob starici, pospremil jo je v sobo, ko je zaželela, nato je pa šel domov.

Njegova sobica je bila, kakor jo je bil pustil. Vogel kruha se je posušil in razpokal na mizi, po stolu in omari se je bilo nabralo nekaj prahu, in nad posteljo se je guncal v lepi, tankostkani mreži dolgokraki pajek.

Peter je sedel truden k mizi. Pretipal je obveze na nogi. Nekoliko ga je bolelo. Preveč se je utrudil. Zato je legel na posteljo. K sebi je potegnil zavoj časnikov in nekaj drobnih knjižic. Začel je listati in brati. Ponavljal je mnogo odstavkov, izgovarjal besede polglasno, kakor bi se učil iz glave.

Ko se je zmračilo, Peter ni prižgal luči. Vstal je in šel k oknu.

Čakal je nekoga. Pri vsakem koraku, ki se je oglasil kje spodaj, ob vsaki besedi se je nagnil bliže nad okno in je nemirno poslušal.

Morajo priti. Seveda — saj so možje. Štirje danes, štirje jutri in štirje pozneje — Vsi naenkrat ne smejo — da ne bo sumljivo. Hm! Skrivamo se v temo, kakor tatovi, mi, ki iščemo samo pravice. Tatovi, očitni tatovi pa hodijo po solncu in se vozijo v kočijah...

Spodaj so šli koraki.

Da — prihajajo! Danes prvi — jutri drugi — malo nas je doslej, samo dvanajst — kakor apostolov.

Počasi so se vrata odprla, štiri črne sence so se zbrale krog Petra. —

XV.

Iz zemlje je puhtela od juga in od solnca izvabljena božajoča sopara, ki po pregnani zimi vleče vun pod zjasnjeno nebo. Prve travice so pribodle skozi rušje, beli zvončki so odprli kelihe. Povsod so se odpirala okna, vse je hitelo na solnce iskat tiste gorkote, ob kateri se pordí lice, dvignejo prsi in zvedri težka glava.

Dr. Sluga je slonel pri odprtem oknu. Solnce ga je obsevalo, vlažen jug je igral z njegovimi lasmi in polnil sobe z vonjajočo vlago ter pregnal iz vseh kotov pusto plesnobo, ki se je izkadila pozimi iz peči in se zajedla po stanovanju. Zdravnik je zaklopil knjigo in jo vrgel na mizo. Ob slonel je v neki sladki melankoliji. Delati se mu ni ljubilo. Volnena lenoba je ovila njegove ude. Želel si je miru, da bi sanjal na solncu, sanjal karkoli že brez reda in volje.

Želel si je pa hkrati tudi družbe, človeka, ki bi z njim govoril popolnoma vsakdanje stvari; samo da bi bil dober, da bi brez zlate tehtnice lahko govorila, karkoli bi si domislila.

In danes je res čakal takega človeka. Pogledal je že večkrat na uro in se ozrl skozi okno. Prosenec mu je obljubil, da ga obišče. Vedel je gotovo, da pride. Kar je adjunkt obljubil, je izpolnil. Samo precej bi ga rad. Skoro jezilo je doktorja, da še ni nihče potrkal. Vsak ropot ga je zvalil k durim, da bi zaklical in hkrati odprl vrata, ker je vedel, da drugi ne pride, ne sme priti — čaka in mara samo njega.

Slednjič je vendar stal Prosenec sredi sobe. V veliki desnici je držal prijateljevo roko, z očmi je pa sodil in ogledaval stanovanje.

„Saj stanuješ kakor grof!“

„Za silo! Odloži in sedi!“

Prosenec je vrgel svršnik na stol in nanj poveznil širokokrajni klobuk.

„Izvoliš piva?“

„Karkoli — ali pa nič! Samo na solnce greva — k oknu!“ Prosenec je potegnil mizico k oknu, postavil ob njej dva stola, in prijatelja sta sedla tako, da ju je grelo solnce v hrbet.

„Prijatelj, to ti rečem, pomlad je nekaj posebnega! Veselim se je, kakor otrok pomaranč, bojim pa kakor nesreče!“

„Zakaj bi se je bal! — Dobrodošla!“

Izpila sta vsak čašo plzenca.

„Zakaj se je bojim? Zašto ker postanem vselej spomladi nekoliko prismojen!“

„Recimo vesel, kakor vsak. Vpliv predramljene narave!“

„Prismojen, le ostaniva pri tem izrazu. Prismojen zato, ker se neke spomladi gotovo tako izpozabim, da se oženim. In to je tisti strah, ki mi ga prinese vsaka pomlad!“

„Če se pametno oženiš, to pač ni strah. Večno vendarle ne boš kolovratil po svetu samski. Če si pa spomladi najbolj dovteten za prihod ljubezni, odpri ji vrata!“

„Odpiraj jih le ti, jaz nisem zato. Pri vseh svojih lumparijah sem vendar toliko

pošten, da ne bom rinil nikogar s seboj v nesrečo!“

„Saj ne veš!“

„Še predobro. — Sedaj kaj drugega, če ne, ti uidem. — Aj, to solnce! Čaj, na okno se naslonim!“

Prijatelja sta se naslonila na blazinico, prižgala smodke in govorila.

Pod odknom so se pojavili kontrolorjevi. Butalič je vodil otroka za roko, Seme je spremljal gospo in ji zagotavljal, da se maščuje nad zdravnikom, ker jo je tako kruto žalil.

Zdravnik se družbi vljudno prikloni. Vsi so mimogrede pogledali na okno, kontrolor je nekaj zamrmral — odzdravil mu ni nihče. Sluga je osupnil in odstopil nekoliko od okna. Prosenec se je pa glasno zasmejal.

Na njegov smeh se je ozrla vsa družba z jeznimi pogledi na adjunkta, ki je mirno kadil in gledal na cesto.

Luci je bila strašno užaljena.

„Gospod nadzornik, kdo je ta impertinentni človek?“

„Oprostite, milostna, za nekaj trenutkov!“

Seme se je obrnil in z jeznimi koraki šel po poti proti vratom, ki so vodile v tvornico.

„Kaj se ponujaš in siliš tem ljudem? Si videl, kako te prezirajo! Ne bodi šlevast? Kaj pa imate?“

„Kaj imamo? Nič! Čisto nič! Saj že en teden nisem govoril z nobenim!“

„Nekaj je pa vendar! Si videl te obraze? Vsak posebe ti je dal klofuto!“

„Če zaradi otrok?“ — — —

„Zaradi otrok? Si jih razžalil, oštel?“

„Posvariti sem jih hotel — razumeš — hotel samo, ker sta mi iztikala tu po omari. Pa sta zagnala glasen krik in bežala potem k mami!“

„Ali ne veš, da manj boli, če mater s polenom, kakor njenega otroka s pogledom? Causa sufficiens! Toda sedaj glej, da si mož! Če se ponižaš pred temi ljudmi, potem prodaj diplomo branjevki, da zavije fige vanjo!“

Nekdo je rezko potrkal.

„Slobodno!“

Nadzornik je vstopil. Na njegovem čelu je bil pečat nadute predrznosti, v obrazu se je treslo veliko razburjenje.

„Gospod doktor, prosim ene besede z Vami!“

„Izvolite! Moj prijatelj, gospod pristav, ne sliši nič, kaj ne?“

„Mene ni tukaj!“

Prosenec se je naslonil skozi okno.

„Med štirimi očmi, prosim!“

„Da, med štirimi! Gospoda ni tukaj! Prosim, izvolite!“

Nadzornik je bil jezen.

„Dobro. Ali Vam je znano, da ste Vi razžalili obitelj kontrolorjevo, osobito gospo, ker ste bili kruti z otrokoma?“

„Ali Vam je znano, gospod nadzornik, da Vas to čisto nič ne briga?“

„Jaz bi ga bil že vun vrgel“, je zamrmral adjunkt skozi okno.

„Gospod doktor, jaz sem intimen prijatelj kontrolorjev, torej je moja dolžnost — — —“

Adjunkt se je obrnil pri oknu in se zasmejal z globokim basom.

Seme je drgetal gneva. Stopil je korak proti Prosenecu.

„Nadzornik Egon Seme, c. in kr. rezervni častnik.“

„Pristav Prosenec in tako dalje — kakor Vi!“

„Vi ste se smejali prej skozi okno, sedaj se zopet smejete. Povejte, zakaj?“ Glas se mu je tresel. Prosenec je pa kadil in se ni ganil od okna, kjer je slonel s hrbtom na solncu.

„Imam pač tako navado, da se vsakemu lažnivcu smejem.“

„Kaj? Kdo je lažnivec! Ali ste Vi mož, ko ste rekli, da Vas ni tukaj, sedaj se pa meni posmehujete? Vi me žalite?“

„Morda — če je takega pobiča sploh mogoče žaliti?“

Seme je prebledel. Drhteča roka je segla v žep. Potegnil je pa prazno iz njega. Nato je skoro zacvilil: „Na svidenje!“ in je izhrumel skozi vrata.

Prosenčev bas ga je spremil.

„Kaj si mislil? Seme te pozove!“

„To hočem!“

„Ali sprejmeš? Saj si bil na Dunaju principielni nasprotnik boja?“

„Beži, beži — principielni nasprotnik! Saj sem še danes. Ali takega razposajenega fantička je treba nabiti, da je priden!“

„Meni je zelo neljuba ta stvar!“

Zdravnik je bil razburjen in je hodil po sobi.

„Tega bi ne bilo treba, dragi moj Lukec!“

„Ne bodi mila Jera in ne štuli mi obraza v gube, kakor bi tuhtal, koliko funtov so tehtali Aristotelovi možgani. Pameten bodi in meni lepo čedno hvaležen. Daj še piva! Da Semena nahrulim, to sem sklenil že zadnjič, ko si mi pravil o vajinem ljubeznivem razmerju. Jasno je pa, da bi bila vidva prej ko slej treščila skupaj — morda že danes. In ker se misliš ženiti, bi bilo vendar škoda tvojega lica, če bi ti ga Seme razčehal. Zato sem si Semena izposodil danes jaz, da mu za vedno preženem veselje do pozivanja! Na zdravje! Misli kaj pametnega! Neumnosti pusti zame!“

Zdravnik se še ni umiril. Zadeva mu je bila sila neugodna. Žaljen je bil tudi njegov ponos, češ, ko bi se zdelo vendarle tako, kakor bi on naprosil adjunkta, da se bije zanj... — Ne, tega ni bilo treba.

Prosenec je ogrnil suktnjo in odhajal. Vinko ga je spremil po dvorišču v park. Še enkrat je poudaril, da mu je neljubo, ker se je Prosenec zapletel v stvari, ki se ga prav nič ne tičejo. Toda adjunkt je bil dobre volje in ni hotel nič slišati o tem. Ko je zagledal v parku Pavlo, ki je sedela na klopici, se je poslovil z dovtipom in z dolgimi, počasnimi koraki stopal proti mestu. Veliki svršnik je frfotal na dolgi, suhi postavi kakor bandero.

Dr. Sluga je šel nekaterekrat v parku. Skozi grmičevje, ki je šele poganjalo popje, je videl Pavlo, ki je sedela na solncu in pletla. Večkrat je prenehala in položila pletenje v naročje, potem se pa zamislila nekam v daljavo. Jasno solnce, vzorna postava Pavle, neko pomladno razpoloženje je vleklo zdravnika vedno bolj

proti klopici, kjer je sedela gospodična. Krog drevja je že poveval probujajoči vzduh, pod lubjem je vrelo, nekateri popki so že počili in konica drobnega lista je pogledala iz zavojčka. Kar naenkrat, kar čez noč bo prišlo, zašumelo bo, in ves park bo venčan z mladim življenjem.

Tedaj je mislil Vinko, če ni on to grmičevje, ta kostanj, ona platana. Tudi on čuti v sebi, da se nekaj razvija, da zahteva v solncu njegovega življenja pomladi, ki bo vsa posuta s cvetjem, ki prežene tiho osamljenje in zapoje ob njem kot tisoč škrančkov nad mokrimi brazdami. In pogled je šel za solnčnim žarkom skozi gole vejice in tam obtičal na pordelem licu in zadrhtel na trepetajočih kodrih, ki jih je zibala sapa. Ta pogled je pa stkal tajno vrstico, ki ga je vlekla in zapletala gosteje in gosteje, po ovinkih ga je vodila, dokler ni potekla skoro popolnoma in je Vinko stal pred Pavlo.

„Kako ste pridni!“

Komaj je izrekel konvencionalno-banalni stavek, se ga je že ustrašil in sram ga je bilo.

Pavla ga je iskreno pogledala in takoj obrnila oči zopet v delo.

„Kaj ne, gospod doktor, kako je prijetno v parku! Boste videli, ko vse ozeleni?“

„Verujem. Tega komaj čakam!“

„Poglejte tamle pod španskim bezgom je napravil papa senčnico. Poleti se tako

zaraste, da je kar mračno v njej. Tam sem najraje.“

„Jaz si tudi kje poiščem sence, kamor se bom hodil hladit in brat.“

„Lepše ne dobite, kakor je naše senčnica!“

„Žal, ta je samo Vaša!“

„Vaša tudi!“

„Kadar bo prazna, kaj ne?“

„Tudi sicer!“

„Ko bi postavim gospica tam mirno delali, pa bi prišel motit.“

„Gospod doktor, Vi me ne boste motili, vi ne motite nikoli!“

Pavla je dvignila glavo in pogledala zdravniku v lice s tako jasnimi in kipečimi očmi, da je Vinko vztrepetal v srcu. Zdela se mu je Pavla, kakor bi šele prvič stopila izza mračno prosojne zavese priučenih manir ter razgrnila pred njim vso lepoto svoje bogate narave.

Vinko se ji je priklonil, ona je zardela, hitro sklonila glavo in oči napol zaprla. Tedaj ji je zdrsnil iz naročja klopčiček in je padel na tla. Oba hkrati sta segla ponj in ob tem sta se srečali njuni lici in se doteknili roki. Oba sta čutila nekaj skrivnostnega, oba je spreletelo kakor iskra prihajajoče nepoznane bodočnosti. In vendar sta se oba zatajila in zagrnila čez srce, iz katelega je silila resnica na dan, vsakdanji pogovor o bližajoči se pomladi in o rožah.

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XVII.

lednjič ga je vendar pričakal. Adjunkt Prosenec je stopil v kavarno z izredno trdim korakom, da se je obmizje pri vratih ozrlo in mu pogledalo v obraz. Adjunkt je imel čelo med obrvmi zgubano, dolgi brki so mu viseli navpično ob ustnicah navzdol. V obrazu mu je žarela rdečica. Držal je še za kljuko pri vratih, ko je z dolgim pogledom premotril kavarno in se podal z dolgimi koraki proti mizici, kjer je sedel doktor Sluga.

Klobuk je nasadil na vrh stojala. Na čelu se je držal šop potnih las, katere je pogladil kvišku z dolgimi prsti.

„Vročje ti je! Kaj si tekel?“

„Tekel še nisem nikoli in tudi ne mislim. Poglej!“ Pomolil mu je čez mizo roko, ki se je nervozno tresla.

„Razburjen si!“ Sluga je prijel kakor avtomat za žilo.

„Nič ne tipaj! To ni vročica — prijatelj, to je od sablje!“

„Bil si se! Povej! Celo uro te čakam!“

„Tako hitro ne gre. Čez tri dni, v saboto, zjutraj ob petih pri Črnem bajerju se pomeriva! Sedaj se vadim.“

„Torej pogajanja, opravičenje, sprava — vse prekinjeno?“

„Pogajal, opravičeval in spravljal naj bi se! Še tega je treba. Kdor išče in slednjič najde, ne bo tako aboten, da bo najdeno stvar vrgel čez streho.“

„Meni je to strašno neprijetno. Celo noč nisem spal!“

„Jaz pa izvrstno! Sanjalo se mi je pa, da je pripihal proti meni Seme v podobi velikega hrosta. Jaz sem mu odščipnil bedro

in ga nasadil na kebrov mlin, postavil ga na solnce in se smejal, ko je ves omoten frčal v kolobaru.“

„To si si izmislil!“

„Morda sem v sanjah pesnik, morda celo simbolist — torej moderen. Bogve, kaj tiči še v meni.“

„Veš, ljubi prijatelj, povem ti po duši, da te imam rad že od nekaj. Da si mi pa to naredil, tega ti ne odpustim.“

„Seveda, nehvaležen si, kakor ves svet.“

„Ni res! Jasna resnica je nama, da te nisem nikdar prosil pomoči zoper Semena. Toda za to resnico veš le ti in jaz. Meniš, da ni Seme toliko pameten, da uvidi, kako se biješ zame — ne zase. In to bo nadzornik izrabil. Okleveta me kot zajca, da me bo sram na ulico.“

„Aha, oziri prihajajo, oziri kar v procesijah! Ne razumem, kako moreš biti tako nedosleden. Ali še veš, kako si na Dunaju dve dolgi uri govoril zoper dvoboj in dokazoval, kak filozofičen nezmisel je to? Ali še veš, da smo ti ploskali — pa da so vstali protigovorniki in ti v teoriji pritrjevali, toda z obstoječimi razmerami ti pa pobili vse predavanje? In tedaj si ti planil nadnje s točo ozirov ter si rekel, da mož, katerega vodi trdno prepričanje, ne sme imeti nikakih ozirov, da mora iti naprej za cilji, naj tudi po desetem koraku obleži mrtev — pobit s kamenjem ozirov in razmer. Bodi torej dosleden, sicer prideš pri meni ob ves kredit.“

„Prijatelj, ne očitaj mi nedoslednosti! Vem, kaj sem govoril, in tedanji moji principi so še sedanji. Zato pravim, da bi dvoboja ne bilo treba.“

„To trdim tudi jaz. Ali do tega bi bilo prišlo. Seme ne bi bil odnehal, ti bi se bil prenaglil in nazadnje bi te bil Seme pošteno

naklestil ter se ti smejal v pest. Če se česa lotiš, moraš stvar najprej znati. Tvoja sablja je bila pa pinceta. V par tednih se pa navadiš toliko, da nasprotniku prav pripravno pomoliš glavo pod udarec. Jaz sem se uril pet let in ni ti neznano, da je po deset sabelj zapored sfrčalo po tleh, če sem bil dobre volje. Zato o tem kratko in malo molčiva! Bodi mož, pusti ozire in ostani pri principih, pincetah in strupih — kot zdravnik, je najboljše zate in za druge. In če imaš principe o socialnem gibanju — udeještvuj te; imaš tudi prav. Sedaj te pa lepo ponižno prosim, oprostí mi to lekcijo. Prav najbolj obloženo drevo potrebuje kolca, da se ne polomi! — Žan, še eno limonado!“

„Nikoli nisem zapiral vrat pametnemu nasvetu pred nosom. Ali ta stvar je in ostane sitna. Je še drug vzrok. Morda bi bilo bolje, če molčim. Vendar ti razodenem, ker ti največ zaupam!“

Adjunkt je izpil limonado in si popravil brke. Roka se mu ni več tresla od naporne vaje, obraz je izgubil rdečico in bil zopet zagorelo bled, kot sicer.

„No, in ta vzrok?“

„Pavla.“

„Aha, sugestija! Zato prihajajo oziri!“

„Odkritosrčno ti povem, da se v meni nekaj vrši, česar se bojim. In vendar se veselim tega strahu. Prijema me s čedalje večjo silo.“

„Govori brez ovinkov! Čedalje bolj si zaljubljen v Pavlo. Saj sem te dosti drastično opozarjal. Tega nisem mislil, da se tu vnameš. Saj pravim — vrag je v ženskah. Najpametnejšega fanta obnoré, najtrdnjše principe poderó. Govori, kaj je! Morda še ni prepozno.“

„Prosim te, bodi resen! Doslej še ni nič.“

„Pravzaprav že preveč! Dalje!“

„Ko si se predvčerajšnjim vračal od mene, sem govoril s Pavlo v parku. Bila je tako naravna, da sem prepričan, da je njeno moderno vedenje le gledališče. In kadar igra, je sicer lepa, človeka očara, ne ogreje pa ne. Toda zadnjič je bila brez maske in tedaj

je krasno bitje, kres, ob katerem se moraš vneti. Sicer se nisem izdal ne z besedico, a rodilo se je tako močno hrepenenje, da je težko prebolim! Kaj sodiš?“

„Na kolenih te prosim, ne bodi naiven! Žensk ne poznaš čisto nič. Ko bi naša domovina imela tako izborne stratege, kakor je izborna za svoje zmage zadnja ženska, naša vojska bi bila večna zmagovalka. Veruj mi, če bi prišel pred Pavlo človek, ki ima počesane lase na desno oko, ki hodi z naprej nagnjeno glavo, govori leno in trudno, pri petindvajsetih letih kakor polomljen stavec, — pa če bi ji kazalo in bi ji ugajal — Pavla ne bi bila nikoli naravna. Zato ti rečem odločno: Pavla ni zate!“

„Ni?“

Dr. Sluga je zategnjeno in skoro žalostno izgovoril to besedico.

„Ni! To je moja zadnja beseda. Če si ravno pri volji, ljubi jo le, samo potihó, v srcu, v zadnjem temnem kotiču jo imej in ne izdaj se nikakor. Ljubi tako, kakor mladi petošolski poetje, čez ulico, ko se zvečer zakleneš, ji pa deklamiraj visoke verze, da ti odleže!“

Vinko se je zamislil, adjunkt je obmolknil in segel po časnik ter čital uvodni članek. Dolgo nista nič izpregovorila.

„Plačam!“

Adjunkt je porinil desetice na kamenito mizo in vstal.

„V soboto po kosilu tu na svidenje!“

„Počakaj!“

„Ne utegnem!“ — Odšel je iz kavarne.

Dr. Sluga je hitel za njim. Toda že je zvoneč z desnico korakal po tlaku in izginil v vrvežu ljudi.

Zdravnik se je vračal zamišljen proti domu. Izpoznal je, da ga je vrglo kar čez noč v neugodno zagato, da so se njegove visoke in idealne misli razblinile v neko megleno daljavo, v srcu je pa vstala samo ena želja, zavrelo je edino koprnenje, ki je bilo mogočno in nemirno, a vendar še tako mračno, da je blodil v tej senci kot potnik brez steze. V trenutku bi bil dal vse nazore, vse svoje stremljenje samo za en pogled

iz Pavlinih oči, kjer bi mogel brati, da je adjunkt lagal, da ne sodi po pravici, Semenu bi vse odpustil, desnico bi podal vsakemu, ljudski bi trkal in pil v družbi, samo da bi še enkrat stal pred Pavlo, da bi ji še enkrat padel klobčič iz naročja in bi ga on pobral, pa bi se ga dotaknili njeni kodri in bi v vetru šepetali njegovemu srcu: Ni res! ne veruj! zate sem, samo zate izbrana in ustvarjena, vdana in zvesta brez konca in kraja!

Prišel je do tovarne pa ni mogel skozi vrata. Nazaj je moral po tisti stezici, kjer je sedela tedaj Pavla. Nema in prazna je stala klopica, nad njo je brstelo popje in hrepenelo po solncu. Vinko je šel mimo grmičja in mimo klopice. Njegove oči so izpraševale drobne listke: Ali res ni zame? Veter je dihnil, lansko listje v grmu je zašumelo in mu odgovorilo. Šel je k šumeči vodi. Iver je plavala po hitrih valovih. Naenkrat je zašla v tolmun. Valovi so jo zgrabili in začela se je vrteti, pot ji je bila zaprta, izhoda ni našla iz vrtinca.

„To sem jaz!“

Vinko je stisnil ustnice, na licu se mu je zarezala mračna poteza, ki lega na obraz človeku, kateri vojskuje veliko vojsko sam s seboj. Šel je ob vodi dalje brez cilja in namena. —

Vrnil se je o mraku, izza gora je vstajala noč, na njegovem licu se je pa svital dan.

Zmagoval je — — —

XVIII.

Od daleč je bilo čuti v spečem vzduhu petero udarcev na veliki zvon. Tedaj se je pojavilo osmero oseb na peščeni planici pri Črnem bajerju. Nadzornik Seme in adjunkt Prosenec sta se sešla vsak s svojim spremstvom. Bila sta dva zdravnika in sekundantje. Jutro je bilo hladno, iz bajerja je kipela megla, z drevja so padale rosne kaplje. Ker je bilo še premračno, so došli sekundantje, da počakajo četrto ure.

Nadzornik je govoril s stotnikom Auberjem in nadporočnikom Virantom. Na očeh se mu je poznalo, da ni zatisnil celo noč

očesa. V govoru se je silil, da bi kazal veliko malomarnost. Toda glas se mu je tresel, stavki so bili kakor bi metal odtrgane kosce neke celote na cesto. Njegovo lice je bilo blede. Na straneh so utripali živci in dobro se je poznalo, da stisne večkrat zobe, ko so mu zadrgetale čeljusti.

„Mir! Pogum!“ mu je prigovarjal nadporočnik Virant in ga vedel nekoliko proč od mesta, kjer sta zdravnika odprla šatulje in kjer so sekundantje pripravljali sablje. Seme se je oddaljil za nekaj korakov. V njegovem srcu je kipel srd. Kletev se je dvigala, besno sovraštvo je divjalo in pri vseh satanih se je rotilo, da pozove ob prvi priliki zdravnika Slugo na dvoboj, da ga razseka za goljaž in se tako zmaščuje nad njim, ki je pravzaprav povod, da se mu je upravkar meriti s tem človekom, ki ga brčkone premaga. Ob tej misli pa mu je takoj upal pogum. Vedel je, kako izvrsten borec je Prosenec. Res ni izvojeval še nobenega dvoboja in bo morda danes manj srečen, ko zagleda ostrino nasprotnikove sablje, ki bo hlepela po njegovi krvi. Spomnil se je še enkrat na Luci, kateri je pisal nocoj dolgo dolgo pismo, ki ga ji vroči tajno Klešman, če pade ali če bi bil nevarno ranjen. In tedaj je zopet skoro zaželel velike rane, da bi s krvjo dokazal Luci, kako silno jo ljubi, kako resnične so njegove prisege. Ona bo brala pismo, njen ponos bo zmagan, padla mu bo v naročje in on bo srečen — — —

Prosenec je prišel na pozorišče miren kakor kip. Na obrazu je bilo nekaj oblačnega. Toda njegove misli so bile jasne, njegovi živci kakor ob pisarniškem pultu. Govoril ni z nikomer. Brki so bili grozno pobešeni. Ko je izvedel, da počakata še četrto ure, se je z dolgimi koraki oddaljil in sedel na parobek ob bajerju. V njem je bila voda mračna, skoro črna. Suho bičje je rastlo gosto po njem in gledalo v dolgih bilkah nad gladino. Pri izlivu je voda šumela monotono pesem čez pokvarjeni jez zapuščenega mlina.

Prosenec se je dobro zavedal, da vsak trenutek stopi pred sabljo človeka, ki želi

njegovega poraza, ki bi zavriskal, če ga pobije na smrt. Ob tej misli se je nekoliko zgrozil. Šel je v boj s prepričanjem, da se vrne brez rane, da se izteče cela stvar kot pusta šala. A sedaj mu je bilo resneje ob srcu. Za to svoje prepričanje nima nobenega poročila in napačno je ravnal, da ni naredil doma nikake oporoke, da ni pisal vsaj materi — — —

Materi! Da, zadnje dni ni mislil na njo, dasi jo je tako pristrčno ljubil. Če pade — ubije ta padec tudi njo.

Četrť ure je preteklo. Sekundantje so osnažili prostor, odstranili nekaj dračja in par debelih kamenov, da se ne bi kdo izpodtaknil. Ko so izvršili še navadne poizkuse za spravo, so jima izročili sablje.

Ko je adjunkt prijel za ročaj, tedaj je izginilo vse iz njegove duše, kar bi ga vznemirjalo. Brki so se mu še bolj povესili, njegove oči so se skrile pod obrvi, kakor bi dva divja risa gledala iz zasede na plen. Postava se je vzravnala in zrastle do nenavadne velikosti.

OTOK NA BARJU OB POVODNJI.

V njegovem srcu se je streslo in zatrepetalo nekaj svetega, kakor bi se zamajal oltar v svetišču. Da, prav sedaj vstaja mati v revni koči. Ko se bo bil, tedaj bo ona klečala pri mizi in gledala v kot na podobe svetnikov in bo molila jutranjo molitev in molila bo tudi zanj — — —

Prosenec je čutil, da prihaja v njegovo dušo strah — ne strah pred bojem — strah, bojazen za mater. Podprl si je glavo, njegovo oko je obtičalo na žilavi desnici, kakor bi jo ogledovalo, če je dosti močna, da zmaga.

Seme je prijel sabljo in jo hitro stisnil. Čutil je, da se mu prsti tresejo.

Povelje za prvi nastop se oglasi.

Sablji se dvigneta, velikanska adjunktova roka se iztegne kakor železen kij. Konici sabelj se dotakneta. C-r-rink! Semenova sablja se je stresla.

Samo trenutek miru.

Nato je zazvenčalo. Seme je navalil na adjunkta z divjo silo. Prosenecu je izginila zadnja kaplja krvi z obraza. Umaknil se je za korak in se samo branil. Njegove oči so se vsesale na konico Semenove sablje. Iz-

tegnjena roka pa je tkala s sabljo iz tisoč kolobarčkov tako gosto mrežo, da je ni bilo mogoče prodreti z nobenim udarcem. Jekla so zvenela in se krhala. Seme je bil s silo obupanca, adjunkt je pa študiral udarce in jih odbijal z lahkoto, kakor bi padala žoga na sabljo. Kar se nagne Prosenec naprej in se malce prihuli. Sekundantje so vsi hkrati imeli isto misel: Nadzornik je izgubljen! Tedaj je že zasičalo po vzduhu, krvava iskrica je šinila kvišku, in Semenova sablja je ležala na pesku. Komaj pa se je pokazala iskra, se je že dvignila strašna kijasta roka adjunktova in z vso silo zapodila sabljo — toda s ploskvijo — preko Semenovih bokov.

Med borilca so stopili sekundantje. Nikdo ni bil ranjen. Adjunkt je stal miren kakor bi bil priraščen na pesek. Seme je bil razburjen, da so se mu v kotih pri ustnicah prikazovale suhe pene.

Udarila sta drugič. Sedaj se Prosenec ni ganil za las s svojega mesta. Po zraku je sičalo z večjim piskom, čuti je bilo Semenovo hropenje in šum peska pod njegovimi nogami. Prijelo ga je, kakor bi zbesnel. Za noben pravilen udarec se ni menil. Slep je koval po nasprotnikovi sablji, ki je trepetala v najrazličnejših vijugastih črtah — hitrejših kakor misel. Ustnice je imel odprte in spodnja je v gnevu štrlela daleč naprej. Tudi Prosencu so se stisnile ustnice in čisto izginile pod brke. Z enim udarcem bi bil lahko napravil pot svoji sablji do Semenove glave. Toda ni hotel. S tretjim, mojstrsko zapeljivim udarcem je treščil z vso silo v nasprotnikovo orožje, da je zaškripalo — Semenova sablja je ležala zopet v pesku, na njegovih bokih je pa zopet sedela težka ploskev Prosenčeve sablje. Nadzornik je zavicilil in zaškripal z zobmi. Pograbil je sabljo, ki je ležala na tleh in se hotel z obupno besnostjo zakaditi na Prosenca. Sekundanta sta dvignila sablje in določila tri minute odmora. Seme se je tresel po vsem životu. Na obrazu so se mu nabrekle plave žile, po čelu mu je lil pot v gostih curkih. Stotnik Auber je zajel vode iz tolmana in mu jo ponudil. Pil je, da so se čuli veliki požirki

— klopotanje vode skozi grlo. Adjunkt je pa stal, kot bi se vgreznil v pesek. Njegove obrvi so bile strašno namršene. Pobešena brka sta se na bradi stikala. Njegove oči so prežale in so se umaknile še dalje v koščene dupline. Obraz je bil še vedno brez krvi, sivkasto rumen. Dolgi lasje so se mu obesili v dveh šopih po čelu. Vedel je, še en nastop — to je bil njegov sklep. Vedel je pa tudi, da je Seme že popolnoma brez razsodnosti in da v divjem srdu lahko uniči njega in sebe hkrati. Zato je še bolje poprijel sabljo, suhe mišice na roki so se vzvalovile, oko je stražilo sovražnikovo sabljo. Njegov sekundant mu je pošepetal: „Ne bodi bedak! Udari!“ Prosenec ni trenil z očesom, ta šepet je zadel kakor ob skalo, ki ne čuti in ne sliši.

Zadnja sekunda.

Orožje je zazvenelo glasneje, in v zraku je žvižgalo od bliskovih strašnih zamahov. Prosenec je z neizmerno silo udaril dvakrat po Semenovi sablji. Pri drugem udarcu mu je prebil mrežo na ročniku. Toda nadzornikova roka je bila tako trdno priraščena k sablji, kakor potopljenčeva, ki še mrtva drži kos odtrgane vrvi in je ne izpusti dokler ne razklene prstov trohnoba. Boj je postajal čedalje bolj obupen. Sekundanta nista mogla slediti vsem udarcem. Z očmi sta se spogledala in skoro hotela ustaviti to zdvijano borenje. Tedaj se je potuhnil v hipu Seme do tal — kakor mačka. Adjunkt bi bila igrača zadati mu težek udarec. Toda ni hotel in čakal je, česar se je nadejal. „Satan!“ je zaklel sičaje nadzornik in se z vso silo zapodil s sabljo od spodaj, da bi jo s sunkom zadril Prosencu v drob. Videl je jasno, da zmaga pri tem človeku ni mogoča. Kolikokrat bi ga bil že adjunkt lahko udaril in mu razklal črepinjo. Tega pa ni hotel. Zbijal mu je sabljo in ga potem pretepal s ploskvo kakor poba. Sramota in gnev sta se zlili v njegov žolč in sklenil je, da se zaleti v nasprotnikovo drobovje, popolnoma prepričan, da ga pri tem prodre Prosenčeva sablja. Vseeno! Kaj pa mu je do življenja!

Prosenec je bil na to pripravljen. Bele pene krog Semenovih ust so mu pričale, da Semenu ni prav nič za življenje, da mu je edino le za smrt nasprotnikovo.

Bil je samo trenutek, tako kratek, kakor cikcakasti blisk od neba do zemlje. Prosenec se je zganil na levo, njegova sablja se je hipoma pobesila in udarila ob zapodeno nasprotnikovo, ki je bila odbita na desno in je omahnila v Semenovi roki. Adjunkt je pa iztegnil železno pest, obdano z ročnikovim sitom, in jo pomolil Semenu pod nos. Kri ga je polila po ustnicah, sekundanta sta dvignila sablje in ukazala: Stoj!

„Gospoda moja, jaz sem gotov!“

Prosenec je govoril kakor gromovnik in jezno telebil sabljo v bližnje drevo, da se je započila in prelomila na dva kosa.

„Kogar dvakrat otročje posvarim, naj bo pameten, pa mi za to svarilo učini tolovajski in nekavalirski napad, tisti se ne bo v naši deželi več bojeval! Z Bogom!“

Prosenec se je oblekel in odšel visokovzravnin in s trdimi koraki. Izpod klobuka sta mu pripolzeli dve debeli potni kaplji —

Dr. Sluga v noči od petka na soboto ni mogel spati. Zadremal je večkrat, a vselej se je hitro in nervozno probudil.

Glede Pavle se je toliko umiril, da je krotil srce, da je ni šel iskat in ji razodevat svoje duše in da ni sedel ter ji pisal usodnega pisma. Čutil je popolnoma dobro, da ga je očarala njena zunanost, ki je bila vlita krasota in je morala vplivati na vsakogar, ki ni slep ali čisto apatičen in ki ne misli samo na to, kaj bi se jutri jedlo, da bi si človek ohranil življenje še nekaj časa, da bi mogel še nekaj časa dobro jesti in piti. Trenotek je bil, ki se je plazil za njim od tedaj, ko jo je prvič videl, ki se mu je približal na plesu in ki je pod zelenečim grmom na klopici odpehnil vrata v njegovo srce, da se je vse zagugalo in streslo v njem. Lep je tak trenotek, močan kakor urejena armada, dehteč kakor maj — in tako spreten zagovornik, da preslepi treznega sodnika. Doktor Sluga se je zamislil z vso silo in treznostjo

ter stavljal vprašanje: In če bi disharmonirali najini nazori, če bi se križale najine sodbe, kaj potem? Ne, njenega srca, njene duše ne poznam — — —

To noč pa ga je mučila skrb za Prosenca. Nadzornik je divji; če ga pobije, če ga nevarno rani — ali nisem jaz kriv? In če pade Seme, kako hitro se bo to izvedelo. In po celi tovarni si bodo šepetali različne spletke — po strani me bodo gledali, nadzornika častili, mene pomilovali in zaničevali. „Oziri!“ Ti so mu zveneli na uho iz pogovora z adjunktom. Rad bi jih bil pometel čez prag — ali bilo jih je toliko, da so se kopičili po vseh kotih. In Pavla! Izve gotovo. In njeni nazori o junaštvu so gotovo moderni. In tedaj ga pogledajo tiste globoke oči vse polne zaničevanja in preziranja. Prepovedale mu bodo, da bi smel še kdaj pogledati vanje. Proč! — mu poreko, proč, ker si tako slab, da se drugi bijejo zate! Proč, takega ne maram, ki ne bi hotel in mogel braniti moje časti, ako bi bilo treba... Oziri — — —

Dr. Sluga je vstal prav zgodaj. Šel se je izprehajati. Potoma je mislil na dvoboj, na uro je pogledaval in računil. Sedaj je že končano; kmalu pripeljejo tega ali onega v bolnico. Zvečer se bo že govorilo po mestu.

Šel je daleč od tovarne, hodil je po borovem gozdu. Narava je vstajala, zdravniku je pa klekalo koleno. Vihar je divjal vnovič.

Vračajoč se je šel v bolnico. Na pragu je srečal Almo. Začuden se je umaknil za korak in ji dal prostora na potu. Almo je oblila rdečica, kakor bi šinila zarja po belem snežniku. Vendar ni pobesila oči, pogledala ga je tako prostodušno, kakor bi rekla: da, le poglej mojo dušo, le ozri se na dno srca, če hočeš — vse je pred teboj na dlani.

Vinko jo je pozdravil in nekaj je hotel reči. Alma mu je odzdravila in hkrati odšla vesela po potu in zažvižgala: Škrjanček poje, žvrgoli . . .

Dr. Sluga je obstal na pragu in gledal dolgo za njo — — —

V ženskem oddelku bolnice sta ležali dve dekleti. Postrežnica Marjeta je mavljala kos

piškota pri postelji bolnice. Doktorja se je prestrašila in vtaknila košček sladčice v žep.

„Oranže imate in pecivo! To smete uživati. Kje ste dobili!“

„Oh, gospod, naj ne zamerijo“ — Marjeta je lovila njegovo roko, da bi mu jo poljubila — : „samo en košček sem vzela. Saj je veliko, pogledajte; gospodična so prinesli!“

„Gospodična Alma?“

„Alma, mhè, Alma. Grozovito so dobrih rok in kadar so dekleta bolne, vedno pridejo. Še preobvezujejo jih, tako so domači. Kaj ne, Liza?“

„To je angel!“ je rekla bolnica z težkim glasom.

Zdravnik se je po obisku vseh bolnikov vračal v tovarno.

Kar je slučajno naletel danes, ga je vnovič tako navdušilo in hkrati zbegalo, da se je posmejal sam sebi: Kaj fakično nisem več normalen!

Ko je šel skozi tovarno, je zaslišal od nekod Semenov cvileči glas. Kakor nož ga je sunila v srce misel: Prosenec je poražen.

Popoldne sta si pa privoščila z adjunktom steklenico sekta v kavarni. Zdravnik je napil Prosenca, češ, ker je bil tako izboren pedagog!

XIX.

Pri Črnem bajerju so se zbirali tisto nedeljo popoldne delavci. Od raznih strani so prihajale mračne postave in se ozirale plaho in vprašujoče naokrog. Vsak, kdor je prišel na peščeno planico, je zažvižgal znano popevko. Iz raznih grmov se je oglasilo potem isto žvižganje. Na to se je tudi zadnji prišlec umaknil od odprtega prostora v za-tišje in sedel na parobek.

Tedaj je stopil Peter iz gošče. Hodil je še ob palici in nekoliko še omahoval na bolno nogo. Skrbno je pogledal na vse strani, šel po pesku in se oziral ob strugi gorindol. Nikogar ni zapazil.

„Tovariši, sèm! Varni smo!“

Grmovje je oživel in dvanajst starih in mišičavih mož se je zbralo krog Petra. Nihče

ni imel obrite brade. Dva sta bila še čisto mlada; pod nosom so jima poganjali brki; drugi so bili bradati. Nekaj groznega je bilo na teh obrazih. Nad brado so bila bleda lica, nad temi mračne oči, vse podplute s trpljenjem in napolnjene z nezadovoljnostjo. Njih koraki so bili počasni. A stopali so trdno, s težkimi nogami; te noge bi vzbudile hrup, ko bi jih vsi topotaje postavili na tla.

Na Petrovem licu je vtripalo navdušenje.

„Tovariši, najprej nastavimo nekoliko prevare! — Tako! — Tukaj je cilj, tukaj je deščica, tu pa krajcarji!“ Peter je posul krog deščice 13 novčičev.

„To naj bo za varnost. Če koga začutimo, začnimo takoj glasen govor, vsak pobere krajcar in pričnemo igrati. S tem slučajnega izdajavca preslepimo, da ne more slutiti ničesar.“

Delavci so se spogledali in pohvalno prikimali brez besede. Vseh oči so bile vprte v Petra, kateremu so brezpogojno zaupali.

Peter je še enkrat pogledal naokrog, potem jih je ogovoril:

„Tovariši! Žalostno je to, da se skrivamo. Toda danes je tako na svetu, da mora pravica v luknjo, krivica se greje na solncu. Vsi ste bili že pri meni, vsi veste, čemu smo se zbrali. Prepričan sem, da smo poklicani in da imamo važno nalogo na svetu — namreč to, da pomagamo sebi in svojim. In to je žalostno, da si moramo sami pomagati. So sicer na svetu ljudje, ki bi nam radi pomagali, pa so preslabi; tisti, ki bi mogli pomagati, ne vidijo naše bede, oni, ki bi pa morali pomagati, oni nočejo. Torej tovariši, kdo nam bo pomagal, da ne bomo pohojeni kot črvi, tlačeni kot pomandrana trava v boju pod konjskimi kopiti, da ne bodo izpili krvi nam in našim otrokom kot pijavke, da ne izsesajo našim dekletom in hčerkam mozga do upalih lic in vele polti? Kdo nam pomore, tovariši? Kdo? Povejte tistega!“

„Nihče, nihče!“ je votlo mrmralo v krogu.

„Da, nekdo pomore, nekdo, ki je z nami, ki biva z nami, ki je naš hlapec, pa ga ne

pošljemo na delo. In kdo je ta? Naša moč, tovariši, naša složna moč!“

„Naša moč, moč, moč“ — — —

Od ust do ust je šla ta beseda. V žepih skrite pesti so se krčevito stiskale, po vrhovih dreves je zašumel veter.

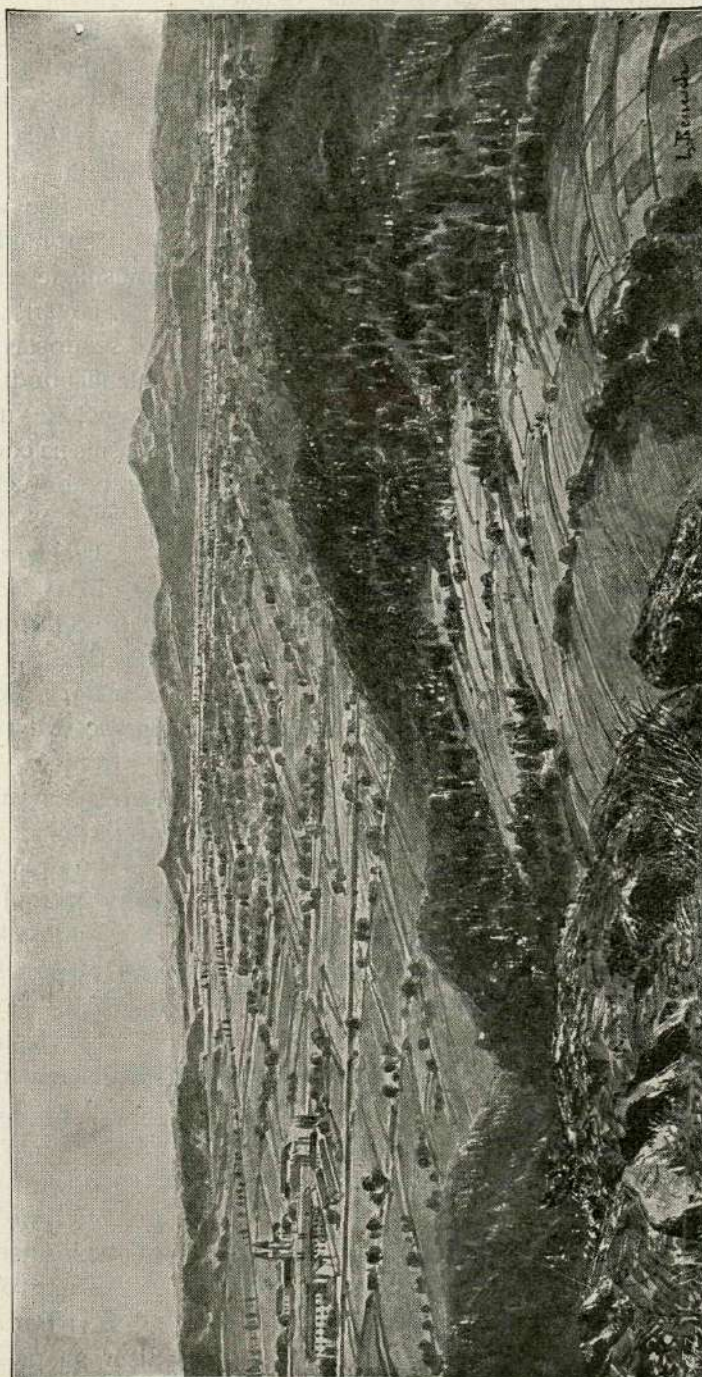
„Tovariši, poslušajte, naj vam preberem, kako krvavo resnične so te besede!“

Peter je potegnil iz žepa list „Naša moč“. Ves je bil umazan in zmečkan. Peter ga je bral mnogokrat. Pomembnejša mesta je imel podčrtana.

„Poslušajte! — Čegava naloga je, da ščiti in varuje delavca? To sveto dolžnost ima država v prvi vrsti. Ona ima dolžnost in sveto pravico, da nas varuje, ona ima tudi moč in zmožnost, da nas varuje pred tlačitelji. Res nismo mi edini, ki tvorimo državo. Toda mi smo tista velika, največja množica, ki jo redimo in pitamo in bogatimo. Blagostanje gre od naših žuljev. Vojske zmagujejo z našo krvjo, palače se dvigajo pod našimi kladivi, vsaka skodelica juhe, vsak kos pečenke in vsaka prežganka in suha skorja, ki pride na mizo — vsaka je hčerka žuljavih rok. — Tovariši, to smo mi, to so tisti naši zaničevani žulji, ki so večjega spoštovanja vredni, nego dehteče rokavice, ki varujejo belo roko gorkega solnca. In ko so spoštovanja vredni, kdo jih spoštuje — tovariši, kdo jih ceni? —“

„Zaničujejo nas!“ Med zborovalci je rastla napetost. Njihove oči so stopale iz-

pod košatih obrvi predrzno na dan in so se začele svetiti. Peter se je ozrl po poslušavcih, zgenil časnik previdno in z velikim

L. BENESCH.

POGLED NA LJUBLJANSKO BARJE.

spoštovanjem ter ga varno spravil v telovnikov žep, kakor drag talisman. Na njegovem obrazu je gorelo nekaj svetega in strašnega. Ponos vojskovodja je ožarjal Petrovo čelo,

„Tovariši, rekli ste, zaničujejo nas. Prašam vas, zakaj? Ker jim mi to dovoljujemo! Naša prva dolžnost je, da vsaj pokažemo, da smo, da živimo in da smo začeli misliti. Odločen krik: Ne, ne pustimo; ne dovolimo! — bi stresel visoke dvorane in zbehal mogočnike, da bi spali noči brez spanja. Da se pa sliši krik tako visoko, mora biti močan; ne sme biti jecanje otrokovo, ki se ne čuje iz ene sobe v drugo. Grom mora biti, ki seže od gore do gore in se vali čez nje brez konca. Zato pa moramo biti složni. In prva naloga je, da ustvarimo jekleno slogo. In to nalogo imate vi, dvanajsteri apostoli. Poučujte in zbirajte! Varujte se Judežev! Med berači je izdajavec veliko. Dokler nismo edini, dotlej smo smeti. Nadzornikova metla nas vrže na cesto in vse je v starem tiru in vse je za dolgo pokopano. Prosim vas pa, da ne storite ničesar, kar vam nisem naročil. Verujte, da noč in dan mislim in berem, da imam že načrt narejen, kako priborimo boljšo bodočnost. Imam v drugih tovarnah spretne delavske prijatelje, ki mi pišejo in me uče!“

„Ali naj mirno delamo pridano uro? Zato moramo dobiti plačilo.“

Izmed delavcev se je oglasil najmlajši, katerega lice je bilo zelo inteligentno, ki je vsako Petrovo besedo povžil, kakor spehan človek studenčnico.

„Tovariš, nismo še pripravljeni, torej se moramo ukloniti. Toda sestavljeno imam že pritožbo na šefa tovarniškega podjetja barona Pinkelesa. Njemu vse sporočim in ga prosim, naj nas pride zaslišat. Doma niste opravili nič.“

„Morda bi, ko ne bi bilo bestije — nadzornika!“ je dostavil zopet mladi Miklav Hostnik.

„Dobro; tega tudi zatožimo. Čakajte, takoj mi poveste vse, kar veste o njem!“

Peter potegne kos papirja in gre k parobku, da si zapiše.

„Če vse povemo, je treba cele knjige!“

„Bo že dosti! Poglavitno!“

„Janeza Jeršina je sunil, da se je opotekel na vretena in mu je zmečkalo prst!“

Peter piše. — „Kaj še?“

„Franceta Jakopina je oklofotal, ker se mu ni odkril, ko je nesel težko breme!“

— „Nesel težko breme. — Dalje!“

„Meni“ —

„Tebi — Juri Medved —“

„Meni je odvezel po 10 krajcarjev na dan, ker se mi je utrgal jermen brez moje krivde.“

„Dekleta je zmerjal strašno grdo in jih suval in —“

„O tem vem sam več kot dosti.“ Peter se je spomnil Maretke. Jeza ga je spreletela, pritisnil je s svinčnikom, da se mu je zlomil.

„Tovariši, zadosti! Marsikaj vem sam in to še dostavim. Sedaj na delo! Kar smo sklenili, bodi nam zapoved. Ko se zberemo drugič, se nam ne bo treba več skrivati. Prošnja na barona bode bržkone brez uspeha, ker ne bo verjel nam, ampak drugim. Pa to nič ne dé. Med tem bo stvar zorela — —“

„Tedaj jim pokažemo!“

Miklav Hostnik je dvignil roko. Peter ga je potrepal po rami.

„Prijatelj, ne misli na glas!“

Zborovalci so tiho in zamišljeni izginili na vse strani po molčečem gozdu. — — —

Ko je že utihnila zadnja stopinja, ki je zadela na suho vejo in jo prelomila, se je priplazila iz gostega smerečja Korta.

Na njeni obleki ni bilo sledu, da je nedelja. Koraki so bili negotovi. Parkrat se je skoro opotekla. Ruta ji je zlezla z glave na vrat. Nepočesani lasje so ji mahali po sencih na čelu.

„Ni ga, hudiča! Že dobro! Imaš drugo! Pa denarja nič! Poiščem te nocoj. Oči ji bom izpraskala. Kadar imam kronco, sem vselej tvoja. Že dobro! Kanalja!“

Korta je sedla na parobek, kjer je sedel prejšnje jutro Prosenec. Težko glavo je zagvoznila med rdeče roke in bulila v tolmun.

„Sèmle bi legla. — Saj je vseeno, prej ali slej! Par dni več ali manj na dnu pekla. Sicer ga pa ni še nihče videl. Trikrat sem že hotela v vodo. Pa kar ne gre. — Voda je zanič. Na zadnjo uro se je pa res ne napijem, nak! V vodo ne grem!“

Zamislila se je, glava se ji je sklonila na vsehle prsi. Obždela je, kakor bi zaspala —

Naenkrat se pa dvigne. Porodila se ji je misel. „Čemu v vodo? K Semenu po kronce! Bogve, kaj so se menili ti dedci tukaj. Nekaj sem čula, pa se mi je zadremalo. Kaj mi mar! Semenu rečem, da ga ubijejo! In za

to mi dá ta zajec kronco. Ala, ponjo! potem pa — en glažek al' pa dva — — —“

Korta je s sklanim glasom zapela in mahaje z ruto izginila za podrtim mlinom.

(Dalje.)

CVETKO SLAVIN:

SOLNČNI ŽAR.

Kraj potočka bi otožno
jaz povetil zdaj oko,
da globoko v duši svoji
bi nocoj ne vedel tega,
da je sen samo.

In zaklical sem višinam
in za solnčni prosil žar:
pa so dvignile se megle
in na zemljo porosile
mrzlih kapljic par,

Svetli dan nič več ni svital
kot smehljaj se nad goró:
kakor v duši misli težke,
plavali oblaki črni
noč so vso mi črez nebó.

In zaklical sem planinam
in za solnčni prosil dih:
pa je z vrha skritih krajev
šepetalo v noč nemirno
kakor glas mi tih:

„Kadar jutro vzide rosno,
sine goram žar blesteč,
mehko v srca diha čista,
kot smehljaj . . . za srce tvoje
pa ga tu ni več . . .“

MIRA WAGNERJEVA:

POZNO JE . . .

Pozno je — in le v grmovju
drobni slavčki še žgolé,
pozno je — le v moji duši
tihe misli še bedé.

Kaj jim pot do zvezd žarečih,
kaj jim pot do tujih mej? —
Plaho sence trepetajo,
mirno sanja noč naprej.

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XX.

Maretka je sedela pred hišo na hribčku. Pod njenimi nogami je že razprostirala narava zeleni prt in tkala vanj prve marjetice. Iz gostilne na koncu vasi se je čulo neubrano petje. Maretka je držala v naročju odprto knjigo. Ali njeno črno oko je gledalo preko ravnine in se zamišljeno ustavilo na črnem griču, ki je bil porasel z bori. Sanjala je z bujno dekliško domišljijo. V njenem srcu je bilo vse polno življenske pomladi. Razgrinjale so se v njem zelene trate, cvetje je bodlo iz tal, toda vse popje je bilo še zaprto; Maretka je slutila, da se odpre nenadoma, da zaplava in zableše nad to trato velika sreča. Pod njenimi nogami se bodo odpirali cvetovi. Vsaka čaša ji bo odkrila sladko skrivnost. In ona bo hodila za srečo in živela in se radovala. Ob njej pa bo hodil Peter, ki bo z očmi dajal znamenja sreči. In ta ga bo slušala; počivala bo pod zeleno senco in s Petrom sedeta k njej, tesno drug ob drugim, mož in žena. In koliko mu bo tedaj pripovedovala! Vsako malenkost, ki jo je naredila čez dan, o vsakem šivu, o, in druge stvari, tako vesele in skrivnostne! Peter pa ne bo več tako zamišljen, tako samotarski. Vina kupi in pogače ter jo položi prednjo, pa se bosta gostila in ljubila.

Za njo se nenadoma oglasi hripav smeh. Maretka se je stresla in ozrla.

Z razmršenimi lasmi, z ruto v roki in z zabuhlimi očmi je stala za njo Korta. Vračala se je iz gozda, od Črnega bajerja.

Kdorkoli bi bil Maretki ljubši, kakor ta ženska. Kadar je šla Maretka k izpovedi, vselej je ponavljala, da je ne sovraži, da je

pripravljena ji storiti celo dobro delo. Toda, kadar se je sešla z njo, jo je stisnilo v srcu in mržnja jo je čisto prevzela.

„Hi-hi-hi! Maretka! Katekizem v naročju, srce pa pri fantu! Hi-hi-hi!“

„To ni katekizem, to je lepa povest!“

„Zaljubljeno branje, kaj ne? Ljudje pa mislijo, da sedi svetnica pred hišo. Hi-hi-hi!“

„Potepuhinja, pusti me!“

Maretka je vstala in zaklopnila knjigo ter se obrnila proti vratom.

„Potepuhinja gor, potepuhinja dol, pa takega fanta še nisem nikoli imela, kakor ti, tistega Petra, ki bi rad celi svet zadavil. Hi-hi-hi! Tralala-lom-la-lom.“

Vihteč ruto je zdrsnila po stezici in pela pesem iz beznice. Otroci so hiteli izza vogalov in kričali za Korto. Maretka je izginila v hišico.

Korta se je napatila po stezi proti tovarni. Potoma je mrmrala o kronci, izgovarjala na glas besede, kako ogovori Semena.

„Ej, bo jezen, vrag! Udari me! Naj me! Kronca bo pa le padla! — — — Ampak tistole črevce zeleno tam na hribu! Potepuhinja! Seveda sem, zakaj mi to pravi! — Bolje vem, kot ona. Jaz slabejša ne morem biti — nak — ona je pa še lahko. Ti gosnca ti krompirjeva! V tron naj te denejo, sv. Marjeto pa vun! Petra pa za lintverna poleg tebe, koza neslana!“

Korta je prišla do kapelice. Nekaj ljudi je šlo na izprehod. Korta je sedla na kamnito stopnico in si zakrila lice, kot bi trudna počivala. Skozi prste je škilila za ljudmi, dokler niso odšli za ovinkom. Nato je vstala in se pogledala v šipo, s katero je bilo izdelano znamenje. Popravila si je lase, z umazano ruto si je utrla ustnice, krog katerih so se držale prisušene slin. Nato je

pokrila ruto in si popravila obleko. Še enkrat je pogledala v steklo in tedaj je srečala pogled Žalostne Matere božje. Zdrsnila je na kolena.

„Marija Žalostna, pomagaj!“

Glava ji je klonila na železno omrežje. Ko se je čelo dotaknilo mrzle ograje, jo je spreletelo po vsem životu in v glavi je za čutila, kakor bi se za hip trgala strašna gosta megla. Naglo se je dvignila in šla s povešeno glavo dalje.

„Vem, o vem, vse vem, priznam! — — Ne morem — zares ne morem drugače — Pa nisem sama vzrok! Lažniki so vzrok, lažniki vsi po vrsti dvajset — petdeset — še več. Ti so me vrgli na cesto . . . Saj bomo vsi na sodbi —“

V Korti je vstajala njena lepa in čista mladost. Z grozo in žalostjo se je je spominjala. Vesela bi je bila — pa se je skoro zjokala — ker je bila tako strašno pomandrana in pohojena. Tako bridko ji je bilo, da bi se sesedla in jokala ob potu ter kričala na glas za pomoč kakor gobavec za Kristusom.

Ali to je bil le trenutek, ko se je pretrgal črni oblak nad njo in je pogledalo solnce skozi luknjo. Vse se je zopet naglo strnilo in bila je tema.

Korta je vzravnila glavo.

„Še na starost je človek otročji!“ Potegnila je z roko po čelu . . . Prišla je že prav blizu tovarne.

Izza vogla se je pojavila vitka postava.

„On je“, ji je šinilo v glavo.

„Ne, ni, to ni Seme. Zdravnik je. Tega človeka ne maram. Zdi se mi, da je poštena duša. To mene jezi. Bržkone je pa le hinavec. Sicer smo to vsi, pravzaprav — so vsi. Jaz nisem več — — Vidiš ga, semkaj se je obrnil. Čak me, hinavec! Sedaj bom še jaz hinavka. Morda je tako neumen . . .“

Korta potegne ruto daleč na obraz, bolehalo se prihuli in stopa z drsajočimi nogami ter rahlo pokašljuje. Zdravnik je kadil in malomarno stopal po poti zatopljen v misli. Korta se mu ogne in ga počaka.

Ko je stopil že skoro korak mimo nje, ogovori ga z jokavim glasom:

„Gospod, naj mi kaj pomagajo! Tri otroke imam. Tako so lačni . . .“ Korta je zakašljala, se še bolj prihulila ter skrivala obraz. Bala se je vendar, da je zdravnik ne bi spoznal, dasi ni imel z njo še nikoli posla.

Zdravnik se obrne, seže v žep in išče drobiza. Ker ni imel manjšega denarja, da ji hitro krono in odide dalje.

„Bog naj povrne in ljuba Nazarenska mati. Tri roženkrance bomo izmolili za njih — tri — še nocoj!“

Pokašljevaje in težkih korakov se je vlekla dalje; ko je čutila, da je razdalja dosti velika, je stopila za gosto mlado jelko in se na glas zakrohotala.

„Oj, kako si ti dober, oslè! Škoda za vsak krajcar, ki se je potrošil zate, da si hodil tako dolgo v šolo! Sedaj pa dalje! Sreča me išče danes!“

Korta je zavila krog tovarne. Vse je bilo mirno in tiho. Le nad prostorom, kjer so stale Martinove peči, je v čistem, solnčnem zraku mrgolel prozoren dim. Uradnika ni bilo nobenega doma. Vse je izletelo v probujajočo se naravo. Direktorjevi so se odpeljali. Zdravnik je stal tedaj pri oknu. Skrival se je za gardino. Pavla je sedala na voz, in njene široko odprte oči so potrkale na zdravnikovo okno, da se je vzbudilo v Vinkotovem srcu tako omamno cinglanje, da se je komaj vzdržal za gardino. Ko je dvignila glavo, je zablestela krasota njenega vrata in vrat se je zlil s prelestnimi bočki njenih klasičnih lic v eno črto. Umetniki trdijo, da je to najlepši vrat. Zdravnika je prevzelo. Zazdelo se mu je, da je njegovo srce sedlo k Pavli na voz in da je ostala pri njem samo suha in pusta glava. Vsa čuvstva so zbežala za njo. Postal mu je naenkrat sila dolgočasno. Mir krog njega in v tovarni ga je jezil. Vzel je palico in odšel brez namena. Želel je samo to, da bi srečal ekvipažo, ki bi se peljala prav tesno mimo njega, in bi pozdravil Pavlo tako odbližu, da bi se skoro dotaknil njene roke, ko bi povedil klubuk. —

Korta je stala pred vratmi. Po prstih je prestopila prag in pogledala v sobo ob levi. Vrata so bila odprta. Na mizi je stala prazna steklenica, Klešman je ležal na postelji vznak in hrupno smrčal.

„Nikogar ni doma. — Vsi so šli — Sicer bi Klešman ne spal tako brezskrbno. —“

Hotela se je po prstih vrniti. Vendar je poizkusila. Saj je bila blizu Semenovega stanovanja.

Ključ je tičal v vratih.

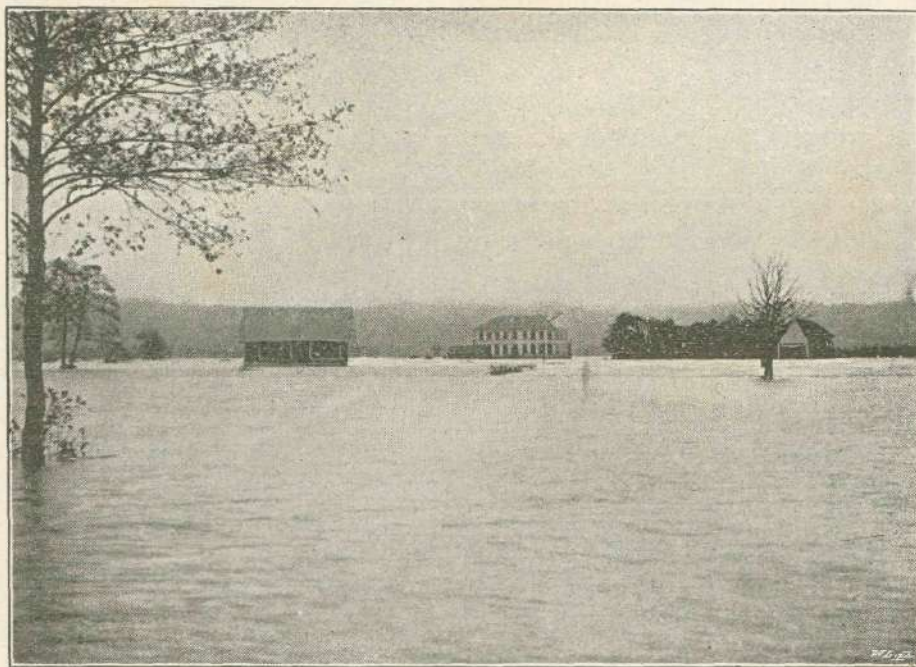
„Doma je!“

Potrka. Nič glasu. Potrka drugič.

Seme je stopil proti njej in jo sunil iz kota. Z zobmi je škripal in jecal nerazumljive besede. Korta se je sesedla ob steni in popolnoma mirno čakala. Bila si je v svesti zmage, kakor izkušen vojskovodja, ki se malo briga za spopadke prvih straž.

„Ne greš? Glavo ti razbijem!“

„Na, udari! Bo vsaj konec mojega gorjal Egonček, ali ne veš, da ljubezen vse prenese? Ti si me ljubil, kakor se ljubi kozarec vina. Izpije se, in ljubezni je konec. Jaz pa drugače! Ljubila sem te in te še ljubim in te bom do konca. In ne bilo bi me danes

BARSKA ŠOLA OB POVODNJI.

Seme nekaj zagodrnja, Korta pa ne čaka več. Previdno pritisne kljuko in stopi v sobo.

Nadzornik je ležal na otomanu, obrnjen v zid. Ko čuti, da je nekdo vstopil, zasuče se naglo in v istem trenutku plane divje kvišku in se s kletvijo zadrvi proti Kortii. Ta je hitro zaprla vrata in se umaknila v kot ter položila prst na ustnice.

„Tiho, ljudje slišijo! Škandal bo!“

„Vrag naj pogoltno ljudi, tebe in vse škandale! Poberi se, coprnica, vlačuga!“

sem, ko bi te sovražila. Ali ljubezen zahteva, da te rešim smrti!“

„Kaj, kaj — kaj, smrti, kakšne smrti?“

Seme se je naenkrat ponižal in postal slaboten kakor fantiček.

„Vstani in govori!“

Korta je pa še obsedela prihuljena na tleh.

„V gozdu sem bila pri Črnem bajerju...“

„Kdaj?“ Seme se je spomnil dvoboja in se prestrašil.

„Danes, sedajle, preden sem prišla do Vas, gospod nadzornik. Med ljudi ne morem; pogledajte, to je najboljša obleka.“

„Kaj kvasiš toliko! Povej hitro, kar veš!“

„Pri bajerju sem bila v gimu skrita in sladke koreninice sem jedla. Pa je prišlo vse črno delavcev in so se pogovarjali —“

„Kaj so se pogovarjali?“

„Vsega ne vem. Bila sem predaleč. Slišala sem pa Vaše ime in videla, kako dvigajo pesti!“

„Kdo so bili? Povej imena!“

Seme je vzel list papirja in svinčnik.

„Tega ne morem povedati, ker sem bila predaleč in se ni videlo toliko, da bi jih spoznala.“

„Slišala si glasove! Saj jih poznaš po glasu. Morda je bil Peter Rožman...“

Kortu se je rodila maščevalna misel. V trenutku se je domislila Maretke in zveselila se je njenih solz. Vstala je ob zidu. Njene oči so zadobile zloben blesk.

„Rožman je bil! Prisegla bi zanj. Natančno sem ga poznala po glasu!“

„Torej vsaj eden! No, druge že dobim, da jim posvetim. Sedaj pojdi! Tu imaš za trud. Vohuni še dalje. Tovarno je treba pomesti, sicer te kanalje vzdignejo glave.“

Korta je stisnila goldinar in se potuhnjeno splazila čez dvorišče in odšla skozi vrata. Ubrala je pot proti žganjarni...

Seme je hodil dolgo silno razburjen po sobi. Sramote, ki jo je doživel v dvoboju, še ni prebolel. Ostalo je sicer vse tajno. Ali vedel je dobro, da je zdravniku znan izid dvoboja. Ta človek ga je nabil po adjunktju kakor paglavca. In sedaj hodita skupaj po tovarni, shajata se v pisarni, celo pozdravljata drug drugega. In vendar se mu zdi, da iz vsakega pozdrava zdravnikovega zveni zasmeh in poroga. Ne! Tega ne preboli.

— Izgrizem ga odtod in mu zagrenim vsako uro! Sedaj pa še delavci, te živali, ta goveda, psi — ti dvigajo pesti proti meni. Korobač! Tako kletu vas ponižam, da se boste zvijali kakor gliste.

Rožman je priglašen na jutri za delo. Tebi je odzvonilo...

XXI.

Rezko je zapel električni zvonček v ponedeljek zjutraj nad glavo mojstra valjavcev. Za trenutek so se ozrli delavci kvišku proti zvončku. Toda samo za trenutek. Goreče železne kače so se zvijale iz valja na valj; stroji so brezčutni, nič ne slišijo, in roke niso smele zakasnitii najmanjšega hipca.

Mojster je vrgel orodje na tla in hitro odšel iz tovarne v uradniški oddelek.

„Ponižno prosim, gospod nadzornik, kaj želite?“

Mojster je obstal za vratmi in se globoko priklonil nadzorniku. Drugih uradnikov še ni bilo v pisarni.

„Ali je prišel Peter Rožman pri Martinovi peči danes na delo?“

„Pokorno naznanjam, da je na delu!“

„Naj pride takoj sem!“

„Prosim gospod nadzornik, takoj!“

S hlapčevskim poklonom je izginil mojster skozi vrata.

Nadzornik je vstal, šel po sobi, pogledal v sosednje pisarne, če ni že kdo pri delu. Zgodaj je še bilo in uradna ura se še ni pričela. Sobe so bile prazne. Seme je vrata zaprl in se vrnil.

„Sedaj si privoščim tega kozla! Na kolena mora — vse mora povedati... Ne! Čemu? Saj dosti vem. Zapodim ga! In direktor? Disciplina — ta mora biti. O tej mu nasujem ušesa, in vse mi odobri.“

Pri vratih se je pojavil Peter.

Pozdravil je nadzornika dostojno, toda v tem poklonu je bila neka samozavest, nič suženjskega.

„Prosim, kaj želite?“

Seme je prekrižal roke na prsih in se široko razkoračil pred Petrom. Divje in zaničljivo je gledal vanj, kakor zver napol mrtev plen. Nekaj časa je molčal. Mislil je, da že ta nastop Petra uniči, da se prične tresti in jecljaje prositi odpuščanja, če ga je morda razžalil. Toda Seme se je kruto varal. Peter je stal za vratmi vzravnan kakor sveča. Njegovo oko je vzdržalo nadzornikov pogled in ga odločno prašalo, če želi, da se

pomerita. Seme je bil ljut, žolč mu je bruhal v telesu.

„Ali se tako stoji pred menoj, pred nadzornikom? Pes!“

„Nisem pes! Človek sem, morda toliko vreden kakor Vi!“

„Človek? Bestija si, še pes nisi! Tolovaj!“

„Gospod nadzornik, jaz sem opravil.“

Peter se je priklonil z gnevom in s tako gesto, kakor bi pljunil pred Semena. Hotel je iti.

„Stoj!“

Seme je zaloputnil vrata.

„Kje si bil včeraj?“

„Mislim, da zato nisem nikomur odgovoren!“

Seme je skočil k zidu in snel s kluke bič, katerega je rabil drug uradnik za psa. Zamahnil je nad Petrom. Peter je odstopil, iz njegovih oči sta šinili dve iskri, roka se je mehanično nagnila proti stolu, pesti so se mu zaprle, izpod zavihanih rokavov so pogledale strašne mišice. Nadzornik ni udaril. Spoznal je kritični položaj, zbal se je teh jeklenih pesti in napetih mišic.

„Nikomur nisi odgovoren? Meni, veš, meni si odgovoren, ker si hujskal pri Črnem bajerju delavce, naj me ubijejo!“

Skozi Petrove živce je šinil skeleč blisk: Izdani! Ali ostal je miren. Niti atom krvi mu ni pljusnil v lice.

„To je laž, gospod nadzornik!“

„La-až? Povej, ali si bil pri bajerju?“

„Bil!“

„Kaj ste delali?“

„Pogovarjali smo se!“

„O čem ste govorili?“

„O tem, česar me dolžite, se nismo!“

„Kaj potem?“

„Ne povem!“

„Kdo je bil?“

„Ne povem!“ Peter je odgovarjal če dalje trje in odločneje. Izpoznal je, da se je pričela igra — vabank.

„Zato ti povem jaz: Takoj imaš zapustiti tovarno! Poberi se!“

„Grem, toda pomnite, da se vsaka krica maščuje!“

Peter je odšel brez pozdrava.

Po tovarni je šumelo mrmranje. Peter se je poslavljaj in dvanajsterim naročil molk in negacijo. Vsi so zrl za Petrom, vsa srca so šla za njim. Ko bi bil Peter zakričal: Udarimo! — dvignilo bi se na stotine rok, zahreščali bi stroji, zagromela kladiva in tekom ure bi bila tovarna razrušena. Peter je čul to mrmranje, čutil je utripanje src in odhajal je, izgnanec, a vendar v svesti, da se poslavlja kot zmagovavec.

Novica je šla tudi med ženske. Vse so bile osuple in vse hkrati so se ozrle na Maretke. Njej je padlo delo v naročje, usta so se ji odprla — ali glasu ni bilo skozi. Zajokalo je srce s tistim strašnim jokom, ki navda človeka z boleščjo, kakor bi vsak živec posebej trgjal z železnim kavljem.

Korta edina ni pogledala Maretke. Zbudila se ji je vest. Zgubila se je na stolčku in delala dalje.

Nekoliko pred poldnem se je vrnil Peter v tovarno. Prišel je praznje oblečen in potrkal na vrata ravnateljeva.

„Prosim, če smem govoriti. Moje ime je Peter Rožman, delavec pri Martinovi peči!“

„Dà, tisti, ki mu je nogo ožgalo. Ali je že zdrava?“

„Danes sem prišel na delo, pa me je gospod nadzornik zapodil — in sicer brez vzroka.“

„Brez vzroka? Hehe, tako ne bo! Vzroka je bilo gotovo dosti. Gospod nadzornik ve, kaj dela!“

„Oprostite, jaz pravim, da ne ve, kaj dela. Meni se je podtaknil izmišljen vzrok!“

„Pojdite vun in počakajte, da Vas pokličem!“

Peter je odšel na hodnik, ravnatelj je pozval Semena.

„Kaj je s Petrom Rožmanom? Zakaj ste ga odpustili?“

„Zvedel sem, da hujska delavce in da jih nagovarja, naj me ubijejo!“

„Tako? Ne verjamem. Imate dokazov?“

„Korta mi je povedala, da so imeli shod pri Črnem bajerju. Čula je moje ime in videla je dvigati pesti!“

„Druzega nič?“

„Ne, gospod ravnatelj!“

„Slab dokaz. Korta je pijanka, vlačuga. Vi ste se prenažili.“

„Oprostite, gospod ravnatelj, upam, da se nisem. Ta Rožman že dolgo ruje; vede se silno arogantno. Vsa disciplina bo skvarjena. Kako mi je odgovarjal! To je bilo grozno! Drugače nisem smel ravnati, sicer je najbolje, da grem, ker bi se me nihče ne bal.“

Direktor je kadil portoriko in hodil s trdimi koraki po parketu.

„Odstopite!“

Nadzornik je odšel servilno in ponižno.

„Ta človek je zaletel prve vrste! — Ali železna roka — In disciplino, seveda, disciplino razume. — Rožman mora biti odpuščen, sicer se Semenu izpodkoplje ugled. Je že vrag! Ravnatelj naj pokriva grehe uslužbencev. — Torej zborovali so! Zaradi večurnega dela! To je tudi nadzornikovo delo. Prepovem mu, da poslej ne ukrene ničesar brez mene. Navsezadnje je on ravnatelj, ne jaz —“

„Peter Rožman!“

Ravnatelj je poklical skozi vrata, in Peter je vstopil.

„Vi ste torej hujskač? Ali ne veste, da vas damo lahko zapreti?“

„Vem, da me ne morete dati. Če si kdo izmisli grdo laž, ni še to povod za zapor!“

„Z menoj se ne boste pričkali! Od dela ste odpuščeni, toda štirinajst dni še dobivate polovico plače. Pojdite!“

„Hvala lepa za plačo. Kruha si bodo prislužile te roke drugod. Ko pa obnemo-rejo, trkala bodo na boljša vrata, kot so vaša!“

Peter je odšel. Po hodniku so doneli trdi koraki.

„Petelin ti zanikarni! Kako se repenči! Prav je naredil, da te je pognal!“

Direktor je obstal čemerin in zamišljen pri oknu. Nad tovarno se je oglasil rog. Umazane postave so vrele na cesto. Ravnatelj je gledal te čete, ki so brez glasu

hitele vsaka proti svojemu domu. Bilo je v tem molku, na teh počrnelih obrazih, v namršenih obrvih nekaj strašnega. Nehote se je ravnatelju vrinila misel, jeli ni ta hrupna sila tako grozna, da lahko zamaje celi svet v tečajih? Ali ni izključen dan, ko bi nezadovoljneži stresli s tilnikom in vrgli proč jarem ter vzravnali glave in stisnili pesti?

Ravnatelju je bilo neugodno. Zapustil je pisarno in šel v park, da ne bi dalje gledal te neme sile, ki se je valila po cesti kakor hudourni oblak izza gore.

Peter je za tovarno počakal Maretke in se ji pridružil.

„Ali si že slišala?“

Maretka je zaihtela.

„Ne jokaj, lepo te prosim!“

„Saj ne morem drugače!“

Maretka se je naslonila potoma ob Petra.

„Povej, zakaj te je zapodil?“

„Maretka, vse ti razodenem. Pripravi se na trpljenje! Še bolje pa je — da me pozabiš!“

„Ne, ne, nikoli te ne pozabim. Zakaj mi to praviš?“

„Pravim, da bi bilo najbolje. Mene so zapodili. Bogve, kdaj dobim delo. Ali odtod ne grem; Maretka, povem ti, da sem kolo-vodja delavcev, ki se prav kmalu upró in zahtevajo pravic. Tega ne vedó v tovarni. Tudi ti ne veš. Ali danes ti povem, ker se poslavljam. Bogve, kaj se še vse zgodi. Bodi pa prepričana, da nimam namena moriti — dasi ta človek, ta črna zver ne zasluži drugega. Namena niman; ali zgodi se vse lahko. Zato te pustim sedaj; morda se še vse izpremeni, tedaj se lahko vrnem — — —“

Peter je pogledal Maretke v objokane oči. Iskal je v njih odgovora. In bral ga je, slišal je plač srca, ki je klicalo: „Pridi, vrni se!“

„Morda tudi padem, morda bom zaprt za to, ker se hočem boriti za pravico in braniti človeško kri —“

„Peter, nikar tega ne govori! Kako silno mi je hudo!“

„Saj ti nisem govoril še nikoli. Danes sem ti moral vsaj nekaj povedati. Toda za

sedaj molči! Ko pride čas, te morda poprosim, da izpregovoriš —? Ali boš?“

„Samo ukaži, Peter! Poslej mi je vseeno. Če ti trpiš, naj še jaz! Peter, jaz sem močna!“

Maretka se je nekako postavila ob Petru. Skozi solze v očeh ji je žarel pogum.

„Daj mi roko! Maretka, velja! Ko pride čas, te poiščem in poučim! Z Bogom!“

Maretka je naslonila glavo na njegove prsi, stisnila mu roko, potem pa naglo odstopila in rekla krepko:

„Z Bogom!“

Njuni stezi sta se ločili...

Pred materjo je Maretka prikrivala žalost. Vedela je, da mati čuti z edinko in da bi njo takisto bolelo srce, če bi ji razodela. Nikdar še ni resno govorila o zakonu s Petrom. Vendar je vedela, da je to srčno nagnjenje tudi materi očita skrivnost. Zaradi tega se je delala Maretka veselo, kakor sicer. Povedala ji je nekaj novic, ki jih je vedela... Vsakdanjosti, blebetanje, ki ga rade poslušajo stare ženice.

Ko je šla popoldne v tovarno, se ji je zazdelo naenkrat, da to ni mogoče, da bi bil Peter brez kruha. Kakor sanje ji je bil dopoldanji dogodek. In če je resnica, mora se izpremeniti. Peter je nagel, dober sicer, a človek tako trde glave, da ne odneha, česar se loti. Maretka ga je dobro poznala. Mislila je v a vse načine, kaj bi ukrenila, da spravi Petra nazaj v delo. Pripravljena bi bila iti do nadzornika, pred njim bi pala na kolena in ga prosila in rotila, naj ne veruje — Peter je nedolžen. Toda tudi mrvica upanja ji odtod ni sijala.

Naenkrat se domisli zdravnika. Ta je tako dober. Kaj, ko bi šla do njega, povedala mu vso stvar in ga prosila, naj govori pri direktorju za Petra. Sicer je ugajalo njenemu ženskemu ponosu, da je njen ljubez v časti pri vseh delavcih, da jih vodi in se bori za pravice. Ali vstajala je ljubezen, tista tiha in sebična ljubezen, ki ji je šepetala strah v srce. Kaj koristi ugled, delo za druge, ko se pa vendar utegne pogubiti, in zanjo bi bil potem za vedno izgubljen. In ta ljubezen ji je čedalje bolj narekovala in jo silila, naj

ga poizkusi oteti in privedi nazaj na delo. — V tovarni celo popoldne ni nič govorila. Tovarišice je niso dražile. Velika večina jo je pomilovala; nekatere so ji morda privoščile, toda pokazala tega ni nobena.

Ob sedmih je sklep dozorel. Opogumila se je in šla iz tovarne naravnost k zdravniku.

Težka je bila ta pot. Zase bi je ne bila prehodila nikoli. Pri vratih na dvorišče ji je silno plalo drobno srce. Najbolj se je bala Klešmana, njegovih zelenih oči in kačjega jezika. Smuknila je skozi vrata — Klešmana ni bilo v obližju. Hitro je bila pred Slugovimi durmi.

Pred zdravnikom se je drhteč razjokala in ga za božjo voljo prosila pomoči. Povedala mu je vse, kar je vedela o Petru, kar je sumila o njem, povedala mu, da se vzameta in da bi potem ona vplivala nanj, da se ne prenagli.

Dr. Slugi se je Maretka smilila. Izpoznal je hitro, da to dejanje nadzornikovo le pospeši skoro neizogibni izbruh med delavci. Zato jo je potolažil in obljubil, da stori, kar bo mogoče, da se vrne Peter zopet na delo.

Maretka je odhitela po stopnicah, kakor človek, ki je ječal pod neizogibnim sklepom upnikov, da ga prodajo, pa naenkrat zadene terno. Za Klešmana se še zmenila ni, dasiravno je stal pri vratih in jo zbadljivo ogoril. Šla je proti domu. Najrajše bi stekla k Petru in ovila roke krog njegovega vratu ter mu povedala: „Peter, ne pojdeš, ti se vrneš na delo in boš moj!“

Zdravnik je po Maretkinem odhodu pre-mišljaj dano obljubo.

„Pravzaprav je ta stvar sitna! Disciplina mi ni čisto nič mar. In to mi lahko pove v obraz ravnatelj, nadzornik ali kdorkoli. In tako se jaz samo blamiram. Če povem o Petru, kar sem slišal na lastna ušesa, ne bi bilo zanj ugodno. In vendar sem s celo dušo sovražnik zistema, ki vlada v tovarni. Moram se principiuelno boriti zoper. In hočem se! Nekaj ugleda imam po okolici — živelose bo, naj tudi grem odtod. Nič, nobenega konflikta se ne bojim. Na vsa usta jim povem — — —“

Zunaj je bil lep mesečen večer. Jug je prinašal gorke sape, v vrhovih dreves je šumelo kakor probujeno življenje. Zdravnik je slonel pri oknu. Na ravnateljovem vrtu so šumele stopinje po pesku. Kmalu sta se zablesteli v mesečini dve vitki ženski postavi. Pavla in Alma. Zdravnik je dobro razločeval konture Pavle, ki je hodila s tihimi koraki, kakor bi stopala po jezerski gladini. Zdravniku se je zahotelo: ko bi sedaj on šetal z njo! Ali vrinil se je vmes zločesti Pan — konflikt mu je bilo ime — razpor, ki ga bržkone čaka jutri pri ravnatelju. Komaj je trenutek zasanjaril, kakor bi sedel na dehtečo travo po dolgem potu, že je zazvenelo zopet orožje, razvili sta se dve zastavi: Pavla — principi . . .

XXII.

Pri ravnatelju sta bila kontrolor in nadzornik. Sedeli so vsi komodno, kadili in se razgovarjali o slučaju Petra Rožmana.

„Disciplina“, je nosiljal v enomer nadzornik. Drugega dokaza ni imel za svoje ravnanje. Kontrolor je zrl nepremično v ravnatelja in za njim ponavljal vsako sodbo ter jo spremljal z gostobesednim odobravanjem. Vsi so bili edini, da je socialno gibanje v svetu samo prazen maneuver, da se to pojavlja samo tam, kjer ni železne roke, da bi držala tolpo na verigi.

Tedaj nekdo potrka.

Prijavi se zdravnik.

Ravnatelj ga vljudno sprejme, vsi si podajo roke, izgovarjajoč navadne fraze. Ravnatelj ponudi zdravniku stol.

„Gospod ravnatelj, neko prošnjo ali pravzaprav vprašanje bi imel za Vas.“

„Izvolite, da sva sama?“

Oba uradnika sta takoj vstala.

„Ne, ne, prosim, sedita gospoda! Prav drago mi je, da sta navzoča.“

„Torej želite, gospod doktor?“

„Stvar Vas morda razočara. Prosil bi namreč za Petra Rožmana!“

Zdravnik je nekoliko prenehal, da bi sodil vtisk na obrazih. Nadzornik je namrdil spodnjo ustnico v zaničljiv smeh, kontrolor je

gledal ravnatelja, ta je pa čisto mirno otresal pepel od portorike v škodelico.

„Stvar je gospodom bolj znana kot meni!“

„Gotovo!“

Nadzornik se ni mogel zmagati. Zdravnik ga je mimogrede pogledal in nadaljeval.

„Za slučaj se zanimam samo s socialno-filozofičnega ozira. Zakaj, to mi je jasno, da je disciplina v tvornici Vaša stvar.“

„Gotovo!“

Sedaj je ravnatelj pogledal nadzornika, ki se je nemirno premikal po stolu.

„Ta delavec, ki je odpuščen, se mi zdi zelo inteligenčen, in vem, da je pri tovariših vplivna oseba. Ker pa visi kar nad nami, prav nad glavo že vsepovsod socialno gibanje, zato se mi zdi umestno, da ljudi, ki lahko mnogo škodujejo ali koristijo, pridobimo. In tak človek je Peter. Menim torej, da odpust, ki ga je diktiral gospod nadzornik, ni na mestu vsled navedenih razlogov.“

Nadzorniku se je tresla spodnja čeljust. Oziral se je na ravnatelja in ga prosil z očmi, naj mu dovoli, da govori. Ravnatelj je pa kadil stoično-mirno in čakal, da zdravnik izgovori.

„Poleg tega sem se prepričal, da je nevarno pretenje, zaradi katerega je bil odpuščen, izmišljeno. To so razlogi, da sem se drznil govoriti!“

Ravnatelj se je važno in počasi nagnil na stolu nekoliko naprej, odložil smodko in odgovarjal.

„Kar sem že trdil enkrat, gospod doktor, to trdim še vedno. Teorija — je pač teorija. Praktično življenje je čisto drugačno. Teoretično imate čisto prav, praktično pa imamo mi prav. Delavsko gibanje je vkoreninjeno v slabosti onih, ki bi morali voditi te sloje, ki jim režejo kruha. Delavec je tako precej pasje narave. Če mu pomoliš košček mesa, te ugrizne za prst. S tem mislim, da je ta malo pomembna stvar rešena. Ali ste zadovoljni, gospod doktor?“

Direktor ga je sladko smehljuje pogledal in segel po smodki.

„Nikakor nisem zadovoljen. Popolnoma neresnično je, da bi bil navedeni vzrok podlaga sedanjemu gibanju. V kolikor je meni znano, bi bil vzrok prav nasproten. Delavec ječi pod velikim kapitalom. Masa je vpognjena precej do tal — ali zlomiti se taka sila ne dá. In sila zbudi vedno protisilo, in ta divja protisila je lahko zelo pogubna za delodajavca in za delavca. Zato trdim še vedno, da je naloga izobraženstva in prav posebno onih, ki so v neposredni stiki z delavci, da se zanje zavzamejo.“

„Teorija, gospod doktor, sama teorija! Kaj bi bilo z disciplino, kaj z ugledom, če bi se tako ravnalo! Recimo, da bi bil slučaj, o katerem govorimo, krivičen. Ugled zahteva, da vsi branimo nadzornika. Kdorkoli je proti, ruši disciplino!“

„Da, disciplino!“ Nadzornik je kot zmagovavec izgovoril to besedo.

Zdravnik se je obrnil proti njemu.

„Če se dene divjemu biku roč skozi nos in se ga otveze zanj na verigo — tega jaz ne smatram za disciplino.“

Direktor je bil na te besede nekoliko užaljen.

„Gospod doktor, Vi ste si pridobili že mnogo ugleda po okolici kot izboren zdravnik. Prosim, ostanimo vsak pri svojem in bodimo prijatelji!“

„Kolikor bo mogoče, vedno, gospod ravnatelj. Želim pa samo, da se ne bi kdaj bridko spominjali današnjega datuma. Moj naklon!“

Ko je zdravnik odšel, je zavladal med ostalimi molk. Nekaj jih je pretreslo, kakor bi bil govoril prerok.

„Ne rečem, dober človek je, življenja pa ne ume. Celu škoduje nam lahko!“

„Gospod ravnatelj, to je moje davno prepričanje.“

Nadzornik je porabil priliko, da bi zbudil kak sum zoper zdravnika.

„Jaz bom pazil nanj! Meni se zdi silno slavohlepen. Nalašč se zaplete in nam poruši disciplino, da bi ga ljudje hvalili in slavili. Naše izgube, kaj mu mar! Pobere in gre! Da bi ga nikdar ne bilo v tovarno!“

Ravnatelj ni nič odgovoril. Nejevoljen se je obrnil k pisalni mizi. Uradnika sta šla v svoje sobe.

Dr. Sluga je bil razočaran. Prepričan je bil, da se stvar kako ugodno uredi in reši. Ali ves načrt mu je bil debelo prekrizan. Zato je tudi v hipu sklenil, da se prične nalašč vmešavati med delavce, da jim hoče pomagati in svetovati, kjer in kakor bo mogel. Sklenil je zasledovati delovanje nadzornikovo in ob priliki glasno povedati vse vnebo vpijoče krivice. Naenkrat je v njem oživel vse nekdanje navdušenje in sam nad seboj se je jezil, da doslej ni še ganil z mazincem. Šel je naglo čez dvorišče mimo direktorjevega paviljona v svoje stanovanje. Čutil je, da so ga ponižali, vedel je, kako si mane roke nadzornik. In to ga je še najbolj dražilo. Pred paviljonom je srečal Pavlo. Pozdravil jo je dostojno, vendar nekam malomarno. Ozrl se ni skoro nič. Zganilo se je sicer v njem, ali jeza, da je ona hčerka tistega, ki mu je za najboljše namene vrgel v obraz „sutor ne ultra crepitam“, ta jeza je porušila v njem vse. Jezilo ga je, da se je sploh kdaj brigal zanjo. V sobi je pa na glas hvalil Prosenca, da mu je tako pametno svetoval. Sicer bi se bil morda prenaglil.

Pavla je s finim ženskim čutom zapazila v mrzlem pozdravu nenadno izpremembo. Šla je k Almi in sedla k njej na altano, kjer je ona slikala.

„Alma, ta doktor je strašen človek!“

„Zakaj?“

„Srečal me je in še pogledal me ni! Komaj da je dvignil klobuk! Tak kmetiški blaziranec!“

„Ne sodi tako hitro! Morda je bil kaj razburjen ali zamišljen. Mož vendar ne more biti vedno sladak kot bonbonček!“

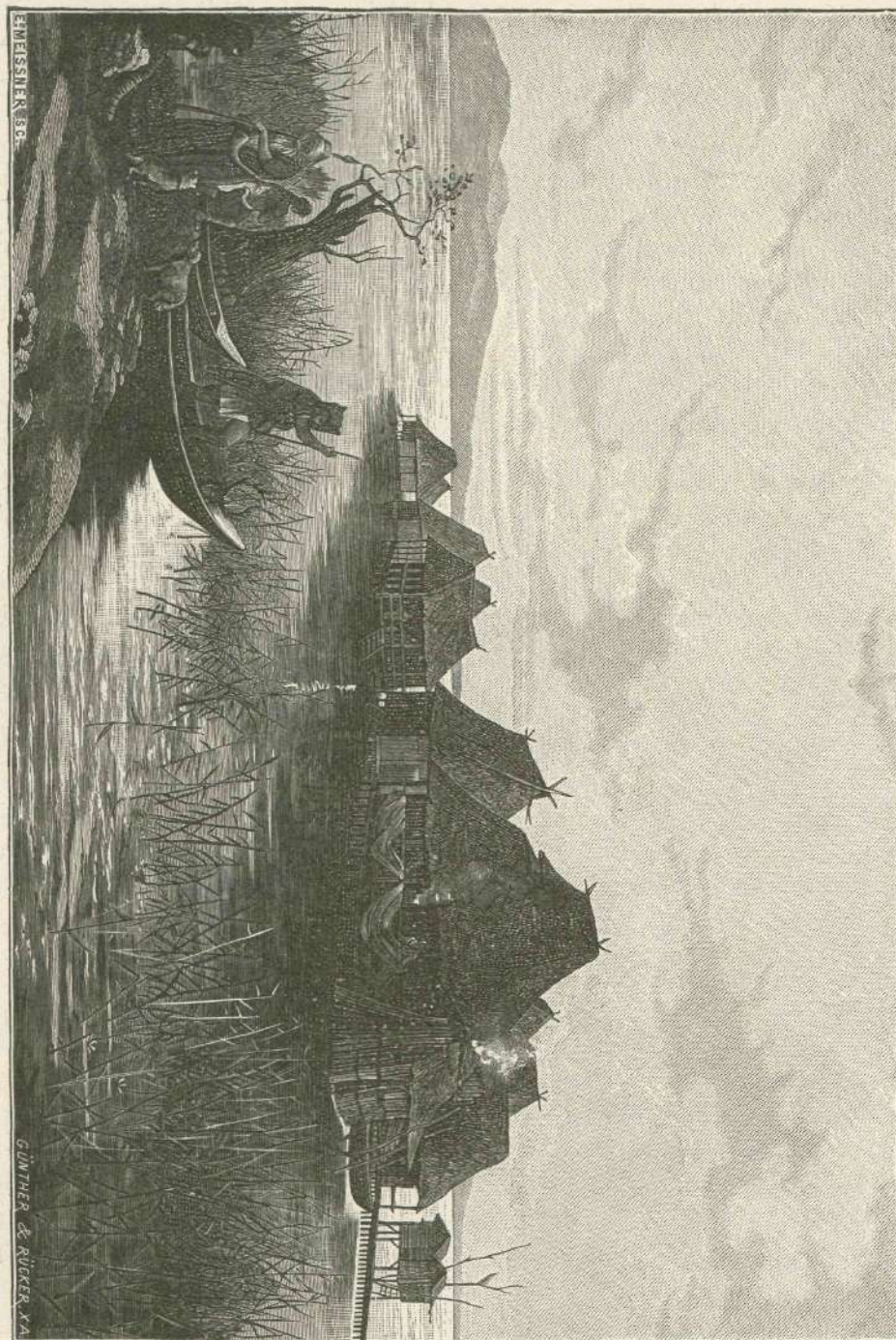
„Ne, to je bilo sirovo! Pravim ti, žaljivo je bilo, kakor bi se mu kdo silil. Takih napetežev polne ulice!“

Almi je sestrina jeza zelo ugajala. Kako je Pavla doslej govorila o zdravniku! Alma ji je morala često ugovarjati, da ni zbudila v njej ljubosumnosti. In danes je prav s to jezico jasno pokazala, da ji zdravnik ni ni-

kakor človek, za katerega se ne briga, marveč da je v njej gorela ljubezen do njega, ki je ne more utajiti.

„Kdo ga pa sili, da naj govori? Toda dostojen naj bo, kot se spodobi, ne pa tak kmet!“

BARŠKE STAVBE NA KOLEH V PRAZGODOVINSKI DOBI.

„Pavla, meni pa moški, ki je često zamišljen, veliko bolj ugaja, kakor kak večni klepetavec.“

Pavla je skrčila ustnice, kakor bi jih grizla. Alma jo je pogledala čez ramo in se ji glasno nasmejala in mirno slikala dalje.

„Ali si čudna, Pavla! Kar ti zahtevaš od moških, to je včasih že smešno!“

„Otrok, tebi je pa vsak drvar dober!“

„Bravo, le naprej! Ne veš, kako si lepa, kadar si jezna!“

„Alma! Ne draži me! Pomisli, da sem starejša od tebe!“

„Zato imaš starejše nazore — moji so mlajši, recimo modernejši!“

Alma je odložila čopič in paleto ter sedla tesno k Pavli.

„Torej ti stara tetka, poslušaj, kakega moža si želi imeti tale otrok.“

Alma je poljubila Pavlo in ji ovila roko krog vrata.

„Le poslušaj, moj mož bo tak-le:

Govoril bo malo, pa veliko mislil. Sedel bo pri pultu in bo študiral in pisal in tuhtal velike modrosti. Tedaj bom jaz hodila po prstih v drugi — tretji sobi in še zakašljala ne bom. Ko pa preneha z delom, tedaj pohitim k njemu v naročje in bom taka, kakor bo želel: otročja, ljubezniva in naivna, kakor institutka ali pa morda, kakor doktor filozofije. In če me tri dni ne pogleda, kadar bo zamišljen in v delu, mu ne zamerim čisto nič. Takega moža hočem imeti. Beži, beži, zaradi puhlega pozdrava bi se jezila! Saj izobražen človek ni trgovski pomočnik, ki se še v spanju priklanja!“

„Brljačica! — Papa gre. Tudi on je slabe volje. Kašlja! Hitro v obednico!“

Gospodični sta šli pozdravljat papa, ki je nekaj zamrmral in šel naravnost v obednico.

Pri juhi je vladal splošen molk. Papa je bral časnik.

Poznali so ga vsi, da je slabe volje. In tedaj ga ni bilo varno ogovarjati.

Pri črni kavi mu je Pavla prižgala smodko in ga pogladila po licu.

„Papači, bodi dobre volje!“

„E, večne sitnosti!“

„Zopet kak nered v tovarni“, je poizkušala rahlo mama.

„Nered, nered, seveda je in bo še večji. Ta-le zdravnik je — kaj je — eksaltiran teoretik.“

Vsi so napeto poslušali. Mama se je bala, da se izjalovi ugodna partija, Pavla se je v slučajni jezi veselila, da Papa zablavlja čez zdravnika, Almi je bilo pa tako skrivnostno neugodno, ker je bil dr. Sluga skriti idol njenega srca.

„Pa res čuden človek!“ omeni Pavla. „Mene še pogledal ni danes!“

„Aha, tega sem jaz kriv. Čemu se vmešava v stvari, ki ga ne brigajo? Danes pride in prosi za nekega delavca, ki ga je nadzornik odslovil. Kam pridemo, če bo vlekel vsak na svojo stran? Moral sem mu čisto jasno povedati, da ga to nič ne briga.“

„Dobre namene ima in dobro srce! Ta spor se hitro pozabi.“

Mami ni bilo ljubo, da sta se sporekla.

„Ne pozabi se ne! On je trdoglav!“

„Značajen se meni zdi. Saj je isto trdil oni večer pri kontrolorjevih.“

„Alma, lepo te prosim, molči no! Papa bo vedel, kaj je značaj in kaj je navadna aroganca!“

„Zakaj bi morala jaz molčati? Še in še trdim, da je značajen in blag, bolj kot sto Semenov.“

„Pst, Alma ne govori preveč!“

Mama je dvignila prst in ji požugala.

„Ubogam te, mama. Samo to še rečem, da vsak sme povedati svoje mnenje, samo jaz ne.“

„Le povej, zdravniku le povej; tje teci in mu povej, da si zaljubljena vanj!“

„Pavla, pometaj po svoji cesti!“

„Mir!“ je ukazal papa in se zleknil v naslonjač.

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XXIII.

Dr. Sluga se je vračal iz tvornice. Kakor slučajno je srečal vse uradnike. Z vsemi so se vljudno pozdravili. Ali zdravnik je dobro čutil, da so bili vsi ti pozdravi tista puhla zunanja fraza, ki človeka ne razveseli, ampak mu dá zaušnico, da je jezen sam nase in na onega, s katerim se je srečal. Vsak pogled ga je zmagovalno bičal in se mu je režal v lice, češ, čemu pišeš, kar te ne peče! Ponavljal si je sicer stoično: Kaj me brigajo? Kljub temu pa ni mogel sebe nalagati, da mu je vendar stvar zelo neljuba. Vzlovoljen je šel po belem pesku proti stanovanju. Potoma je naletel na Klešmana. Ko se je z namršeni obrvmi ozrl v tiste zelene oči, slišal je iz njih kakor krohot gavrana, ki zafrfota nad brezdom, v katerem čuti plen. Klešman je oblastno korakal mimo njega. Dvignil je leno svojo roko, da bi prijel za klobuk. Toda pokrivala ni dvignil. Drugekrat bi bilo zdravniku čisto vseeno, naj ga uslužbenec pozdravi ali ne, toda danes je bil slabe volje.

„Klešman!“

Rezko ga je pozval. Klešman se je vstopil predenj s široko razkoračenimi nogami in ga predrzno gledal.

„Ali me poznate?“

„Poznam!“

„Zapomnite si, da zahtevam od vas dostojnosti. Dokler sem tvorniški zdravnik, me pozdravite, ali se me pa ognite, kar mi je mnogo ljubše. Razumete?“

Klešman je dvignil klobuk in nekaj zamrmral. Njegove oči so se posvetile in satansko pomežiknile, da se je dr. Sluga hitro obrnil in šel dalje. Ko se je obrnil proti

altani direktorjevega paviljona, je zagledal Pavlo, ki se je v tem trenutku obrnila in z dvignjeno glavo odšla skozi vrata.

„Ta tudi!“ — — —

Zdravnik je hitel v stanovanje in najraje bi bil zmetal knjige, instrumente in pohištvo v majhen kovčeg, zaloputnil vrata in zbežal odtod kakor delavec, ki gre s culico na plečih v široki svet.

Bil je jako razburjen. Dolgo je hodil po sobi s povešeno glavo in se trudil z vso močjo svoje volje, da se umiri in razbere pametne misli. Polagoma je uvideval, da je popolnoma nepotrebno vsako razburjenje. Če se je zameril, izvira zamera iz dobrega dela, katero je hotel izvršiti. Če ga torej pravzaprav kolegi zaradi tega prezirajo, ker se je potegnil za Petra, bodi. Saj pride dan, ko bo hodil on z dvignjeno glavo, dočim bodo drugi trepetali in se spominjali današnjega dne. Zdravnik je bil kmalu miren glede uradnikov. Ali drugače je bilo glede Pavle. Dobro je vedel, da ga je gledala z altane, ko je zavrnil Klešmana. In tega dejanja se je kesal. Zdelo se mu je, da se je ponižal na nivó oholega korporala, ki pozove prostaka sredi ceste predse, ker ga ni primerno pozdravil. To je videla in čula Pavla. Kaj si bo mislila? Ali se ni obrnila s studom od njega in mu s tem očitala oholost in sirovost? In gotovo je direktor doma povedal, kako so mu soglasno odbili prošnjo za Petra, in direktor je brez dvoma zabavljaval čezenj. In gledal je v duhu njeno ponosno dvignjeno glavo, ki je z napol odprtimi očmi gledala prezirljivo nanj in mu očitala plebejstvo.

Zdravnik je bil čedalje bolj razburjen. Vojskoval se je s srcem. Vsi zadnji dogodki so prihajali predenj. Nazadnje si ni vedel

drugače pomagati, da se je oklenil Prosenca in njegove apodiktične sodbe: Pavla ni zate!

„Dovolj! Bedak, malo razburjenja, nekoliko podraženi živci vsled lepe ženske — bà — ali je to že ljubezen?“

Zdravnik se je polglasno zasmel same-mu sebi, sedel v naslonjač in odprl knjigo.

Komaj je prečital pol strani, kar prileti skozi okno majhen šopek in obleži prav pri njegovih nogah. Vinko se je izprva nekako radostno začudil, ali hitro se je zopet ozlovoljil in jezno zamrmral: Kako so predrzni ti otroci! Prepričan je bil, da so vrgli šopek iz vrta kontrolorjevi otroci, ki so se igrali često z direktorjevim malim sinom. Saj se je že parkrat primerilo, da je priletela žoga skozi okno. Ali tedaj ga ni ujezilo. Vselej jo je smehljaje pobral in jim jo vrgel v nastavljene majhne roke ter še obstal pri oknu in se veselil njihove igre. Danes ga je pa pograbilo. Z nogo je sunil šopek in stopil k oknu, da ga zapre.

Tedaj pa zagleda pod oknom velike proseče oči Almine.

„Gospod doktor, lepo vas prosim, ne bodite užaljeni! Verjemite, da ne vem, zakaj sem storila to otročarijo.“

Zdravniku je bilo to jasno in odkritosrčno lice, te široko odprte, proseče oči kakor tiho zavetje, katerega bi danes ne mogel dobiti nikjer, ko ga je vse šibalo in pehalo od sebe. Sklonil se je hitro nazaj, pobral šopek in se naslonil na okno.

„Gospica, ko bi Vam mogel povedati, kako hvaležen sem za ta trenutek! Šopek spravim za spomin na vesel trenutek sredi prav bridkih ur!“

„Vse vem, gospod doktor! Ne zmenite se za to, saj ste mož! Z Bogom!“

Alma je odšla po peščeni stezi. Njena hoja je bila ponosna in odločna, kakor da bi pri vsakem koraku zadonelo izpod elegantnega čeveljčka: mož — mož — mož.

Ko je krenila na desno in postavila nogo na stopnico, ki je vodila iz vrta v paviljon, je za časek obstala in se ozrla na zdravnikovo okno. Vinko se ji je priklonil — ona je odzdravila in izginila.

Dr. Sluga je približal šopek vijolic, da se je dotikal ustnic, in je pil iz njega vonjavo. Kakor bi hotel poljubiti drobno cvetje in ga prositi odpuščanja, ker ga je sunil z nogo. Natočil je v kristalno čašico vode, del vanjo vijolice in jih postavil predse na pisalno mizo. Obsedel je pri njej in srce je pričelo pogovor z nemim cvetjem...

Trda noč je že ležala tistega dne po zemlji. Peter je sedel v podstrešni sobi in gledal predse na široko razgrnjeno polo. Njegov obraz se je zadnje dni, odkar so ga odpustili iz tovarne, silno zmračil. Cele dni je tičal doma in bral razne liste in drobne brošure. Pisal je mnogo pisem, dogovarjal se z voditelji delavcev v raznih tovarnah in jim pojasnjeval krivice, ki se godé. Od vseh strani je dobival obširne odgovore. Vsako pismo je pretuhtal od stavka do stavka, primerjal je razne nasvete in iz vsakega posnel, kar mu je najbolj ugajalo. Nocoj je zopet pričakoval dvanajstorico, da ji dá navodila in da jim hkrati prebere obširno pritožbo na šefa tvorniškega podjetja — barona Pinkelesa. Koliko je Peter pisal, črtal in dostavljal, preden je bilo dogotovljeno zanj velikansko delo: dolga pritožna spomenica! Nocoj je ležala pola na mizi, skrbno prepisana brez popravkov in brez črtanja. Treba je bilo le še podpisov. Te pa naj bi postavili ti, ki so nocoj povabljeni na posvet.

Krog desetih zvečer so zakrutila vežna vrata in strme, slabotne stopnice so škripale pod težkimi nogami prihajavcev.

Peter je hitro odprl vrata in posvetil z lučjo, da so lažje prišli v sobo.

Bile so to umazane postave, ki so ob slabi svečavi budile grozo. Peter je vsakemu posebej stisnil desnico, in možje so mrmrali pozdrav:

„Naša moč!“

Globoki, raskavi glasovi so doneli v nizki in ozki sobici zamolklo in grozeče. Ko so se prestopali po podu, se je tresel plamen svetilke na mizi. Vsi so ročno posedli naokrog: po postelji, na skrinjo, na stole, drugi po tleh. „Dvorana“ je bila natlačena. Nekdo je hotel zapreti okno.

„Pusti, brate!“ je začel Peter.

„Zadnjikrat smo bržkone zbrani tako na skrivaj. Poslej izpregovorimo tako glasno, da se bo čulo po vsem svetu. Tovariši, pogledajte pisma — Peter je pokazal kup zloženih listov — sama ljubezen je v njih. Prav vsi so mi odgovorili, neznanci, ki bivajo daleč in nas ne poznajo. Poznajo pa našo in svojo bedo. In zato nas ljubijo in nam dajejo modrih nasvetov. Povem vam jih kasneje. Najprvo pa preberem tehtne besede, ki sem jih sestavil na barona; poslušajte pazljivo, ker vsak bo podpisan in zastavi s tem vse za resnico. Pozvani bomo na odgovor, treba nam je biti odločnim in pripravljenim na še večje krivice. Če kaj dosežemo, ne vem. Toda ve naj svet, da smo bili voljni in pripravljeni si mirnim potom izprositi pravic.“

Nato je Peter začel brati s tehtnim in počasnim poudarkom stavek za stavkom. Po sobi je donela samo njegova beseda in tuintam se je čul vmes kratek kašelj, kakor bi se kdo pripravljaj, da še ostreje pove isto stvar. Bilo je nekaj svečanega, kakor bi vojskovodja bral pogoje miru, katere misli poslati sovražniku, dasi dobro ve, kako je cela stvar samo navidezna in da je obenem, ko odide poslanec s pogoji, tudi že treba prijeti za meč in ga izdreti iz nožnice.

Ko je Peter prebral, se je ozrl vpraševaje po zaupnikih. Videl je povsod ogenj v očeh, ki je žarel pod umazanimi obrvmi, ki je švigal že vun izpod čela in želel, da izbruhne z vso silo in grozo. Petrovo obličje je žarelo v slovesnosti kakor svečniku, ki v imenu ljudstva poklada dar na žrtvenik. Mož za možem se je dvignil in s težko roko podpisal listino. Nekateri so se podkrižali. Vsaka krivenčasta črka je bila kakor silen udarec s pestjo, ki pušča sled, kamor zadene.

Peter je skrbno zvil podpisano spomenico in jo dal v zavitek. Dvignil je zavitek proti tovarišem:

„Bratje, to bi bilo naše upanje in bi moralo biti, a — žal — prepričan sem, da ni. Torej dalje!“

Na obrazih zborovavcev se je pojavil porogljiv smeh, ki je dokazoval isto nevero v prošnjo in glasni vzklik: Čemu bi prosil kakor dete milosti, če imaš v roki moč in meč? Udari!

„Ker berem tudi vam z obraza, da nimate upanja, zato vam kratko podam nasvete. Ali so vsi delavci obveščini o našem namenu?“

„Vsi vedó!“

„Ali je med njimi kaj nasprotnikov?“

„Nikogar ni! Kakor en mož udarijo, kadar bi bilo treba.“

„Dobro! Ali pa znajo skrivati naše sklepe!“

„Izvrstno! Nihče ne zagodrnja, delajo ponižno in pridno. Nadzornika smo slišali, da se je hvalil, češ, kakšen red je napravil, ker je zapodil hujskača Petra!“

„Saj ima prav. Red je napravil, ki uredi njega in nas. Povejte torej vsem, naj štedijo pri vinarju. Treba si je odreči vsak priboljšek ob nedeljah, da bomo v štrajku lahko izhajali. Zakaj lakota premaga vse sklepe. Če pa ustavimo delo le za par dni in gremo potem kot lačni kužki zopet ponižno v tovarno, da dobimo kosec kruha, tedaj zmaga zopet nadzornik in ne mi. In prične se še gorje življenje. Počakati pa je treba tako dolgo, da pride bogato naročilo. Takrat bo treba zopet delati čez uro — in to bo trenutek, da zakričimo: Ne več — dovolj je tlake! In sedaj tovariši zopet na delo. Če bi bil kdo pozvan ali sumničen, naj se hlina in ponižuje do tal. Vso krivdo naj zvali name, naj govori zoper mene, samo, da sebe reši!“

„Ne, nikdar, nikdar! Zoper Petra ne govorimo.“

Soglasno je zagromelo po sobi, nekateri so se dvignili s sedežev.

Petru je lice zažarelo v mogočnem ponosu. Kakor vojvoda je pogledal na tovariše in rekel slovesno:

„Zato sem vam hvaležen. Bratje, to je dokaz ljubezni. Toda ker vas ljubim še bolj kot vi mene, vam strogo ukazujem: Vi morate!“

To povelje je izrekel tako odločno in z glasom, kateremu pristuje brezpogojna pokorščina.

Vsi so zopet posedli, kakor bi jih železna roka pritisnila nazaj, in brez besedi so kimaje pritrdili ukazu.

„Sedaj, tovariši, lahko noč!“

„Prosim besede“, se oglasi najmlajši.

„Govori!“

„Izvedel sem za izdajavca, ki je naznanil naš shod ob Črnem bajerju.“

Vsi so stopili korak bliže k mladeniču.

„Petra je izdala Korta!“

„Korta! Vlačuga, pijanka, potepuhinja!“

Kletve so se vmešavale med zmerjanje in pesti so se krčile.

„Kako si izvedel?“

„Znano mi je bilo, da se potepa ob nedeljah često po onem gozdiču. Zato sem jo sumil. Snoči jo dobim in jo zvabim seboj ter ji kupim žganja. Ko se je opila, mi je vse povedala. Storila je zato, da je dobila denar od Semena in da se je zmaščevala nad Maretko, ki jo je baje oštela. Sedaj mi je obljubila, da gre do Semena in mu pove, da je bilo vse laž in da je poslej nam na službo!“

„Ali si ji kaj povedal? Pijanka je, propalica!“ Peter se je tresel. Prepričan je bil, če ve Korta, ve kmalu tudi Seme.

„Niti besedice! Nasprotno je pa trdila ona, da Semena zastupi ali zadavi — no, prazne besede!“

„Dobro je, da vemo! Pazite nanjo!“

„Naša moč!“

„Naša moč!“ je odgovarjalo dvanajstero temnih glasov...

Peter je slonel na oknu in gledal v brezvezdno noč, v katero so se porazgubljali težki koraki.

— — — — —
Prav ob isti uri sta sedela pod platano v tihem šepetu Seme in Klešman. Seme se je vrnil iz mesta in vratarja pozval iz sobe v park.

„Ali ste že kaj naredili zoper zdravnika? Sedaj je lahko, ker je užaljen ravnatelj zaradi Petra.“

„Gospod nadzornik, danes je že en slučaj. Delavca Marka žena je obolela. Napisal sem listek in čakal, kdaj je šel zdravnik na izprehod. Potem sem šel do stanovanja in prašal po njem. Ker ga seveda ni bilo, sem nesel listek v pisarno in povedal, da ga ni doma!“

„To je bilo dobro! Še par takih listov, in to se odpošlje baronu Pinkelesu. Poznam ga, takoj mu odpove službo!“

„Če pa danes zopet pridejo ponj?“

„Skrbite, da pridete tedaj, ko ga zopet ne bo doma! Pred ljudmi se jezite, da je to strašen človek, ki hodi le krog bolnikov, ki dobro plačujejo, za delavce se pa ne meni. Treba je dobiti prič, ki bodo potrdile tožbo.“

„To je že lepo in ugodno. Toda pri delavcih ne bomo dosti opravili. Zadnje dni občuje zelo veliko z njimi. Bolnikom daje podporo in k vsaki ženski, če le zakašlja, gre že na dom pogledat. Kaj ko bi moja žena zbolela na videz prav tedaj, ko bi se odpeljal k daljnemu bolniku? Tedaj ga lahko petkrat kličem in nazadnje naročim drugzega zdravnika — to se pravi — samo po zdravila grem. Tako imamo dve tehtni prič: ženo in zdravnika!“

„Klešman, ti imaš možgane, vredne za muzej! Tako naredite! Troške plačam jaz in — še kaj povrhu!“

Klešman je zamlaskal z jezikom in počasi pljunil na tla.

„E, gospod nadzornik, morda imate doma kaj malega zoper žejo. — Tako me nekaj črviči...“

„Pojdite z menoj! Konjak vas ozdravi!“

Seme je vstal in se obrnil proti vhodu. Tiho je stopal, glavo pa nepremično imel obrnjeno v razsvetljeno okno pri kontrolorjevih. Dvigal se je na prste, ko je hodil, kakor bi rad zrasel do okna, kjer bi potrkal in vzdihnil: Luci, Luci!

Klešman se je gugal za njim in dobro lovil njegove poglede. Ko se je Seme zadnjič ozrl na okno in potegnil vase sapo, kakor bi vzdihnil, pokazal mu je Klešman za hrbtom jezik.

XXIII.

O polnoči je rezko zatrepetal zvonček nad zdravnikovo posteljo. V hipu je bil dr. Sluga pri vratih. S svečo v roki je stal pred durmi kontrolor. Njegov obraz je bil skoro skremžen na jok, oči je imel rosne.

„Lepo vas prosim, gospod doktor, pomagajte. Gerti je silno slabo!“

„Takoj sem pri vas!“

Zdravnik se je naglo oblekel in šel k kontrolorjevimi. Niti za trenutek ni mislil, da je to tista družina, ki ga prezira, da je Gerti tisti otrok, ki je povzročil razpor. Klicala ga je dolžnost in ljubezen do bolnika, in to mu je bilo tako vzvišeno, da bi z isto skrbjo obvezaval tolovaja, ki ga je pred kratkim napadel, kakor najboljšega prijatelja.

Ko je vstopil, mu je prišel nasproti zopet kontrolor. Luci je stala ob postelji bolne hčerke. Kontrolor je mirno in prijazno pozdravil gospo, ki je bila razburjena, da se ji je tresla roka. S solznimi očmi je le mimogrede proseče pogledala zdravnika, pa jih takoj pobesila in se obrnila k hčerki.

Zdravnik je takoj pričel z diagnozo pri deklici, ki je kipela v hudi vročici, nemirno prijemala za odejo in z zbeganim pogledom zrla krog sebe. Šepetaje je popraševal potem dr. Sluga po mogočih vzrokih. Ali pravega ni izvedel. Oba sta trdila, da je sicer popoldne tožila za glavobolom, pa da je zvečer zaspala — a se naenkrat prebudila tako silno bolna. Zdravnik je po raznih simptomih spoznal, da je Gerti opasno bolna. Zamislil se je nekaj časa, potem je napisal recept in velel, naj gre kdo takoj v mesto. Sam je pa šel v domačo lekarno iskat za prvo pomoč potrebnih zdravil.

Kontrolor je hitel k vratarju, da ga pošlje v mesto. Ali soba je bila prazna. Kakor besen hiti nazaj po svršnik, da bi šel sam v mesto. Tedaj pa sreča Klešmana, ki je dokaj težak prišel iz Semenovega stanovanja. Kontrolor ga je zgrabil za ramo in ga grozovito potresel. Klešman se je naenkrat streznil vsled strahu, zagrabil listek in ko-

račil proti vratom. Kontrolor je šel do vrat za njim, odklenil in ga skoro pahnil skozi duri.

„Bežite — tecite, za nazaj vzemite izvoščka!“

Klešman je odsopihal, da se mu je kmalu pocedil pot po zaripelem obrazu.

Dr. Sluga se je kmalu vrnil. Sam je dal Gerti zdravila, nato je zopet sam pripravil mrzlih obkladkov. Luci ga je gledala ob strani postelje. Videla je, kako rahlo in spretno obvezuje deklico, kako ji prikladno vzravna vzglavje. Videla je, kako se je večkrat obrnilo oko Gerti hvaležno na zdravnika. Bolestni izraz ji je polagoma ginil iz oči. —

Zdravnik je zasledoval pojave bolezn. Čedalje bolj je bil prepričan, da je bila diagnoza prava in da naročena zdravila kmalu odstranijo vsako nevarnost.

Ko se je vrnil Klešman, je zopet Vinko sam dal zdravila. Čez dobro uro je maksimalni termometer pokazal ugodno znižanje vročine. Ukazal je popoln mir. Svetilko so zastrli, Gerti je mirno dihala in zaklopila oči. Luci, kontrolor in zdravnik so sedeli tiho pri mizi nekoliko od posteljice. Luci je šepetaje rekla zdravniku, naj gre morda počivat. Vinko je pa čutil, da je to le oblika vljudnosti in da ga njene črne oči, katere so nekoliko še vlažne v poltemi žarele kakor dva velika črna diamanta, iskreno prosijo, naj še ostane. Rekel je gospe, da je to njegovo največje veselje, če more biti bolniku na službo. Pogledal je zopet k bolnici in svetoval, da se umaknejo v sosedno sobo. Sedli so v obednico. Luci je prinesla peciva in buteljko, kontrolor je ponudil najfinejših cigaret. Govorili so šepetaje in tako domače, brez napetosti, kakor ne bi bilo nikdar najmanjšega nasprotstva med njimi. Luci se ni mogla zdržati in je vsak časek tipala brez-slišno v sosedno sobo. Zdravnik je Gerti obnovil obkladke in ji dajal ob gotovih presledkih zdravila.

Ko se je že danilo, se je poslovil Vinko, češ da pride krog osme ure zopet pogledat. Ko je poljubil kontrolorki roko, mu je

stisnila Luci z mehкими prsti njegovo desnico. Zdravnik je čutil v tem pritisku vso iskrenost globoke hvaležnosti, ki biva v materinem srcu. Ves gnev, ki ga je zbudila preje ista ljubezen do otrok, se je pretopil v gorkoto prijateljstva, in doslej koketni ponos lepe Italijanke je bil skromen in hvaležno vdan, da je bil dr. Sluga očaran. Nikdar še ni pomislil, da je kontrolorka tako krasna ženska, in tudi nikoli zares ni bila lepša, kakor danes, ko ji je utripalo srce na licih brez krinke in formalnosti. Pri vratih je naročil kontrolorju, da mu je drago, da pošlje po navadnega družinskega zdravnika, da se posvetujeta, in on potem drage volje pusti zdravljenje.

Kontrolor je ugovarjal z vso odločnostjo in ga prosil, da še dalje skrbi za Gerti in da poslej nikogar drugega ne mara nego njega.

Vinko Sluga se je vlegel na divan, misleč, da še nekoliko zadremlje. Pa ni mogel zaspati. Deloma je bil vesel uspeha in pač tudi ponosen, kakor je vsak, ko se mu posreči težavno delo. Poleg tega je še bolj razmišljal, kako je velikodušno dokazal, da je njegova vest čista in da prav to dobro delo mora biti za ponosno kontrolorko večje ponižanje, kakor če bi jo odurno preziral. Naravnost slast je čutil v srcu, da se je v trenutku tako premagal in storil onim, ki so ga žalili, več, kakor je zahtevala njegova dolžnost.

In zares je to vplivalo pri kontrolorjevih čudovito. On -- prava furija, dobrega srca, pa za vsak vpliv tako dovzeten, da se je zaletaval iz ekstrema v ekstrem, on je poljuboval Luci od veselja, kakor bi poljubi veljali zdravniku.

„Izvrsten človek! Najboljša duša! Ljudje ga ne poznajo! Kak zdravnik! Prvi na svetu! Pa ga črnijo, nevoščljivci. Ha, ta Seme, on je smet, piškavega oreha ni vreden! Še enkrat naj pozabavlja! Perbacco, Luci, ko ozdravi Gerti, mu kupim darilo, da bo svet govoril o njem!“

Kontrolor se je razvnel in si poiskal konjaka za zajutrek; Luci mu je branila in mu

ponujala kave. Toda on je hotel konjaka, ker se je najbolj prilegal razdraženim živcem. Luci sicer ni ugovarjala soprogu, ali s ploho hvalospevov tudi ni prišla na dan. Sodila je mirno in trezno s tehtnostjo previdne ženske, ki svet pozna. In ta njena sodba je bila trdna in jasna, da je razlika med Semenom in zdravnikom tako široka, da je ni mogoče premostiti. Njen ponos ni sicer dovolil, da bi kar naenkrat vneto govorila o tistem, katerega je pred kratkim črtila, za katerega je imela često zabavljice na jeziku. A vedela je, da je več vreden en moški poklon tega moža, kakor dolga deklamacija na tleh klečečega Semen.

Ob osmih se je pripeljal družinski zdravnik, jako ugleden in visoko cenjen mož v celem mestu. Pogledal je k deklici, prebral recepte; tehtno je pogladil sivo brado in prikimal.

„Izvrstna diagnoza! Dr. Sluga bo v kratkem najboljša naša moč!“

V tem je prišel Vinko v sobo. Zdravnika sta šla v posebno sobo in se kratko posvetovala. Vinko je nato napisal še neka zdravila in potem je spremil starejšega kolega do voza.

Pri vozu mu je rekel zdravnik-svetnik: „Čestitam Vam! stvar ni bila lahka. Upam, da Vas čaka lepa bodočnost in da boste človeštvu s svojim talentom mnogo koristili.“

Po tovarni se je hitro izvedelo o bolezni kontrolorjeve hčerke. Prvi je izvedel Seme, kateremu je šel povedat Klešman in ga rotil, naj se zlaže, da sta urejevala mesečne zapiske. Kontrolor da je bil strašno jezen.

Ko je nadzornik zvedel o bolezni Gertini, se mu je zbudilo prvi trenutek resnično sožalje. Hitro se je oblačil, da gre čim prej do kontrolorjevih in izrazi iskreno sočutje. Toda ko se je domislil, da je bil dr. Sluga cele polnoč v bližini Luci, zbudila se je njegova strast in nebrzdana jeza. Vsa tragika nenadne nevarne bolezni je izginila pred njegovo umazano domišljijo. Videla je zdravnika kako sloni ob postelji in pomaga Luci, ki ogrinja hčerko. In med tem se dobrikajo doktorjevi prsti roki kon-

trolorke. Oba hkrati se pripogneta k hčerki in razpuščeni lasje Lucije se dotikajo senc zdravnika. In še dalje so divjale njegove misli in se razrivale, kakor volkodlak v poltenost. Obsedla ga je besna ljubosumnost, popolnoma neutemeljena nevoščljivost. In naj se mu posreči, da Gerti hitro okreva, tedaj je on korak bliže srcu Lucijinemu, on je tekmeč, ki ga prekosi. Slep! Aqua destilata — to je bilo glavno zdravilo bržkone — pa njemu bo koristno, njemu, ne pa deklici! Ne, ne, proč moraš, če ne, pa pred cev moje pištole. Tako ne živim več, raje... Nadzornik je pogledal na revolver, ki je visel ob postelji.

Nato se je odpravil h kontrolorju. Izkušal je umetno nabrati obraz, ki bi kazal razburjenje, sočutje in globoko žalost. V predsobi je srečal kontrolorja.

„Ali je res? Ah, jokal sem, veruj mi, prijatelj, jokal sem, ko sem čul o boleznih tega zlatega otroka. Iskreno sočutje!“

„Hvala lepa, Egon“, mu je segel kontrolor precej mrzlo v roko. „Upamo, da ni več nevarnosti!“

„Kako mi je drago! Raje bi videl, da sam umrjem, kot to nebeško bitje!“

„Bilo je res nevarno, toda naš zdravnik, Egon, naš zdravnik ti je veleum, prvi veščak v deželi. To je potrdil svetnik — kaj ne Luci.“

Gospa je prišla iz sobe iskat sveže vode za obkladke.

Nadzornik je prijel za posodo, a tako, da se je dotaknil obeh rok kontrolorke.

„Prosim milostna, pomagaj!“

Tedaj ji je že poljubil roko.

„Saj ne znate. Dr. Sluga, da, ta razume, vi ste prenerodni!“

„Kaj ne, Luci, kako ga je odlikoval svetnik!“

„Meni zadostuje to, kar sem videla. Taka požrtvovalnost — in celo proti nam, ki smo mu bili krivični! Pri meni mu je zagotovljen hvaležen spomin za vedno!“

Kontrolorka je ošinila Semena s pogledom, ki je rekel:

„Beži, beži, revček!“

Nadzornik je nekaj jecal in se prestopal z noge na nogo, potem je še enkrat ponovil par sočutnih fraz in odšel. Kontrolorka se je kljub resnemu dogodku v družini nasmehnila za odhajajočim Semenom. Ona je vedela dobro, kako bodo učinkovale njene besede. Znano ji je bilo kot pravi ženski, da jo Seme ljubi blazno. In sedaj je hotela priliti tej strasti še olja, da zažge v srcu ljubosumje. Dasi Semena ni ljubila, vendar ji je ugajala njegova ljubezen, kakor ugaja vsaki ženski, če vidi, da jo kdo ljubi, da ga boli vsak prijazen pogled, ki velja drugemu, naj je še tako navaden in brezpomemben.

Seme se je prišedši v sobo v resnici kar zgrudil na stol. Kakor kaotično valovje so bruhale misli po njegovi glavi in vmes je donel s tankim glasom, kakor bi bilo plat zvona njegovi ljubezni, izrek gospe: „Doktor Sluga, da, ta razume, vi ste prenerodni.“

Nekaj časa je visel na stolu, brez moči, brez volje, kakor lupina na sredi veletoka, kakor bi mu kdo z enim udarcem presekal vse mišice in bi se sesedel živ mrlič na tla. Polagoma je ponehaval splošni pritisk na živce, plamen si je prebodel pot skozi sleme, strast je buknila in Seme je planil škrtaje z zobmi kvišku, zagrabil revolver in ga visoko držeč prisegel:

„Pri vsem peklu prisegam, da moraš odtod, če ne, je konec tvojega in mojega življenja! ...“

(Dalje.)

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XXV.

o dvorišču je leno in široko postopal Klešman. Oberoki je tiščal v žepu in večkrat jih je pritisnil k sebi, kakor bi zadovoljno objemal pezo svojega života. Njegove oči so tičale sedaj v levem sedaj v desnem kotu pod trepalnicami. Glave ni obrnil, kakor bi se ne brigal za nobenega človeka. Toda zelena zenica je sršela proti paviljonu, kjer je bival zdravnik in kontrolorjevi. Hodil je že precej dolgo, čedalje bolj je bil nemiren in nejevoljen. Večkrat je potegnil uro iz žepa, pogledal nanjo, poigral se nekoliko z njo in jo zopet spravil ter vtaknil roko v žep. Tam so tolsti prsti stiskali listek, da so se na njem poznali od-tiski mastnega palca in kazalca.

Iz pisarne pride žvižgaje nadzornik. Privdigovaje se z eno nogo, se obrne naravnost proti vratarju.

„Kaj postopate?“

„Pokorno javljam, gospod nadzornik, da sem v službi!“

Z očmi je pomežiknil in ošinil okna kontrolorjevega in zdravnikovega stanovanja.

Seme ga je razumel.

„Prepišite dvakrat tale imenik! Pojdite z menoj, da Vam pokažem!“ Seme je potegnil izza suknje list papirja in prav glasno govoreč vedel vratarja v sobo pri vhodu.

„Torej kako je? — Zaprite vrata!“

„Sedajle ujamemo karpa, gospod nadzornik! Poglejte listek! Žena delavca Jurija Smoleja je na težkem porodu. Zdravnika kličejo. Dvajset minut že čakam, da bi odtegnil pete, pa danes ga ni iz stanovanja. Če takoj ne odide, pridejo drugič ponj!“

„Ali ste bili že pri njem?“

„Pri njem? Saj ne smem, dokler je doma, če hoče obveljati najin načrt. Sicer pa vem, da ga ni v stanovanju. Dolgo je že, kar sem ga videl iti po hodniku h kontrolorjevim. Gerti je seveda še vedno v silni nevarnosti, zato se mora muditi toliko časa! He-he-he! Gospod nadzornik, ali Vi kaj verjamete na to bolezen? Majčkeno glavobola — družega nič. Ta bolezen je most za doktorja, da se pride čezenj do tistih črnih oči...!“

Klešman je razkrehnil svoja široka žabja usta, stisnil trepavnice in se satansko smejal ter užival bolešč, ki se je pojavila na Seme-novih licih.

„Klešman, brž po drugega zdravnika v mesto! Na moje troške! Njega ni doma, dovolj! Ta slučaj naznamim baronu!“

„Ne bo nič! Je postrežnica doma. Ona dobro ve, kje je; če bi bil klican, ga pozove — in midva se blamirava. Počakati je treba, da gre z doma!“

„Prav! Storit, kar Vam drago, tudi troškov se ne bojte! Jaz moram iti!“

Semenu je drhtela spodnja ustnica, roke so se mu tresle, in odšel je kakor vihar v svoje stanovanje.

Klešman se je podrgnil po mogočnih stegnih in se na glas zasmejal. „Oj, ti fantiček, ljubosumni maček, obnorim te, da boš ležal na trebuhu in grizel travo, kakor koštrun.“

Takrat so se oglasili trdi in odločni koraki zdravnikovi. Klešman je poskočil iz sobe, odprl vrata in se ponižno priklonil dr. Slugi, ki se še ozrl ni nanj.

„Vrag te nesi, kozlobradež! Saj te kmalu odnese za vedno skozi ta vrata!“

Seme se je prišedši v sobo zagrabil z obema rokama za glavo in nervozno trepetajoč obstal pri mizi. Sumnja, katero je iz-

prožil Klešman, mu je vlila krop na itak razburkane možgane in v sencih je pričelo kovati kakor s kladivom. Nekaj časa je tiščal dlani ob senci, potem je loputnil z rokama po mizi in sedel na stol. Njegove oči so štrlele kakor blaznemu v kót sobe. Nekaj je šlo preko njegovega srca, kakor kruleča kola, v možganih ga je stiskalo, kakor bi mu zabijal zagozdo v glavo. Prišli so trenutki, ko ni mogel zbrati ne ene misli, ko je čutil samo tako gigantsko težo nad seboj, da je žedel kot napol zadavljen in še vzklikniti ni mogel v strašni bolesti.

Strast ljubosumja je zgrabila vsak živec, in zdelo se mu je, da jih z železno sčetje trga na kosce.

Dvignil se je počasi in kakor bolnik taval do vode; pil je z mrzlično dolgimi požirki. Potem je hodil po sobi in začel preišljati.

„Most, most — si torej gradi zdravnik, most do tistih črnih oči, ki so meni prepovedale vsako bližanje. Manever! Satanela! — Ne, ne! Ne bosta uživala in se meni smejala! Ta bi bila lepa! Leto dni sem že klečal pred njo, otrokom nosil igrač, za kužka sem ji bil — in vse to za en poljub — in še ta pravzaprav ukraden! In sedaj me pomete čez prag, kakor sune otrok razbito igračo. Ne boš! Povem ti, Luci, da sem prenevarna in predraga igrača! Jokala boš in se tresla v krčih pred menoj! Kakor je velika moja ljubezen, tako velika in grozna bo tvoja bolečina, — —

Torej on je zmagal! Ozmerjal je otroke, zameril se vsemu oboju pa hodil kakor velikan, ki ga je zadosti na eni strani tehtnice, da odtehta vse druge. To je zate pikantno, črnooka lisica, in zato te mika on! O, vržem ti ga na cesto, ali ti ga razmesarim na kosce! Nič več mi ne pošlje tiste titanske rogovile, tistega Prosenca, da bi me pretepal! Nič več! Sam mi pride pred pištolo — in potem ali — ali! Gledati in nastati se moram ob njenih solzah, ali pa naj bom pod zemljo, da ne vidim tvojega smeha in tvojih usten, rdečih in razpaljenih od njegovih poljubov — — —“

Ne da bi kdo potrkal, so se vrata hipoma odprla, in Klešman je ves zasopel prijecal:

„Gospod Seme — hitro, lepo Vas prosim, brž v pisarno — gospod baron so se pripeljali!“

Klešman je pustil vrata na stežaj odprta in je hropel naglo čez dvorišče ter se postavil pred vrata, kakor bi zmrznil. Seme se je v trenutku iztreznil od ljubosumnih izbruhov. V dolgih skokih je tekel proti pisarnam. Srce mu je silno plalo, hitro je izpraševal vest, kje bi ga utegnil prijeti baron Pinkeles, ki je bil visok in brezobziren ter je ravnal z uradniki grje kot s svojim lakajem.

Ko je stopil Seme v pisarno, je stalo pred baronom vse uradno oboje in mu s ponižnimi pogledi poljubovalo lakaste čevlje.

„Ali ste imeli posla v tovarni?“

Baron še pogledal ni nadzornika, ko se mu je poklonil globoko, da bi se skoro prelomil.

„Prosim, gospod baron, da, prosim v tovarni, gospod baron!“

Seme je jecljaje lagal.

Baron je šel od pulta do pulta, od mize do mize in povsod odpiral knjige, pregledoval listine ter si venomer popravljaj zlati nanosnik. Za šefom so pa hodili uradniki, lovili njegove poglede in na vprašanja odgovarjali z razburjenimi stavki, ki so bili tako nasičeni baronskih naslovov, kakor slaba grška naloga profesorjeve rdeče tinte.

„V tovarno!“

Baron je obstal pri vratih in vzel iz dragega zatoka najfinejšo havano, zavito v bambusov list. Ob povelju: V tovarno! so uradniki planili po klobuku, palici in svrhniku baronovem ter so se prav pulili med seboj, kdo mu poda kako stvar. Edini direktor je sicer nekoliko razburjen a vendar dosti samozavesten obstal pri šefu in mu drugoval. Seme je prinesel palico in jo držal s svetim strahom pred baronom; debeli blagajničar je nosil klobuk; kontrolor je pa držal v široko razpetih rokah svrhnik, da ga ogrne baronu čez rameni. Baron je mirno, s flegmo budista, odvijal bambusov list od havane in jo pregledaval med prsti. Parkrat jo je nesel

do ust in vselej je zaprasketala užigalica v rokah ravnateljevih. Ali obakrat jo je vzela baron zopet iz ust in ravnatelj je moral drugič prižigati. Ko se je baron očitno naučil servilne uslužnosti tvorniških uradnikov in se do dobra prepričal, da vsi vedo in čutijo, da jim on reže kruha, je odstopical v tvornico.

Komaj se je prikazal pred durmi, zasvetilo se je na mnogih licih nekaj jasnega. Tako je v mračni sobi, če deževen dan za dve sekundi posveti solnce izza oblaka. Premnogo jih je vedelo, da je Peter Rožman odposlal spomenico na barona, in sedaj jim je bilo jasno, da ga je to privedlo v tovarno. Niso sicer gojili bogve kakih nad, vendar se jim je zdelo dobro, do so povzročili vsaj njegov prihod. Tudi so bili sedaj primorani, da govorijo odločno. Korak je bil storjen, nazaj niso več mogli.

Potoma vpraša baron ravnatelja po novem zdravniku. Omenil je, da je naredil, ko se mu je predstavil, nanj jako ugoden vtisk; zdel da se mu je zelo inteligenčen in strokovnjaško jako izobražen.

Seme je ujel te besede. Ljubša bi mu bila klofuta. Kako rad bi bil odgovoril on namesto ravnatelja.

„Prosim, gospod baron, zdravnik je bržkone na izprehodu. Navadno gre ob tej uri, kaj ne, gospod nadzornik?“

„Prosim, sluga ponižen, gospod baron, da, ni ga doma. Je nekoliko, prosim gospod baron, če dovolite, je nerodno, ker sem ravno dobil listek — naročilo, da bi šel k porodnici, è, è — seveda po drugega pošiljati...“

„Kaj zanemarja dolžnosti?“

Baron se je obrnil k ravnatelju.

„Tega ne, gospod baron; ali tako, no, nekoliko mlad je še, in moderne teorije mu vršé po glavi — socializem in tako dalje!“

Baron je hitro spoznal, da ni prave harmonije med zdravnikom in ravnateljem. Ko je slišal o vzroku — socialne ideje — bil je tudi on a priori zoper zdravnika. Socializem — to je bilo za barona isto, kakor za revnega kmeta eksekutor. Socialno gibanje

je bilo kapitalistu največji greh: istovetil je vse to z uporom, ropom, rovarstvom, z lenobo, postopanjem in pohujševanjem delavske tolpe, ki naj bo vedno trudna in lačna, sicer je ni mogoče krotiti.

Ravnatelju ni baron ničesar odgovoril. Stopal je hitreje med vrstami umazanih delavcev, ki so se mu nemi globoko priklanjali. Za pol ure je bil obhod po tovarni gotov. Baron se je vrnil v pisarno. Tamkaj je potegnil iz listnice dolgo popisano polo in velel:

„Jutri ob devetih naj me čakajo tu sledeči delavci:

Peter Rožman...“

„Gospod baron, oprostite, Rožman je odpuščen!“

Direktorju se je glas nekoliko tresel.

„Za to nisem prašal. Peter Rožman ima biti ob devetih tu, potem Miklav Hostnik, Janez Jeršin, Juri Medved...“

Baron je bral vse podpise iz poslane spomenice. Na obrazih uradnikov so se izpreminjale barve. Naenkrat jim je bilo jasno, kaj pomeni njegov nenadni prihod. Vedeli so, da so zatoženi in vsa ta imena so jim donela kakor dvignjene palice, ki zažvižgajo nad njihovimi glavami, da jim izprašajo do-dobra vest.

„Ob desetih“, je nadaljeval baron, „se ima javiti vsak uradnik pri meni, če bom z delavci že opravil.“

Nato se je obrnil baron proti vratom in ročno vstopil v čakajočo kočijo.

Uradniki so stali nemi pri vratih, dokler se ni baronova ekvipaža skrila za ovinkom. Potem so šli skupno v direktorjevo pisarno.

„Gospod nadzornik, sedaj boste videli vraga! Le sami glejte, kako se boste izgovarjali. Ali ste slišali imena? Najboljši delavci tožijo!“

Ravnatelj je bil nervozen, prižgal si je portoriko in jezno puhal dim v okno, pred katerim je stal.

„Gospod ravnatelj, disciplina! Vse prevzamem nase in tudi izjavim, da takoj drage volje zapustim službo, če je dovoljeno, da sme vsak rovati in kršiti disciplino. Barona

poznam! Njemu je disciplina vse in odločen sovražnik je vsake delavske emancipacije in blaznih teorij, katere zastopa zdravnik.“

„Apropos, zdravnik! Ta jo skupi, če je zamudil porodnico! Škoda zanj! Kar je storil pri moji Gerti, se ne dá popisati. In kako ga je hvalil svetnik, in danes tudi baron!“

„Veš, ti kontrolore, iz tebe govori oče. To je jako lepo. Mi imamo pa tudi oči, in sicer objektivne. Če ga je hvalil svetnik — no, saj ga mora. Ptiči iz enega gnezda letijo skupaj. Jaz baronu že odprem oči!“

„Ali veste še kak slučaj, ki bi bil zoper zdravnika?“

Ravnatelj se je obrnil od okna.

„Prosim, pet jih je že, za katere vem. Ali gotovo jih je več!“

„Sicer so pa ljudje čudni, zakaj se ne javijo dopoldne“, omenja kontrolor.

„Kaj si advokat zdravnikov? Počakaj, veruj mi, da se pokesaš za vsako besedo, ki si jo govoril v prilog temu človeku!“

„Nikar prestrastno! Vidva sta si nasprotnika in zato sodita prečrno. Jaz ga čislam kot globoko izobraženega in tehtnega strokovnjaka. Ali trdim pa tudi, da bi bil drugod zelo na mestu, pri nas pa bržkone ne bo zanj!“

Seme je kar pogoltnil ta stavek ravnateljev.

„Da, da, gospod ravnatelj, kolosalno modra sodba! Kdaj sem ugovarjal zoper njegovo znanje; ali v tvornici nam lahko vse pokvari, vso disciplino razruši — in potem? — To je vendar lapidaren dokaz za to, kar ste trdili, gospod ravnatelj, da se ga je treba iznebiti. Prepustite stvar meni, in stavim, da zapusti tekom pol leta to službo.“

Direktor se je zopet obrnil proti oknu. Kontrolor bi bil rad ugovarjal, pa je čakal ponižne sodbe ravnateljeve. Ta se ni obrnil od okna, in ko je Seme začel vnovič z dolgoveznimi stavki obirati zdravnika, se je ravnatelj obrnil proti njemu:

„Molčite! Govorite jutri! Vsak glej, da se opraviči, moja vest je čista. Skrbite, da so vse knjige in računi v redu. Pojdite!“

Ravnatelj je ostal sam v sobi. Čeprav si ni mogel ničesar očitati, ga je bolelo vendar spoznanje, da je večkrat premalo ravnatelj, da se dá pregovoriti od Semena ali od koga družega. In sedaj ga je jezilo to, da bo moral zagovarjati stvari, ki so se dogodile zoper njegovo voljo. Jezen je premetal nekaj listov in knjig potem pa odšel iz pisarne v park.

Seme je hitel nato takoj v tovarno. Poklical je Miklava Hostnika od dela. Mladenič je stopil ponosno pred nadzornika in prašal, česa želi.

„Kje je Peter Rožman?“

„Ne vem, gospod nadzornik!“

„Ne vem, ne vem — kako odgovarjaš!“

„Pravično in dostojno!“

„Povej, kaj je pisal Rožman baronu?“

„Izvolite prašati gospoda barona!“

„Bestija, ali boš tako govoril z menoj?“

Seme je dvignil roko, da bi dal Miklavu klofuto. Hostnik je odstopil za korak in ga pomeril od pete do temena. Nato se je obrnil in zaklical delavcem:

„Tovariši, ali ste videli? Gospod nadzornik misli, da smo paglavci z ulice!“

Mnogo divjih pogledov se je zapičilo v Semena, da se je ustrašil in preklinjeva je odšel. Zgrabila ga je neka groza in čudna slutnja se mu je pojavila: kaj, če so vse te pesti zoper mene?

XXVI.

Ko je dr. Sluga šel tisto popoldne o prihodu baronovem na izprehod, se je nameril proti vasi, kjer je izvedel za Petrovo stanovanje. Ker je vsak dan potoma pogledal bolnike, ki so bili nevarnejše bolni, je hotel takrat tudi k bolniku, ki je bil v obližju hiše, kjer je stanoval Rožman. Sklenil je, da gre do njega in mu pove, kako je prosil zanj, pa da mu nasvetuje, naj se obrne do vrhovnega voditelja tvorniškega podjetja, da ga sprejmó zopet v delo. Pripravljen je bil, da gre sam ob priliki do barona in prosi za Petra. Dasi je bila doma njegova prošnja odbita, je vendarle za trdno upal pri baronu več doseči.

Potoma, nekaj minut od tvornice, mu prihiti naproti dekle.

„Lepo Vas prosim, hitro, teti je tako slabo. Zelo težko Vas čakajo!“

Ko izve zdravnik, da je v nevarnosti porodnica, pokara prav ojstro dekle, zakaj ne pošljejo prej ponj, ko vendar vedó, da rad in naglo pride.

„Saj smo poslali. Že dve uri je tega. Vratarju sem sporočila. Pa je rekel, da že naznani. Hotela sem sama do Vas, pa me ni pustil.“

V zdravniku je vzklopela jeza. Nobene besede več ni izpregovoril in hodil je tako hitro, da je dekle zaostajalo in moralo včasih teči za njim. Cela vrsta sklepov, zabavljic in najostrejših stavkov je šumelo po zdravnikovi glavi. „To ne gre več, to je nezaslišana malomarnost! Tega kratko in malo ne trpim več! Baronu naznanim, po listih razbobnam ta nered, rajši vse popustim, kakor bi živel še pri takih ljudeh...“

Na čelu so mu stale potne kaplje, lica so mu bila razpaljena, ko je stopil k bolnici.

„Precej v bolnišnico!“

V hiši je nastal jok, branil se je mož, krog postelje zbrane žene so jadikovale. Edina bolnica je gledala vdano in mirno v zdravnika.

„Nič se ne bojte! Vdajte se v voljo božjo! Sam Vam ne smem in ne morem pomagati. Bodite veseli, da ste tako blizu mesta. Drugod bi Vam ne bilo pomoči...“

Dobili so v naglici koleselj, zdravnik je sam pomagal in ukazoval, kako naj položijo bolnico na voz. Potem je še zase dobil skromen voziček in se odpeljal za njo v bolnico...

„Hvala Bogu, rešena je!“

Tako je ogovoril zdravnik Prosenca ob desetih v kavarni, kjer je adjunkt vsak večer dominal z umirovljenim polkovnikom. Po operaciji v bolnici se mu je zahotelo po družbi, zato je poiskal Prosenca.

„Ni res, izgubljena!“

Prosenec je pristavil domino k vijugastemu skladu na kamenito mizo, polkovnik je priložil zadnji kamenček in zavpil: „Domino!“

„Vidiš, da je izgubljena!“

Adjunkt je podal doktorju dolgo roko čez mizo in mu primaknil stol.

„Kje — odkod prihajaš tako pozno? Od kake bolnice?“

Dr. Sluga je navdušen pripovedoval o srečni operaciji in končno dostavil: „Večjega užitka menda ni na svetu, kakor ga ima zdravnik, če se mu posreči težka operacija!“

„To bi bilo zame tako, kakor če bi sedajle dobil domino. Gospod polkovnik, še enkrat!“

Polkovnik je že plačeval.

„Hvala, jutri! Deset je ura — moram domov!“

„Star vojak! Vse na minute! Torej jutri na svidenje!“

„Že teden dni te ni bilo blizu. Ali je epidemija pri vas, ali si pa zaljubljen tako, da ne utegneš v mesto?“

„Danes sem zopet jezen, da bi najrajši klofotal!“

„Pa udari, če te srbijo prsti, samo mene nikar, ker bi me moral preveč, da bi me ujezil. Čuden patron si pa le. Pravkar tako veselje — in zopet strašna jeza — vse zano. Sicer je to pravzaprav jako dobro; veliko veselje — plus, velika jeza — minus — to je enako ničli.“

Prosenec je po tablici načrtal velik plus in minus in veliko okroglo ničlo.

„Ergo si danes popolnoma navaden, normalen človek!“

„In ti — si gotov s svojo logiko?“

„Sem!“

„Torej poslušaj!“

Zdravnik je povedal prijatelju o malomarnosti, ki vlada v tvornici glede bolnikov, in mu zatrdil, da gre do barona.

„Do tega sedaj lahko prideš, ker bo jutri bržkone v tvornici.“

„Kako to?“

„Ná, beri!“ Adjunkt mu je dal večerni list „Čas“ in mu pokazal s prstom odstavek: „Tujci v hotelu Rusija“.

„V tovarni o tem nihče nič ne ve! To je kakor nalašč zame. Jutri bom še pravega

temperamenta — ne premrzel in ne prevroč!“

„Kar si mi povedal, diši skoro po policiji. To stvar zgrabi odločno. Ali povem ti takoj, da moj sodnijski nos v tem grmovju duha še drugo divjačino!“

„Kakšno?“

„Sovražnik mora biti često tudi slepar, da se iznebi neljubega tekmeca. Kaj ko bi Seme sejal tu svoje ukane? Nebrižnost za svoje dolžnosti pri zdravniku — posebno v takem slučaju — to je precej neprebavljiva kost in nevarna. Vedi pa, da nisem še rekel ničesar. Toda, dečko, bodi previden in pa odločen. Sedaj ti že gorí na ognjišču in praznih loncev nimaš v omari. Če te prav ljubeznivo odpusté, glej, da jih prehitiš!“

„Lukec, Lukec, ker imaš opravka samo z inkriminiranimi ljudmi, misliš o vsakem najgorje. Tak pripomoček bi bil pač za Hanibala pregrd.“

„Saj pravim, da nisem nič rekel. Pij z mano en rostopčín in pojdiva spat! Jutri se pa dobro drži pred baronom!“

Dr. Sluga je domov grede razmišljal Prosenčeve besede. Čimbolj se je bližal tvornici, bolj se mu je zdelo mogoče, da bi bil Seme naperil zoper njega tako lopovščino. Saj je vedel, kako neizmerno ga črti izza dobe dvoboja. Videl ga je mnogokrat v družbi s Klešmanom, in ta mu je gotovo verni sluga za kozarec pijače. Živo se je domislil onega večera pred nekaj meseci, ko je šel prvič tako proti tovarni. Kaki naklepi, kako idealno je sodil o vsem! In danes je videl, da ni dosegel za človeško družbo družega, kakor da vidi nekoliko jasneje v svet in da je ta čisto drugačen, kot si ga je želel in mislil.

Ko mu je vratar odprl, ga je razburila Klešmanova pričujočnost, da bi bil kmalu začel rohneti nad njim. Toda zatajil se je. Šel je molče mimo njega, kakor mimo stroja.

Drugo jutro je bilo zbranih mnogo delavcev pred pisarno — vsi v praznih oblekah. Prejšnje čase se je bralo vsakemu z lica, če je bil pozvan k ravnatelju ali k baronu, kako je nemiren, plašljiv in čisto ponižan,

kot bi se plazil po vseh štirih v prahu. Danes je sevala z lic vsem samozavest. Govorili so glasno med seboj, bili so celo dovtipni in njih smeh je bil glasan, kakor bi se smejal velikan pritlikavcu. „Naša moč“ to je bil prapor v njih dušah. Zvečer so imeli posvèt pri Petru in so se do besedice zmenili, kako da govoré: vsi dostojno, enako in pa odločno. Upali niso nič. Pravzaprav so se še bali kakih ugodnosti. Zakaj potem bi njih moč ne prišla tako do veljave, kot so se nadejali. Vživili so se z neko gorko strastjo v tisti mogočni dan, ko se pokaže njih sila in ko začnó narekavati zahteve.

Nadzornik je šel parkrat mimo njih. Gledal jih je z zaničevanjem. „Pasje duše!“ bi bil rad zatulil mednje. Ali vedel je, da je njemu bolj vroče kakor delavcem. Strpeti pa vendar ni mogel, da se je mimogrede zadel s komolcem Hostnika.

„Prostor!“ je zanjergal jezno.

„Saj se ne peljete s parom konj!“

Delavci so se namuzali, Seme jih je ošinil s pogledom in odprl usta. Toda kletev je pogoltnil in odšel skozi vrata.

Točno ob devetih se je pripeljal baron. Velel je, da takoj delavci vstopijo. Prvi je bil klican Rožman.

Srce mu je bilo vendar dokaj razburkano, dasi je bil tako trdne nade v delavsko moč, da je v duhu gledal že samega barona, kako mu sega v roko in govori z njim prijazno in prijenljivo.

Rožman je bil dolgo pri baronu. Ponovil je še enkrat vse pritožbe, slikal bedo delavstva in govoril o krivicah, ki se jim godé, zlasti po nadzorniku. Baron je kadil in poslušal. Včasih si je s svinčnikom zapisal kaj malega na papir. Ko je Peter dokončal, je čakal radoveden odgovora. Toda baron je trdovratno molčal in mu dal znamenje z roko, naj odide.

Tovariši so zunaj napeto čakali Petra. Ko se je prikazalo njegovo pordelo lice, so vprli vanj prašajoče oči; toda Peter je skomizgnil z rameni in ni nič odgovoril. Za njim so prišli na vrsto drug za drugim. Vsak je povedal svoje — pravzaprav isto,

kar Peter. Zato je tega in onega baron prekinil: „Dovolj!“

Tako so se zvrstili vsi, in nihče ni dobil besedice ugovora ne odgovora od barona. Ko je prišel zadnji, je ukazal baron, naj čakajo pred pisarno, da jih pozove še enkrat.

Nato je prišel ravnatelj.

Baron mu je bral tožbo za tožbo. Ravnatelj ni tajil nobene stvari. Nekaterih niti vedel ni. Toda večni refren zagovorov je bil: „Gospod baron, disciplina zahteva! Pri takih ljudeh je celo potreba, da je človek včasih prestrog, celo deloma krivičen. Sicer ni nobenega strahu, in če tega ni, ni reda — ni discipline. Nadzornik je večkrat pre-nagel; ali železna roka je v tovarni. Da je zapodil Petra Rožmana, ni bilo prav. Ali tu zahteva zopet kolegialnost in disciplina, da ravnatelj ne ugovarja. Sicer se je pa pokazalo, da je bilo to zelo koristno.“

„Koristno?“ je hlastno prašal baron.

„Da, koristno, ker so poslej delavci pridnejši in veliko ponižnejši!“

„Pa se mi niso zdeli, ko sem jih zaslišal!“

„Priučena stvar! Vse to je zrastle pri Rožmanu. Zato naj se jim prepove z njim občevati. Kdor ne bi bil poslušen, je isti trenutek odpuščen. Par zgledov in red je zagotovljen!“

Baronu je nasvet ugajal. Kot aristokrat in še celo parvenu je tičal s svojimi nazori v predstoletni hlapčevski megli, ko se je moral podložnik na široki cesti umakniti gospodu v jarek, da ni bil zbičan od valptovega korobača... Zato je drage volje smatral delavske tožbe za predrzno in kaznivo širokoustenje, katero je treba ukrotiti s palico. Ko je ravnatelj baronu povedal, koliko da je bilo zadnjič čistega dobička, ko so pripeli delavce za čezurno delo brez nagrade, je baron ravnatelju milostno poklonil drago smodko in se prav prijazno poslovil.

S tem je bila Semenu pot uglajena. Z enim stavkom mu je direktor namignil, da se mu ni treba bati. In Seme je vstopil s suženjsko servilnim licem in kakor človek, čigar vest je še detinsko čista.

Seme je igral še večjo vlogo in večji humbug z disciplino. Govoril je o smrtni nevarnosti, v kateri biva vedno in povsod — toda on smatra to za svoj poklic in je pripravljen slednji dan preliti kri od delavčeve roke za blagor in srečo toli odličnega konsorcija, ki ima pri tvornici svoje delnice.

Baronu se je lice jasnilo. Ali vendar se je premagal in nabral čelo v resne gube. Semenu mogočno velel, naj v bodoče vsako večjo kazen izvrši v sporazumu z ravnateljem.

Seme se mu je hinavsko zahvalil za ukor in je rekel, da je kot mladenič presrečen, če je vreden nauka iz ust gospoda barona.

Nato je poprosil kratke besede.

Baron mu je dovolil.

„Jako bridko mi je in najtežje, kar me more zadeti, ker sem prisiljen omeniti par stvari glede zdravnika — svojega kolega.“

Bombastično je naslikal, kako se ponižuje med delavci, kako se zanje poteza in ruši s tem disciplino, kako ima preveliko zasebno prakso in s tem zamuja in zanemarja službo — postavim slučaj s porodnico včeraj.

„Naj vstopi takoj zdravnik!“

„Sluga sem ponižen, na službo, gospod baron!“

Zdravnik je vstopil dostojno, a niti sledu ni bilo na njem, da bi se plazil po tleh pred baronom. Stal je pred njim kot človek, ki ima trdno zavest, da je vršil natančno svoje dolžnosti, da je vedno storil več kakor samo zadosti.

Baron ga je sprejel mrzlo, z mrčeznim pogledom.

Pričel je s formalnimi vprašanji.

„Je mnogo bolnikov?“

„Sedaj ne. Pozimi je vladala pljučnica, pa se je posrečilo razen enega vse oteti.“

„Bržkone majhni katari!“

„Oprostite, to trditev odločno odklanjam, ker bi bil sicer slepar, ne zdravnik!“

„No, bogovi tudi niso zdravniki!“

Dr. Sluga je imel hitro odgovor na jeziku, pa ga je baron prehitel.

„Vršite tudi zasebno prakso?“

„Da!“

Zdravnik je odgovarjal skoro pikro.

„To mnogo nese!“

„Zdravim mnogo siromakov!“

„Ahà, renomé!“

„Samo deloma. Meni se bedno ljudstvo smili!“

„Fraza!“

„Morda pri gospodu baronu, zame ni!“
Baron ga je jezno in porogljivo pogledal.

„Ker na troške renomeja — â — pardon — ideala, trpi tvornica, to je tudi fraza, kaj ne!“

„Ta stavek si odločno prepovem. To je neresnica!“

„No seveda, recimo, včerašnja porodnica!“

„Ta je oteta, pa bi bila vsled nemarnosti nekih oseb lahko umrla. Bil je slučaj, da sem zvedel zanjo.“

„To so jako zanimivi slučaj!“

„Tako zanimivi, da me je sram govoriti o njih. Sicer mi je že jasno, da za izrazi gospoda barona tiči podla in lažnjiva denunciacija! Zato zahtevam odločno najstrožje disciplinarne preiskave. In če se mi dokaže najmanjša malomarnost ali zamuda dolžnosti po moji krivdi, zapustim danes službo in grem ne samo iz tvornice, ampak iz province, iz cesarstva. Ker pa vem, da je to nemogoče, se vseeno zahvaljujem danes za službo in glasom pogodbe v petih mesecih zapustim to mesto; zakaj z ljudni, ki so tako propali, da tovariša krivično denuncirajo — s temi meni ni občestva! Klanjam se!“

Baron je hotel nekaj ugovarjati, pa Vinko je bil že pri vratih in je odšel s trdimi koraki.

Barona je zdravnikov nastop poparil. Nikakor ni bil tako kratkoviden, da ne bi spoznal, da tako nastopa pred šefom edinole čista vest. Pozval je naglo vse uradnike in nervozno povedal zdravnikovo odpoved in zahtevo o disciplinarni preiskavi.

„Vi ste govorili o oni porodnici. Kaj je na tem? Zdravnik je izjavil, da je oteta, pa da je kriv nekdo drugi, če bi umrla. Kdo naznanja bolnike?“

Nadzornik je menjaval barve.

„Vratar — gospod baron, vratar navadno. Včasih seveda tudi jaz —“

„Kje je vratar? Ponj!“

Seme je zbežal po Klešmana. Potoma je potegnil iz listnice dva desetaka.

„Klešman, tu imate in molčite o meni! Sicer sva oba izgubljena. Recite, da ste bili pijani, da ste zaspali in pozabili javiti! Hitro k baronu! Hud je kakor satan! Na kolena pred njim, jokajte, dam Vam še pijače — cel polovnjak!“

Klešman je samo zeval in hodil globoko po sapo. Oči so mu bile izbuljene, stal je okamenel in v roki tiščal krčevito dana desetaka. Nadzornik ga je zgrabil za rokav in vlekel s seboj. Denar mu je izpulil in mu ga vtaknil v žep.

Ko je Klešman stopil pred barona, je začel pokolcevaje jokati in se zgrudil na kolena, da je zacingljala svetilka na stropu.

„Kaj ste storili?“

Baron je zarežal nad njim srdito.

Klešman je pa brez zveze ponavljal: „Pijan — zaspan — odpuščanja — odpuščanja!“

„Poberite se!“

Klešman je drsal še nekaj časa po kolnih, potem se pa prihuljeno izmuzal vun.

„Gospod ravnatelj, kaznujte ga strogo! Sicer se mi zdi ta človek strašno bebast. Odpovejte mu službo, pijancu!“

„Ni tak pijanec. Navadno zelo vesten. Ali jezo ima strašno. Ta ga ujezi, da se potem napije. Ima tri otroke, kaj bi reveži začeli!“

Ravnatelj ga je zagovarjal in Seme je vsak stavek spremljal s kimajočo glavo.

„Torej strogo kazen! In sedaj preiskava glede zdravnika? — Nadzornik, govorite sedaj!“

„Kar sem rekel, gospod baron, saj drugega ne vem; ampak take misli — no —“

„No, no — to ni nič! Dejanja! Če ne veste ničesar, kaj potem govorite?“

Barona je trla jeza, ko je čutil, da se je sam vrezal, ker je brezpogojno verjel Sementu. Ranjen je bil njegov oholi napuh. In to ga je silno bolelo.

„Ali naj bo s tem dokončana preiskava? Gospod ravnatelj, imate Vi glede službe kako tožbo, nered?“

„Nimam; samo kar sem omenjal: idealne teorije!“

„To ni nič! Stvar se mora urediti! Naj vstopijo vsi pozvani delavci, med tem pokličite zdravnika, in potem izpregovorim vsem skupaj!“

Baron je bil nejevoljen do skrajnosti. Sedaj naj se pravzaprav opravičuje pred zdravnikom! Toda čemu? Saj je prosta pogodba med njima — lahko ga odpusti, kadar drago! Hlapec je, čeprav z diplomō!

Delavci so vstopili.

„Premislil sem Vaše pritožbe, imel natančno preiskavo in spoznal, da se je nekaj res dogodilo, pa da so to take malenkosti, o katerih se ne govori. Red mora biti! Če hočete kruha, morate biti pokorni. Vi pa, Peter Rožman, ste hujskač, zato se takoj odstranite, z Vami nimam govora!“

Rožman se je obrnil in odhajal.

„Če gre on, gremo mi tudi!“ se je oglasil Miklav Hostnik.

„Vsi za Petrom!“ je grmelo v sobi. Delavci so se obrnili proti vratom.

Peter jih pa ukazovaje pogleda in veli:

„Ostanite! Jaz sem sam, vi imate družine!“

Vsi so razumeli njegov izgovor. Veleval jim je samo previdnost, da se ne izdajo nadaljni naklepi. Delavci so ostali.

„Prva pametna beseda, ki jo je ta človek izpregovoril! Družine imate, otročičke, kaj bi začeli, če bi se vi očetje puntali in izgubili kruh! Vse bi vas lahko zapodil, pa se mi smilite. Torej pridno delajte, bodite prepričani, da bom skrbel za Vas! Pojdite!“

Na obrazih delavcev, ki so nemo odhajali iz sobe, je igral smeh, tisti grozni, ironični smeh, ki je kričal v svet: Lažeš! — Odšli so zadovoljni, da niso nič opravili. Zakaj sedaj so bili prepričani, da slovesni dan, ko vstane moč, ni več daleč.

Nato so se zbrali uradniki.

Baron se je očitvidno premagoval, da je govoril mirno, celo sladko.

„Gospod doktor, kar sem omenjal prej, je preiskava dokazala za neutemeljeno. Bila so mala nesporazumljenja in torej tudi drugo vse odpade. Želim veliko uspeha v lepem zvanju!“

„Ne odpade nič. Kar je rečeno, je rečeno. Izjavljam pa, da s tem še nisem zadovoljen, zlasti, ker bi moj dnevnik lahko govoril tako strašno — pa pravično, da bi marsikoga obhajala zona. Toda nisem bil nikoli denunciant ne po pravici ne po krivici — zato je in ostane tudi moj dnevnik nem. Dotičnega pa, ki je govoril o meni take laži, nazivljam vpričo zbrane družbe nesramnega lažnika! Moj naklon!“

Dr. Sluga je ponosno zapustil urad.

Baron je skomizgnil z ramami in se obrnil proti nadzorniku.

„Ste slišali? Poslej je stvar Vaša zasebna zadeva!“

XXVII.

Opoldne tistega dné so vrveli delavci iz tovarne izredno glasni. Celo dopoldne so napesto čakali izida. Sedaj so ga izvedeli. Nekateri so z glasnimi opazkami dajali duška nejevolji. Toda pobitosti ni bilo na njih obrazih. Nasprotno, celo nekaj veselega, koprnečega se je svetilo na umazanih licih. V vseh se je zbudila jasneje zavest, da jim pravica ne odpre vrat, da ponižno trkanje izziva le roganje. Treba bo udariti s pestjo, da se vse zamaje, potem se še-le odpró ušesa vsem tistim, ki so gluhi za njihove vzdihne.

Peter se doslej ni menil nič za delavke. Celo opozarjal je tovariše, naj njim prikrivajo namene. Toda dekleta so izvedela vse že davno. Ni bilo mogoče prikrivati skrivnega sklepa, ko se je tisoč delavcev na vsakem križpotu tajno pogovarjalo o zmagi „naše moči“. Med delavkami se je za stvar najbolj zavzela Maretka. Ko se je Peter poslovil od nje in ji govoril nerazumljive stavke, je bila potrta in lice ji je bledelo. Oči je vpirala v tla, kakor bi iskala bisera, ki ga je ljubila, pa ji je naenkrat zdrsnil iz roke. Ko je izvedela, kaj namerava Peter, ko je slišala njegovo ime izgovarjati s častjo in

spoštovanjem, tedaj se je vzravnala. Oči so se ji zasvetile v divjem žaru. Navdušeno je govorila pri tovarišicah in te je zvezala z njo neka ljubezen, katere niso doslej poznale. Prazni pogovori, brbljanje vodenih novic, obiranje in opravljanje je skoro prenehalo. Začele so govoriti resnejše stvari. Maretka je dobila celo knjig in delavskih časnikov. Pred kočico na hribu je ob nedeljah na glas brala sodelavkam. Prešnil jih je neki duh, kakor bi na zaspano mravljišče posijalo pomladno solnce. Vse je dvigalo glave, vse se je gibalo in hrepenelo po nekem cilju, ki doslej še misliti niso upale nanj.

Zato so vse delavke z glasnimi sodbami zapuščale tistega dne tovarno in obsule z vprašanji — delavce odposlance. Peter je tedaj zopet govoril z Maretko. Zdela se mu je zelo izpremenjena. Prej je bila rahel cvet, poln vonjave. Kadar je prišel v njeno bližino, se mu je tajalo srce. Celo glas je brzdal, da ne bi govoril prehrupno v bližini tega dekleta. Ali sedaj je bila Maretka ponosna, stopala je nekam odločneje. Govorila je glasneje in njen smeh je bil poln samozavesti. Peter je bil zelo vesel. Šla sta vštric. Ali kar nič nista čutila tihih ljubezenskih sanj. Nič nista govorila šepetaje. Čutila sta, da jih družijo nova, doslej nepoznana ljubezen, tista silna ljubezen, ki se poraja v boju za obstanek in ki zveže soborivce nenadno in trdnejše od vsake druge strasti. Rožman je bil ponosen na svoje dekle in obljubil ji je sporočil in naukov ter jo kot voditelj vpričo vseh nazval poveljnico delavk.

Delavci so tedaj tudi že izvedeli, da je zdravnik odpovedal službo. Pravi vzrok jim je bil neznan. Toda dobro so slutili, da je zdravnik vendarle edini človek, ki čuti ž njimi in prav zato mora od onih, ki jih črtijo. Peter mu doslej ni zaupal. Govorila sta nekaterikoli, pa vselej je zdravniku prikrikl svoje namene in se je vselej izkušal izogniti pravemu odgovoru na vprašanja. Današnji dan je pregnal vso nezaupnost. Od Maretke je izvedel, da je doktor zanj prosil pri vod-

stvu in da ni bil uslišan. To je vzbudilo v Petru hvaležnost, in vsi delavci so govorili navdušeno o Slugi, in če bi bil ta dvignil roko, vsula bi se za njim cela armada, ki bi šla slepo zanj v pogibelj.

Pri uradnikih ni bilo pravega veselja. Baron je zapustil precej ozlovoljen tvornico. Pri vozu je še naročal ravnatelju, naj je strog z uradniki, naj mu vsako malenkost takoj naznani, naj skrbi za red, naj delavcem tuintam vrže kako drobtino v poboljšek. Zakaj velike pogodbe sklepa za izdelke v inozemstvo. Treba je pridnih in voljnih delavcev. Spoznal je dodobra, da nekaj vendarle tli pod pepelom, kar bi utegnilo roditi občutljivo škodo, če izbruhne ogenj o pravem času.

Uradniki so še nekaj časa govorili po baronovem odhodu, ali govor jim ni tekel. Porazšli so se kmalu. Zlasti jih je težil mračni obraz ravnateljev, ki je bil malobeseden in zaderčen.

Zdravnik je bil vesel, vendar ni mogel utajiti v sebi velikega razburjenja. Zadovoljen je bil sicer z izidom in uvaževal je, da mu je dal baron vsaj deloma zadoščenje za zlobne klevete. Toda na jasnem še ni bil, odkod izvirajo tožbe. Sumničil je najbolj Semena. Zaupal pa pravzaprav ni nikomur. Zato ga je veselilo, da je izrekel oni zadnji stavek — da je nesramni lažnik tisti, ki je govoril o njem tako krivično. S tem stavkom je dal duška v jezi, ki ga je trla zato, ker so ga napadli tam, kjer je bil najbolj občutljiv, ko so mu očitali malomarnost v službi, za katero je gorel najčistejši idealni ogenj v njegovi duši.

Delati tisti dan ni mogel. Došlo je par strokovnih časnikov. Drugekrat jih je komaj pričakal in zlepa bi ga kdo ne spravil iz sobe, preden jih ni prebral. Danes je razrezal liste — brati pa ni mogel. Zato je šel vun na samotno stezo in hodil zatopljen v misli. Krotil in urejal je kaotično zmes, ki mu je brnela po glavi. Pa ni se dalo. Čedalje bolj je bil vznemirjen in zahotelo se mu je po družbi. Domislil se je mirnega in mrzlega Prosenca. Takoj je sklenil, da ga na

večer obišče. Domislil si je potoma, da tisti dan še ni bil v bolnici, zaradi baronovega prihoda je bil zadržan. Zato se je vrnil s sprehoda in krenil proti bolnišnici.

„Marjeta, kaj novega?“

„Nič, prosim lepo, gospod doktor, nič. Samo oni trije in dve dekleti, kakor včeraj!“

Zdravnik je šel v sobo od bolnika do bolnika. Enemu je dovolil, da lahko drugi dan gre iz bolnice, drugim je tolažilno zagotavljal, da so blizu okrevanja. Obisk je bil hitro gotov.

V veži ga ustavi Marjeta.

„Naj ne zamerijo, ali gredó res proč, lepo jih prosim, naj ne zamerijo, če jih prašam.“

„Res!“

„Jezus Marija, zakaj so to naredili?“

Marjeta je skremžila obraz in segla po predpasniku, da si zakrije solze.

„Pa drugi pride!“

„Takega nič več! Potem jaz tudi ne bom več tu. Saj imam ene krajcarje na strani, bom že živela. Pa saj se še morda prenaredi, kaj mislijo?“

„Ne bo se ne!“

Zdravnik je odšel. Starica je pa ihtela v veži.

Nekoliko od bolnice je srečal dr. Sluga Almo. V bolnici je ležalo slabotno dekle, ki je imelo sušico. Z Almo sta bili dve leti skupaj v ljudski šoli. Alma je s posebno ljubeznijo skrbela za sirotko, ki je bila brez matere — očeta ni nikdar poznala. Vsak dan ji je prinesla piškotov, sadja ali kak boljši prigrizek. Tako se je navadila teh človekoljubnih obiskov, da bi skoro rekla: Diem perdidi — če ni bila pri bolnici.

Ko jo je Vinko zagledal, ga je nekaj spreletelo. Samemu ni bilo jasno, ali se ustrašil, ali se razveselil in zahrepenel po Almi. Vedel je in čutil dobro samo to, da mu srečanje z Almo ni tako, kakor če bi srečal katerokoli znanko. Zapazil je tudi, da je Alma rahlo zardela in je nekako nemirno popravila zavitek, ki ga je nesla v roki.

„Klanjam se, gospica!“

Dr. Slugi je korak obstal. Ni imel namena, da bi govoril z njo, mislil je samo, da jo dostojno pozdravi in gre mirno svojo pot. In vendar mu je zastala noga; z nevidno silo so ga prijele tiste lepe, velike in otroško odkritosrčne oči ter mu ukazale, naj obstane.

„Zopet usmiljena sestrice?“

„Da, k Lizi grem. Slaba je, kaj ne?“

„Zanjo ni pomoči.“

„Revica, da bi le bila kmalu rešena! Zelo se mi smili, zlasti ker nima nikogar!“

„Saj ima Vas, gospica!“

Alma je povescila oko. Vinko pa zopet ni vedel kako in zakaj je nadaljeval.

„No, ko bi jaz imel v boleznih tako prijateljico!“ ...

Zdravnik je izrekel te besede tako mehko in koprneče, da je dobro spoznal, kako je izpregovoril velik in resen stavek, in skoro bi se ga bil ustrašil.

Alma je dvignila proti njemu vprašajoče oči, ki so ga pogledale, kakor bi dva keruba dvignila goreča meča in mu zagrozila: „Gorje ti, če se šališ, če si lažnik!“ ...

Ali hipoma je postala Alma mirna in prašala kar na celem:

„Torej je resnica, da nas zapustite?“

„Žalibog, da je!“

Za majhen časek je nastal molk. Almi so se razburile prsi. Oči so se ji zasvetile, kakor bi koprena iz čiste rose legla nanje.

„Kako Vas je škoda!“

Almi se je glas tresel. Vinkotu je ginil svet krog njega, zaslišal je udarce svojega srca, približal se je Almi, in kakor bi ga vodila usodna moč, katera je bila v trenutku edina zmagovalka, segel je z desnico po beli roki Almini.

„Alma, pojdite z menoj od tod!“ ...

Roka je stisnila roko, sezidan je bil skrivnostni most, na katerem sta se objeli dve sorodni duši in se prelili druga v drugo v neskončnem poljubu ...

Zdravnik je prišel domov. Sprva se ni mogel prav zavedeti, kaj se je zgodilo. Bilo mu je, kakor bi prišel iz neznanega sveta, kakor bi se zbudil iz sanj. Ali to očaranje

ni trajalo dolgo. Hitro je spoznal, da stoji vse, kar se je dogodilo, na trdnih tleh, na zemlji, da je realna resnica.

„Alma, ti si moja...“

Naglas je vzkliknil in nato segel na pisalno mizo po kristalno čašico, kjer so dehtele njene vijolice, in iskreno jih je pritisnil k ustnicam in vsak kelih cvetlice je pil gorkoto velike ljubezni — — —

Nekdo potrka.

Nadporočnik Virant in avskultant Grm se mu predstavita. Sedejo.

„Prihajava v imenu nadzornika Egon Semena, naznanjat, da zahteva zadoščenje, ker ste ga imenovali nesramnega lažnika!“

„Čast mi je, da pozdravim gospoda v svojem stanovanju, in prav drago mi je, da sem vsaj izvedel, kdo je oni nesramni lažnik, ki je mene pobalinsko obrekel.“

„Torej vzdržujete to trditev, to žaljenje, gospod doktor?“

„Vedno, gospod nadporočnik!“

„Tedaj ste pozvani, da daste vitežko zadoščenje! Pošljite nama sekundante, da določimo!“

„Ne pošljem nikogar!“

Na poziv gospoda nadzornika izvolita mu sporočiti ta odgovor:

Človek, ki svojega tovariša obreče in po krivem denuncira šefu, nima nikake pravice več, da bi sploh govoril o vitežki časti. Za takega je klofuta in korobač! To mu povejta in to, da si od takega človeka najstrožje prepovem vsako pozivanje s pristavkom, da je nekaterim znano — zdravnik je pogledal nadporočnika — kako je Seme celo tedaj, ko vitežki brani čast s sabljo, prav nevitežki. Upam, da sta me razumela!“

Nadporočnik se je dobro spominjal dvoboja s Prosencem in je vedel, da je Seme tam v resnici zaigral pravico, da bi še koga klical na boj.

„Torej odklanjate poziv? Če to storite, so Vam pač znane posledice — — —“

„Odklanjam z vso odločnostjo in vem, da moja čast ni za solnčni prašek umazana, ker odklanjam. Svobodna pa je njemu pot tjekaj, kamor gre ozmerjana ženska z ulice iskat zadoščenje za razžaljeno čast! Gospoda, s tem sem gotov! Želita še česa?“

„Ne!“

(Dalje.)

HERALDIKA.

J. ŠUBIC.

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XXVIII.

d Semena sta se poslovila nadporočnik Virant in avskultant Grm. Povedala sta mu odgovor zdravnikov, ki je bil tako odločen, da se ni nikomur več ljubilo hoditi še enkrat po takih potih do zdravnika.

Seme je bil zelen silne jeze. Prepričal bi bil rad samega sebe, da je bil vedno kavalir, da ni bil nikdar denunciant. Ali to ni šlo. Večkrat se posreči človeku, da nalaže samega sebe. Toda v tem slučaju je vendar skoro popolnoma gluha vest Semenova glasno izpričevala, da ne more ničesar ukreniti proti takemu ugovoru. Dokazano je, da je bil zdravnik doma, da so ga pravočasno klicali, pa da je bilo po njegovi krivdi vse zavlečeno. Sicer je zvrnil krivdo na Klešmana in ga bogato zato plačal. Toda kdo ve, če bi Klešman vztrajal, ko bi se šlo za prisego?

Seme je čedalje jasnejše izpoznaval, da je po strmih potih zašel v zagato, iz katere ne more zlepa. Nemirno se je presedal s stola na stol in hodil kakor vrtoglav krog mize. Misli so se mu porajale vedno nove. Toda pravzaprav to niso bile več misli, to je bilo penasto valovje, ki mu je burkalo glavo. Vse je bilo kalno in viharno, nikjer se ni pokazal prozoren prostorček, nikdar ni mirovalo silno rjojenje. Prijemal se je za glavo, čutil je, da se ga pollašča demonska sila, ki ga zažene nekam ob skalo ali v propad, da se razbije. Prihajala je vsa njegova preteklost in plesala krog njega kolo, tisto grozno sklenjeno kolo, iz katerega ni bilo izhoda. Tako je letal brez miru po sobi.

Včasih se je ustavil, in se zakrohotal. „Čemu se razburjam? Saj je stvar v redu. Zdravnik gre, to je moje delo in to — samo to sem zahteval. No, ono besedo, ba, če tak človek kaj reče — tak bojzljivec — ali naj me to vznemirja? Ne! Stvar je in ostane tajna in kmalu bom gospodar situacije.“

Tako je modroval Seme.

Modrovati je lahko. Toda izmodrovati iz srca črva, ki gloje in grize, to ni lahko. Seme se je umiril samo za malo časa, da se ga je lotilo tem gorje. Obsedla ga je besnost in kakor vampir je hrepenel po krvi in osveti.

Ves izmučen se je sesedel na otoman. Pred njim na majhni mizici je ležal revolver. Izbuljene oči, kakor blazne, so se zapile v samokres. Prihajalo je k njemu z božajočimi prsti in vabljivim obrazom. Valovje je potihnilo in bilo mu je ugodno, da se mu je pričelo lice vedriti.

„Primi! Ali je vredno življenje, da se tako mučiš? Primi — napni in sproži!“

Semenu je segla roka po orožju in zdelo se mu je ljubko, edino usmiljeno, ki je na vsak migljaj pripravljeno, da prekine vse viharje in ga zavije v skrivnostno noč. Dolgo je držal samokres v desnici in ga opazoval z očmi, ki so iskale, kakor utopljenčeve, veje, da bi se je oprijel in se potegnill iz močvirja.

„Ne — nikdar!“

Naenkrat je vskliknil in planil s sedeža ter odložil orožje.

„Ne napravim ti prostora! Oba! Prej ti, potem jaz — in še prej moram videti muke one lepe ženske, one varalice!“

Bliskoma mu je šinila v glavo nova misel. Na licu se mu je videlo, da je zelo vesel. Krog ustnic mu je zaigral smehlaj, tisti zlobni smehlaj, ki se zapazi tuintam krog

ustnic zlobnega dečka, kadar zavija vrat mlademu, nedolžnemu ptičku. Še nekaterekrati je stopil po sobi gorindol in nato odšel v pisarno.

Z izgovorom je šel do kontrolorja, da se je prepričal, če je v pisarni. Nato je hitel v tvornico, begal od skupine do skupine delavcev; povsod je dobil vzrok, da je ošteval in zmerjal. Brzo je predivjal tvornico in se zopet vrnil proti svojemu stanovanju.

Na stopnicah do kontrolorjevih je obstal. Neka sila ga je hotela odpehniti in vrniti. Pa je zmagal in šel v kontrolorjevo stanovanje.

Otrok ni bilo doma. Luci je imela opravka v salonu. Ko je Seme vstopil, se je razburila. Udarilo ji je nekaj rdečice v obraz, obrvi so se ji nasršile in ustnice je stisnila. Prihajal je sicer prejšnje čase pogostoma tako. Ali tedaj se ga Luci ni ustrašila. Mirno je nadaljevala započeto delo, in ko se je Seme nagovoril in nastal ter slišal marsikako bridko iz njenih ust, je zopet odšel. Luci se je vselej naigrala z njim in pri obedu pravila možu, kako ga je duhovito spravila v zadrego.

Toda današnji prihod je Luci vznemiril, da so ji prsti drhteli, ko je po kameniti mizici prestavljala razne sohice in vaze. Da bi mogla reči, zakaj se ga je bala! Toda ona ni vedela vzroka; le s finim ženskim instinktom je slutila nekaj groznega.

Seme se je približal kontrolorki z drznim korakom in je dvignil desnico, da bi segel po njeni roki. Toda Luci je to namenoma prezrla in nadaljevala delo kakor sicer.

„Smem nekoliko sestiti?“

„Saj je dosti foteljev!“

Seme je sedel in rahlo zakašljaj. Luci je trdno vztrajala, da hoče biti z njim kar osorna. Zato je tako odgovorila in mu kazala hrbet pri delu.

„Milostna ste jako slabe volje?“

„Da, če Vas to zanima!“

Seme je čutil vso bridkost teh odgovorov, in strast po maščevanju je čedalje bolj kipela v njem.

„Tudi vzrok bi me zanimal, vzrok Vaše slabe volje!“

„Slobodno Vam, le zanimajte se zanj!“

Seme je zopet zakašljaj in potegnil iz žepa tobačnico za cigarete. Luci je to zapazila. Jezna se je obrnila proti njemu:

„Bodite dostojni! Danes me posetijo dame; v salonu ne morete kaditi!“

„Pardon — milostna! Človek se tako živo spominja nekdanjih lepih dni, ko se je še smelo tu kaditi, da se spozabi.“

Seme je vtaknil cigarete v žep. Zavladal je nekaj časa molk. Luci je vjela parkrat njegov pogled, ki je bil grozen, kakor volčje žrelo. Polotil se je je še večji strah in skoro bi zaklicala po hišini.

„Da, da srečni tisti, ki sedaj posedajo po teh mehkih blazinah in smejo pušiti. Seveda, mi smo pregnani iz raja!“

„Gospod nadzornik, oprostite, Vi ste danes jako čudni, da ne rabim drugega izraza!“

„Čuden samo danes! Ni res! Jaz sem čuden norec že celo leto — zato pa moj ljubeznivi kolega — sosed tukajle ni kar nič čuden, kaj ne?“

Seme je prožil naprej spodnjo ustnico in divje oči so se mu vrtele. Kontrolorka je hipoma spoznala, za kaj se gre. Zbrala je vso moč, krčevito stisnila drobne bele prste in stopila predenj, topotnila s svilenim sandalcem po parketu in mu rekla:

„Vi ste podla duša! Vun iz mojih sob! Vun —“

S prstom mu je kazala vrata. Prst se je tresel.

„Takole je, hahaha, če se ustrelji koga v Odisejevo peto!“

Kontrolorka ga je zaničevalno pogledala in mu hotela popraviti v „Ahilovo“, pa se ji ni zdelo vredno. Ponovila je strogo povelje: „Vun — vun!“

Tedaj se dvigne Seme in izzivajoč z na prsi prekrižanima rokama stopi prav pred Luci.

„Vun! Lepa je ta! Zakaj pa ne vržete zdravnika vun! Ker Vam zdravi bolno srce, hehe!“

„Ostudnež! Vun! Lažnik!“

„Lažnik? Če je Luci mene poljubovala — tedaj njega tudi! Jaz Vama skalim vodo!“

Seme se je obrnil in hohnjaje nekaj skozi nos odšel.

Luci je obstala s povešenimi rokami in sklonjeno glavo sredi sobe. Nekaj trenutkov se skoro ni zavedala, kaj se je zgodilo. Polagoma je dvignila glavo, roki sta se približali obrazu, oči so ji zasolzele in zgrudila se je na divan.

Krčeviti plač, ki ga je dušila, da se ne bi čulo vun, je stresal drhteče telo. Skozi prste so ji polzele solze in minulo je dokaj minut, preden se je umirila.

Vzravнала se je na divanu; po udih je čutila strašno utrujenost, glava je bila razpaljena.

Počasi se je še enkrat zamislila v dogodek. Stavke za stavkom je ponavljala — a ko je prišla do grdega očitka, je vnovič zaihtela.

„Moj Bog, ali nisem že dosti trpela? Ti veš, da je bil nepremišljen trenutek, ti veš, da ga nisem poljubila, da sem kriva samo, ker sem se igrala, ker se nisem odločno branila. Ti veš, da je moja duša neomadeževana. — Reši me tega strašnega človeka!“

Gospa je vstala in s trudnim korakom šla proti spalnici. In vse je oživel, kakor oni dan, po tistem trenutku — vse je oživel po stenah in ji žugalo; vse se je dvigalo za tožnika pred možem, ki je tako čisto veroval v njeno zvestobo — in vendar so njene ustnice onečlašene z izdajalskim poljubom. In sedaj je šele začetek! Oni lopov gre k možu in jo zatoži — obdolži po krivem zaradi zdravnika! In dobri mož bo plakal — blaznel in mrl... Vse podobe, vsi spominki, oprava — vse je kričalo.

Edino Madonna di Campiglio, edino ona je stiskala Jezuščka k sebi in gledala nanjo vsa polna milosti in usmiljenja. V njo se je ozrla Luci in ustnice so se pričele premikati: Iddio Ti salvi...

Po molitvi je bila Luci pomirjena. Trezno je premislila, kaj bi bilo ukreniti, da prepreči še večje zlo, katerega bi bil vsekako

Seme zmožen. Najbolj ji je ugajala misel, da pošlje po soproga in mu odkrito vse razodene. Zato je šla v kuhinjo in poslala deklo po kontrolorja.

Ta je hitro prišel. Ob pogledu na Luci se je prestrašil.

„Kaj ti je, Luci? Ti si jokala?“

Njene sicer tako jasne oči so bile pordele od solz in joka.

„Sedi semkaj k meni!“

Prijela ga je iskreno za roke in vedla k divanu.

„Povem ti nekaj groznega, toda obljubi, da me boš ubogal!“

„Govori, dušica!“

Kontrolor je poljubil soprogo. Njegove ustnice so se tresle od razburjenosti; nervozno je čakal one grozne novice.

Kontrolorka je pričela. Z vso energijo se je zmagovala, da je govorila kar mogoče mirno, kakor bi pripovedovala novico iz mesta.

„Ljubi moj, Seme je kača, katero si ti gojil na srcu. Ti si bil predober in nisi videl, kaj trpi tvoja žena že leto dni. Zakaj nisi videl, kako me zalezuje, kako besni za menoj? Prisegam ti, da nisem niti iskrice ljubezni imela do njega, da ni v moji duši za trenutek omahnila zvestoba do tebe. Ali vendar — vendar — odpusti mi, vse ti povem.“

Kontrolorko je zmagovalo, naslonila je glavo na prsi možu, ki se je tresel po vsem životu. Vsa groza strašne slutnje je pritislila nanj. Prijel je rahlo glavo svoje žene in prosil jecljaje:

„Lepo te prosim, govori dalje, hiti, jaz znorim! Luci, povej, kaj ti je naredil!“

„Jaz sem grešila...“

Kontrolor je pri tej besedi vztrepetal in z napol odprtimi ustmi bulil v soprogo, prsti so se drhteč sklepali v pest.

„Jaz sem grešila, ker sem se igrala z njim, ker je moji ničemurnosti ugajala njegova ljubezen, njegove prisege, katerim sem se smejala, njegovo trpljenje, katero me je zabavalo. In tako je v blaznem trenutku segel po meni in me poljubil. In v istem

trenutku nisem imela moči, da bi ga udarila, da bi zbežala — vidiš tako sem grešila.“

Kontrolor, ki je ljubil svojo soprogo kakor ljubimo ideal svojega srca, se je oddahnil, ker se je bal groznejšega. Ali samo to je zadostovalo, da mu je kakor grozni disakord zazvenelo v njegovo srečo.

Kontrolorka je ovila roke možu krog vratu. Iz lepih oči so tekle solze in te solzne oči so ga gledale tako proseče in skesano . . .

„Odpusti mi! Ne veš, koliko sem prebila, koliko groze, kako silno sem se kesala in se poniževala sama pred seboj, da bi si utešila vest. A miru nisem še dobila — mir mi daš samo ti, če vzprejmeš moj confiteor in mi odpustiš!“

Kontrolorju so se zasvetile oči, pritisnil je Luci k sebi in jo poljubil na čelo — kakor poljubi mati jokajoče dete, ki je prišlo prosit odpuščanja.

„Luci, moja zlata Luci! Ti si čista! Ti nisi grešila, ti me nisi izdala! Le on — on. Ah, kje sem imel oči, da ga nisem vrgel že davno čez prag! Ti, Luci, ti si močna, ti si nedolžna, jaz sem kriv.“

„Od tedaj, kar si pač lahko opazil, ni smel več k nam, če te ni bilo doma. Prepovedala sem mu. Toda on je blazen. In danes je prišel vnovič, in pomisli, kaj mi je očital ta zločesti človek!“

Kontrolor se je odmaknil nekoliko od žene. Na sencu so se pokazale modre žile, v drobu mu je vrel žolč.

„Luci povej, hitro povej, ubijem ga — s pestjo ga potolčem na tla . . .“

„Ne smeš, ker si obljubil, da me ubogaš. Poslušaj! Danes pride drzen k meni in mi očita — zdravnika.“

„To je grozno, jaz ga ubijem —“

Kontrolor je planil kvišku in begal po sobi, kakor bi iskal orožja, da z njim napade nadzornika. Luci ga je mirila, prijela ga za roko, prosila ga je in rotila, naj bo miren. Kontrolor je iz divje jeze, ki je razvnela njegove živce, polagoma prišel v drugi ekstrem —: kakor onemogli starček je omahnil k mizi, glavo je skrtil v roke in začel glasno jokati.

Posamezne besede so se razločevale med jokom: „Lopov — kača — kako sem nesrečen — Luci bodi moja . . .“

Nad tovarno je zapiskala glasna opoldanska piščalka, otroka sta se vrnila iz šole. Kontrolor — solzan — se jim je lagal, da ga boli zob. Oba sta mu zlezla na kolena in bimčkala njegovi vroči lici . . .

XXIX.

Od tistega trenutka, ko je na usodno vprašanje zdravnikovo: „Pojdite z menoj od todi“, Alma stisnila Vinkotu roko, se je v njenem srcu ustvaril nov svet. Ljubila je Vinka že davno. Ali ta ljubezen so bile samo one tihe in sladko-grenke sanje, kate sanja vsak človek večkrat v življenju, ko mu zasnuje v tihi uri bujna domišljija lepe gradove v oblake, kjer si zamisli svoj raj, svojo srečo, in okušajoč te radosti s silo domišljije pozabi za nekaj hipov, da stoji na grudavi in blatni zemlji, ki je vsa polita s solzami večnega zatajevanja in razočaranja. Almi se je zdelo, da je z onim vročim stiskom njegove desnice pričarala one gradove na zemljo in da je njeno srce vstopilo skozi široka, zlata vrata v te gradove in zakraljevalo z vsemi bujnimi sladkostmi v njih. Njena duša je drhtela neprenehoma, kakor metuljček na rosnem cvetu, ko ga nenadoma obsije gorki solnčni žarek. Kolikokrat je bila prej nemirna vsled globoke tajne, ki jo je nosila v duši! Toda ta nemir se je je loteval le, kadar je sama slonela v skritem kotu, kadar je ob njeni postelji brlela lučka v pozne večere.

Ali sedaj je ta sladki nemir šel za njo korak za korakom. Povsod jo je spremljal, doma in na izprehodu, v tiho sobico se je prikradel, ko je slikala, se je razprostrl med paleto, da se ji je tresla roka. In ob takih prilikah je odložila čopiče in barve in si zapela pesem — katera naj bi mu dala vsaj nekaj malega duška.

Ta sladki nemir je bila lepa, mlada sreča za njeno srce.

Ali včasih je prišlo do nje čisto drugo lice. Prišlo je sovražno, režeče se; gledalo

je hudobno nanjo, ploskalo je z rokami, na katerih so bili zavihani dolgi nohti, črno okrvavljeni od srčne krvi. In ob tem smehu in ob tem plosku se ji je krčilo srce, da je hodila s težka v globokih dihih po sapo, da so ji kipele nedolžne prsi in da je zbežala v skriti kot ter zajokala z grenkim jokom.

Vse njeno modrovanje, kako je močna, kako je zmožna, da mirnim licem prebije največje zlo — vse modrovanje je bila puhla fraza. Sedaj je bila ona samo srce, samo tisto plemenito žensko srce, ki vzljubi s toliko iskrenostjo, da mu izgine vsaka srednja pot, da vidi pred seboj samo smrt — ali življenje. Njeno srce ni hodilo v svetovno šolo, da bi se naučilo igre; njeno srce ni poznalo gledališča življenja, kjer se v parfumovani večer izrekajo prisege, ki se ob zori pozabljajo in se smatrajo za običajne lepe manire. Alma je bila cvet nepokvarjene narave, močan in krepak, da bi kljuboval največji muki — pa zopet tako čist in odkrit, da bi ga zmota srca ubila kakor toča. In prav zato je trpela neizmerno dva dni, odkar je segla Vinkotu v roke.

Kakor bi iz pekla prihajal dvom, tako jo je mučil dvom: Kaj, če je Vinko rekel te besede kot frazo, če je izgovoril odločilni stavek samo, da je nekaj govoril?

„Ne, ni res, on se ne laže, on se ne sme lagati — on je značaj —“ In vendar ni bilo mogoče uglušiti demonskega zvoka, ki ji je često pošepetal na uho, da je vse to sama pusta beseda.

Na vse to so pa vplivale tudi razmere v družini.

Ravnatelj je bil po baronovem odhodu redkobeseden in slabe volje. Bil je sicer prepričan, da njega ne zadene nikaka krivda, da je bil baron zelo prijazen z njim. Ali vendar je čutil, da bi bilo lahko drugače, ko ne bi včasih prevelik kos meje oblasti odstopil Semenu. Do duše je bil uverjen, da je razmer v tovarni kriv edinole nadzornik in pa seveda on, ker je bil tuintam predober. Res, da je bila njegova glava že siva, res da je v življenju izvojeval že najhujše boje in da si je želel miru na pozna

leta ter je bil vesel, če je disciplino vodil kdo drugi namestu njega. Ali vest mu je vendar rekla: Ti si ravnatelj! In dokler si, moraš biti do zadnjega trenutka edino odgovoren za vse, kar se vrši pod teboj.

Ob takem razmotrivanju je bil žalosten, da ni mogoče dobiti v svetu ljudi, ki bi jim lahko vse zaupal, ki bi mu odvzeli nekaj bremena ter ga podpirali. O, da, vzeli so radi iz njegovih rok oblast, pa so jo porabljali za to, da so mu naložili še težji jarem.

Nekaterokrat so kaj malega govorili pri obedu o razmerah v tvornici. Gospe ni bilo všeč, da odhaja zdravnik. Dasi ga očitno ni hotela hvaliti, ali cenila ga je visoko. Ženskam je že vrojeno, da se z lepa ne zmotijo, kadar ocenjujejo moža. Morda tuintam lažejo z ustnicami, ali pošteno žensko srce se v tej sodbi ne vara.

Tudi ravnatelju ni bilo po volji, da je zdravnik odpovedal službo. Imel je dosti smisla in razuma, da je uvaževal njegovo vestno delovanje. Ali doma je vendar govoril, da je zaradi miru in reda vendar najbolje za tvornico in za zdravnika, če gre. Ob takih prilikah mu je pritrjevala Pavla, ki je čedalje bolj spoznavala, da nečesa pogreša, odkar se je jezno obrnila od doktorja. Zato je hotela sama sebe prepričati, da ni bil zanjo, da bi bila gotovo nesrečna z njim.

Alma je bila doslej edina in odločna zagovornica dejanj in idej zdravnikovih. Ali od onega dne, od prizora pred bolnico, je molčala in zasuknila govor kaj rada na druge stvari, ali je pa vstala od mize in pričela brati. Ni stavka ni upala več izpregovoriti v prilog zdravniku. Zakaj bala se je, da vsaka beseda izda njena čuvstva, njeno tajnost. In ko bi se to zgodilo, no še sama ne ve, ali so sanje ali resnica, kaj bi bilo z njo! Kako bi prenesla očitke mame, kako zbadanje sestre! Zato je čakala, molčala in trpela...

Trije dnevi so minuli.

Zdravnik je oni večer, ko je odslovil nadzornikova sekundanta, šel v mesto, da poišče mentorja — Prosenca. Nabrato se

je v enem dnevu toliko velikih dogodkov, da ni mogel odoleti, da ne bi šel iskat prijatelja in mu vse povedal.

Adjunkt Prosenc ga je poslušal s tako mirnim in resnim licem, kot bi zaslišaval v sodišču vsakdanjo tožbo. Ko je zdravnik prenehal in vprašujoče ter radovedno gledal majhne oči prijateljave, je pozval adjunkt šampanko. Nato mu je pomolil čez mizo dolgo lopatasto roko in stisnil Vinkotovo desnico, da ga je zabolelo.

„Fant, dober šolar si ti! Dobro si se vedel. Vreden si kozarca vina!“

V čašah je zakipelo in prijatelja sta trčila: Eden razgret in rdeč v lice, drugi miren in mrzel, pa v očeh z žarkom velike zadovoljnosti.

Zdravnik mu doslej še ni povedal o dogodku z Almo. Ta ga je najbolj zanimal in vse drugo, dasi važno, mu je bilo vendarle malenkostno. Zato je moral dobiti nekoliko oddihljaja in je pustil Prosenca, da je z modrimi opazkami osolil njegovo pripovedovanje.

„Še nekaj!“

Zdravnik se je ozrl nekoliko po kavarni in primaknil stol nekoliko bliže.

„No, kaj še?“

Adjunkt se ni ganil, mirno je kadil smodko in gledal v vijuge dima.

„Z Almo sem se — — no, pravzaprav sem se zaročil!“

„Jako zanimivo! En dan cela drama! Govori!“

Zdravnik mu je povedal srečanje pred bolnico, svojo prošnjo in nemi odgovor Alme.

„Ali si že sedel na sodnji stol in si presodil samega sebe, kaj si storil?“

„Sem, prijatelj.“

„In ...“

„In nisem se obsodil!“

„Dobro! Čestitam!“

Adjunkt je vnovič pomolil roko čez mizo, in zdravnik jo je stisnil trdo, kakor da bi iskal v tej močni dlani odgovora, ali je sodil prav ali ne. Pridržal je roko Prosenčevo in se mu zagledal v oči z vso silo človeka,

ki stavi resno vprašanje in ki čaka v odgovoru sreče ali nesreče za celo življenje.“

„Reci še enkrat, ali mi res čestitaš?“

„Res, Vinko!“

Adjunkt je naenkrat izpremenil glas ter govoril mečje.

„Vidiš, prijatelj, poznam te in lahko trdim, da poznam tudi tvojo izvoljenko. Ne motim se, če trdim, da sta rojena drug za drugega. Bodita srečna!“

Prosenc je še enkrat stisnil roko prijatelju, potem pa potegnil parkrat silno iz trabuke, da je oblak dima zakril za trenutek njegovo lice, kakor bi se sramoval svoje mehkoobe in bi se domislil, da sam ne bo bržkone nikoli tako srečen. Želi po sreči, a ve dobro, če bi jo prijel, da se mu izmuzne iz roke, ker — ker — je menda tako usojeno.

Nekaj sekund je vladal molk pri mizi. Prosenc je izpregovoril prvi zopet z njemu lastnim ledenim glasom.

„Sedaj je tvoja dolžnost, da Alme ne mučiš. Prepričan sem, da te je ona razumela, kakor si ti njo. Tudi diplomatije stavijo predloge — toda treba je dati vsakemu pametno obliko. Zato glej, da čimprej spraviš ti svoj predlog, svojo izjavo v dostojno in pametno pismo in ga pošlji Almi; ker naravnost do staršev menda ne greš takoj že zaradi razmer ne!“

„Res ne grem in želim, da je stvar do konca moje službe v tovarni tajna!“

„Bene! Torej piši ji pametno pismo — pa ne diplomatično pismo. Pomoči pero v svoje srce — razumeš — in napiši ji tako, da prebere z dušo in srcem, ne pa s suho glavo!“

Tisti večer je Prosenc spremil zdravnika daleč iz mesta. Pogovor je bil tako iskren, da sta si ob slovesu večkrat stisnila roki in se dolgo — dolgo poslavljala.

Drugi dan je sedel Vinko pred belim listom pismenega papirja. Večkrat je zastavil pero, da bi začel pisati pismo; vendar je vselej pero zopet odložil in premišljal. Slednjič je potegnil z roko po čelu in napisal z odločno potezo.

Tako je in tako ji pišem. Saj je rekel Prosenca, naj pišem s srcem; čemu torej ugibljem? Ona je poslej last mojega srca, torej se napiše:

Moja Alma!

Zadnjič sem Ti razodel najiskrenejšo željo svojega srca. Prepričan sem, da si me razumela in trdno verujem, da sem prav razumel Tvoj nemi odgovor, da Ti poslej res smem reči: moja Alma. Odgovori mi tudi Ti pismeno. Prepričan sem tako globoko, da hočeš biti moja, da si že last mojega srca, da čisto nič ne dvomim o tem. Zato mi povej samo, ali naj prosim takoj pri starših Tvoje roke, ali želiš tajnosti do časa, ko zapustim to službo.

Ves in samo Tvoj

Vinko.

Zdravnik je prebral večkrat pismo. Zdelo se mu je premrtvo, brez ognja. Ali ni ga uničil in napisal drugič. Zganil je list in ga zapечатil.

„Naj je brez fraz, a resnica srca je v njem!“

Sedaj se mu je pojavila druga zapreka: Kako bi izročil pismo Almi? Zdelo se mu je to sprva zelo smešno. O tem preišlja vrtooglavi in sanjarski mladič, ki mu je še daleč do matere in z daleka ne pojmi, kaj je resna ljubezen.

Kljub temu je pa vendar hotel izročiti pismo Almi tajno, najraje lastnoročno. Po pošti bi zbudilo sum, ljudem pa ni zaupati. Zato je moral čakati prilike.

In ta prilika se je umikala tri dni. Alme ni bilo na vrt — slabo vreme je nastalo —, celo v bolnišnico ni prišla. Zdravnik je začel trpeti.

„Umika se mi! Beži pred menoj!“

To mu je naenkrat šinilo v glavo. Razburil se je, stal je cele ure pri oknu in gledal na vrt; hodil je v park, oziral se v okna — vse zastonj. Alme ni bilo.

Vinkotu je bilo nervozno mučno. Parokrat je že potegnil pismo iz žepa, da ga vrže v nabiralnik. Ali vselej si je premislil.

Že je sklenil, da poišče Prosenca. Ali ni si upal v mesto, da ne bi zamudil morda prilike, ko bi ji lahko izročil pismo. Celo izprehode je opustil in šetal raje po parku, dasi je bilo mokro in vlažno.

Tretji dan proti večeru se je posvetila izmed lenih oblakov proti zapadu velika ravan sinjega neba. Na vrtu so otriesale prve rože debele deževne kaplje in drhtele z zelenjem in cvetjem ter dvigale od dežja težke kelihe proti zahajajočemu solncu.

Zdravnik je stal pri oknu in gledal v lepo naravo. Njegova duša je bila kelih, ki se je obračal za solncem, in v srcu ga je bilo strah, če mu zajde, kakor je zahajalo cvetju po gredicah.

V tistem trenutku se oglase vrtna vrata. Vinko je vztrepetal.

Da, bila je Alma. Njen prvi pogled je obtičal na oknu, kjer je slonel zdravnik. Dvoje oči je vzkliknilo s sladko radostjo: Nisi izgubljen — nisi izgubljena!

Vinko je spustil skozi okno pisemce. Trikrat se je zavrtelo v večernem vetru in padlo v grmiček vijolic. Zdravnik se je odmaknil od okna. Alma je dobro videla list in previdno prišetal po stezici, nagnila se do vijolic ter utrgala nekaj cvetov. Ko je odšla, ni bilo več lista med cvetjem.

Zdravnik je stal za gardino. Srce mu je močno bilo. Prihajali so dvomi, dasi jih je z globokim prepričanjem odganjal in zmagoval. Vendar je bil nemiren, vse je trepetalo v njem, ker je vedel, da se odločuje v tem trenutku njegova usoda.

Alma je izginila v vrtno lopico. Vinko ni več strpel pri oknu, zamišljen in vzrujan je sedel k pisalni mizi. Prsti so nervozno prekladali razne papirje in malenkosti po mizi, trenutki so se vlekli v večnost...

Preteklo je četrte ure, ko zašumi nekaj mehkega na tla v sobo. Vinko je skočil s stola in pobral šopek vijolic ter hitel k oknu, pod katerem so zašumele stopinje po pesku. Ali vrtna vrata so bila že zaprta — ni je več videl.

Rahlo je nesel šopek k mizi. V sredi je bil skrit list papirja. Zdravnik ga vzame v

roke. Na njegovem obrazu bi čital one neizrazne poteze, ki čakajo samo ene besede, samo trenutka, da se prelijejo v veselo gorjijo ali pa se otemné v brezdanjo bridkost.

Na listu je bilo pisano s krepkimi potezami:

Moj Vinko!

Ob sveti slovesnosti tega trenutka Ti izjavljam, da sem Te že davno ljubila in že mnogo trpela. Ali s Tvojim listom se je dvignila do mojih ustnic polna čaša najlepše radosti. Ali prosim Te, naj ostane ta lepa tajnost samo last najinih src do časa, ko vesela izpolnim Tvojo željo in grem s Teboj. Zdi se mi tako čista in lepa ta tajnost, da se bojim zanjo in mislim, ko bi prišla javno v svet, da potemni, da se oblati.

Vsa in samo Tvoja

Alma.

Skozi okno je sijal zadnji večerni žarek in poljubil duhteče vijolice na mizi. Vinko se je ozrl nanje in pritisnil drobn list na ustnice . . .

XXX.

V soboto drugega tedna je krožil po tovarni razglas, da se prične s ponedeljkom delavni čas, ki je zdaljšan za dve uri na dan. Zato se pa tudi izboljša plača delavcem. Boljši dobijo preplačilo po deset krajcarjev, drugi po pet.

Ko je sicer prišel podobni oklic, so delavci navadno stiskali zobe; na licih se je brala nejevolja, kladiva so silno butala na rdeče železo in bobneče mrmranje se je vmešavalo v ropot in sičanje koles.

Danes tega ni bilo. Vsa lica so zažarela, pri posameznih skupinah so se oglasile pesmi, posamezniki so si žvižgali okroglo napeve.

Seme, ki je bil zadnje dni kakor napol blazen, napol divji, je naznanil ravnatelju, kako veselje vlada v tvornici zaradi borih krajcarjev. In vendar to še kapljica ni od morja dobička, ki ga dobi tovarna, ko do-

vrši nujna in velika dela, katera je sklenila s tako ugodnimi pogoji.

Direktor je bil vesel. Šel je sam po tovarni, da se je prepričal o Semenovih besedah. Hodil je vesel med delavci, marsikoga celo nagovoril in poudarjal, naj delajo le pridno, češ, saj ni izključeno, da dobijo še bolj povišane plače.

Delavci so ga gledali ponižno in veselo, v njih rokah se je krivilo in zvijalo goreče železo, katerega so z mogočnimi kleščami prenašali od peči do kladiva, odtod zopet v peč in potem valjavcem na vretena.

Ravnatelj se je vrnil zadovoljen v pisarno in takoj sporočil baronu Pinkelesu, da je podaljšal vsled pogodbe delo za dve uri in povišal za malenkost plačo, kar je zbudilo med delavci občno veselje.

Prišla je nedelja, lepa, solnčnopraznična. Iz cerkva so doneli zvonovi popoldanskih božjih služb. Vse je bilo svečano, pomlad je duhtela v najlepšem cvetju.

Tedaj začno vreti dolge vrste delavskih množic, glasno in veselo govoreč, na prostori prostor pred gostilno v vasi pod Kalvarijo. Šetalci so postajali in gledali te sklenjene vrste močnih mož, gosto združene množice delavk, ki so prihajale od vseh strani in se stekale kakor reke vse na prostori prostor sredi vasi.

Gospoda je postajala, ljudje so vreli iz hiš, vse je strmelo, in en glas je šel od ust do ust: Shod, shod — delavski shod!

To je bila novica za ono provincialno mesto! Dotlej je bilo kaj takega še čisto neznano. Ker so delavci tudi nalašč v soboto večer raznesli novico o shodu, zgriinjalo se je k njim čedalje več radovednega občinstva.

V ozadju s peskom posutega prostora je bilo položenih čez par zabojev nekaj desk. Na njih je bila majhna mizica, pregrnjena z rdečim pisanim prtom. Ob njej je bil stol — prostor za vladnega zastopnika. Ob treh popoldne je bil trg sredi vasi natlačeno poln. Kakor valovi se je pregibala pisana množica, nobenega ni manjkalo — : od prvega mojstra do zadnje deklice-delavke,

vse je bilo združeno. Vse je dihale iste težnje, vse je bilo edino, vse veselo in navdušeno. Iz množice se je dvigal vrtinec šuma, nerazumljivega govorjenja. Večji so se ponosno ozirali nazaj, kjer je za hrbtom delavcev obkrožal zbor pisan trak lepih solnčnikov, črne obleke in barvanih klobukov. Danes je bil veliki dan za delavce. Nikomur se niso ognili —: kdor je hotel v gostilno, je moral po ovinku. Toda nikomur se ni ljubilo v notranje prostore. Vse je čakalo, vse gledalo in strmelo. Marsikomu so se porajale resne misli: Kaj, če bi ta nakupičena moč zdvijala, če bi zakriknila in udarila vsa naenkrat! In nekako spoštovanje in strah se je loteval onih, ki so to mislili.

Na odru se prikaže vladni zastopnik v uniformi. Množica obmolkne.

Po vzkliku je hitro izvoljeno predsedstvo. Vse čaka, vse je napeto, kakor bi pri jezcu držal zatvornico in čakal znamenja, da se dvigne in voda s hrupom zabobni na turbine.

K besedi se oglasi Peter Rožman.

Nekoliko bled in nemiren stopi na deske. Med množico se čuje par vzklikov, ki hitro potihnejo. Valovje človeških glav se zaguga naprej proti odru, kakor bi se vsak žele približati, da mu ne uide nobena beseda.

Peter prične. Visoko dvigne roko, stisnjeno v pest, in nato vzklikne z glasom, ki je bil močan in zvonek — pa se je vendar nekoliko tresel. Vsaka mišica na licu, njegove iskrece, široko odprte oči, blede lice, vse je pričalo, da izpregovori duša in srce, da ne bodo prazne besede, da ne bo igra, naučena in umetna — ampak da bo, kar bo govoril, vse njegova pristna kri.

„Naša moč!“

To je bil njegov prvi vzklik.

Kakor bi vrgel med množico bombo, tako je vplival ta izvorni začetek njegovega govora. Zabučalo je in zahrumelo je med ljudstvom, da so zvoki segali do neba. Tisoč pesti se je dvignilo, tisoč glasov je ponavljalo: „Naša moč! Naša moč!“ Ljudstvo se je zazibalo v nervoznem nemiru, kakor bi

hotelo to črno morje delavskega ljudstva poroditi iz sebe močno tajno silo in jo dvigniti visoko do neba ter tam posaditi na prestol oblakov, da jo ogleda vesoljni svet in da zatrepeta pred njo ter se ji klone.

Peter je stal kakor kip na odru z dvignjeno pestjo. Obraz mu je prošnilo nekoliko krvi, oči so se mu zaiskrile in se vsesale v to mogočno jezero ljudstva, kakor bi hotele ožgati v srcu vsakega isti ogenj, ki je plamtel v njegovi duši. Hrup se je polegel. Zavladala je zopet tišina.

Peter je nadaljeval:

„Bratje moji in moje sestre! Nikdar še ni bilo moje srce tako veselo kakor je danes, in nikdar ni bilo vaše toliko vredno kakor je danes. Toliko vredno? Kaj pravim? Ne, ni res! Vedno je bilo toliko vredno, pa tega ni vedelo. Ali danes je tisti veliki dan, da se nam je šele prvič v življenju zjasnilo, danes nam je prvič posijalo solnce spoznanja. Kaplje smo bili, bratje moji, kaplje, katere je noga stresla s trave, ko je šla po polju. In glejte, danes je v tem jasnem solncu iz kapelj nastalo morje, morje tako bučno in pa tako globoko, da ga ne prebrede nobena noga več. Danes si odpiramo oči in si jih manemo kot zaspani, ker skoro ni mogoče verjeti, da je tako silna „naša moč.“

V ljudstvu je vnovič zavrelo in donebesni kriki so stresali vzduh.

„In šele danes je upala ta silna moč iz noči in iz skrivnih kotov pod to slobodno lepo božje solnce, ki je prav tako naše kakor milijon arjev. Poslej smo trpeli in smo se bali. Naš strah je bil že tolik, da smo mislili prositi, ponižno prositi, če si smemo na solncu ogreti trudne in mrzle ude. Zakaj kmalu bi bili mislili, da to lepo solnce ne sveti za nas žuljave umazance. —“

Žulji so udarili ob žulje, velikanski plosk in topot je zavihral v množici, da so radovedni poslušavci čutili, kako se jim vliva nekaj mrzlega, tresničavega čez hrbet in možeg.

„Dragi moji, prašam vas, ali je potreba tega krika? Ne, ne bilo bi ga treba, ko bi hoteli tisti, ki so zato poklicani. Ali sedaj

ga je treba in naj se razlega kakor grom in kakor tresk — treba ga je, da ga slišijo oni, ki so bili gluhi za tiho ječanje tlačene bede. In sedaj nam porekó na ta krik: „Krivice hočejo, predpravice iščejo!“

Ne, mi sovražimo krivico, mi nečemo predpravic, mi hočemo samo dvoje: človeških pravic prvič, in drugič hočemo poštenega kruha.

Krik našega shoda naj samo zavpije na uho vsem onim, ki so poklicani: Mi smo ljudje — in sicer pošteni ljudje, ki zahtevajo v najbolj umazani obleki vendarle človeškega spoštovanja. Mi nismo kužki, da bi nas sivali z ного, da bi nam metali drobtinice z bogatih miz. Mi jih odklanjamo — mi hočemo tak kos kruha, kakor ga zaslužimo in kakor ga potrebujemo, da moremo vztrajati pri težkem delu. In če ga nam nečete dati, odreka ga tudi vam danes slovesno — naša moč!“

Za trenutek je vladal v mogočnem zboru panični molk. Naenkrat pa se je vzvalovil vihar, ki je bil tako velikanski, da je pretil udariti čez bregove in zmleti vsako zapreko ter iti sam do žitnice in si vzeti zvrhano mero. Navdušenja ni mogel udušiti celo

Peter, ki je dajal znamenja, naj molčé, naj mirujejo, da se oglasi drugi govornik.

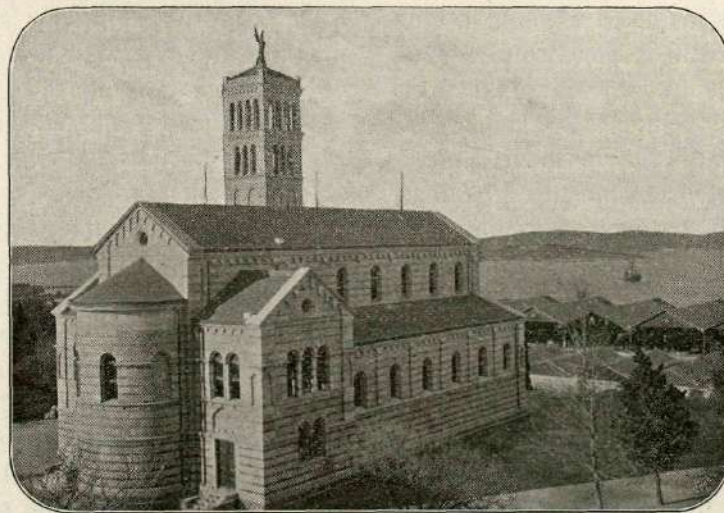
Šele čez nekaj minut se je poleglo navdušenje, da so mogli govoriti še drugi. Vsi so bili prvič na govorniškem odru. Ali v njih duše in srca je bila vržena iskra, ki jim je narekala stavek za stavkom, ki je trgala kakor kosce srca iz njih samih in jih metala med množico, ki jih je sprejemala vse z oduševljenjem in svečanim zanosom, kot bi lovila talismane življenja.

Za shod je seveda izvedelo tudi vodstvo tvornice. Seme ga je opazoval od daleč.

Ko je bil vihar navdušenja najgorji, se je Semenu vsililo vprašanje: Kaj ko bi kdo ukazal tej orjaški sili: naprej! Kako grozno bi ga pomandrala!

Vrnil se je domov in pripovedoval zbranim uradnikom, kaj je videl. Pikro je pripomnil, da je videl ob odru zdravnika, ki se je živahno pogovarjal s Petrom Rožmanom, in omenjal, da je gotovo nahujskal on vse delavce iz osvete, ker mora iz službe.

Ali ta njegova opazka ni zadela v živo. Nad zborom tvorniških uradnikov je ležalo nekaj težkega, kakor usodepolna slutnja, da se bližajo veliki dogodki. (Konec.)

MATI BOŽJA OB MORJU V PULJU.

FR. S. FINŽGAR:

IZ MODERNEGA SVETA.

ROMAN.

XXXI.

(KONEC.)

V ponedeljek dopoldne so bili zbrani vsi uradniki v pisarni ob zajterku. Kontrolor je praznoval rojstni dan. Zato je poprosil ravnatelja, da mu dovoli postreči vsemu osebju s pivom in prigrizkom.

Ravnatelj je bil navsezgodaj v tovarni. Z veliko skrbjo je hodil od oddelka do oddelka. Nedeljski shod mu je razburil živce, da je zelo slabo spal, in še ta spanec, kar ga je bilo, je bil utrudljiv, ker so ga mučile hude sanje. Ko je pa v tvornici videl zopet vesele obraze, urne roke, ko je izpoznal, da je vsak pri svojem delu, razblinile so se mu vse slutnje. Z mojstri je pri vsakem oddelku kaj malega govoril in jih bodril na delo. Obljubil jim je, če se točno vse izvrši, da poprosi barona še za nameček pri plačilu. Mojstri so mu s smehljajočimi obrazi prikimali, in kadar je odhajal do drugega oddelka, je čul za seboj hujše udarce in urnejše gibanje.

Dekleta v stekleni dvorani so pele, kakor velika kletka kanarcev spomladi. Ravnatelj jih ni zavrnil. „Le vesele bodite! Zapojte si in hitro delo izpod rok! Par ur dela še čutile ne boste, a ob mesecu se le nabere doklad za novo ruto, za krilo ali za obutev.“

In dekleta so vnovič zapela, papir je šumel, ki so ga ovijale krog svitkov žic, in žebliji so cingljali po mizah, kakor bi kdo igral med petjem na cimbale.

Ravnatelj se je vrnil vesel v pisarno.

„A-hà, dobro, dobro! Kakor po maslu, tako se dela! Shod, he, to je bila nedolžna komedija. Naj imajo veselje!“ Prijel je zoper svojo navado za čašo piva in se pridružil uradnikom.

„Kdo bi si mislil, da je to ljudstvo zadovoljeno s tako drobtinico! Da, to napravimo še večkrat! Tovarni se to skoro nič ne pozna, dobiček je pa vendarle velikanski!“

„Ne, gospod ravnatelj, ne, prosim, meni se zdi, da se jim je dalo polovico preveč!“

„Protestiram“, ugovarja kontrolor nadzorniku. „Tudi delavec je vreden plačila!“

Nadzornik je pomilovalno pogledal kontrolorja, ki ga je grozno motril z jeznimi očmi. Da ni obljubil doma ženi, da o njej stvari popolnoma molči, planil bi bil nadenj in ga oklofutal.

„Delavec je vreden plačila, seveda, kakršnega je vreden. To je pa tolpa! Ta potrebuje samo toliko nade, da pride blizu in da se potem pretepe. To je moj princip, in tega se hočem držati!“

„Gospod nadzornik, pri popolnoma dobri volji vas resno svarim, da ne prekoračite mej svojega delokroga! Zadnjič je bilo Vam in nam dosti neugodno, ko je bil tu gospod baron. Hvalim Vašo železno roko, toda ne predaleč!“

„Tako je, izborno! Ne predaleč!“

Kontrolor je ponavljal ravnateljjeve stavke in mu natočil zopet piva.

Nadzornik je obmolnil in hodil po sobi.

Tedaj vstopi Klešman z velikim krožnikom, obloženim z dehtečimi klobasicami. Ravnatelj pogleda vratarja, ko je postavil jed predenj na mizo. Zakaj iz Klešmanovih ust je prihajala smrdljiva sapa. Oči je imel rdeče, vse zalite, roke so se mu tresle.

„Kaj vam je? Pijanec! Žgajnar! Že itak ste tuintam napol bebasti, napol hudobni, pa še žganje! Če se ne poboljšate, vas zapodim!“

Klešman je jecal posamezne besede in čez ramo lovil z očmi nadzornika, kakor bi ga prosil pomoči.

„Spravite se!“

Ravnatelj je pokazal s prstom proti vratom.

Klešman je omahovaje odhajal in bežal s prihuljeno glavo, katero mu je vpogibala slaba vest, proti vratarski sobi. Tam se je previdno ozrl krog sebe, nato segel pod slamnico v posteljo in privlekel izpod nje zelenko žganice. Nastavil jo je na usta in klokaje pil.

„Zlodej, kaj sem sam kriv, če pijem? Za te judeževe groše, ki sem jih prislužil od Semena, vendar ne smem drugega kupiti, kot hudičevo pijačo. Misliš, da jih ponesem v cerkev v puščico! A, le pijmo!“

Z obema tresočima rokama je zopet prijel steklenko in jo pritisnil k ustom. Nato jo je varno skrnil, sedel na stol in se nerodno naslonil na mizo. Mrmrjal je sam s seboj o nedolžnih ljudeh, o službi, o neumnosti nekega človeka, dokler mu ni glava zlezla na mizo...

„Tega človeka sem tudi sit! Vse blamaže z zdravnikom je on kriv. Dolgo ga ne trpim več!“

„Prizanesite, gospod ravnatelj! Saj ga jaz tudi krotim, smili se mi le zaradi otrok!“

„Da, ti ga krotiš, ko si že često z njim popival v pozni noči!“

„Kako, kdaj, povej, to je nezaslišano! Dokaži!“

Nadzornik se je razvnel nad kontrolorjem, ki ga je gledal s sršečimi očmi in sedel mirno na stolu. Ali v licih so mu igrale mišice in ustnice je imel stisnjene: boril je hud boj, da ni planil kvišku in mu vpričo ravnatelja razodel skrivnosti, po katerih je tako ogorčen popraševal.

„Gospoda, mir!“ je slovesno velel ravnatelj!

Vsi hkrati so segli po čašah in trčili na mir in slogo. Komaj pa so se dotaknili belih pen z ustnicami, ko zadoni v tvornici piščalka s tako silo, s tolikim parom, da se je glasila oktavo više.

Vsi so odmaknili čaše od ust in segli po urah.

„Enajst, enajst! Kaj je to?“

Na obrazih se je pojavil strah, vsem so se tresle roke in plašno so strmeli drug v drugega.

Prvi je planil k vratom nadzornik, za njim so odšli vsi drugi uradniki proti tovarni.

Na velikem prostoru, kjer so bili kupi rjastega železa, potrta kolesa, kosi zamašnjakov, je stal mogočen velikan — najmočnejši kovač v tvornici — in držal visoko dvignjeno zastavo, na kateri so bile všite velike črke: „Naša moč“.

Uradniki so obstali, kakor bi jih zgrabila silna moč za vrat.

Iz vseh vrat, od vseh oddelkov so vreli vun delavci. — Prepevali so bučne pesmi. Kvišku so dvigali črne pesti, klobuki so leteli po zraku in vsa ta silna množica je drla in se zgrinjala krog vihrajoče zastave, katero so pozdravljali z navdušenimi vzkliki.

„Naša moč“ je zagromelo vselej, kadar je nov zbor delavcev prišel iz tovarne na prostorno skladišče. Umazane kape in oguljeni klobuki so se priklanjali plapolajoči zastavi. Nekateri delavci so bili kakor omočeni veselja; segali so drug drugemu v roke, objemali so se in vriskali od radosti. Na vseh obrazih je bila neka luč, vsi so bili ožarjeni z doslej nepoznano jasnostjo. Oči so zrle zamozavestno, nekatere celo predrzno in željno po osveti.

Ogromni prostor sredi tovarne se je napolnil ljudstva. Vse se je gibalo, valovilo in gugalo semintja. Le zastava je stala nepremično sredi tega črnega jezera, kakor bi bila velika vojna barka ob njej zasidrana; gugala se je, popluskovalo je valovje ob njenem drogu, a ni se moglo ganiti z mesta, dokler se ni dvignilo sidro.

Moški so bili že vsi zbrani.

„Naprej! Odtod! Pojdimo! Dvigni zastavo!“

Tako so vsklikali posamezniki izmed množice in silili kovača, naj se gane z mesta. Ali on je stal kakor iz bronca in izpod ko-

šatih obrvi, ki so bile na čelu strnjene, je gledal proti steklenemu poslopju.

„Zdaj!“

Kovač je vzkliknil z globokim glasom. Zastava se je dvignila in šla skozi množice naproti — delavkam.

Pevajoč narodno koračnico so šle delavke proti zastavi.

Maretka je stopala na čelu dolgi vrsti. Bila je čisto izpremenjena. Kako je hodila prej rahlo z drobnimi stopinjami, boječe je imela glavo malce uklonjeno kakor iz strahu ali deklishe sramežljivosti.

Danes je pa stopala ponosno; njeni koraki so bili odločni, glavo je imela visoko dvignjeno, prsi so se ji burile, ustnice je imela tesno stisnjene in na čelu sta bili vidni dve gubici. Kovač se vstopi pred Maretko in sprevod se obrne proti vratom mimo uradnikov.

Seme se je tresel gneva kakor šiba. Bil je bled in spodnja čeljust mu je drhtela.

„Psi, po revolver grem!“

Seme se je obrnil proti ravnatelju, ki je bil razburjen, pa je vendar kazal stoično mirnost.

„Tiho! Mirujte! To so posledice Vaše brutalnosti!“

Semena je speklo do mozga to očitjanje. Dva koraka je stopil proti delavcem; prsti so se mu krivili. Čutil je, da je na verigi. Rad bi jo bil pretrgal in planil v to grozno moč, da potolče nekaj ljudi s pestjo, naj ga tudi potem poderó in razkačeni pomandrajó v blato.

Vrsta delavk se je vila komaj nekaj korakov od prostora, kjer so bili vsi uradniki in pisarniški uslužbenci. Zadnji je stal Klešman. Rdeče oči je imel izbuljene, iz napol odprtih ust se je slišalo močno kolcanje. Zadnja med delavkami je stopala Korta. Njene stopinje so bile negotove. Bila je razoglava in štrene las so ji visele po sencih, po čelu. Na komolcih je imela umazano jopico. Kričala je s hripavim glasom in vedno dvigala koščene pesti. Ko je prišla v obližje Semena, je planila iz vrste, pokazala nadzorniku jezik in pljunila predenj.

Seme je zaškrtal in zaklel ter dvignil nogo, da bi sunil Korto. Ali ona je odskočila kakor mačka in se pridružila delavkam.

Ob tem prizoru je nastal divji krohot med delavstvom, ki je plul nad tovarno, kakor bi črna množica lačnih gavranov zakrokala sredi stepe, ker je ugledala po dolgem zaželeni plen.

Semenu se je ob tem grohotu stemnilo pred očmi. V njem se je nekaj kuhalo in je besnelo, da mu je hotelo razdrobiti prsa. Sedlo mu je v goltanec, da je lovil sapo. Planil bi bil med nje — ali ta silna moč! Vsi pogledi, ki so šli mimo njega, so pljuvali predenj, vsi so se mu rogali, in tisti, katere je najbolj zaničeval, katere je sicer psoval, tisti so bili najdrznejši in obrazi so se mu režali v lice, kakor divjaki, ki plešejo krog zvezane človeške žrtve. In on ni imel nikake moči. Lupina, orehova prazna lupina je bil na teh črnih valovih, ki so mu iz samega usmiljenja še dovolili, da je mogel plesati po vrhu in biti tepen in suvan od razpenjenih sunkov.

„To je moja žetev!“

Tako nekako je rekel celo ravnatelj.

Vzbudili so se mu spomini, vznemirila se mu je vest. Mimo njega so stopale vse tiste prihuljene postave, katere je klel in tepel, vsi tisti solzni pogledi deklet, katere je mučil, katerim je s silo, z bojem za kruh, jemal najdražje in edino, kar so imele.

Seme se je tresel čedalje bolj. Vleklo ga je tjakaj v tovarno, kjer so bučale turbine, kjer so sičali zamašnjaki, kjer je ropotalo kolesje in so se stresali prazni stropi, kakor bi se razdivjani psi zaletavali s silo, da poka veriga, kakor bi besnela tu mrtva telesa in vendar polna tako strašne moči in hotela vse razrušiti, ker so njih žrela prazna, ker ne morejo stiskati gorečega železa, ker nimajo v svojih železnih rokah ognjenih kač, ki bi se krivile kakor kodri deteta pritiskani od njih sile. Tje je vleklo Semena, da bi se vrgel v tako prazno žrelo in se dal zmleti na prah.

Ravnatelj ga je prijel za roko. Videl je, da gleda, kakor blazen. Pod pazduho ga je

prijel in vedel seboj v pisarno. Ko so zadnji delavci odšli in se je razlegalo le še odzunaj burno petje, je prihitel v tovarno Peter Rožman. Na obrazu je bilo brati veliko veselja; vendar je žarela skozi veselje jeza. Izpoznal je, da delavci strojev niso ustavili, dasi jim je to strogo naročil. Tekal je od zatvornice do zatvornice, odvedel vodo s turbin, premestil jermena, zapiral zaklopke in ustavljal vretena.

Obhajala ga je groza, ko je bil sredi tega strašnega železnega življenja sam. Pot se mu je pocejal po licih, preden je dogotovil delo in zabranil škodo.

Tedaj je zavlada grobna tihota v tovarni. Odzunaj se je slišalo štropotanje vode, ki je drla v propad, po kaminih je ugašala žrjavica. Le majhne rdeče oči so še gledale iz črnega oglja, kakor bi se iz radovednosti branile spanca.

Peter je zapuščal tovarno vznemirjen. Nehote se mu je vsiljevala misel: Ali ni to vse tvoje delo? Ali bo obrodilo sadu? Kaj, če bi jih mnogo uničilo?

Ali to so bili trenutni pomisleki.

Zunaj je zagledal sredi množice dvignjeno zastavo, slišal pesmi in vzklike. Oko mu je zažarelo poguma in stopal je s ponosom generala za svojo vojsko.

Množica se je valila mimo parka. — Po tvornici je bilo vse zbegano. Otroci so jokali, ko so slišali krik in petje, ženske so se tresle in so zapirale vrata.

Tudi Alma je nervozno zadrhtela ob novici, da stavka vse delavstvo. Ali ona se je hitro umirila. Dasi proti volji mame, je šla iz stanovanja. Bala se je za očeta, da bi se mu ne zgodilo kaj hudega. V največji vrtinec bi bila planila in se borila zanj. Bila je prepričana, da bi se je nihče ne dotaknil, da bi je nihče ne žalil. Njena globoka zaveza, da ni nikogar črtila, da ni nikomur storila žalega, ji je dajala moči, ki je pregnala vsak strah.

Ko je prihitela v tovarno, je videla, da se vračajo uradniki v pisarno. Takoj se je vrnila, spoznavši, da se ni zgodilo nikako nasilstvo. Radovednost jo je gnala vun, da

si ogleda delavce. Šla je skozi park k cesti, koder so šli delavci.

Ko delavke zagledajo Almo, prično jo glasno pozdravljati; njim se pridružijo delavci in mogočni vzkliki na čast Almi so pluli pod vedro nebo.

Alma je zardela, na ustnicah se ji je gibal smeh. Čutila je v srcu ponos, ki ga občuti samo tisti, ki stoji s čisto vestjo in s polnimi rokami dobrih del nesebične ljubezni do bližnjega pred navdušeno množico.

Alma se je vrnila zamišljena domov.

„Kako dobro je to ubogo ljudstvo! Za par piškotov, za nekaj revnih koscev kruha, za perišče sadja — vrača toliko hvaležnost!“

XXXII.

Popoldne tistega dne, ko se je pričela splošna stavka, se je oglasilo delavsko odposlanstvo pri ravnatelju. Med njimi je bila tudi Maretkina in dve delavki.

Ravnatelj je sprejel odposlance zelo prijazno. Preden so še mogli izraziti svoje želje in zahteve, jih je izkušal z ljubeznivimi besedami pregovoriti, naj se vrnejo na delo. Govoril jim je, naj pomislijo, da škodujejo edino le sebi. Tvornica je bogata, nekaj tisočakov se njej ne pozna nič, delavcev je dandanes več kot dosti. Saj tvornica lahko pozove druge od vseh krajev, in za nekaj dni bo tvornica napolnjena z drugimi delavci, sami pa bodo z otroci in ženami sredi ceste in bodo morali lačni po svetu iskat drugam kruha.

Delavci so mirno poslušali. Ko je dokončal ravnatelj opomine, se je oglasil Peter Rožman.

„Ravnateljstvo naj bo prepričano, da delavstvo dobro ve, kako malo se pozna bogati tovarni velika vsota denarja. Ali ravnateljstvo naj pomisli, da stavkajo v sporazumu z delavstvom na daleč in daleč. Če bi kdo prijel za delo, tedaj on ni več delavski sobrat, tedaj mu je zapriseženo preziranje od prvega do zadnjega. Dobili bi se delavci — to je resnica. Zakaj vedno je nekaj ljudi na svetu, ki so veseli, če morejo kršiti edinost. A taki delavci so nezanesljivi, navadno tudi

v stroki zelo slabo izvežbani — in taki ljudje bi tovarno prej uničili, kakor najdaljna stavka. Sicer so pa zahteve delavstva tako malenkostne, da se jim gotovo ugodi. Zakaj le velika sila, in tudi krivica jih je prignala do tega, da splošno in soglasno ugovarjajo ter stavijo zahteve.“

„In te bi bile?“

Ravnatelj je bil razburjen. Mrzli mir odposlanstva, odločni pogledi in bridka resnica, katero je povedal Peter, je globoko učinkovala.

„Zahteve so te:

Prvič zahteva delavstvo, da se ravna z njim človeško in se mora zaradi tega odpustiti sedanji nadzornik, ki je največ kriv opravičene nejevolje.

Drugič, naj se skrči delavski čas za eno uro. Saj bo še potem delavnik uro daljši, kot po drugih velikih tovarnah.

Tretjič, ne sme se noben delavec siliti, da dela nad določeni čas. Sme pa vsak prostovoljno delati, in sicer za natančno pogojeno plačo.

To so naše tri stvarne in skromne zahteve, od katerih ne moremo nehati za las!“

Ravnatelj je šel nekaterekrat po sobi in je razmišljal. Kot človek bi bil najraje rekel delavcem: Prav imate! Vrnite se na delo, vaše zahteve se izpolnijo.

Ali koliko pomislekov se mu je vzbujalo! S tem se vendarle dá premagati od navadne tolpe, s tem bi bila disciplina — uničena; delavci ne bi bili več v službi tvornice, ampak tvornica bi bila dekla, s katero bi v kratkem postopali še huje.

Ravnatelj se je naenkrat ustavil pred Petrom:

„Bodite pametni! Ne hujskajte! Vrnite se na delo! O zahtevah se pomenimo kasneje!“

„Ne moremo!“

Vsi delavci so odgovorili naenkrat.

Ravnatelj je skomizgnil z rameni.

„Meni prav, če ne bo za vas, glejte sami! Brzjavil sem po gospoda barona; pomenite se z njim!“

Delavci so odšli ponosnih korakov. Ko bi ničesar ne dosegli, zdelo se jim je že to

velikanski uspeh, da so sploh mogli govoriti — kot ljudje, da se jim ni ostro in kruto veleval molk in pokazala vrata, kar se je doslej še vselej dogodilo.

Proti večeru je že prišel baron Pinkeles. Stavka ga je zelo razočarala. Pred kratkim je dobil poročilo od ravnateljstva, da je vse v redu, vse veselo — in danes nenadoma to brzjavko.

Bil je slabe volje. Govoril je trdo in izmed stavkov je donelo zaničevanje na vodstvo, češ, da je preslabo, da ne zna krotiti in voditi množice.

Ravnatelja so bolele skrite osti v besedah. V njem je rastla energija, strah in prepornišno hlapčevstvo je ginilo in z vso odločnostjo je odklonil baronovo sikanje, kot da je on česa kriv. Povedal je zahteve delavstva in rekel naravnost, če bi imel odločilno besedo, da jim pritegne. V njem se je naenkrat zbudila vesela želja, da bi se iznebil Semena, katerega bo težko krotiti, ko mu je doslej toliko dovolil in ga razvadil.

Baron je bil presenečen. Popravil je zlati nanosnik in po dolgi pavzi pogledal vprašujoče ravnatelja, ki je stal mirno pred njim in bil pripravljen na vse.

„Saj menda govorim z ravnateljem?“

Baron ga je pogledal skoro zaničljivo.

„Dà, gospod baron! In ta si ne more kaj, če je povedal med štirimi očmi svoje mnenje!“

„Dobro, da je med štirimi očmi. Če bi povedal taisto na shodu nezadovoljnežev, bi bil lahko demagog, katerega bi nosila množica na ramah! Ako vam je drago, naj ostane stvar med štirimi očmi. Pokličite takoj vse uradnike! Tudi zdravnik naj pride!“

Ravnatelj je takoj izpolnil baronovo zahtevo.

Hitro so bili vsi uradniki pred baronom.

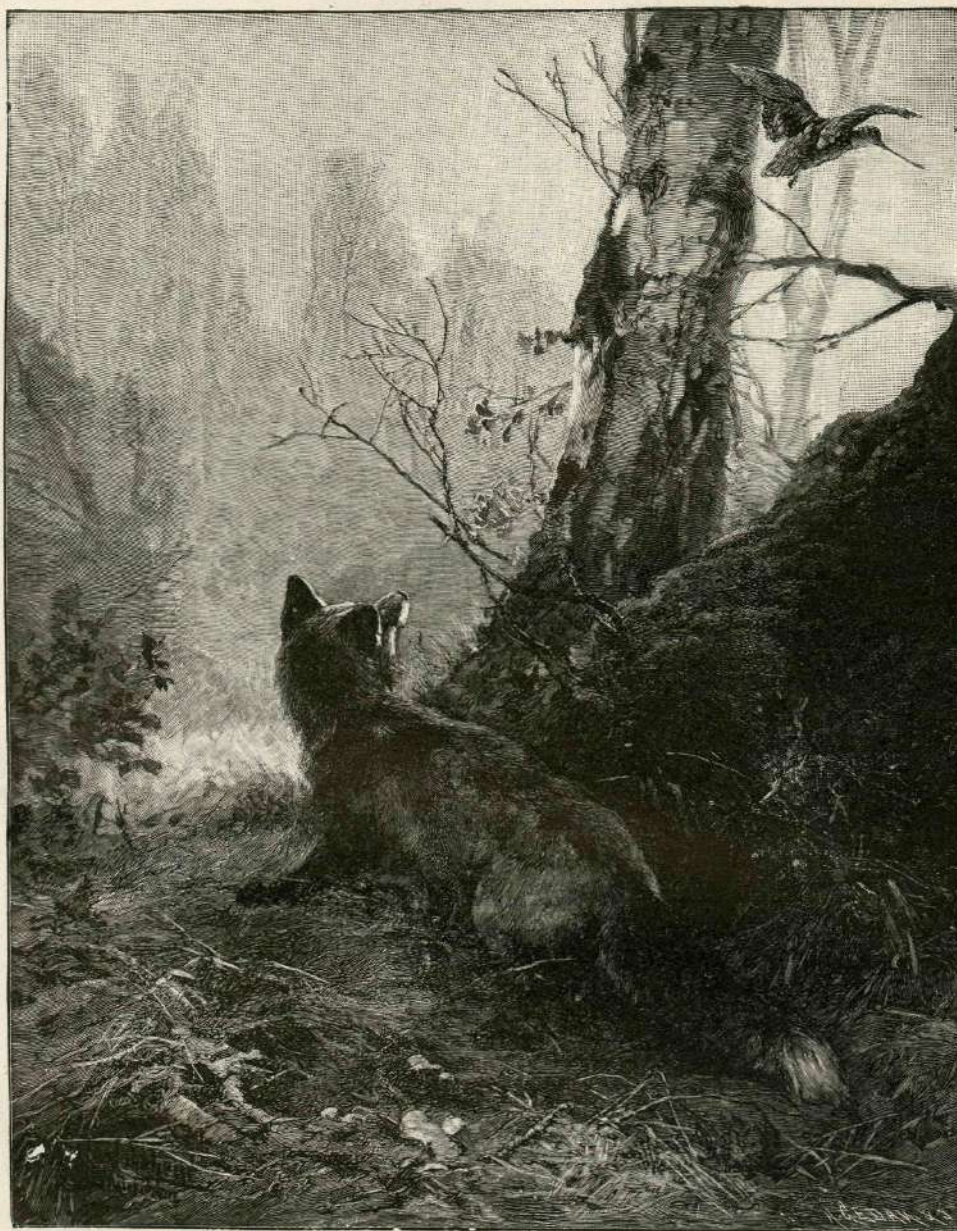
„Gospod doktor, ali ste kaj veseli tega uspeha?“

Baron je ironično gledal zdravnika in se komodno presedal po fotelju.

„To insinuvacijo odklanjam najstrožje. Slovesno izjavljam, da mi je bilo vse to neznano. Še včeraj pri shodu sem poizkušal

izvedeti, kaj nameravajo. Prigovarjal sem jim, naj bodo mirni in naj gredó do gospoda barona. Ali voda je pljuskala že čez bregove — moje besede so bile brez veljave. Vesel sem pa tega zato, ker se je uresničilo,

„Dovolj! Fraze! — Sedaj gospodarim samo jaz. Tvornica ima dosti rezervnega zaklada, da igraje preboli nekaj beraških tisočakov. Jaz ostanem tu in ukažem, da se nepokorno delavstvo izstrada. Do mene ni

„KISLO GROZDJE.“

kar sem napovedoval. Velika masa je bila pritisnjena prav do tal — in sedaj je kriknila in se dvignila. Tega ne bi mogel nihče zabraniti.“

treba nikogar; če pridejo k drugemu, naj se jim naznani ta odgovor!“

Baron je pogledal pikro ravnatelja. Semenu so trepetale satansko vesele poteze

krog ustnic. Kakor napol blazen je pokleknil na eno koleno pred barona in mu poljubil roko ter vzkliknil:

„Kako nedosežno velik je gospod baron!“

Po tem vzkliku je zavladal molk. Vsi uradniki so čutili v dlanih nekaj takega, ki dvigne roko in udari podlega človeka. — Zdravnik se je obrnil in odšel. Baron je čutil, da ga dr. Sluga prezira. Ali niti z najmanjšim živcem ni pokazal, da se meni za to in da ga boli to preziranje.

Baron je prezirljivo odpustil uradnike in nato narekaval ravnatelju pismo glede sklenjene pogodbe.

— — — — —
 Preteklo je osem dni stavke. Delavci so se vedli vzorno. Nikdo ni popival, nihče ni razgrajal, Zbrali so se nekaterekrat v navdušenih shodih in se potem vselej mirno razšli. Čakali so, kdaj jih pozove baron. Nič. Petra je začelo skrbeti. Imel je sicer vsak nekaj malega na strani, ali v družinah je prihranek naglo ginil. Žene so začele vzdihovati — možem so očitale, da so se dali zapeljati Petru in da sedaj trka stradavec na vrata samo zato, da je Peter dosegel svoje maščevanje.

Večina mož je potolažila žene. Marsikoga se je pa vendar lotila nejevolja. Pomankanje in lakota sta pričela ubijati dobro voljo in navdušenje. Mladenci, ki so bili sami svoji, so pa bili vedno bolj navdušeni. Iskali so dnine drugod in prislužke delili z rodbinami. Bili so vzorni v požrtvovalnosti in raje so si pritrkali, samo da so utešili glad lačnih otrok katerekoli delavske družine.

Petra se je pollaščala groza. Dopisaval je na vse strani, tuintam izprosil celo podpore. Vsak krajcar je razdelil družinam, sam je stradal, da je bledel. Imel je nekaj malega naštedenega — za vsako silo. Tudi to je razdelil onim, ki so bili najbolj nezadovoljni in najbolj potrebni. Kljub vsej požrtvovalnosti je pa vendar jasno uvideval, da se bližajo zanj obupni dnevi. Čutil je dobro, da se zbira nad njim srd mnogih žená, čutil je, da niso zadovoljni mladi delavci, ki so mu ugovarjali, kadar je miril in svaril, naj

so strogo mirni, naj brzdajo strasti, da jim ne bo mogoče očitati ničesar. Ali mlada, razgreta kri, ki je vrela v vedno večjem nemiru, ni bila zadovoljna. Zahtevala je veliki dan, zahtevala je, da nastopijo bučno, z grožnjami, da gredó v mesto pred stanovanje baronovo in da zakličejo tam pod njegovim oknom tako grozni krik, da se strese in zdrgeta ter jim dovoli zahteve. Najsilnejši med temi je bil Miklav Hostnik. Osvojil si je vsa srca razburjenih mladeničev in Peter je že skoro stal med dvema taboroma, ki sta hotela hoditi vsak svojo pot: Starejši, družinski očetje so bili od dne do dne bolj primorani, da primejo za delo. Mlajši so besneli in burno hoteli izsiliti, kar so zahtevali. Peter je moral ene krotiti, drugim dajati poguma. Nasprotstva so vedno bolj rastla. Pred kratkim je še vse gorelo zanj — sedaj je pa že slišal marsikako očitaje.

Pretekli so zopet štirje dnevi. Napetost je bila čedalje večja. Peter je dobro izprevidel, da je skoro uničen. Noči so se mu vlekle brez spanja, vse hrepenenje po pravici, vse njegove žrtve — vse je videl, kako pada v brezno, in da mora tudi sam za njimi vred v pogibel. Imel je že svoje stvari v kovčegu in izkušnja ga je silila, da bi čez noč izginil.

Ali njegov ponos mu je branil. Sklenil je, da raje pade, da je zasmehovan in osramočen, kakor bi zapustil armado, katero je on pozval, pozval v svetem ognju za dobro stvar. — Če se uničijo vsi njegovi vzori, če ga potepta armada — naj ga. Ne zapusti je nikdar.

Neko popoldne je zbral Miklav Hostnik veliko število mladeničev in šel z njimi pred tovarno. Množica je ostala zunaj, sam z dvema tovarišema je šel k ravnatelju.

Sprejem je bil kratek.

Mrzlo in mirno je povedal ravnatelj ukaz baronov, da se morajo vsi izstradati in da se jim ne sme dovoliti ničesar.

Množica je stala mirno in tiho pred tvornico. Ko se vrnejo odposlanci, pove jim glasno Hostnik ukaz baronov.

Kakor bi zatulil nenadoma vihar, tako je buknilo v množici. Krik in kletev, grožnje in zabavlјice so sičale in donele proti tovarni. Pesti so se dvigale in krčile. Ravnatelj se je bal in hitro zaklenil vrata. Prepričan je bil, da navalé na tvornico in da vse uničijo, kar bodo dosegli.

Ali Hostnik je množico pomiril, in naglo so se vsi razkropili. Poslal jih je kakor hitre sle na vse kraje, naj razodenejo baronov sklep.

Kamor so prišli, povsod se je dvigala nevolja, oglašal jok ženâ, gromele kletve in se krčili prsti v osveto. Maso je razdivjala ta novica in Peter je videl, da je stvar dozorela do vrhunca. Vsaka njegova beseda je bila odveč. Mladina ga je psovala, da je strahopetnež, ženske so mu očitale, da je zapeljivec mož, matere so mu nudile dojenčke, češ, ti jih redi, ti skrbi zanje, da ne pomremo gladu.

Novica o silnem razburjenju je dospela v mesto. Delavci so skrbeli po gostilnah, da se je ta vest hitro širila. Tuintam se je čula opomba, da se jim prav godi, ali velika večina je bila ogorčena in niso bile redke opazke, da naj razbijejo tvornico, blagajno naj oropajo, barona naj ubijejo.

Ravnatelj je dogodek sporočil baronu in pripomnil, da je treba orožniške pomoči. On da se boji večera.

Baron je izposloval pri vladi pomoč, obveščeno je bilo vojaštvo, da mora biti pripravljeno, ako bi ga trebalo pozvati.

Baron je bil pa drzen. Nihče mu ni mogel dokazati, da bi ti črvi, ta nizka tolpa imela kaj poguma. Dal je zapreči in se peljal kasno popoldne v tvornico, da bi bil sam priča, če se pojavijo nemiri.

Delavci so se zbirali v gručah. Povsod je bilo mnogo glasnih prepirov, povsod mržnja in jeza; nekateri so besneli, drugi so obupavali in sklepali, da gredó drugi dan na delo. Edinosti ni bilo več med njimi. Njih silna moč se je lomila; vez je pokala, drug drugega so slabili in dajali iz rok orožje, katero so komaj opasali. Vse je bilo neodločno, nihče ni vedel, kaj jim je početi.

Kar prinese Korta sporočilo, da se je baron pripeljal v tvornico.

Kakor ena misel je šinila skozi vse gruče, da gredó vsi do njega, da zahtevajo pravice tako strašno, da se mora kloniti najtrja glava.

Ta splošna misel je dvignila kakor velikanski val, kateremu zastonj kljubuješ, tudi Petra. Stopil je sredi med nje, govoril navdušeno, kakor človek, ki igra igro ali — ali —. Vse se je naenkrat zedinilo, Peter je bil njih vodja, navdušeno pozdravljen, kakor prej. Zarotil jih je še, naj bodo mirni, naj brzdajo sami sebe, naj nihče ne naredi najmanjše škode — niti vejice naj ne odlomi v parku pred tovarno.

Navdušeni vzkliki so zagromeli, orjaški kovač je prinesel in dvignil zastavo, množica se je razlila kakor veletok po cesti proti tovarni. Pridružile se niso samo delavke. Matere so nesle dojenčke v naročju in stopale za trumo.

Iz mesta je došlo mnogo radovednih postopačev, mnogo ljudi z ulice, ki prežé na dogodke, ki se zabavajo ob nesreči in nezgodi, ki so veseli, kadar nastane vihar. Dasi nihče ni vedel nič gotovega, ali širil se je glas, rastla je slutnja, da se nekaj dogodi.

Pri ograji, ki je stala nad visokim zidom, kjer je v globoki strugi bobnela voda in drla brez dela dalje — zakaj zatvornice na rakah so bile še zaprte — se je naslanjalo mnogo sumljivega občinstva. Orožniki niso pustili nikogar blizu tvornice. Odganjali so jih, na kar so jim odgovarjali z raznimi opazkami, češ, da so prišli na izprehod.

„Že gredó!“

Ta vzklik je razburil radovedneže. Nekateri so jim hiteli nasproti in radovedno ogledali množico, ki se je valila nema proti tovarni. Slišal se je tuintam jok otrok, vzklik ženske, smeh in nerazumljiva beseda.

Nebo se je mračilo. Krvava zarja je svetila na zahodu. Orožništvo se je združilo in zavarovalo veliko pisarniško poslopje, kjer so bili uradniki in baron.

Delavci so se razlili po velikem prostoru pred hišo. Vse je bilo natlačeno — vse se

je gibalo in pljusvalo. — Na levi, blizu ograje ob reki, so se zbrale delavke in ženske. V sredi je vihrala zastava, krog nje delavci in dalje še proti parku na desni strani. Ko so delavci hoteli dalje proti vratom, zastavili so jim pot orožniki. Peter je naznanil željo, da hočejo govoriti z baronom, in da naj bodo prepričani, da se ne zgodi najmanjši nered, da ne rabijo nikake sile.

Ta želja se je naznanila v pisarno, delavci-odposlanci so šli skozi vrata. Množica je utihnila in čakala odgovora. Šumelo je in vrelo v njej votlo, kakor v kipečem vulkanskem žrelu. Samo enkrat je prитайen krik — grozljivo mrmranje — prodrlo izmed množice. Iz poslopja je prišla postava, ki se je skrila na levi strani, nasproti ženskam, za hrbte orožnikom. Delavke so izpoznale Semena. Kakor bi nalašč izzival njih jezo, se je prikazal on, ki so ga najbolj sovražile. Čutil se je varnega za orožniško silo, in zato je prišel na dan.

Precej dolgo so čakali, da so se vrnili poslanci s Petrom.

Baron je stal v temni sobi za gardinami. Spreletelo ga je skozi mozeg, ko je gledal to četo. Toda izkušal se je pomiriti. Misлил si je, saj smo brez skrbi.

Par bajonetov se zasadi vanje, da se prelije nekoliko razburjene krvi —; če ne bo dosti — pride še vojaštvo, in ukročeni bodo.

Ko se mu je naznanilo, da bi radi delavci z njim govorili, premišljal je dolgo. Ali nazadnje je zmagala nadutost in zavest, da se mora denarju vse kloniti. Zato je sporočil, da delavcev ne sprejme, pa da naj se takoj poberejo, ker so še kruha pijani. Dokler niso bolj prestradani, ne govori z njimi. Ko so te besede slišali odposlanci, tedaj je Petru zavrelo v glavi, da se je prijel za čelo. Vso silo je moral zbrati, da ni vdrl v sobe, poiskal barona in ga pobil na tla. Vun ga je gnalo pred množico in zakričal bi ji bil: Naprej! In vdrla bi bila in navalila na poslopje in v par urah bi bilo vse razvalina. Toda Peter je imel železno moč. Ubil je svoje srce, udušil strast in mirno rekel:

„Pojdimo bratje!“ Miklav Hostnik je stisnil ustnice, da mu je pritekla kri, in kot vihar šel iz veže. Peter ni utegnil, da bi ga pridržal in prosil, naj tega ljudstvu ne pove. Komaj je bil pred množico, naznanil ji je s hripavim od srda drhtečim glasom besede baronove. Izmed množice se je razleglo bolešno in obupno, kakor bi kdo tisoč src naenkrat prebodel z mečem. Bili so to vzkliki žalosti in žolča, kriki zvezanih in tepenih sužnjev, tuljenje vjete zveri. Ženske so zagnale plač, otroci so se pridružili materam — bilo je, da je ječala zemlja in jokalo ozračje.

Sama od sebe se je začela truma gibati in v bobnečih sunkih pljuskat semintja. Kakor bi zmučena zver napenjala verigo z zadnjo silo, da jo zdrobi in potem uniči vse, kar sreča, naj tudi sama izkrvavi in pogine. Klici obupa so ginili pri delavcih, jeza je treskala grozne kletvine iz ust — množice se je pollaščala divja mrzlica; do orožnikov so prihajale grožnje, zato so povесili puške in nastavili bodala. Množica je vzkriknila, da je rezalo v možgane in so si dame po stanovanjih trepetajoč zatiskale ušesa. Matere so tiščale na levi vedno bližje poslopja. Kričeč in jokajoč so dvigale deteta proti oknom pisarne, kakor bi hotele zmetati te nedolžne črve trdosrčnemu baronu pred noge in mu upile kakor besne: Ná, tu jih imaš! Izpij jim kri! Morivec! Volk — — — Moški so se nagnili naprej, kakor reka kipeče črne lave, katero bruhne vulkan. Peter jim je zastavil pot — — z gromko besedo jih je umiril — z roko se je vpri v vrsto in dokazal, da niti stekla ne ubijejo, preden ne pomandrajó njega v prah. Množica je obstala — Toda odzadaj je pritiskala tolpa z ulice, po zraku so prileteli kamni.

V tistem kritičnem trenutku se pokaže zdravnik, ki je ves čas opazoval strašni položaj! Smelo je stopil pred delavce in jih nagovoril. — Množica je v hipu zamirovala.

Tedaj se je Seme približal orožnikom in pokazal s prstom nanj: „Vklenite ga! Ta je hujskač! Ta je vsega kriv. Verige na roke — on je delavski agent!“

„Saj on miri!“

„Preteveza! Njega proč — in bo mir!“

Semenu se je zbudila satanska želja po osveti. Vedel je dobro, da bodo delavci branili zdravnika. Ali računil je na noč, računil, da ga orožniki ne poznajo in da v splošni gneči in rovanju vendarle Vinkota zadene bodalo ali udarec na glavo.

Oddelek orožnikov stopi proti zdravniku. Četovodja mu veli v imenu postave in ga prime. Dr. Sluga je ostrmel — beseda mu je zastala in silno razburjenje mu ni dalo, da bi se hitro opravičil in orožnikom razložil zmoto.

Hipna osuplost je tudi prevzela množico, da je onemela za časek. Ali to je bilo samo zato, da je izbruhnila s toliko večjo silo. Hipoma je bil zdravnik obkoljen od delavcev — nobena beseda se ni več razločila — bila je gneča, pritisk in krik, pravi metež divje vojne. Orožniki so pritisnili na pomoč — toda tedaj je prihitel iz poslopja kontrolor, ki je z drugimi vred opazoval, kaj se godi. Trenutek ni pomislil na nevarnost; njegov nagli temperament je tu koristil nedosežno veliko. Povedal je orožnikom, kdo da je oni, ki se ga hoté polastiti — povelje je zadelo — nazaj — orožniki so odstopili, — množica je pa vrela in gromela v grozničavi razburjenosti —.

Tedaj so naenkrat grozni kriki obrnili pozornost na levo stran, kjer so bile delavke. Kakor hreščeči napačni zvoki, ki preprijejo bučni orkester, tako so zveneli razklani kriki v hrup množice.

Korta, z divje razpuščenimi lasmi, je stala prav blizu tam, kjer je bil Seme za orožniki. Videla ga je, kako je pokazal na zdravnika, slišala nekaj besedi, nakar so orožniki odšli, da ga zvežejo. Tedaj se je v Kortu zbudilo s silo blaznih vse sovrašтво, krvava želja po osveti. Seme je ostal sam — da bi se oddaleč pasel nad prizorom, ki ga je povzročil zdravniku.

Tedaj krikne Korta dekletom: „Ta je vsega vzrok! Pogine naj!“

Kakor risa iz zasede je planila Semenu v obraz. Njeni prsti so se vdrli v njegov

vrat kakor kremplji. Ovil se ga je koščeno telo, z zobmi je grizla v njegovo lice, iz grla je prihajalo kakor grčanje ropne živali. Seme je udarjal, napenjal vse moči — ali niti ena mišica ni popustila, vse je bilo železno — vsa grozna blazna moč mu je zadržnila vrat —. Seme se je opotekel in padel. Takrat so z groznim vzkrikom planile nanj delavke, ki so bile tepene od njega, ki so bile zapeljevane, sramočene in mučene do smrti. Ves srd, sovrašтво in osveteželjnost — vse je planilo v trenutku iz njih teptanih src — in grozna gneča — živ vrtinec trupel, ki so bila zagrizena v Semena, se je valil na tleh. Vse to je bilo dogodek trenutka.

Orožniki so prihiteli — in niso vedeli, kje pomoči. Kopa trupel se je valila proti ograji — ob globoki strugi. Orožniki so delali s kopiti pušk pot med ženskami — Naenkrat grozen krik — vse je odskočilo, vse zakričalo vnovič — Dvoje trupel se je prevalilo pod ograjo čez rob visokega zidu. Spodaj pa je šumelo divje valovje in z belimi penami zagrnilo Semena in Korto.

— — — — —

Nad množico je zavladata — groza. Vse je onemelo, vse se je razprhnilo v temno noč. Vsakdo je čutil, da se je zgodilo nekaj velikega. Pobožne ženske so se prikriževale in molile, resni možje so zamišljeno molčali, mladeniči so govorili med seboj šepetaje. Ta dogodek je vplival tako silno, da ni nihče mislil na stavko, da se ni nikdo mučil z mislijo, kaj bo jutri. Vsi so se čudnega strahu zgražali, vsi pa vendar čutili, kakor bi nepoznana silna roka snela z njih pleč težko breme.

— — — — —

Baron je sedel v pozno noč v pisarni. Dolgo časa po dogodku je molčal in hodil po sobi. Pred njegovimi očmi so se gibale velike mase z bledimi lici in lačnimi očmi. Gledal je pred seboj koščene roke mater, ki so dvigale proti njemu otroke in ga z očmi polnimi solz in trpljenja prosile pomoči. Slišal je kletve, slišal škrtanje zob — in vse to, ves jok, vse solze in kletvine, vse proti njemu. Nikoli v življenju še ni videl

obupane bede tako grozno kakor nocoj. V njegovi duši se je nekaj podiralo, vžigala se je majhna lučka, katera je bila doslej neznanca. In počasi, počasi je priklopela izpod mrtvega dna v srcu — — —

Baron je zahteval ravnatelja.

„Torej nadzornik je mrtev?“

„Gotovo. Struga je globoka, voda silno deroča, ker je ne gre nič po rakah. Truplo iščejo s svetilkami — toda v temi ne dobijo ničesar!“

„Usoda se je maščevala!“

Ravnatelj in baron sta molčala zamišljena.

„Drugega se ni zgodilo?“ vpraša čez nekaj časa baron.

„Morda je kdo kaj malega ranjen. Orožje se pa ni rabilo.“

„O vratarju Klešmanu se trdi, da blazni.“

„Ta se mi je zdel že zadnjič napol ob pamet!“

„Pravkar ga je privedel zdravnik. Joka in vpije ter prosi milosti, naj ga ne vržejo za Semenom, češ da je bil podkupljen!“

„Pomočnik intrigantov!“ — —

„Odvedite ga v varnost, za družino naj se skrbi!“

Baron je zopet molčal dolgo časa.

„Jutri ukažite delavcem na delo. Njih zahteve odobravam!“

Ravnatelj se mu je globoko in hvaležno priklonil. Baron je velel zapreči.

Ravnatelj ga je molčé spremil do voza. Baron mu je segel v roko:

„Kako se vse strašno maščuje!“

Konji so odpekotali v jasno pomladno noč — — —

* * *

Drugi dan opoldne je zapela piščalka nad tovarno. Stroji so zasičali, vretena zašumela, turbine so gromko stresale pod. Delavcem je bil ta hrup najslajša godba. Roke so prijele za delo z vnemo in veseljem; nobeno lice ni bilo žalostno, vsako oko je gorelo veselja; srca so vtripala hitreje in zdelo se jim je, da nad njimi plove perot velikega angela, ki prepeva himne miru in pravice — — — — —

V jasnih majevih večerih, preplutih blaženega vonja, pa je pred kočjo na hribcu naslanjala Maretka glavo na Petrove prsi. Sanjaje sta gledala k zvezdnatemu nebu in štela dneve, ko vzide trenutek, ki jima pokloni tako gorko zaželeno in tako dolgo pričakovano srečo — — —

Alma je odšla z Vinkotom. Njegova strokovna znanost in še bolj njegova nikdar trudna roka, da obriše solzo bednemu človeku, slovi daleč po okrožju. In vso slavo vživa z njim Alma — a še bolj vživa sladke sadove tistega skrivnostnega cvetja, ki vzklije iz dveh združenih src — vseh polnih iskrene ljubezni, ki je tako redek sad modernega sveta.

